

การนำเสนอหลักการเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยงค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2557

การนำเสนอหลักการเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยัันตี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การนำเสนอหลักการเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยงค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2557

แสงเดือน สุขประเสริฐ. (2557). การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี.

ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภัค มหาวารการ.

ปริญญาณิพนธ์นี้มุ่งศึกษาการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ **ฉาน จิตา มายา ไชยณี** และ **ชาลี** โดยนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมเรื่องจิตที่นำเสนอผ่านนวนิยาย ได้แก่ ศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และ อริยสัจ 4 ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร และทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม เป็นการจัดกิเลสในเบื้องต้นทำให้สามารถบำเพ็ญธรรมได้ กรรม ปาปภูมิ 4 ลักษณะ คือ กรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ การรับผลของกรรม และการชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส ไตรลักษณ์ ทำให้เห็นว่าการไม่เข้าใจในกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์ และไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 พบว่าจิตปล่อยวางความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 และเป็นหนทางสู่นิพพาน

ผู้วิจัยพบว่า ทมยันตีใช้กลวิธีการนำเสนอที่เด่นชัด 4 ประการ ได้แก่ กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร ทั้งตัวละครมนุษย์ และตัวละครอมมนุษย์เพื่อสื่อให้เห็นการเวียนว่ายตายเกิด การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉากแสดงให้เห็นความเชื่อและจินตนาการ การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 และกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตจากพระไตรปิฎกด้วยการเล่าเรื่อง ได้แก่ การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝัน และการเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิต

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า นวนิยายของทมยันตีมีเนื้อหามุ่งให้ความรู้ มีการสืบทอดหลักธรรมเรื่องจิตและมุ่งนำเสนอหลักธรรมด้วยกลวิธีการนำเสนอแบบนวนิยายทั้ง 4 ประการ ต่างจากการอ่านคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลินและไม่รู้สึกว่าการอ่านถูกสอนโดยตรง

THE PRESENTATION OF THE DHARMIC PRINCIPLE OF “CITTA” (MIND)
IN THOMMAYANTEE 'S BUDDHIST ORIONTED NOVELS

AN ABSTRACT
BY
SAENGDUAN SUKPRASERT

Presented in Partial Fulfillment of Requirement for the
Master of Arts degree in Thai
At Srinakharinwirot University
May 2014

Saengduean Sukprasert. (2014). *The Presentation of Dharmic principle of "Citta" (mind) in Thommayantee's Buddhism - Oriented Novels*. Graduate student, Bachelor of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. Ast. Pro Dr. Supak Mahavarakorn

The Presentation of Dharmic principle of "Citta" (mind) in Thommayantee's Buddhism - Oriented Novels, consisting of *Chan*, *Jitta*, *Maya*, *Vaisanavee*, and *Chamee* by descriptive analysis methods.

Results of the study revealed that the main aspects of Karma portrayed in the Buddhist Conceptual Novels consisted of the Five Precepts, the Trinity Doctrine (*Trailuk*) and the Four Noble Truths (*Ariyasacca*). The Five Precepts composed the basic set of commandments for the general living and livelihood of the characters, helping remove lust and human desires, leading to pure mentality and the ability to practice Dharma. Karma was displayed in four aspects: Karma occurring in incarnation; Karma as a determinant of action; Karma leading to resulting repercussions; and redemption as a means to attempt to release one's self from human desires. The Trinity allows for comprehension that misunderstanding of the Trinity leads to sorrow, and that no being can escape from the Trinity Doctrine and the Four Noble Truths. The study revealed that mental distress could be released by consideration of the Four Noble Truths, which also paves the path to Enlightenment.

The researchers discovered that the Thommayantee used four specific methods of clarification for presentation: Presentation of spiritual principles through the mentality of the characters (both human and inhuman as a portrayal of birth, death, and the life cycle); presentation of spiritual principles through scenes portraying beliefs and imagination; presentation of spiritual principles through conversation and discourse (mainly to explain the definitions and significance of the Five Precepts, the Trinity Doctrine, and the Four Noble Truths); and finally, presentation of spiritual principles through narration, such as telling stories about the past through dreams and hypnosis.

The results of this study concluded that Thommayantee's Buddhist Conceptual Novels contain content that aims to inform, educate, and pass on concepts of spiritual expressions of mentality and Dharma by four approaches. The reading of these novels differs from the reading of Buddhist Scriptures as it also entertains the reader and prevents the reader from feeling directly lectured.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การนำเสนอหลักการเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมั่นดี
ของ
แสงเดือน สุขประเสริฐ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2557

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวารการ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวารการ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบน้อมบูชา คุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดามารดา และคุณของครู อาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวรากร ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ที่ได้ให้ความเมตตาให้ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินงานวิจัยทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นความปรารถนาสูงสุดและนับเป็นมหากุศลอย่างยิ่งแก่ชีวิต ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา การเสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนการเอาใจใส่ตรวจและแก้ไขจนเป็นประโยชน์ต่อปริญญานิพนธ์ฉบับนี้อย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก ที่กรุณาให้คำแนะนำข้อเสนอแนะเพิ่มเติมทำให้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ ซึ่งเป็นผู้จุดประกายแนวคิดในการทำวิจัยหัวข้อนี้ อาจารย์กรุณาให้คำแนะนำ อ่านและตรวจงานวิจัย ตลอดจนให้เกียรติเป็นคณะกรรมการสอบปากเปล่า ปริญญานิพนธ์ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวิช อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปีที่ให้กำลังใจและเมตตาตลอดการเป็นนิสิตที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่านที่เมตตาให้ความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีแก่ผู้วิจัยรวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านในคณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิชาภาษาไทย ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมของความเป็นครูและมนุษย์ที่เข้มแข็ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์นิธิอร พรอำไพสกุล ที่ให้กำลังใจ คอยเตือนและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยอยู่เสมอ ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่านทั้งผู้บริหาร เพื่อนครูโรงเรียนวัดไทร (ถาวรพรหมานุกูล) เพื่อนนิสิตปริญญาโทร่วมรุ่นทุกท่านที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือเสมอมา

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ 2556 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาที่ช่วยให้ลูกได้มีโอกาสมีชีวิต และขอกราบแทบเท้าของตาและยายที่เลี้ยงดูและช่วยเหลือมาจนทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำปริญญานิพนธ์ที่เป็นความปรารถนาสูงสุดตลอดการมีชีวิตอยู่จนบัดนี้ บุญกุศลผลานิสงส์ใดที่บังเกิดจะเป็นพลวปัจจัยให้ถึงทางพ้นทุกข์แก่ทุกท่านที่ศึกษางานวิจัยนี้

แสงเดือน สุขประเสริฐ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	8
ความสำคัญของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
สมมติฐานในการวิจัย	8
วิธีดำเนินการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
หลักธรรมเรื่องจิตในพุทธศาสนา	9
ความหมายและความสำคัญของจิต	9
ประเภทของจิต	14
หน้าที่ของจิต	16
หลักธรรมเรื่องจิต	19
กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาในนวนิยาย	25
3 วิเคราะห์หลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี	34
ความสำคัญของจิตและประเภทของจิตในนวนิยายของทมยันตี	34
ความสำคัญของจิตในนวนิยายของทมยันตี	34
จิตเป็นประธาน	34
จิตกำหนดรูป	37
อำนาจของจิต	51
จิตบันทึกกรรม	54
ประเภทของจิตในนวนิยายของทมยันตี	57
จิตที่ยังข้องเกี่ยวกับกามารมณ์	57
จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌาน	59
จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา	60

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

3 (ต่อ)

จิตของพระอรหันต์.....	62
หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี.....	64
ศีล 5	64
ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร	65
ศีล 5 ทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม.....	68
กรรม	71
กรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ	72
กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ.....	75
การรับผลของกรรม.....	77
การชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส	79
ไตรลักษณ์.....	81
การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์.....	81
ทุกข์จากการตาย การพลัดพราก.....	81
ทุกข์ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง	85
ไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์.....	87
อริยสัจ 4.....	90
จิตปล่อยวางความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4.....	91
อริยสัจ 4 เป็นหนทางสู่นิพพาน	93

4 กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายของทมยันตี.....

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร	99
ตัวละครมนุษย์	100
ตัวละครสตรี	100
ตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ	112
ตัวละครอมมนุษย์	116
ตัวละครที่เป็นเทพ	116
ตัวละครที่เป็นวิญญาณ.....	117
การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก	121
ฉากที่เกี่ยวกับศาสนา.....	121

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา.....	121
ฉากที่เกิดมาจากความเชื่อทางศาสนา.....	126
ฉากที่เกิดจากจินตนาการ.....	127
ฉากที่เกิดจากความเชื่อ.....	127
ฉากการบำเพ็ญธรรม.....	129
การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา.....	132
บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของศีล.....	133
บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของกรรม.....	135
บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์.....	137
บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของอริยสัจ 4.....	139
การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง.....	141
การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝัน.....	141
การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิต.....	142
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	146
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	146
อภิปรายผล.....	149
ข้อเสนอแนะ.....	150
บรรณานุกรม.....	151
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	157

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ทมยันตี เป็นนามปากกาหนึ่งของคุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์ นักเขียนนวนิยายผู้มีแนวการเขียนที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว มีนามปากกาหลายชื่อ ได้แก่ โรสลาเรน ทมยันตี กนกเรขา ลักษณะวดี ทำให้มีผลงานมากมายและเป็นที่นิยมของผู้อ่าน ได้แก่ รอยมลทิน คู่กรรม ทวิภพ คำมั่นสัญญา ลา ประกาศิตเงินตรา อติดา สุริยวรรณ คุณหญิงนอกทำเนียบ ร่มฉัตร ทิพย์ เป็นต้น

ผลงานนามปากกา “ทมยันตี” มีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรกมีเนื้อหาสะท้อนชีวิตและสังคม งานลักษณะนี้ปรากฏออกมาในช่วงแรกจนมีชื่อเสียงโด่งดัง ได้แก่ รอยมลทิน คู่กรรม สายรุ้ง เป็นต้น เป็นงานเขียนที่สะท้อนชีวิตของทมยันตีในช่วงวัยเริ่มต้นของการเป็นนักเขียน ต่อมาเมื่อชีวิตครอบครัวประสบปัญหาหย่าร้างจนเป็นคดีความฟ้องร้องยืดเยื้อ ในที่สุดทมยันตีเป็นฝ่ายแพ้คดีและออกจากการเป็นสมาชิกวุฒิสภา ลดบทบาททางการเมือง งานในช่วงนี้จึงมีเนื้อหาเข้มข้นส่งผลต่อแนวการเขียน มุมมองชีวิต ครอบครัว สังคมและการเมือง¹ เนื้อหาในนวนิยายจึงเปลี่ยนแปลงไป เช่น สตรีหมายเลขหนึ่ง มงกุฎไร้บัลลังก์ โซ่สังคม นายทมิฬ และบัลลังก์เงา เป็นต้น

งานเขียนลักษณะที่สองในนามปากกา “ทมยันตี” มีเนื้อหาแนวจิตและวิญญาณ ทมยันตีมุ่งเสนอเนื้อหาเป็นนวนิยายแนวธรรมะ การเขียนแนวนี้นับว่าได้รับอิทธิพลมาจากการที่สัมผัสกับความตายตอนที่คลอดลูก ปัญหาชีวิต และปัญหาสุขภาพคือการตรวจพบเซลล์มะเร็ง หลังจากได้รับกำลังใจจากลูกชายทั้งสามคนทำให้ทมยันตีกลับมาเขียนนวนิยายอีกครั้ง และมุ่งปฏิบัติธรรม อุทิศชีวิตเพื่องานพุทธศาสนา จึงเกิดงานเขียนแนวศาสนาและจิตวิญญาณ ได้แก่ ฌาน จิตา มายา ไชยธรรมา และชาลี ดังความที่วิมลกล่าวไว้ว่า

จากงานหนักในองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร วิมล ศิริไพบูลย์ กลับคืนสู่ชีวิตที่สงบเงียบอีกครั้ง เธออยู่ในโลกส่วนตัวคือห้องหนังสือ ผลิผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง วัดสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีพระสงฆ์ทรงศีลจารวัตรให้อิสระธรรมอย่างต่อเนื่องทำให้วิมล ศิริไพบูลย์ แข็งแรงขึ้นรวดเร็ว ประสบการณ์จากความทุกข์ทำให้เธอผลิตงานแนวศาสนา...และจิตวิญญาณออกมาอย่างต่อเนื่องไม่ว่า ฌาน จิตา มายา

¹ วคินี สุทธิภากร. (2552). วากรรมของ มิเชล ฟูโกต์ ต่อสถานภาพและบทบาทสตรีไทยตามที่นำเสนอในนวนิยายของคุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 90-92.

ไวษณวี...โดยเฉพาะ “จิตา” เป็นนวนิยายที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่สร้างความฮือฮาอย่างยิ่งในยุคนั้น...¹

จะเห็นได้ว่าเมื่อหมย่นตีศึกษาพระพุทธรศาสนาอย่างจริงจัง จึงเขียนนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธรศาสนา ปรากฏความเชื่อต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องชาติภพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์และลางสังหรณ์ นวนิยายทั้ง 5 เรื่องปรากฏแนวคิดทางพุทธรศาสนา 5 แนวคิดคือ **ฉาน** หมย่นตีต้องการอธิบาย “สมาธิและฉาน” **จิตา** ต้องการอธิบายจิตและอำนาจของจิต **มายา** ต้องการอธิบาย คำว่า “วิญญาณคืออะไร และว่าง” **ไวษณวี** ต้องการนำแก่นของพุทธรศาสนา คืออริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาอธิบาย และ**ขามิ** ต้องการอธิบาย รูป นาม ท้ายที่สุดคือ ความว่าง

นวนิยายทั้ง 5 เรื่องของหมย่นตี เป็นนวนิยายแนวจิตและวิญญาณ ตามที่ รักษ์ชนก นามทอน บรรณาธิการสำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม ได้กล่าวไว้ในส่วนคำนำของสำนักพิมพ์ไว้ว่า

ฉาน จิตา มายา ไวษณวี คือนวนิยายแห่งธรรม

คือภารกิจของผู้เขียน อันพึงมีต่อพุทธรศาสนา คืออันมีส่วนร่วมกันทั้งผู้ให้ – ผู้รับ ยโตรมสโตโต ชยะ ที่ใดมีธรรม ที่นั้นย่อมมีชัยชนะ...²

ณ บ้านวรรณกรรม มีความภูมิใจยิ่ง ที่ได้ร่วมทำงานอันเป็นความตั้งใจแน่วแน่ของหมย่นตี นักเขียนที่ยิ่งใหญ่ทั้งหัวใจและวิญญาณ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เป็นที่ยอมรับของผู้อ่าน **ฉาน จิตา มายา ไวษณวี ขามิ** จึงปรากฏเป็นนวนิยายแห่งจิตศาสตร์ และวิญญาณศึกษาที่มอบไว้ให้ผู้อ่าน “ไตร่ตรอง” และ “รู้” เป็นอันสงสียิ่งบังเกิดร่วมกันทั้งผู้อ่านและผู้เขียน...³

หมย่นตีนำแนวคิดทางพุทธรศาสนามาเป็นแก่นเรื่องของนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง จุดเด่นสำคัญของนวนิยาย ทั้ง 5 เรื่องมีแนวคิดร่วมกันอย่างเด่นชัดคือ แนวคิดหลักธรรมเรื่องจิต โดยมักจะปรากฏซ้ำ ๆ ในนวนิยาย **ฉาน จิตา มายา ไวษณวี** และ**ขามิ** ดังปรากฏในเรื่อง**ฉาน** ความว่า

“ชอบแล้ว” นั่นคือคำชมอันยิ่งใหญ่ เพราะหมายถึงขามิกระทำความดี ความชอบทุกประการ เมื่อมนชอบเสียอย่างเดียว วาจะชอบ การกระทำจะชอบ

จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน

“เพียรต่อไป ยิ่งอีกยาว...ไกล”...⁴

¹ วิศวนาถ. (2552). *กว่าจะถึงวันนี้ของหมย่นตี*. หน้า 138.

² รักษ์ชนก นามทอน. (2551). คำนำสำนักพิมพ์ ใน *ไวษณวี*.

³ วิศวนาถ. (2552). คำนำสำนักพิมพ์ ใน *จิตา*.

⁴ หมย่นตี. (2552). *ขามิ*. หน้า 232.

เนื้อความดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในนวนิยายที่เรียกว่า “นวนิยายแห่งธรรม” ของทมยันตีที่แสดงถึงความสำคัญของจิต อันปรากฏมาตั้งแต่พระไตรปิฎกใน **คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก** ที่ต่างก็ให้ความสำคัญกับคำว่า “จิต” ว่าเป็นประธานแห่งการกระทำทั้งปวง

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นประธาน มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจอันเป็นโทษ ประทุษร้ายแล้ว จะพูดก็ตาม จะกระทำก็ตาม เพราะทุจริต 3 อย่างนั้น ทุกข์ย่อมตามเขาไปเหมือน ล้อเกวียนหมุนไปตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียน ฉะนั้น ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นประธานมีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จด้วยใจ...¹

จากเนื้อความในพระสูตรข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาต้องการชี้ให้เห็นว่า “จิต” เป็นจุดเริ่มต้น เป็นจุดรวม และเป็นจุดสูงสุดในการกระทำของสรรพสัตว์ในสังสารวัฏ อาจกล่าวได้ว่า “จิต” เป็นประธานแห่งการกระทำทั้งปวง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่เป็นไปตามอำนาจของจิต

พิชากร กัฏฐนุตถะ คีษาน **นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติ** และพบว่าทมยันตีนำเสนอความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจจิตของมนุษย์ ดังนี้

ทมยันตีมีความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติว่ามนุษย์มีความผูกพันทุกชนชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อที่ปรากฏในนวนิยาย **ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจจิตโดยเชื่อว่าพลังอำนาจจิตเป็นเรื่องราวที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ หากฝึกปฏิบัติและรู้จักนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้** ส่วนความเชื่อด้านต่าง ๆ เป็นความเชื่อที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่น ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายและชาติภพ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา...อันแสดงให้เห็นอิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ...²

งานวิจัยนี้ทำให้เห็นว่า ทมยันตีมีความเชื่อเกี่ยวกับพลังและอำนาจของจิตซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ หากมนุษย์รู้จักฝึกปฏิบัติก็จะสามารถนำอำนาจจิตมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ทมยันตีนับเป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ได้ถ่ายทอดหลักธรรมเรื่องจิตผ่านงานวรรณกรรม ดังจะเห็นได้จากนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง ได้มีการกล่าวถึงความสำคัญของจิต หลักธรรมเรื่องจิต การพัฒนาจิต ผ่านกลวิธีการสร้างคือ ตัวละคร ฉาก บทสนทนาและการเล่าเรื่อง ทมยันตีเสนอความสำคัญของจิตว่าจิตเป็นประธานแห่งการกระทำทั้งปวง จิตเป็นฐานเป็นที่ตั้งเป็นแดนกำเนิดของพฤติกรรมและการกระทำ ผลของการตั้งจิตว่าจะทำอะไรสิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีอย่างไรก็ล้วนมาจากจิตทั้งสิ้น ทมยันตีได้นำเสนอความสำคัญของจิตผ่านนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง ดังตัวอย่างจากเรื่อง **จิตา**

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). อรรถกถาจิตตูปาทกัณฑ์. ใน *พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่มที่ 1 ภาคที่ 1*. หน้า 236-237.

² พิชากร กัฏฐนุตถะ. (2546). *วิเคราะห์นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์*. (ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 146.

คุณาศน์ย่อมส่องแสงสว่างโรจน์ที่พุ่งเป็นสายผ่านไป จิตสงบรับรู้ถึงความละเอียดและรัศมีแห่ง
จิตวิญญาณอันเป็นพลังงานสมบูรณ์...จิตเท่านั้นเป็นใหญ่ เป็นประธานในทุกชั้นแห่งกายหยาบแตกหัก
กลับคืนสู่ธาตุเดิม

พลังแห่งจิตเท่านั้นยังคง...¹

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าทมยันตีได้นำเสนอแนวคิดหลักกรรมเรื่องจิตจากพระไตรปิฎกอันเป็น
คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาผ่านงานนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาทั้ง 5 เรื่อง โดยสอดแทรกเข้าไปในบท
สนทนาและบทบรรยาย โดยเน้นคำว่า “จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน” เสมอ ลักษณะการกล่าวย้าเช่นนี้
ปรากฏอยู่ในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง โดยเฉพาะในส่วนเนื้อหาที่เข้าใจยาก หลักกรรมเรื่องจิตที่ปรากฏคือศีล 5 กรรม
ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 โดยหลักกรรมดังกล่าวเป็นหลักกรรมที่ใช้ในการพัฒนาจิตของตัวละคร

ทมยันตีแสดงให้เห็นความสำคัญของหลักกรรมเรื่อง “ศีล 5” คือการรักษาศีล 5 เพื่อเป็นพื้นฐานใน
การดำรงชีวิตของตัวละคร และการรักษาศีล 5 เพื่อให้จิตบริสุทธิ์พร้อมที่จะเรียนรู้หลักกรรมเรื่องจิต

“การจะมีสมาธิที่ดีได้ต้องมีศีลก่อน” ศีลแปลว่าความปกติของจิตคือจิตนั้นต้องไม่คิดร้าย
ไม่เบียดเบียนใคร ไม่โลภ เมื่อดำรงจิตอยู่ในความผ่องแผ้วนานเข้า ก็ย่อมชินนาน มันคง จึงมีสมาธิที่ดี
ฉะนั้นถึงบอกว่า สติเป็นตัวคุมทำให้ศีลเป็นปกติ...”²

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า ทมยันตีใช้ตัวละครคือ หลวงปู่จันทร์ อธิบายคุณสมบัติของสมาธิที่ดี จะต้องมศีล
เป็นพื้นฐาน คือการไม่คิดร้าย ไม่เบียดเบียน ไม่โลภ เมื่อจิตมีความบริสุทธิ์ก็มีสมาธิที่ดี หลวงปู่จันทร์อธิบายให้จิตฟัง
ทางอ้อมในขณะที่กำลังสนทนากับญาติโยมที่มาทำบุญทั่วๆ ทั้งนี้เพราะจิตมีพลังอำนาจจิตแต่ยังไม่รู้จักการควบคุมพลัง
นับเป็นมุมมองเรื่องประโยชน์ที่ได้รับจากการรักษาศีลของทมยันตี โดยนำเสนอผ่านคำพูดของตัวละครคือหลวงปู่จันทร์

หลักกรรมเรื่อง “กรรม” ปรากฏในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีอย่างเด่นชัด แสดงถึงกรรม
ที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ กรรมกำหนดผลกระทบ และการชดใช้กรรมเพื่อแสวงหา
ทางหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งกรรมจะแสดงผลออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ มักปรากฏร่วมกับการช่วยเหลือ
ตัวละครอื่น โดยแสดงหลักกรรมและหลักปฏิบัติให้พ้นจากทุกข์ด้วยการเข้าใจหลักกรรมเรื่องกรรม ดังปรากฏใน
นวนิยายเรื่อง **มาน** ดังนี้

มันตกลงใจแน่วแน่ มันต้องเรียน

“แล้วเคยเกิดไหม?” มันชี้ตัวเอง

“เคยซิ เจ้าเคยเป็นชาวป่ามาหาน้ำผึ้ง เผอิญผ่านมาพบหลวงปู่ตอนออกจากสมบัติ **เจ้าเกิด**

จิตเมตตาคิดว่า เป็นพระแก้อาพาธ... แปลว่า ไม่สบาย เจ้าจึงอุทิศส่ำเอน้ำผึ้งหยดที่ริมฝีปาก การถวาย...

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 640.

² แหล่งเดิม. หน้า 123.

คือให้อะไรก็ตามโดยเฉพาะอาหาร แต่พระอริยเจ้าตอนออกจากสมภารจะมีบุญสูงสุดเจ้ากับหลวงปู่จึงต้อง

ใช้หนี้บุญคุณกัน...ถ้าเจ้าอยากรู้ต้องเรียน”...¹

จากเรื่องตัวละครชื่อใจแก้วเคยเป็นชาวป่าเข้ามาหาน้ำผึ้งแล้วได้พบกับหลวงปู่พระอริยเจ้าที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ ๆ คิดว่าเป็นเพียงภิกษุชราป่วยจึงนำน้ำผึ้งหยดลงในปากของหลวงปู่ ด้วยจิตอันเมตตาบริสุทธิ์เมื่อตายแล้วมาเกิดใหม่ ผลบุญได้ส่งผลให้หลวงปู่ช่วยชีวิตใจแก้วและฝากให้แม่เสือช่วยเลี้ยงดูใจแก้วให้เติบโตและสอนสมาธิให้ใจแก้ว เมื่อพิจารณาจากการที่ใจแก้วได้มีโอกาสมาอยู่ในความดูแลของหลวงปู่พระอริยเจ้าจะพบว่ามาจาก “จิต” อันตั้งมั่นที่มีเจตนาดีและเป็น “กรรม” อันเป็นเหตุที่ทำให้หลวงปู่และใจแก้วต้องมาพบกันอีกครั้ง

ทมยันตีได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักธรรมเรื่องจิต คือ “กรรม” เป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครไม่สามารถหลุดพ้นจากกิเลสได้ การจะหลุดพ้นจากกิเลสได้ต้องชดใช้กรรมให้หมดสิ้นก่อน ดังนั้นจึงกำหนดให้หลวงปู่สอนให้ใจแก้วนั่งสมาธิเพื่อเป็นการชดใช้กรรมดีที่เคยได้รับน้ำผึ้งจากใจแก้วในอดีต

หลักธรรมเรื่อง “ไตรลักษณ์” เป็นหลักธรรมที่ทมยันตีอธิบายสอดแทรกลงในนวนิยาย โดยนำเสนอว่าทุกสิ่งในโลกไม่มีความคงทน ในที่สุดก็ต้องเสื่อมสลายไป

คนอื่นอาจจะไม่เข้าใจ นอกจากสองแม่ลูก “ธาตุ” จะหายาบหรือละเอียดสูญสลายได้

ไม่มีอะไรในโลกคงทน ย่อมต้องแตกทำลาย กฎแห่งไตรลักษณ์แน่นนอนเสมอ

อนิจจัง...ไม่เที่ยง

ทุกขัง...ก่อให้เกิดทุกข์

อนัตตา...เสื่อมสลาย หมดสิ้น ว่างเปล่า...”²

ทมยันตีนำเสนอไตรลักษณ์ผ่านความรู้ของตัวละครคือ อติรูป และแพทย์หญิงอนงค์ที่เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่ง ตัวละครเกิดความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ไตรลักษณ์จึงเป็นหลักธรรมที่สื่อให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมนุษย์ เมื่อตัวละครเข้าใจกฎของไตรลักษณ์ว่าทุกสิ่งไม่เที่ยงก่อให้เกิดความทุกข์ สิ่งเหล่านั้นเสื่อมสลายและว่างเปล่า ตัวละครจะเกิดพฤติกรรมที่ไม่ยึดติดกับสิ่งรอบ ๆ ตัวอีกต่อไป เป็นพฤติกรรมที่ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าตัวละครมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมคือไตรลักษณ์

ในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี กล่าวถึงการสื่อหลักธรรมเรื่องจิตอย่างเด่นชัด โดยนำเสนอความสำคัญของอริยสัจ 4 ว่าเป็นหลักธรรมที่ช่วยทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ต่าง ๆ ได้

ผู้เป็นบิดาเตรียมการเดินทางครั้งยิ่งใหญ่ ไฉ่ตงาม “พอสสมควร” บุญกรรมที่พันผูกจะทำให้

คุณวรราชาตามไปในเส้นทางเดียวกัน ความแปรผันจำทำให้คุณดวงมองเห็นทุกข์

ไม่รู้จักทุกข์ ไยรู้จักคำว่า “พ้นทุกข์”

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 640.

² ทมยันตี. (2551). มวย. หน้า 66.

ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คืออริยสัจ!

ผู้จะเป็นอริยบุคคลต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง!¹

อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักธรรมเรื่องจิตที่สามารถทำให้ตัวละครในเรื่องพันทุกข์ได้ โดยผู้เขียนนำเสนอให้ตัวละครประสบกับความทุกข์ หลังจากที่ตัวละครประสบกับความทุกข์แล้ว จึงเข้าใจหลักธรรมจากความทุกข์ที่ได้รับ นำไปสู่การหาทางพ้นทุกข์ให้แก่ตนเอง

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตของทมยันตี ใช้กลวิธีทั้ง 4 ประการ ได้แก่ (1) การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร ได้แก่ ตัวละครมนุษย์ และตัวละครอมมนุษย์ (2) การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก ได้แก่ ฉากที่เกี่ยวกับศาสนา คือฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา และฉากที่เกิดมาจากความเชื่อทางศาสนา อันแสดงถึงหลักธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่งบนโลกคือไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และฉากจินตนาการ ได้แก่ ฉากธรรมชาติ (3) การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา และ (4) การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง

ตัวอย่างการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต “ไตรลักษณ์” ผ่านฉากในเรื่อง **ขามี่**

ครูสมณาจารย์ลงจากที่ตรงนั้นไปง่ายดาย ราวไม่หวั่นโยขามี่ ที่บัดนี้คงทรงสมาธิใน **โพรงหิน**
อันมืดอับแทบจะไม่มีอากาศผ่าน จุงปะนั่งทอดเขมองแผ่นหินที่ผืนึกในโพรงนั้น
 หัวเด็ดตีนขาด...มันจะอยู่ข้างโพรงหิน
 มันจะอยู่ข้าง ๆ ขามี่
จุงปะลุกขึ้น ไปหากิ่งไม้จากป่าใกล้ ๆ มาพึงมาเรียงจนเป็นช่องโพรงแนบกับโพรงหินข้าง ๆ
จากนั้นหากิ่งไม้เล็กมาขัดให้แน่นกันลมหนาว แล้วก็พบเศษพรมเก่า ๆ ผืนใหญ่ น่าจะเป็นของนักบวชที่เคยมาพำนักแถวนี้ละมั้ง มันเอามาบังตรงทางเข้า-ออก ทดลองเข้าไปนั่ง แผลก...อู่น ๆ ไม่ค่อยหนาว
 น่าจะเป็นเพราะธารน้ำร้อนใต้ดิน มันไปชน “สมบัติ” จากวิหาร
 ถ้าขามี่เข้ามานต้องรู้ว่ามันไม่ทิ้งเพื่อน
การอยู่ใกล้ ประโลมใจจุงปะว่า “นั่ง” ไม่ห่างกัน²

ทมยันตีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตของขามี่ ผ่าน “ฉาก” คือโพรงหิน อันเป็นสถานที่ฝึกจิตของตัวละครทมยันตีเลือกใช้ฉาก คือโพรงหินตามความเชื่อของลัทธิมายาศาสตร์² หนึ่งนิกายหนึ่งของศาสนาพุทธในธิเบต เรื่องการฝึกตนของพระ โดยมีความเชื่อว่าจะสามารถฝึกตนจนบรรลุสมาธิขั้นสูงสุดจะต้องกักตนอยู่ในโพรงหินเป็นชั่วระยะเวลาหนึ่งตามที่กำหนด หากฝึกไม่สำเร็จก็จะขอตายในโพรงหินนั้น หากฝึกสำเร็จแล้วจะเกิดฉนวนบารมีขั้นสูงสุดรับรู้ถึงเวลาตายของตน พระรูปนั้นจะกลับเข้าสู่โพรงหินอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนั่งสมาธิจนจิตพุ่งออกจากร่างเดิมแล้ว

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวยัณวี*. หน้า 602.

² ทมยันตี. (2552). *ขามี่*. หน้า 210-211.

² หลวงวิจิตรวาทการ. (2541). *มายาศาสตร์ในทิเบต และหลักวิชาและการปฏิบัติขั้นสูงในทิเบต ใน มหัทธรรยทางจิต*. หน้า 210-254.

ละสังขารไปเกิดยังกายสังขารใหม่ การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตของชาวมัจฉิกายิกโพรงหินเพื่อความสมจริงกับสภาพนาของเนื้อเรื่องว่ามีธรรมเนียมปฏิบัติมาก่อนแล้ว และชาวมัจฉิกายิกก็ต้องใช้วิถีปฏิบัติดังกล่าวในการฝึกจิตของตนด้วยเช่นกัน

การใช้กลวิธีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต ปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่องของทมยันตี โดยเสนอหลักธรรมเรื่องจิตที่สำคัญคือ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 ผ่านกลวิธีการนำเสนอในนวนิยายแนวจิตพุทธศาสนา ได้แก่ การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา และการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง ทมยันตีนำเสนอว่ามนุษย์สามารถใช้หลักธรรมเรื่องจิตทำให้พ้นจากความทุกข์และดับทุกข์ได้ ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตสำหรับตัวละครที่ยังมีกิเลส ไม่สามารถดับกิเลสของตนเองได้

การนำเสนอหลักธรรมเรื่อง “จิต” ผ่านนวนิยายแนวพุทธศาสนาของทมยันตี เพื่อสะท้อนมุมมองในการศึกษาศาสนา นับเป็นกลวิธีสำคัญในการตีความทำความเข้าใจแนวคิดที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าทมยันตีใช้นวนิยายเป็นเครื่องมือชี้แนะสังคมว่านวนิยายก็สามารถช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากสภาวะทุกข์เช่นเดียวกับคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาหรืองานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

จากความโดดเด่นในการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตทางพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี ทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาประเด็นการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวพุทธศาสนาของทมยันตี 5 เรื่อง ได้แก่ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี** ผ่านกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร จาก บทสนทนา และการเล่าเรื่องที่สื่อแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หลักธรรมเรื่องจิตตามแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี
2. วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายของทมยันตี

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษานี้ทำให้ทราบว่านวนิยายของทมยันตีปรากฏการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตตามหลักพุทธศาสนา ผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อจรรโลงจิตใจของผู้อ่าน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษานวนิยายแนวพุทธศาสนาของทมยันตี ซึ่งเป็นนวนิยายแห่งธรรมตามที่ทมยันตีนิยามไว้จากนวนิยาย 5 เรื่อง ได้แก่ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี**

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **จิต** หมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพนึกคิด ความคิด ใจ วิญญาณ¹
2. **หลักธรรมเรื่องจิต** หมายถึง คำสอนทางพุทธศาสนาที่นำเสนอเกี่ยวกับหลักธรรมที่ใช้อธิบายเรื่องความสำคัญของจิต หน้าที่ของจิตและการพัฒนาจิตได้แก่ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4
3. **นวนิยายแนวคิดพุทธศาสนา** หมายถึง งานเขียนที่ปรากฏหลักธรรมทางพุทธศาสนาของทมนยันตี 5 เรื่อง ได้แก่ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี**

สมมติฐานในการวิจัย

นวนิยายแนวพุทธศาสนาของทมนยันตีทั้ง 5 เรื่อง คือ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี** ปรากฏหลักธรรมเรื่องจิต และการพัฒนาจิตโดยยึดหลักไตรสิกขา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายของทมนยันตี
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมเรื่องจิตในพระพุทธศาสนา
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต
4. ศึกษานวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมนยันตีจำนวน 5 เรื่องคือ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี**
5. วิเคราะห์หลักธรรมเรื่องจิตและกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมนยันตี
6. เสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

¹ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 281.

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 หลักธรรมเรื่องจิตในพุทธศาสนา

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของจิต

2.1.2 ประเภทของจิต

2.1.3 หน้าที่ของจิต

2.1.4 หลักธรรมเรื่องจิต

2.2 กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาในนวนิยาย

2.1 หลักธรรมเรื่องจิตในพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อ “จิต” ดังจะพบว่าในทุกหลักธรรมปรากฏเรื่องจิตว่าเป็นแกนกลางของคำสอนทั้งหมด ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ จิตจึงเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งต่อการศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตที่ปรากฏในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์ โดยมุ่งศึกษาเฉพาะนามปากกา “ทมยันตี” ในบทนี้จะกล่าวถึงความหมายและความสำคัญของจิต ประเภทของจิต หน้าที่ของจิต หลักธรรมเรื่องจิต และกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาในนวนิยายตามลำดับ เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น

2.1.1 ความหมาย และความสำคัญของจิต

พระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับธรรมชาติของจิต ส่วนธรรมชาติของวัตถุจะกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาต้องการแก้ไขความทุกข์ที่มีรากฐานอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์¹ ในพระไตรปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี อธิบายว่า “จิต” คือสภาวะที่รู้แจ้งซึ่งอารมณ์เพื่อความในพระสูตรกล่าวว่า

อธิบายคำว่า จิต

พึงทราบวินิจฉัยในบทว่า จิตฺตํ สภาวะที่ชื่อว่า จิต เพราะอรรถว่า ย่อมคิด คือว่าย่อมรู้แจ้ง

ซึ่งอารมณ์อีกอย่างหนึ่ง คัพทว่า จิต นี้ หว้ไปแกจิตทั้งปวง...²

¹ วิทยา ศักยภินันท์. (2554,18-19 สิงหาคม). พระพุทธศาสนากับการวิเคราะห์ : สาระสำคัญและคุณค่าทางจริยธรรม ใน วารสารมนุษยศาสตร์ในศตวรรษใหม่:พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพลวัตทางวัฒนธรรม. หน้า279.

² มหาภูมิบาลวิทยาลัย. (2526). อรรถกถาจิตตูปาทกัณฑ์. ใน พระอภิธรรมปิฎกธรรมสังคณี เล่มที่ 1 ภาคที่ 1. หน้า 228.

จิต คือ สภาวะที่มีการขยายความออกไป กล่าวคือเป็นสภาวะที่รู้อารมณ์ที่เกิดขึ้น คำศัพท์ว่า จิต รวมความหมายถึง จิตทุกดวงที่เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

ใน **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** อธิบายความหมายของจิตไว้ว่า

ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด ใจ วิญญาณ จิตมีไวพจน์ คือ คำที่ต่างเพียงรูป แต่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันใช้แทนกันได้หลายคำ เช่น **มโน มานัส หทัย บัณเฑรมนายตนะ มนินทรีย์ และวิญญาณ** เป็นต้น (อภิ.ส. 34/21/10; ฯลฯ) คำเหล่านี้มีความหมายเกยกัน มีใช้ตรงกันโดยสมบูรณ์ ใช้แทนกันได้ในบางโอกาส มีใช้เสมอไป...¹

เนื้อความข้างต้นนี้สรุปได้ว่า จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ เมื่อมีอารมณ์ต่าง ๆ มากระทบ จิตจะรับรู้ จิตมีคำที่เรียกต่างกันไป ได้แก่ มโน มานัส หทัย บัณเฑรมนายตนะ เป็นต้น สามารถใช้แทนกันได้ ในบางโอกาส

ใน **ธรรมภาณ พจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา** อธิบายความหมายเกี่ยวกับ จิต มีเนื้อความดังนี้

จิต มติทางพระพุทธศาสนานั้น ตามที่พิจารณาจากพระสูตรต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า แสดงบุคคลว่าประกอบด้วยกายส่วนหนึ่ง จิตส่วนหนึ่งกายก็หมายถึงร่างกาย **จิตก็หมายถึงธรรมชาติชนิดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่คิดนึก และมีหน้าที่รู้ เพราะเป็นธาตุรู้**...แต่ว่าจิตตามทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้หมายความว่า เป็นกาย หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย คือว่า จิต ไม่ใช่รูป ดังมีพระพุทธานุญาตที่แสดงว่า อลริระ ไม่มีสรีระ คือไม่มีรูปร่าง แต่ว่า คุหาสยะ มี คุหาอันหมายถึงกายอันเป็นที่อาศัย เมื่อบุคคลมีจิต และกายประกอบกันอยู่ ชีวิตจึงดำเนินอยู่เป็นไปอยู่ แต่ว่าเมื่อจิตพลาออกไปจากกายหรือว่า กายแตกสลายเป็นที่อาศัยอยู่ของจิตไม่ได้ชีวิตก็สิ้นไป...²

ธรรมภาณ กล่าวว่า จิตเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่คิดนึก และรู้อารมณ์ที่ตกกระทบ ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงธรรมชาติชนิดหนึ่ง มีหน้าที่รู้ ไม่มีรูปร่าง จะประกอบกับร่างกายทำให้มีชีวิต ถ้าหากว่า จิต ออกจากร่างกายไปหรือร่างกายสลายไปจึงถือว่าไม่มีชีวิตคือตายนั่นเอง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายความหมายไว้ดังนี้

...จิต คือ น.ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด นึก (โบ.เขียนว่า จิตฺร),ลักษณะนามว่า ดวง (ป.จิตฺต)...³

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 281.

² สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2552). *ธรรมภาณ พจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา*. หน้า 67.

³ *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (2542). หน้า 449.

ในพจนานุกรม ยังได้ให้ความหมายสอดคล้องว่า จิตคือสิ่งที่มีหน้าที่รู้อารมณ์เช่นเดียวกัน นอกจากจิตมีหน้าที่รู้แล้ว ยังมีหน้าที่ออกมารับอารมณ์ และแสดงอารมณ์ผ่านพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ เป็นช่องทางแสดงความรู้สึกทางจิตด้วย

โสภณ ศรีกฤษดาพร ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกาย และจิตในพุทธปรัชญา สรุปลักษณะเกี่ยวกับจิตว่า

จิตใช้คำต่างกัน แต่ถึงจะใช้คำที่ต่างกัน คำเหล่านั้นก็หมายถึงสิ่งเดียวกัน คือ “จิต” การที่จิตมีชื่อต่าง ๆ กันนั้น เรียกตามธรรมชาติในแง่มุมของการทำหน้าที่ในขั้นตอนต่าง ๆ กล่าวคือ เรียกว่า “จิต” เมื่อเป็นธรรมชาติคิด หมายถึง รู้ คือ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สัมผัส นึกคิด คือรู้อารมณ์ 6 ทาง ทวารทั้ง 6 เรียกว่า “มโน” เมื่อจิตเป็นธรรมชาติโน้มไปรับอารมณ์ 6 ทางทวารทั้ง 6 เรียกว่า “บัณฺหาระ” เมื่อจิตเป็นธรรมชาติผ่องใสปราศจากกิเลส เรียกว่า “มนายตนะ” เมื่อจิตเป็นอายตนะเครื่องต่อภายใน ต่อกับเครื่องต่อภายนอกคือธรรมารมณ์ เรียกว่า “มโนทริย” เมื่อจิตครองความเป็นใหญ่ในการรับรู้ธรรมารมณ์ เรียกว่า “วิญญาน” เมื่อจิตรู้แจ้งอารมณ์ 6 ทางทวารทั้ง 6 จิตในชื่อต่าง ๆ จะทำหน้าที่ของตนตั้งแต่วินาทีแรกเกิดจนเกิดความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือไม่ทุกข์ไม่สุขภายในจิตใจ แล้วแสดงออกมาด้วยการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ **จิตไม่ว่าจะมีชื่ออะไรก็เป็นธรรมชาติเกิดดับ ๆ ตลอดเวลา จิตจึงมีลักษณะเป็นไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เกิดดับเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นทุกข์คือทนอยู่ในสภาพเดิมได้...¹**

จะเห็นว่าคำที่ใช้เรียกจิต แม้จะต่างกันแต่จิตก็มีธรรมชาติเหมือนกัน คือมีหน้าที่ได้ยินเสียง ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส และอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ เกิดและดับ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งตรงกับลักษณะของไตรลักษณ์ จิตจึงหมายถึง ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ ความคิด เป็นนามธรรมไม่มีรูปร่าง มีคำที่ใช้เรียกต่าง ๆ กันหลายคำ เช่น มโน มนายตนะ มโนทริย และวิญญาน คำเรียกที่ปรากฏนี้ใช้เรียกชื่อตามหน้าที่ของจิต

สมถวิล ธนวิทยาพล ศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจิตในพระสูตรตันตปิฎกกล่าวถึงความหมายของจิตว่า

ความหมายของจิตในชื่อต่าง ๆ ในพระสูตรตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก พอจะสรุปได้ดังนี้
ทั้ง 2 ปิฎก กล่าวถึงจิตทั้ง 10 ชื่อตรงกัน และใช้ในความหมายเดียวกัน คือจิตที่ทำหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ เช่น

- จิตที่ชื่อว่า **มโน** เป็นธรรมชาติที่โน้มไปหาอารมณ์
- จิตที่มีชื่อ **มนายตนะ** เป็นธรรมชาติที่เป็นอายตนะเครื่องต่อภายในคือใจหรือจิต
- จิตที่ชื่อว่า **มโนทริย** เป็นธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรับรู้ธรรมทั้งปวง
- จิตที่ชื่อว่า **วิญญาน** เป็นธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ 6 ทางทวารทั้ง 6

¹ โสภณ ศรีกฤษดาพร. (2527). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา. (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 207.

และจิตที่มีชื่อว่าจิต มโน วิญญาณเป็นต้นนี้ จะทำหน้าที่เกิดดับ ๆ รับอารมณ์ ปล่อยอารมณ์ ในแต่ละขณะต่อไป จนจิตเกิดความรู้สึทางจิต (เวทนา) และจิตเหล่านี้เป็นหัวหน้าในการกระทำกุศลกรรม และอกุศลกรรม ได้รับกุศลวิบากจิต และอกุศลวิบากจิตต่อไป...¹

ความหมายของจิตทั้งใน**พระสูตรตันตปิฎก** และ**พระอภิธรรมปิฎก**ต่างก็มีความหมายเหมือนกันทั้ง 2 ปิฎก คือมี 10 ชื่อตรงกัน เช่น มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ เป็นต้น จิตมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับขั้นตอนหรือการทำหน้าที่ ได้แก่ จิต มโน หทัย มานัส ปันทระ มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณ ฐาน์ และมโนวิญญาณธาตุ จิตมีความหมายคือธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ที่กระทบความรู้สึนึกคิด มีการเกิดดับ และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อทำหน้าที่ในการจับอารมณ์และปล่อยอารมณ์ที่กระทบ

จากการศึกษาเรื่องจิตจาก **คัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก** และ**คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก** ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวม ข้อธรรม มีการจัดแบ่งแยกประเภทของธรรม อธิบาย สาระของข้อธรรมต่าง ๆ ชี้แจงและวินิจฉัยโดยละเอียด ได้อธิบายความสำคัญของจิตดังปรากฏใน**อรรถกถาจิตตูปปกากัณฑ์** เนื้อความในพระสูตรกล่าวว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นประธานมีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจอันเป็นโทษ ประทุษร้ายแล้ว จะพูดก็ตาม จะกระทำก็ตาม เพราะทุจริต 3 อย่างนั้น ทุกข์ย่อมตามเขาไปเหมือน ล้อเกวียนหมุนไปตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียน ฉะนั้น ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นประธาน มีใจประเสริฐ ที่สุด สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว จะพูดก็ตาม จะกระทำก็ตาม เพราะสุจริต 3 อย่างนั้น สุขย่อม ไปตามเขา ย่อมกระเลือกกระสนไปเพราะจิต **สัตว์ทั้งหมดที่เดี่ยวย่อมเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่ง คือจิต** ดังนี้...²

จะเห็นได้ว่าเนื้อความในพระสูตรกล่าวถึงความสำคัญของจิต ดังจะเห็นได้จากคำว่า “ใจเป็นประธาน” เพราะบุคคลสามารถทำทุกสิ่งสำเร็จได้ด้วยจิตคือใจของบุคคลนั้น ในพระสูตรยังได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตว่า หากบุคคลนั้นมีจิตที่ไม่ดีก็จะเกิดความทุกข์ แต่ถ้าบุคคลใดทำจิตให้ดี บุคคลนั้นย่อมประสบแต่สิ่งที่เป็นสุข การกระทำ และผลทุกอย่างจึงมาจากอำนาจของจิตเป็นสำคัญ

จิตมีความสำคัญอย่างยิ่งในคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนา ดังปรากฏใน**จิตตสูตร** มีเนื้อความว่า

[180] โลกอันอะไรย่อมนำไป อันอะไรหนอ ย่อมเลือกใสไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรม อันหนึ่งคืออะไร

[181] **โลกอันจิตย่อมนำไป อันจิตย่อมเลือกใสไป โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรม อันหนึ่งคือจิต...**³

¹ สมถวิล ธนวิยาพล. (2526). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจิตในพระสูตรตันตปิฎก. (ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 135-137.

² มหาภูมิบาลวิทยาลัย. (2526). อรรถกถาจิตตูปปกากัณฑ์. ใน พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่มที่ 1 ภาคที่ 1. หน้า 236 - 237.

³ มหาภูมิบาลวิทยาลัย. (2526). จิตตสูตร. ใน พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรคอันธวรรคที่ 7. หน้า 286.

จะเห็นได้ว่า ในจิตตสูตร ให้ความสำคัญกับจิต กล่าวว่จิตเป็นสภาวะที่เรียกว่า “โลก” คืออารมณ์ที่มากกระทบ ทำหน้าที่สังสมอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศล อุกุศลไว้ และพฤติกรรมเป็นไปตามจิตที่ออกมารับอารมณ์ต่าง ๆ จึงเรียกได้ว่าเป็นอำนาจของจิต เพราะจิตเป็นผู้ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ จึงเรียกว่า “เป็นไปตามอำนาจของจิต”

ในปัญจารุชชาดก ว่าด้วยการบรรลุลหรรณอันเกษม และกัญจนขันธชาดก ได้กล่าวถึงความสำคัญของจิต ดังมีเนื้อความในพระสูตรว่า

[55] **นรชนใดมีจิตไม่ห้อย** มีใจไม่ห่อหุ้มเจริญกุศลธรรมเพื่อบรรลุนั้นเป็นแดนอันเกษมจาก โยคะ **นรชนนั้นพึงบรรลุลหรรณ** เป็นที่สิ้นสังโยชน์ ทั้งปวงโดยลำดับ...

จบปัญจารุชชาดกที่ 5...¹

[56] **นรชนใด มีจิตระเริง มีใจเบิกบาน** เจริญกุศลธรรมเพื่อบรรลุลหรรณอันเป็นแดนเกษมจาก โยคะ **นรชนนั้นพึงบรรลุลหรรณ** เป็นที่สิ้น สังโยชน์ทั้งปวงได้โดยลำดับ...

จบกัญจนขันธชาดกที่ 6...²

ปัญจารุชชาดก ว่าด้วยการบรรลุลหรรณอันเกษม และกัญจนขันธชาดกกล่าวว่า การที่จะบรรลุลหรรณได้ ต้องมีจิตที่ไม่ห้อย ไม่เศร้าหมอง เบิกบาน และยินดี หมั่นบำเพ็ญกุศลคือความดีอยู่เสมอ ย่อมแสดงให้เห็นว่าจิตมีความสำคัญในการกระทำต่าง ๆ ดังนั้นการที่จะสามารถบรรลุลหรรณได้นั้นจะต้องตั้งจิตในทางกุศลให้มั่นคง อันเป็นพื้นฐานในการบรรลุลหรรณต่อไป

ใน **อนนริตติชาดก** ว่าด้วยจิตชุ่มมัว-ไม่ชุ่มมัว เนื้อความในพระสูตรมีดังนี้

[219] เมื่อน้ำชุ่มมัว ไม่ใส บุคคลย่อมไม่แลเห็นกาบหอย หอยโข่ง กรวดทราย และฝูงปลา อันใด เมื่อจิตชุ่มมัวบุคคลก็ย่อมไม่เห็นประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นฉนั้น

[220] เมื่อน้ำไม่ชุ่มมัว ใสบริสุทธิ บุคคลย่อมแลเห็นกาบหอย หอยโข่ง กรวดทราย และฝูงปลาอันใด เมื่อจิตไม่ชุ่มมัวบุคคลก็ย่อมเห็นประโยชน์ผู้อื่นฉนั้น

จบอนนริตติชาดกที่ 5...³

การเปรียบเทียบใส - ชุ่ม ของน้ำกับ จิต ว่าเมื่อมีจิตชุ่มมัวย่อมไม่เห็นประโยชน์ของตน และผู้อื่น เมื่อใดที่จิตไม่ชุ่มมัวจะเห็นประโยชน์ของตนและผู้อื่นนั้น แสดงถึงความสำคัญด้านคุณภาพของจิต หากจิตดีคือจิตใสสะอาด ก็จะได้รับประโยชน์ แต่ถ้าจิตไม่ดี จิตชุ่มมัว ก็จะไม่เกิดประโยชน์และอาจได้รับโทษตามมาด้วย

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). อสังสรวรรคปัญจารุช. ใน พระสูตรต้นตอปัญหาพุทธทศนิกายชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 2. หน้า 83.

² มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). กัญจนขันธชาดก. เล่มเดิม. หน้า 90.

³ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). อนนริตติชาดก. เล่มเดิม. หน้า 197.

โสมณ ศรีฤทธาพร กล่าวถึงความสำคัญของจิตว่า

พุทธปรัชญาถือว่า จิต เป็นแกนกลางที่สำคัญของคำสอนทั้งหมด จะเห็นว่าคำสอนเรื่องต่าง ๆ เช่น คำสอนเกี่ยวกับความทุกข์หรือความสุขก็ตาม กุศลหรืออกุศลก็ตาม หรือที่เป็นฝ่ายโลกียะ และโลกุตระเป็นต้นก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดแล้วทั้งหมดล้วนมีจิตเป็นแกนกลางหรือเป็นตัวกลางที่เป็นหลัก ยืนให้แก่ธรรมเหล่านั้นทั้งสิ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สภาพธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศล บุญหรือบาป เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแต่จิต ถ้าไม่มีจิตเป็นฐานให้แล้ว สภาพธรรมเหล่านั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย...¹

จิตเป็นแกนกลางของคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ พุทธศาสนาเน้นเรื่องการวิเคราะห์จิต เพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในทางโลกและทางธรรม สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีปัจจัยมาจากจิตที่เป็นแกนกลาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ดีเพียงใด ทุกสิ่งทุกอย่างเริ่มต้นมาจากจิตทั้งหมด

จิตจึงมีความสำคัญดังปรากฏในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เน้นเรื่องความสำคัญของจิต แสดงให้เห็นว่าจิตเป็นแกนกลางที่สำคัญของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหมด สภาพธรรมทั้งหลายจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ถ้าไม่มีจิตเป็นฐาน เพราะสภาวะต่าง ๆ เช่น ความดี ความชั่ว ล้วนเป็นไปด้วยอำนาจของจิตทั้งสิ้น

2.1.2 ประเภทของจิต

จิตมีจำนวน 89 หรือโดยพิสดาร 121 หรือเรียกว่า จิต 89 หรือ 121² จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1.2.1 โดยชาติประเภท เป็นการแบ่งตามระดับการเกิดของจิต ได้แก่

- อกุศลจิต จิตที่ไม่ดี
- กุศลจิต จิตที่ดี
- วิบากจิต ผลของการเกิดของจิตทั้งที่เป็นกุศล และอกุศล
- กิริยาจิต อาการของพระอรหันต์ที่กระทำโดยปราศจากกิเลส

2.1.2.2 โดยภูมิประเภท เป็นการแสดงถึงความเป็นไปของจิตที่ไปอยู่ในภูมิต่าง ๆ ได้แก่

- กามาวจรจิต จิตที่ยังข้องเกี่ยวกับกามารมณ์
- รูปาวจรจิต จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌาน และเกิดความพึงพอใจ
- อรูปราวจรจิต จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา
- โลกุตระจิต จิตของพระอรหันต์ที่พ้นจากสภาวะของกิเลสทั้งปวง

¹ โสมณ ศรีฤทธาพร. (2527). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา. (ปริญาอักษรสัทธรรมหาบัณฑิตภาควิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 204.

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 281.

สมถวิล ธนวิทยาพล สรุปประเภทของจิตไว้ว่า จิตแบ่งออกเป็นตามชาติภูมิได้ 4 ระดับ ได้แก่ กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต และโลกุตระจิต เมื่อจิตเกิดขึ้นตามภูมิต่าง ๆ แล้วจะแบ่งย่อยแต่ละระดับตามลักษณะดี ไม่ดี และไม่ดี ไม่ชั่ว

จิตมีประเภทต่าง ๆ มากมายแบ่งตามภูมิแล้วแบ่งย่อยตามชาติ แบ่งเป็น 4 ภูมิ คือ กามาวจรจิต มี 3 ชาติ ได้แก่ กุศลจิต อกุศลจิต และอัปายาทจิต ส่วนรูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต และโลกุตระจิต มี 2 ชาติ คือ อกุศลจิต และอัปายาทจิต จิตเมื่อเกิดขึ้นต้องเกิดพร้อมเจตสิกที่เป็นเครื่องประกอบ ประจักษ์ให้จิตมีลักษณะเป็นกุศลจิต อกุศลจิต และอัปายาทจิต...¹

พระสาสน์โสภณ (พิจิตร วุฑฒโน) สรุปประเภทของจิตว่า จิตมี 89 ดวง เมื่อแบ่งอย่างละเอียดแล้วมี ถึง 121 ดวง สามารถสรุปได้เป็น 6 ประเภทดังนี้ 1. แบ่งโดยชาติสกุล 2. แบ่งโดยภูมิ 3. แบ่งเป็นโสภณและ อโสภณ 4. แบ่งเป็นจิตที่อยู่ในโลก 5. แบ่งเป็นจิตที่ประกอบด้วยเหตุ และไม่ประกอบด้วยเหตุ และ 6. จิตที่แบ่งโดยการเสวยอารมณ์ต่าง ๆ การแบ่งจิตเช่นนี้ทำให้เข้าใจเรื่องระบบการทำงานของจิตเป็นรูปธรรมมากขึ้น

...จิตอย่างย่อมี 89 ดวง อย่างพิสดารมี 121 ดวง จำแนกเป็นหน่วยต่าง ๆ ได้ 6 หน่วยที่จำเป็นควรจะทราบในที่นี้ คือ

- 1) ชาติเภทน้อย จำแนกโดยชาติสกุลแล้วมี 4 ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิบากชาติ กิริยาชาติ หรือเรียกโดยย่อว่า กุศล อกุศล วิบาก และกิริยา
- 2) ภูมิเภทน้อย แยกจิตโดยภูมิ มี 4 ภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ โลกุตระภูมิ
- 3) โสภณเภทน้อย แยกเป็นโสภณคือจิตที่ตั้งงาม และอโสภณจิตคือจิตที่ไม่ตั้งงาม
- 4) โลกเภทน้อย คือ โลเกียจิต จิตที่อยู่ในโลก และที่พ้นจากโลก คือ โลกุตระจิต
- 5) เหตุเภทน้อย คือ สเหตุจิต จิตที่ประกอบด้วยเหตุ และอเหตุจิต จิตที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ
- 6) เวทนาเภทน้อย คือ จิตที่แยกโดยการเสวยอารมณ์เวทนา ได้แก่ สุขเวทนา ทุกขเวทนา

โสมนัสสเวทนา โทมนัสสเวทนา และอุเบกขเวทนา...²

ผลการศึกษาประเภทของจิตพบว่า จิตจัดได้ 2 ประเภทใหญ่ คือการแบ่งตามระดับการเกิดของจิต เช่น จิตดี จิตไม่ดี จิตที่เป็นอาการของพระอรหันต์ และแบ่งโดยการเป็นไปในภูมิต่าง ๆ ของจิต คือ จิตที่ยังเกี่ยวข้องกับ กามารมณ์จิต ที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌณ จิตที่เกิดจากการปฏิบัติสมถะเจริญภาวนา และจิตที่หลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสคือ จิตของพระอรหันต์

¹ สมถวิล ธนวิทยาพล. (2526). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจิตในพระสูตรต้นตอปิฎก. (ปริณายกอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 150.

² พระสาสน์โสภณ (พิจิตร วุฑฒโน). (2553). จิตวิทยาในพระอภิธรรม. หน้า 29-31.

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการศึกษาประเภทของจิตศึกษาในนวนิยายเรื่อง **ฉาน จิตา มายา ไชยวรรี และสามี** ของทมยันตี

2.1.3 หน้าที่ของจิต

จิตคือสภาวะหนึ่งของอารมณ์ เกิดและดับอย่างรวดเร็ว จิตจึงไม่ได้มีเพียงดวงเดียว ทำหน้าที่รับ สืบทอดอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งอารมณ์นั้นสิ้นสุดลง ใน **จิตตูปปาทกัณฑ์** กล่าวเกี่ยวกับหน้าที่ของจิต ดังเนื้อความในพระสูตรว่า

บรรดาอารมณ์มีรูปเป็นต้นเหล่านั้น อารมณ์แต่ละอารมณ์ย่อมมาสู่คลองมโนทวารใน ขณะนั้นทันที อธิบายว่าเป็นปัจจัยแก่ ภวังคฉนระ แมสัททอารมณ์ คันธารมณ์ รสอารมณ์ โผฏฐัพพะอารมณ์ทั้งนี้ เหมือนอย่างว่า นกบินมาทางอากาศ ชอนตัวอยู่ที่ยอดต้นไม้หนึ่งและย่อม กระแทกไม้ด้วย การกระทบที่กิ่งไม้ และการแผ่ไปแห่งเงาที่แผ่นดิน ย่อมมีในฐานะเดียวกันคือ ไม่ก่อนไม่หลังกัน ฉนใด การกระทบจักขุประสาท เป็นต้นของรูป ที่เป็นปัจจุบันเป็นต้น และการมา สู่คลองมโนทวาร เพราะสามารถให้ภวังค์ไหลย่อมมี ในขณะเดียวกันนั้นแหละไม่กัน ฉนนั้นลำดับ นั้น มหาคิตนี้เกิดขึ้นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแห่งอารมณ์เหล่านั้น อันติดต่อกันไปแห่งอาวัชชนจิตเป็นต้น ที่ตัดภวังค์ แล้วเกิดขึ้นในจักขุทวารเป็นต้น มีวิภูฐานจิตเป็นที่สุด แต่ว่าในมโนทวารล้วน ๆ ไม่มีกิจ กระทบกับประสาทโดยปกติอารมณ์เหล่านี้ ย่อมมาสู่คลองด้วยอำนาจแห่งรูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟัง แล้ว กลิ่นที่ดมแล้ว รสที่ลิ้มแล้ว กายที่กระทบแล้วเท่านั้น...¹

จิตมีหน้าที่ต่างกันแต่ทำหน้าที่สอดคล้องกัน เมื่อมีรูปหรืออารมณ์มากระทบกับจิต จิตอีกดวงหนึ่งก็รับ หน้าที่สืบอารมณ์ต่อไป จนกระทั่งหน้าที่ของจิตเสร็จสิ้น การเกิดคือการที่จิตทำหน้าที่รับอารมณ์ การดับของจิตคือ การที่จิตเข้าสู่ภวังค์จิตอีกครั้ง ซึ่งการเข้าสู่ภวังค์ของจิตนี้มีเนื้อความอธิบายไว้ใน **ธรรมภาสิธาน พจนานุกรม คำสอนพระพุทธศาสนา** ดังนี้

เวลาของภวังคจิตก็เหมือนอย่างเวลาที่บุรุษนั้นกำลังหลับ เวลาที่อารมณ์มากระทบ ประสาทก็เหมือนอย่างเวลาที่ผลมะม่วงตกลง เวลาแห่งอาวัชชนจิตคือจิตคำนึงก็เหมือนอย่างเวลาที่บุรุษนั้น ตื่นขึ้นด้วยเสียงของมะม่วงนั้น เวลาที่จักขุวิญญาณเป็นไป ก็เหมือนอย่างเวลาที่บุรุษนั้นลืมตาขึ้นมองดู เวลาแห่ง สัมปฏิจันนจิตคือจิตรับก็เหมือนกับเวลาที่บุรุษนั้นเอามือหยิบผลมะม่วง เวลาแห่งสันตริณจิตคือ จิต พิจารณา ก็เหมือนอย่างเวลาที่คลำดูด้วยมือ เวลาแห่งวิภูฐานจิตคือจิตที่กำหนดอารมณ์ก็เหมือนอย่าง เวลาที่สุดตมดูจึงรู้ว่า เป็นมะม่วงสุก เวลาแห่งชวนจิตคือจิตที่แล่นไปก็เหมือนอย่างเวลาที่บริโภคมะม่วง

¹ มหาภูมิบาลวิทยาลัย. (2526). จิตตูปปาทกัณฑ์. ใน *พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่ม 1 ภาค 1*. หน้า 243-244.

เวลาที่จิตทวนอารมณ์นั้นอันเรียกว่าตทาลัมพนจิต ก็เหมือนอย่างเวลาที่กลืนกินผลมะม่วงนั้นพร้อม กับเสมหะ เวลาที่จิตตทากว้างก็ไปใหม่ก็เหมือนอย่างเวลาที่หลับไปอีก...¹

เมื่อเวลาเข้าสู่ภวังค์จิตเปรียบเสมือนกับเวลาที่ชายคนหนึ่งกำลังนอนหลับ เมื่อตื่นขึ้นมาเพราะผลมะม่วง ตกลงมา ลืมตามอง หยิบผลมะม่วงคือการที่จิตรับอารมณ์เข้ามาแล้วทราบว่าเป็นผลมะม่วงสุก จนนึกผลมะม่วงนั้น จนหมดแล้วกลับไปนอนใหม่อีกครั้ง ช่วงเวลาที่กลับไปนอนนี้เรียกว่า จิตเข้าสู่ภวังค์อีกครั้ง นับว่าเป็น การสิ้นสุดการทำงานของจิตชั่วขณะหนึ่ง ต่อเมื่อมีอารมณ์อื่นหรือผลมะม่วงตกลงมาอีกครั้งจิตจึงจะทำหน้าที่อีก

พระสาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) อธิบายว่าจิตมีหน้าที่ต่างกัน 14 หน้าที่ ดังนี้

1. ปฏิสนธิกิจ	ทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่
2. ภวังคกิจ	ทำหน้าที่รักษากายชาติ
3. อวัชชนกิจ	ทำหน้าที่น้อมนึกถึงอารมณ์ที่ปรากฏใหม่
4. ทัสสนกิจ	ทำหน้าที่เห็น
5. สวณกิจ	ทำหน้าที่ฟัง
6. ฌายนกิจ	ทำหน้าที่ได้กลิ่น
7. สายนกิจ	ทำหน้าที่รู้รส
8. ผสนกิจ	ทำหน้าที่ถูกต้อง
9. ลัมปภูจจนกิจ	ทำหน้าที่รู้บัญญัติอารมณ์
10. สันติตรณกิจ	ทำหน้าที่ไต่สวนบัญญัติอารมณ์
11. ไวกุลัพพนกิจ	ทำหน้าที่ตัดสินบัญญัติอารมณ์
12. ชวนกิจ	ทำหน้าที่เสพอารมณ์
13. ตทาลัมพนกิจ	ทำหน้าที่รับอารมณ์ที่เหลือจากชวณะ
14. จุตกิจ	ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพ... ²

การทำหน้าที่ของจิตได้รับการสืบทอดกันมาเป็นช่วงเวลา เริ่มตั้งแต่การสืบต่อภพใหม่ รักษาภพ น้อมนึกถึงอารมณ์ที่ปรากฏใหม่ การเห็นการฟังไปจนถึงการเสพอารมณ์ รับอารมณ์ และเคลื่อนจากภพกำเนิด คือช่วงเวลาในการรับอารมณ์ และปล่อยอารมณ์ แต่ละเวลาที่ทำหน้าที่นั้นแทบจะเกิดพร้อมกันทั้งหมด ทั้งนี้เพราะ อำนาจการเกิดและดับของจิตในขณะหนึ่งนั้นรวดเร็วมาก การเกิดและดับแต่ละครั้งจะรู้สึกอีกทีหนึ่งก็ต่อเมื่อจิต ทำหน้าที่สืบต่อเข้าสู่ภวังค์ใหม่อีกครั้งคือการหยุดของอารมณ์ต่าง ๆ นั่นเอง

¹ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2552). ธรรมาภิธาน พจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา.

² พระสาสนโสภณ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2553). จิตวิทยาในพระอภิธรรม. หน้า 76-77.

การทำหน้าที่ของจิต 14 ขั้นตอนดังกล่าว สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. หน้าที่ของจิตในการสืบภพ (สภาพ) ใหม่ การปฏิสนธิของอารมณ์เจตสิกในแต่ละขณะจิตเกิดขึ้นครั้งเดียวอย่างรวดเร็ว ดับไปแล้วจึงเกิดอารมณ์ใหม่ จิตดวงใหม่ ปฏิสนธิกิจทำให้เกิดสืบต่อทางการกระทำที่เกี่ยวข้องเนื่องเป็นวัฏจักรแห่งกรรม (มีชื่อเรียกว่าปฏิสนธิกิจ)
2. หน้าที่ของจิตในการรักษาสภาวะอดีตของภพชาติให้สืบต่อไปจนปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าจะสิ้นอายุขัย ทำให้จิตมีการสืบต่ออารมณ์ไปจนกว่าจะมีอารมณ์ใหม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะการสะสมความทรงจำ และประสบการณ์ไว้ภายในจิตใจ (มีชื่อเรียกว่าวังคกิจ)
3. หน้าที่ของจิตในการรักษารับรู้อารมณ์ที่มากระทบทุกครั้ง ในแต่ละกระแสของอายตนะ (มีชื่อเรียกว่าอวัชชนกิจ)
4. หน้าที่ของจิตในการทำหน้าที่ได้เห็นมีการเกิดดับของรูปารมณ์อยู่ทุกขณะที่จิตที่เห็น (มีชื่อเรียกว่าทสสนกิจ)
5. หน้าที่ของจิตในการทำหน้าที่ได้ยิน มีการเกิดดับของสัทธารมณ์อยู่ทุกขณะที่จิตที่มีการได้ยิน (มีชื่อเรียกว่าสวณกิจ อ่านว่า สะ-วะ-นะ-กิจ)
6. หน้าที่ของจิตในการรับรู้กลิ่น มีการเกิดดับของคันธารมณ์อยู่ทุกขณะที่จิตที่มีการได้รู้กลิ่น (มีชื่อเรียกว่า ขายนกิจ)
7. หน้าที่ของจิตในการรู้รส มีการเกิดดับทุกขณะที่จิตที่มีการรู้รส (มีชื่อเรียกว่า สยตณกิจ)
8. หน้าที่ของจิตในการรับรู้สิ่งที่มากระทบ มีการเกิดดับของโณรูปัพพารมณ์ทุกขณะที่มีกายสัมผัส (มีชื่อเรียกว่าผัสสสนกิจ)
9. หน้าที่ของจิตในการรับอารมณ์ต่ออายตนะ คือต่อจากจักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มีการเกิดดับทุกขณะที่มีอารมณ์กระทบ (มีชื่อเรียกว่า สัมปฏิกณกิจ)
10. หน้าที่ของจิตในการพิจารณาอารมณ์ที่รับมาจากสัมปฏิกณกิจ มีการเกิดดับอยู่ทุกขณะที่จิตที่มีอารมณ์มากระทบ (มีชื่อเรียกว่าสันตริณกิจ)
11. หน้าที่ของจิตในการจดจำ และตัดสินต่ออารมณ์ที่ได้พิจารณาแล้ว (มีชื่อเรียกว่า โวภูตัพพนกิจ)
12. หน้าที่ของจิตในการเสวยอารมณ์ตามโวภูตัพพนกิจ ได้กำหนดรู้มีการเกิดดับอยู่ทุกขณะที่มีอารมณ์มากระทบ (มีชื่อเรียกว่าชวนกิจ)
13. หน้าที่ของจิตในการรับอารมณ์จากชวนกิจ มีการเกิดดับเฉพาะบางอารมณ์ที่มากระทบ (มีชื่อเรียกว่า ตทาลัมพนกิจ)

14. หน้าที่ของจิตในการสืบสภาพอดีตหรือภพเก่า ทำให้เกิดสภาพใหม่ขึ้น ในชีวิตหนึ่ง ๆ มีการเกิดขึ้นครั้งเดียว และดับไป คือการแตกสลายของสังขารเดิม และจิตวิญญาณสภาพเก่าไปสู่ภาวะใหม่ (มีชื่อเรียกว่าจุติกิจ)...¹

จะเห็นได้ว่าจิตมีทำงานอย่างเป็นขั้นตอนตามหน้าที่ของจิตแต่ละดวง ลักษณะของจิตที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่าจิตเป็นตัวรู้ ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน มีร่างกายคนเป็นที่อาศัย จิตมีสภาพคล่องแคล่ว ว่องไว กลับตัวได้รวดเร็วมาก จิตดวงเดียวสามารถรับรู้ทางตา หู กายได้อย่างรวดเร็ว² สังเกตได้จากการที่จิตเสวยอารมณ์ คือจิตทำหน้าที่นั้น เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ก็เป็นลำดับขั้นตอน ความว่องไวของดวงจิตนี้เกิดดับในแต่ละครั้ง นับไม่ถ้วน อุปมาเหมือนการตีดนิ้วมือเพียงหนเดียว จิตเกิดดับไปแล้วนับแสนล้านดวง³

2.1.4 หลักธรรมเรื่องจิต

พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับจิตว่าเป็นสิ่งที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ เมื่อจิตดีแล้วจะส่งผลให้พฤติกรรมดี ช่วยให้มีมนุษย์ดำรงตนอยู่ในโลกได้อย่างปกติสุข เนื่องจากหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นแล้ว และการจะพัฒนาตนเองได้ต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตของตน ซึ่งต้องอาศัยหลักธรรมช่วยในการพัฒนาจิต หลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏในนวนิยายแนวพุทธศาสนาทั้ง 5 เรื่องของทมยันตีได้แก่ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4

2.1.4.1 คีล

จากการศึกษาพระสูตรตันตปิฎกที่มณีกาย สีลขันธวรรค พบว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับคีล ดังมีเนื้อความปรากฏในพระสูตรว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภาณุถึงพร้อมด้วยคีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสมภัยแต่ไหน ๆ เพราะเป็นผู้สำรวมด้วยคีล เหมือนพระราชามหาภคตริย ผู้ได้มูรธาภิเศกกัจจัตถ์ได้แล้ว ย่อมไม่ประสมภัยแม้แต่ไหน ๆ เพราะคัตถุนั้น ดูก่อนสุภมาณพ ภาณุถึงพร้อมด้วยคีล ก็ฉนั้นนั้น ย่อมไม่ประสมภัยแต่ไหน ๆ เพราะเป็นผู้สำรวมด้วยคีล ภาณุถึงพร้อมด้วยคีลขันธอันประเสริฐนี้ ย่อมเสวยสุขอันปราศจากโทษอยู่ภายใน ดูก่อนสุภมาณพ ด้วยเหตุนี้แล ภาณุชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคีล

¹ นิน่า วัน กอร์คคอม, วไลพร ภานุทานนท์. (อ้างอิงจาก อุลสา สุทธิสาคร). (2554, 10 พฤษภาคม). การศึกษาจิตในพุทธศาสนาแบบเถรวาท. ใน เอกสารหมายเลข 8 การประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง วัฒนธรรมและศาสนาในเอเชียทวีป มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. หน้า 8-9

² อุลสา สุทธิสาคร. (2554, 10 พฤษภาคม). การศึกษาจิตในพุทธศาสนาแบบเถรวาท. ใน เอกสารหมายเลข 8 การประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง วัฒนธรรมและศาสนาในเอเชียทวีป มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. หน้า 13.

³ ระวี ภาวิไล. (อ้างอิงจาก อุลสา สุทธิสาคร). (2554, 10 พฤษภาคม). การศึกษาจิตในพุทธศาสนาแบบเถรวาท. ใน เอกสารหมายเลข 8 การประชุมทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง วัฒนธรรมและศาสนาในเอเชียทวีป มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. หน้า 3.

ดูก่อนสุภมาณพ สีสันอันประเสริฐนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสรรเสริญ และยังชุมชนให้ยึดถือ ให้ตั้งอยู่ ให้ดำรงอยู่ หนึ่ง ในธรรมวินัย ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอยู่อีก...¹

พระพุทธองค์ทรงเปรียบผู้มีควมพร้อมด้วยศีล คือมีศีลที่รักษาไว้ได้อย่างครบถ้วนกับพระราชามีได้ชัยชนะแก่ศัตรู เมื่อบุคคลสามารถรักษาศีลไว้ได้ ก็ย่อมจะได้รับความสุข ศีลนี้ยังทำให้สังคมชุมชน สามารถดำรงอยู่ได้ จะเห็นได้ว่าศีลเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้สังคมมีความสงบสุข พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับศีลในฐานะที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตให้เกิดความสงบ และหลุดพ้นจากความทุกข์ในเบื้องต้น

ในคัมภีร์พระวิสุทธิมรรค อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนารุ่นหลังแสดงความสำคัญของศีล ดังเนื้อความปรากฏในพระสูตรว่า

แท้จริง “สาธุสส อาทิกัลยาณตา” ศาสโนวาทคำสอนแห่งพระบรมศาสดา ไพเราะในเบื้องต้นนั้น องค์พระผู้ทรงพระภาคทรงแสดงด้วยศีล ศีลนั้นชื่อว่า**เป็นเบื้องต้นพระศาสนา** เพราะเหตุว่าพระผู้ทรงพระภาคตรัสเทศนาเป็นปฐมว่า “โก จาติ กุสลันธมมทาน” ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดังธา เป็นเบื้องต้นแห่งธรรมทั้งหลายอันเป็นกุศล

แลทรงวิสัชนาว่า “สัลลยจิตฺต” ดูกรภิกษุทั้งหลาย **ศีลที่บุคคลรักษาไว้ให้บริสุทธิ์นั้นนั่นแล เป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมคำสอนแห่งเรา...**²

เนื้อความที่ปรากฏใน**พระวิสุทธิมรรค**กล่าวว่าการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ถือว่าเป็นการทำความดี พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องว่าศีลเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่บุคคลนั้นจะสามารถบรรลุธรรม พาดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

ศีลคือความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษาวาจาให้เรียบร้อย การรักษากฎตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การคุมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน³ เป็นข้อปฏิบัติในการอบรมทางความประพฤติ ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227

หลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายของทมยันตี คือ ศีล 5 ดังตารางเปรียบเทียบซึ่งแบ่งศีล 5 เป็นเบญจศีล และเบญจธรรม⁴ อันประกอบด้วย

¹ มหาภูกาวชิรวิทยาลัย. (2525). มหาศีล ใน พระสูตรต้นตอปิฎก ที่มณีกาย สีสันธรรม. หน้า 207.

² ขาญ วงศ์บาลี. (2523). คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค. หน้า 33.

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 179.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 175.

เบญจศีล (ข้อปฏิบัติในการเว้นจากการไม่เบียดเบียน)	เบญจธรรม (ธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาศีล)
1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต	1. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาดีและความคิด ส่งสารช่วยเหลือกันทุกหมู่
2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของ การลักขโมย ทำลายทรัพย์สิน	2. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางสุจริต
3. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิในกาม	3. กามสังวร ความสำรวมระวังในกามารมณ์
4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวง	4. สัจจะ ความจริง ความซื่อตรง
5. สุราเมรยมชฺชพมาฏฐานา เวรมณี เว้นจากสุราและสิ่งเสพ ติดให้โทษ	5. สติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ รู้จักยังคิดว่าสิ่งใด ควรทำ และไม่ควรทำ

เบญจศีล คือข้อปฏิบัติในการละเว้นความชั่ว ไม่เบียดเบียน เบญจธรรม เป็นธรรมที่
เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล จากตารางจะเห็นได้ว่าทั้งเบญจศีลและเบญจธรรมต่างเป็นหลักธรรมที่แสดง
การเกื้อกูลกัน เบญจศีลคือข้อห้าม เป็นการระวังสำรวมจิตไม่ให้ประพฤติชั่ว แต่ในขณะเดียวกันก็มีหลักให้ประพฤติ
ปฏิบัติตนตามหลักธรรมอย่างง่ายคือเบญจธรรมซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาหลักธรรมเรื่องจิต คือแนวทางการปฏิบัติ
ตนให้มีศีล การรักษาศีล เมื่อบุคคลรู้ข้อปฏิบัติ และรักษาศีล ก็จะสามารถพัฒนาตนเข้าสู่หลักธรรมเรื่องจิตใน
ประเด็นต่อไปได้ ศีลพื้นฐานได้แก่ ศีล 5 พอจะสรุปได้ดังนี้

1. เว้นจากปาณาติบาต คือไม่ทำลายชีวิต
2. เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย
3. เว้นจากกาเมสุมิจจาจาร คือไม่ประพฤติดิในกามทั้งหลาย
4. เว้นจากมุสาวาท คือไม่พูดเท็จ
5. เว้นจากของเมาคือสุรา และเมรัย คือไม่เสพของมีนเมา

ศีล 5 มีความสำคัญในการควบคุมจิตไม่ให้เบียดเบียน มีความประพฤติที่ชอบทั้งทางกาย
และวาจา เป็นพื้นฐานของการฝึกพัฒนาจิต หลักธรรมเรื่องจิตจะต้องมีศีล 5 เป็นพื้นฐานเบื้องต้นเพราะทำให้สามารถ
ปฏิบัติตนตามหลักธรรมต่อไปได้ตามลำดับ

2.1.4.2 กรรม

กรรม คือ การกระทำ ที่ประกอบด้วยเจตนา ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ¹
พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกายทสก-เอกาทศนิกาย กล่าวเกี่ยวกับกรรมว่า

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 62.

[194] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น กิวิปากนั้นแล อันสัตว์ผู้ทำพึงได้เสียในปัจจุบัน (ทิฏฐธรรมเวทนียะ) ในอรรถภาพถัดไป (อปปชชเวทนียะ) หรือในอรรถภาพต่อ ๆ ไป (อปปราปรเวทนียะ) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดทุกข์แห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น ในข้อนั้น ความวิตถอนเป็นโทษแห่งการงานทางกาย 3 อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ความวิตถอนเป็นโทษแห่งการงานทางวาจา 4 อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ความวิตถอนเป็นโทษแห่งการงานทางใจ 3 อย่าง มีความตั้งใจเป็นอกุศล ย่อมมีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก...

เนื้อความในพระสูตรอธิบายถึงกรรมซึ่งประกอบไปด้วยกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยความตั้งใจในการกระทำกรรมด้วย

พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม แบ่งกรรมเป็น 2 ประเภท คือ อกุศลกรรม หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ และกุศลกรรม หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ²

จากความหมายของกรรมข้างต้น สรุปได้ว่า กรรมหมายถึง การกระทำที่ประกอบไปด้วยความตั้งใจ ได้แก่การกระทำทางกาย คือ กายกรรม การกระทำทางวาจา คือ วจีกรรม และการกระทำทางใจ คือ มโนกรรม ในงานวิจัยเรื่อง **ศัพท์พุทธศาสน์ในนวนิยายไทย : กรณีศึกษานวนิยายแห่งธรรมเรื่อง ชามิ และ ฌานของทมยันตี** ทมยันตีอธิบายว่ากรรมคือการกระทำที่มีผลจากอดีตมาสู่ปัจจุบันและอนาคต กรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิตของมนุษย์ ไม่มีใครจะหนีพ้นกรรมได้ สิริวรรณ นันทจันกุลได้เปรียบเทียบกรรมตามทัศนะของทมยันตีกับกรรมที่ปรากฏในความหมายของศัพท์พจนานุกรมพุทธศาสน์ว่ามีความหมายที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ กรรม คือ การกระทำทั้งกรรมดี และกรรมชั่วซึ่งเกิดมาจากทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผลการศึกษานี้เห็นว่าสอดคล้องกับ **พระสูตรสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย** และ **พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม** ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยเรื่องกรรมที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่องของทมยันตี³

การศึกษาหลักธรรมเรื่องกรรมในนวนิยายปรากฏในงานวิจัยเรื่อง **วิเคราะห์ความเชื่อในนวนิยายเรื่อง ฌาน จิตา และมายาของทมยันตี** พบว่าความเชื่อเรื่องกรรมและวิบากแห่งกรรมมักจะปรากฏในพฤติกรรม และคำสอนของเทพยดาเทวดา คือ เทพจารวี และนลกุพร มีนาถเทวดาคือท้าววาสกรี มีเทพเฝ้าถ้ำ เช่น เทพจารวีสอนใจแก้วเรื่องกรรม และการทำจิตสงบ ส่วนนลกุพรอธิบายเรื่องกรรม และมีส่วนช่วยให้ใจแก้วได้สะสมกรรมดี เป็นต้น โอปปาติกะคือพ่อแม่ชาวลับแลพยายามสอนใจแก้วเรื่องวิบากกรรม การต้องไปชดใช้กรรมกับมนุษย์ และสอนให้ใจแก้วรู้จักการนั่งสมาธิเพื่อให้หลุดพ้นจากกรรมและวิบากแห่งกรรม มนุษย์ผู้ทรงฌานคือ

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). ปฐมกรรมสูตร ว่าด้วยความสิ้นสุดแห่งกรรม ใน *พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทศนิกาย เล่มที่ 5*. หน้า 470-471.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 62.

³ สิริวรรณ นันทจันกุล. (2550,มิถุนายน - พฤศจิกายน). ศัพท์พุทธศาสน์ในนวนิยายไทย : กรณีศึกษานวนิยายแห่งธรรมเรื่องชามิและฌานของทมยันตี. *สารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย*. 1(1): 76 - 100.

หลวงปู่ หลวงพ่อฤๅษี หลวงพ่อหิมาลัย ใจแก้ว และคุณยายของดร.พรรณธรา เช่น หลวงปู่มีวิบากกรรมกับใจแก้ว จึงสอนให้ใจแก้วบำเพ็ญศีล สมาธิ และบำเพ็ญทาน เป็นต้น และมนุษย์ธรรมดาคือชั่วร้ายเป็นโรคมะเร็งที่ปอด เพราะเคยยิงกะทิงกระสุนทะลุปอด และมีวิบากกรรมกับสัตว์อีกหลายชนิด จนต้องบวชเพื่อชดใช้วิบากกรรม¹ กรรมที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ คือการกระทำที่มีผลมาจากการทำงานของจิต กรรมจึงเป็นหลักธรรมสำคัญในการนำมาใช้ในงานวิจัยหลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏในนวนิยายของทมยันตีทั้ง 5 เรื่อง

2.1.4.3 ไตรลักษณ์

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเกี่ยวกับลักษณะและความสำคัญของไตรลักษณ์ ดังเนื้อความปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค ดังนี้

[91] พระนครสาวตลี...ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นของเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ยึดมั่น เวทนาไม่เที่ยง..สัญญาไม่เที่ยง..สังขารไม่เที่ยง..วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงเห็นสิ่งนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง...เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง จิตย่อมคลายความกำหนัด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย..²

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายถึงภาวะของไตรลักษณ์กล่าวคือ การเห็นว่าสิ่งทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง เป็นความทุกข์ และไม่มีตัวตน เป็นการเห็นตามความเป็นจริงคือการเห็นด้วยปัญญา เมื่อเห็นตามความเป็นจริงแล้วจิตก็จะคลายความยึดมั่น ในที่สุดก็จะสามารถหลุดพ้นจากกิเลส

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่าไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะ 3 อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย 3 อย่าง ทำให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นอย่างนั้นตามธรรมชาติของมัน ประกอบด้วย

1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยงไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป
2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้น และสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่น และขัดแย้งอยู่ในตัวไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยต้นเหตุ และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยต้นเหตุอุปาทาน
3. อนัตตา ความไม่ใช่ของตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของตนเอง³

¹ อาทิตย์ ตันติวงศ์. (2538). วิเคราะห์ความเชื่อในนวนิยายเรื่อง ฌาน จิตา และมายา ของทมยันตี. (ปริญญาโทบริหารศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. หน้า 778 - 780.

² การศาสนา, กรม. (2514). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค. เล่มที่ 17. หน้า 44..

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. หน้า 68.

การพิจารณาหลักไตรลักษณ์คือการพิจารณาความไม่เที่ยงของสภาวะธรรม เริ่มจากการพิจารณาความไม่เที่ยงคืออนิจจตาความเป็นทุกข์ สภาวะที่ถูกบีบคั้นคือทุกข์ตา และการพิจารณาความไม่มีตัวตนของทุกสิ่งคืออนัตตา เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสลายทำให้เกิดทุกข์ การยึดมั่นในความไม่มีตัวตนหรือรูปที่แน่นอนจึงก่อให้เกิดทุกข์

2.1.4.4 อริยสัจ 4

พระอภิธรรมปิฎก วิภังค์ กล่าวถึงลักษณะของอริยสัจ 4 มีเนื้อความดังปรากฏในพระสูตรดังนี้

[145] ในอริยสัจ 4 นั้น ทุกขอริยสัจ เป็นไฉน ?

ชาติทุกข์ ชราทุกข์ มรณทุกข์ โสกะเวททุกข์ โทมนัสสุปปายาสทุกข์ อภิยะหิสัมปิโยคทุกข์ ปิยะหิวิปปโยคทุกข์ ยัมปิจัจฉนลภตัตถัมปิทุกข์ โดยยออุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

[158] ทุกขสมุททยอริยสัจ เป็นไฉน ?

ตณฺหาณํไฉ อํนํเป็นเหตุเกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัดยินดี เพลิดเพลินอยู่ในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิวาทณฺหา

[160] ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน ?

ได้แก่ความสํารอก และความดับโดยไม่เหลือ ความปล่อยวาง ความสงัด ความพ้น ความไม่ติดอยู่แห่ง ตณฺหาณํนี้เทียว.

[162] ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เป็นไฉน ?

อริยมรรคมืองค์ 8 นี้เท่านั้น คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ¹

อริยสัจ 4 ประกอบด้วยทุกข์คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก หรืออุปาทานขันธ 5 สมุทัยคือตณฺหาเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อารมณ์ทางใจ นิโรธคือความดับทุกข์ โดยการปล่อยวางจากรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ด้วยการพิจารณาเห็นตามความจริง และมรรคคือหนทางในการช่วยดับความทุกข์ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ ความพยายามชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความมีสติชอบ และสมาธิชอบ กล่าวโดยสรุปมรรค คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2528). สัจจวิภังค์ สุตตันตปิฎกใน พระอภิธรรมปิฎกเล่มที่ 2 วิภังค์ ภาคที่ 1. หน้า 281 - 292.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายขยายความเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ไว้ว่า

1. ทุกข์ คือปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นเรื่องบีบคั้นจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่สัตว์มนุษย์ทุกคน
2. สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์หรือสาเหตุของปัญหา การดับทุกข์นั้นทำได้ด้วยการกำจัดสาเหตุของมัน
3. นิโรธคือความดับทุกข์ หรือภาวะหมดปัญหา นิโรธนั้นแสดงให้เห็นว่าทุกข์ที่บีบคั้นนั้นดับได้
4. มรรค คือทางดับทุกข์ หรือวิธีปฏิบัติเพื่อกำจัดสาเหตุแห่งปัญหา คือเมื่อรู้ปัญหา ทั้งสาเหตุแห่งปัญหา ทั้งจุดหมายที่เป็นภาวะหมดสิ้นปัญหา รู้ทุกอย่างครบถ้วนแล้วก็พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา...¹

อริยสัจ 4 นี้คือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ คือปัญหาต่าง ๆ ที่มีของสัตว์และมนุษย์ สมุทัยคือเหตุของปัญหา นิโรธคือความดับทุกข์ และมรรคคือหนทางในการกำจัดทุกข์หรือการแก้ปัญหาให้ทุกข์หมดไป

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะประกอบด้วย

- 1) ทุกข์สภาพที่ทนได้ยาก
- 2) สมุทัย สาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด
- 3) นิโรธความดับทุกข์
- 4) มรรคข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์²

2.2 กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาในนวนิยาย

การเขียนนวนิยายจะต้องมีกลวิธีในการนำเสนอเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะนวนิยายที่นำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กลวิธีในการนำเสนอนวนิยายที่น่าสนใจมีแนวทางในการนำเสนอที่หลากหลายดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวถึงองค์ประกอบในการพิจารณานันทิงคดีไว้ว่า

ถ้าจะพิจารณานันทิงคดี จะเห็นว่าประกอบด้วยเหตุการณ์ (Events หรือ incidences) บุคคลในเรื่อง (Charaters) ฉะนั้นในการอ่านนันทิงคดีเราต้องพิจารณา

- 1) เหตุการณ์ (Events) และโครงเรื่อง คือเหตุการณ์ที่เป็นความขัดแย้งสำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง
- 2) ตัวบุคคลในเรื่อง (Charaters) หรือตัวละครในเรื่องรวมตลอดถึงการสนทนา (Dialogue) ของบุคคลเหล่านั้น
- 3) การกล่าวถึงธรรมเนียมประเพณีอันใดอันหนึ่งของมนุษย์ สารัตถะ (Theme) หรือแก่นของหนึ่ง และเป็นความคิดสำคัญในการเสนอเรื่องนั้น
- 4) สถานที่ และเวลา (Setting) ที่เป็นฉาก และช่วงระยะเวลาในการดำเนินเรื่อง..³

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. หน้า 896-910.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 155.

³ กุหลาบ มลลิกะมาส. (2523). วรรณคดีไทย. หน้า 180.

กลวิธีการนำเสนอนวนิยายให้น่าสนใจนั้นต้องอาศัยการพิจารณาโครงเรื่อง ตัวละคร แก่นของเรื่อง สถานที่ และเวลาเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้นวนิยายสนุกสนานน่าสนใจ กลวิธีการประพันธ์นวนิยายเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาคือผู้ประพันธ์ได้วัตถุดิบมาจากที่ใดบ้าง รับมาด้วยวิธีใด และผสมผสานกันด้วยสัดส่วนอย่างไร โดยทั่วไปเป็นองค์ประกอบของนวนิยายมีดังนี้

1. แนวเรื่อง (theme) ซึ่งจะช่วยให้เรารู้ความต้องการ และ/หรือเจตคติของผู้เขียนที่มีต่อวรรณศิลป์
2. พล็อต (plot) หรือโครงเรื่อง พิจารณาวีธีการเรียงลำดับความคิด หรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง
3. การสร้างตัวละคร (characterization) พิจารณาการเลือกประเภทของตัวละคร แนวการสร้าง และวิธีสร้างตัวละคร
4. การสร้างฉาก (setting) พิจารณาวีธีการสร้างว่าสร้างเหมือนจริง สร้างตามอุดมคติ สร้างในลักษณะของมณฑลศิลป์ สร้างให้มีลักษณะเหมือนจริง และสร้างตามประเพณีนิยม...¹

การพิจารณานวนิยายว่ามีความน่าสนใจเพียงใดนั้นต้องอาศัยการพิจารณาแนวเรื่อง พล็อตหรือโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร และการสร้างฉากเป็นสำคัญ ประการสำคัญคือผู้สร้างจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำเป็นอย่างดี สายทิพย์ นุกูลกิจ กล่าวถึงหลักในการพิจารณานวนิยายว่า จะต้องประกอบไปด้วยแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศ

1. แก่นเรื่อง คือแนวคิดสำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งให้ผู้อ่านทราบ แนวคิดในนวนิยายแบ่งเป็น
2. ประเภท กล่าวคือ แนวคิดเอก และแนวคิดรอง
2. โครงเรื่อง นวนิยายประกอบด้วยโครงเรื่องหลัก และโครงเรื่องย่อยอีกหลายโครงเรื่อง ซึ่งจะช่วยให้นวนิยายมีความสมบูรณ์มากขึ้น
3. ตัวละคร คือผู้ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่อง และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในนวนิยาย ประกอบด้วยตัวละครเอก และตัวละครประกอบ โดยพิจารณาจากการสร้างตัวละครว่าเป็นตัวละครตัวกลมหรือตัวละครตัวแบน โดยจะสังเกตจากลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นสำคัญ
4. บทสนทนา บทสนทนาที่ดีต้องเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตัวละคร ต้องสอดคล้องกับบรรยากาศในเรื่อง และต้องมีความสมจริง
5. ฉาก คือเวลา และสถานที่รวมทั้งสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านรู้ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้แต่งจึงควรมีความรู้หรือประสบการณ์ เพื่อใช้ในการสร้างฉากที่สมจริง
6. บรรยากาศ คือรายละเอียดที่ผู้แต่งสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และอาจมีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมของตัวละคร การสร้างบรรยากาศควรพิจารณาถึงความเหมาะสม ความสอดคล้องกันของสถานที่ เวลา เป็นต้น...²

¹ วิชา กงกะนันท์. (2533). วรรณคดีศึกษา. หน้า 82-105.

² สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. หน้า 182 - 187.

การพิจารณาองค์ประกอบของนวนิยายนับเป็นกลวิธีในการนำเสนอที่สำคัญยิ่ง กลวิธีการนำเสนอในนวนิยาย 5 เรื่องของทมยันตี ได้แก่ กลวิธีการนำเสนอด้วยการเล่าเรื่อง กลวิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนา กลวิธีการนำเสนอผ่านฉาก และกลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละคร

2.2.1 กลวิธีการนำเสนอด้วยการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่องจะต้องมีผู้เล่าเรื่อง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินเรื่อง ผู้เล่าเรื่องคือผู้เล่าเรื่องที่แต่งขึ้น ผู้เล่าเรื่องเป็นเพียง “เสียงบนกระดาษ” อาจเป็นตัวละครเอกหรือเป็นตัวละครที่มีความสำคัญรองลงมา หรือไม่มีตัวละครใดเป็นผู้เล่าเรื่องเลยก็ได้¹ เป็นกลวิธีหนึ่งในการนำเสนอเรื่องของผู้เขียนผู้อ่านอาจเข้าใจผิดว่าผู้เล่าเรื่องนั้นเป็นผู้เขียนก็ได้ ผู้เล่าเรื่องมี 3 ประเภท ดังนี้

1) ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครในเรื่อง หรือที่เรียกกันว่าผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1 มี 2 ประเภท คือ

- 1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เล่าสิ่งที่ตนเองประสบมา เรียกว่า ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก
- 1.2 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน เป็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้เป็นตัวละครหลักแต่เป็นตัวละครรองในเรื่องที่เป็นพยาน รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก และแนะนำเรื่องนั้น ๆ มาเล่า

2) ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ต่างกับแบบแรก คือไม่ได้ปรากฏเป็นตัวละครในเรื่อง แบ่งเป็น 3 แบบดังนี้

2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ เป็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละคร แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้าผู้เขียน” หรือ “ผู้เขียน” มีการแสดงความเห็นวิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร รู้อดีต รู้ปัจจุบัน และอนาคตของตัวละครทุกตัว

2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบเสมือนมีตัวตน แบ่งออกเป็น 2 แบบ

2.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ เป็นผู้เล่าเรื่องที่คล้ายกับผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์คือแสดงทัศนะความเห็น ตีความ วิเคราะห์ได้ ตลอดจนรู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของตัวละครได้ ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะไม่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” หรือ “ผู้เขียน” เป็นเพียงเสียงแต่ผู้อ่านจะรู้สึกเสมือนมีตัวตน

2.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิดความรู้สึกหรือความเป็นไปของตัวละครตัวเดียว ผู้เล่าแบบนี้ไม่แตกต่างกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลัก เพราะผู้อ่านรับรู้ความคิดของตัวละครได้ ตัวเดียว สิ่งเดียวที่แตกต่างก็คือสรรพนามที่เรียกตัวละครเท่านั้น

2.3 ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตนหรือแบบวัตถุวิสัยหรือแบบตาของกล้อง เรื่องที่มีผู้เล่าเรื่องแบบนี้ดูคล้ายกับว่า เหตุการณ์เกิดขึ้นเองโดยไม่มีผู้เล่า คล้ายเรากดูภาพยนตร์ เพราะผู้เล่าเรื่องบรรยายเฉพาะลักษณะภายนอกหรือเหตุการณ์หรือบทสนทนา โดยไม่ได้เข้าไปในความคิดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านต้องตีความเอาเองจากการกระทำของตัวละคร

3) การใช้ผู้เล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามขนบ

การเล่าเรื่องโดยการใช้ผู้เล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามขนบมีลักษณะดังนี้

3.1 ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่สอง ทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือเข้าถึงอารมณ์มากขึ้น เพราะสรรพนามที่ใช้ทำให้ดูว่าเป็นประสบการณ์ของผู้อ่านเอง

¹ ผ่อง-ปิแยร์ โกลเด็นไฮม์. (2536). การอ่านนวนิยาย. แปลโดย วลัยยา วิวัฒน์ศรี. หน้า 54.

3.2 การใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลักให้ผลแบบเดียวกันคือ ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดเล่าความคิดของตัวละครตัวเดียวเท่านั้น โดยไม่เล่าความคิดของตัวละครตัวอื่น ๆ แม้จะเปลี่ยนผู้เล่าเรื่องเป็นสองแบบผลก็เป็นแบบเดียวกันคือ ผู้อ่านรับรู้จำกัดเท่ากัน เพียงแต่อาจทำให้ “แหวกแนว” ไม่เกิดความจำเจ

3.3 การใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้กับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลักเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่แหวกแนวที่สุด แต่ตามทฤษฎีการเล่าเรื่องแล้ว ผู้เล่าเรื่องทั้งสองแบบนี้ไม่สามารถเล่าเรื่องพร้อมกันได้ เพราะผู้เล่าเรื่องแบบหนึ่งอยู่ในเรื่อง แต่อีกแบบหนึ่งไม่ได้อยู่ในเรื่อง จึงเป็นการขัดตลกระการเล่าเรื่อง หรือหากจะสลับให้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เล่าผ่านมุมมองของตัวละคร ซึ่งก็ให้ผลแบบเดียวกันคือผู้อ่านรับรู้เท่ากันไม่ว่าจะใช้แบบใด...¹

พระครูธรรมสารสุนนท์ ศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวสรุปเกี่ยวกับวิธีนำหลักพุทธธรรมมาสอดแทรกโดยตัวกวีเป็นผู้เล่าว่า วิธีการที่นักกวีนำหลักกรรมมาใช้ในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมี 2 วิธีคือ กวีนำหลักกรรมมาใช้โดยผ่านตัวละครเป็นผู้เล่าอธิบายหลักกรรม เพื่อให้เห็นความสำคัญตลอดจนแนวคิดในทางประเพณีปฏิบัติ กวีนำหลักกรรมมาสอดแทรกโดยกวีหรือผู้ประพันธ์เป็นผู้เล่าถึงพฤติกรรมของตัวละคร โดยตัวละครยกหลักกรรมมาชี้ให้เห็นหรืออธิบายถึงผลของการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามจะมีผลเช่นไร² การนำเสนอหลักกรรมผ่านการเล่าเรื่องของตัวละคร และโดยกวีหรือผู้ประพันธ์เป็นผู้เล่า เป็นวิธีการที่กวีใช้ในการนำเสนอผู้เล่าเรื่อง เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของแนวคิดและหลักกรรมที่ปรากฏในเรื่อง

พิชการ รัตนตตะ **วิเคราะห์นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์** มีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการเล่าเรื่องในนวนิยายว่าใช้การดำเนินเรื่องแบบลำดับเหตุการณ์เรื่องราว มี 3 วิธีคือ การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทินเป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด โดยเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ การเล่าเรื่องย้อนต้น โดยการเปิดเรื่องในตอนจบหรือเล่าช่วงใดช่วงหนึ่งก่อนแล้วเล่าย้อนกลับไปต้นเรื่อง หรือย้อนกลับไปกลับมาระหว่างการเล่าเรื่อง โดยซ่อนปมปัญหาของเรื่องไว้ให้เป็นข้อสงสัยแล้วค่อย ๆ คลี่คลายปัญหา และการเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันโดยเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างยุคสมัย ระหว่างเหตุการณ์ในอดีต และเหตุการณ์ในปัจจุบัน การเล่าเรื่องในนวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์ ปรากฏการเล่าเรื่อง 3 ลักษณะ คือการเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน การเล่าเรื่องย้อนต้น และการเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกัน เป็นกลวิธีที่ใช้ในการนำเสนอนวนิยายได้อย่างน่าสนใจ³

¹ อีรวดี ไตรังคะ. (2546). ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. หน้า 28-42.

² พระครูธรรมสารสุนนท์. (2547). ศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย.

(ปริญญพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระนครราชวิทยาลัย. หน้า 24-28.

³ พิชการ รัตนตตะ. (2546). วิเคราะห์นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. หน้า 147-148.

จิรภัทร อาदनารี วิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาโศลกชาดกกับวรรณกรรมร้อยกรองเรื่องพระมโหสถสมัยรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมร้อยกรองเรื่องพระมโหสถสมัยรัตนโกสินทร์มีกลวิธีการเล่าเรื่อง 4 ประการ ได้แก่ กลวิธีการเล่าเรื่องตามโครงสร้างอรรถกถาชาดก กลวิธีการเล่าเรื่องตามขนบวรรณคดีพุทธศาสนา กลวิธีการเล่าเรื่องตามขนบวรรณคดีไทย และกลวิธีการเล่าเรื่องตามลักษณะนิทาน การเล่าเรื่องทั้ง 4 ลักษณะนี้ทำให้วรรณกรรมร้อยกรองเรื่องพระมโหสถมีความหลากหลายทางอารมณ์ ทำให้เข้าใจอารมณ์ของตัวละคร ซึ่งเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อเพิ่มความสุขสนุกสนานในการเล่าเรื่องเป็นต้น¹

พรวิภา วัฒนรัชานกุล วิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกที่แต่งในประเทศไทย ในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาชาดกที่แต่งในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้หญิงพบว่า ลักษณะการเล่าเรื่องจะต้องมีมูลเหตุการเล่าเรื่องหรือปัจจุบันวัตถุคือเหตุการณ์เริ่มต้นของชาดก และเหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุของการแสดงชาดก ซึ่งปรากฏมูลเหตุในการเล่าเรื่อง 3 ลักษณะ กล่าวคือ มูลเหตุการเล่าเรื่องที่เคยมีมาแล้วในอดีต ไม่ใช่เรื่องใหม่ เช่นตอนที่นางจิตุมมาณิกาแกล้งทำอุบายใส่ร้ายพระพุทธเจ้า มูลเหตุการเล่าเรื่องที่ชักชวนให้ปฏิบัติตาม ดังในอดีตที่ได้มีการปฏิบัติมาแล้ว เช่น ภิกษุเลียงมารดา และมูลเหตุการเล่าเรื่องที่ห้ามปรามมิให้ปฏิบัติ เนื่องจากเป็นโทษแม้ในอดีตที่เคยปรากฏมาแล้วเช่นภิกษุกระสันอยากจะสึกเหตุเพราะผู้หญิง มูลเหตุการเล่าเรื่องทั้ง 3 ลักษณะนี้ปรากฏในอรรถกถาชาดกและชาดกที่แต่งในประเทศไทย²

2.2.2 กลวิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนา

บทสนทนาเป็นกลวิธีหนึ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการบอกถึงการดำเนินเรื่องราว เหตุการณ์ บุคลิกของตัวละคร ฯลฯ งานวิจัยทางวรรณกรรมปรากฏการศึกษาบทบาทของบทสนทนาดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปาริฉัตร พยุงศรี ศึกษาภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองกล่าวถึงบทสนทนาในนวนิยายของสไบเมืองว่า มี 3 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณคือบทสนทนาที่มุ่งแสดงพระคุณอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรมคือการถ่ายทอดแนวคิดพุทธศาสนาผ่านหลักธรรมในพุทธศาสนา แบ่งเป็นภาษาที่สนับสนุนและโต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา และบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ และพุทธธรรม ภาษาสนทนามีลักษณะทั้งสนับสนุนและโต้แย้งแนวคิดทางพุทธศาสนา บทสนทนาส่งเสริมให้มีผลต่อการยอมรับ และสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านผลงานของสไบเมือง⁴

¹ จิรภัทร อาदनารี. (2551). การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาโศลกชาดกกับวรรณกรรมร้อยกรองเรื่องพระมโหสถสมัยรัตนโกสินทร์. (ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 197-198.

² พรวิภา วัฒนรัชานกุล. (2534). การศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับชาดกที่แต่งในประเทศไทย. (ปริญญาณิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 11-18.

³ อีรวดี ไตรลึงค์. (2546). บทสนทนา ใน ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. หน้า 60-61.

⁴ ปาริฉัตร พยุงศรี. (2554). ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง. (ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 144-164.

ในงานวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี ผู้วิจัยกล่าวถึงการสร้างบทสนทนาในนวนิยายของทมยันตีว่ามี 5 ข้อคือ บทสนทนาที่แสดงความหมายของกรรม แสดงให้เห็นผลของกรรมว่าถ้ากระทำดีวิบากก็ย่อมดี แต่ถ้ากระทำชั่ววิบากก็ต้องชั่วด้วยเช่นกัน บทสนทนาที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบของกรรมปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ฉาน** เพียงเรื่องเดียว เป็นบทสนทนาที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบของกรรมคือเจตนา บทสนทนาที่แสดงให้เห็นเหตุเกิดของกรรม ได้แก่กิเลส และตัณหา มีเพียงเรื่องเดียวคือ **ฉาน** บทสนทนาที่แสดงให้เห็นถึงการให้ผลของกรรม แสดงแนวคิดเรื่องเหตุเกิดของกรรม อันได้แก่กิเลส ตัณหา บทสนทนาที่แสดงให้เห็นถึงผลแห่งกรรมมากมาย พบว่าการให้ผลของกรรมตรงกับแนวคิดพุทธศาสนา คือกรรมดีย่อมให้ผลดี กรรมชั่วย่อมให้ผลชั่ว บทสนทนาที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติเพื่อความสิ้นสุดแห่งกรรมพบว่าการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความมีสติชอบ การตั้งใจให้สงบชอบ จะนำไปสู่ความสิ้นกรรมได้¹

สัมพันธ์ รุ่งระวี อธิบายเกี่ยวกับบทสนทนาว่า ทมยันตีใช้บทสนทนาของตัวละครเพื่อประโยชน์ในการเล่าเรื่องที่ผ่านมาแล้วแต่มีได้เล่าไว้ และเรื่องราวที่ยังมิได้เกิดขึ้นแต่จะต้องเกิดในโอกาสต่อไป นอกจากนี้ยังใช้บทสนทนาช่วยให้รู้จักตัวละครที่เกี่ยวข้องทุกตัวได้ชัดเจนขึ้น²

เพ็ญพิมล ทุมประเสน ศึกษา **พุทธธรรมในนวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม** ในส่วนของการนำเสนอพุทธธรรมผ่านพฤติกรรมของตัวละคร พบว่า สุทัสสา อ่อนค้อม นำเสนอตัวละคร 2 ตัวละคร ได้แก่ พระเจริญและครอบครัวคหบดี โดยให้พระเจริญอธิบายหลักธรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจ และเห็นคุณประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม ตัวละครคหบดีที่มาปฏิบัติธรรมนั้นได้พบว่าเงินทองไม่ได้สำคัญ ความสงบสุขทางใจมีค่ามากกว่า ในที่สุดตัวละครคหบดีเกิดความละอายใจต่อบาปที่ทำ ผู้เขียนนำเสนอพุทธธรรมผ่านบทสนทนาได้ตอบระหว่างตัวละคร ทั้งการให้คำแนะนำสั่งสอน และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามอย่างเด่นชัด³

2.2.3 กลวิธีการนำเสนอผ่านฉาก

ฉาก หมายถึง สถานที่ที่เหตุการณ์เกิดขึ้นโดยผู้เล่าเรื่องไม่ใช้กลวิธีการบรรยายเรื่องแต่เสนอให้ผู้ผู้อ่านเห็นว่าเหตุการณ์กำลังเกิดขึ้น เช่นเดียวกับดูการแสดงบนเวที คือมีทั้งการแสดงกิริยา ท่าที การกระทำ และบทสนทนาของตัวละคร ซึ่งจะนำไปสู่จุดสุดยอดและจบเหมือนม่านปิดลงโดยผู้เขียนจบบทนั้นทันที⁴

¹ อธิตา รัตนพัลลภ. (2547). แนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. หน้า 59-65.

² สัมพันธ์ รุ่งระวี. (2528). วิเคราะห์นวนิยายของทมยันตี. (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 305.

³ เพ็ญพิมล ทุมประเสน. (2550). พุทธธรรมในนวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม. (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 140-141.

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. หน้า 199.

กลวิธีการสร้างฉากให้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเหตุการณ์ และเวลาที่กำหนดไว้ในเนื้อเรื่อง หรือช่วยกำหนดบุคลิกของตัวละคร การสร้างฉากจะใช้วิธีการตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่อง ผู้แต่งจึงมักบรรยายรายละเอียดของฉากชัดเจน เช่น ฉากเกี่ยวกับอาชีพ เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม¹ ในวรรณกรรมที่เสนอแนวคิดพุทธศาสนาก็มีการสร้างฉากเพื่อแสดงหรือสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนา ดังเช่น

กนกวรรณ คงธนชุนพร ศึกษาแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว ได้กล่าวเกี่ยวกับฉากในนวนิยายของแก้วแก้วว่าปรากฏในลักษณะที่เป็นสิ่งแทนความทุกข์ เป็นสิ่งแทนกิเลส จากการศึกษพบว่าแก้วแก้วนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาผ่านฉาก จำนวน 7 เรื่องได้แก่ **นางทิพย์ แต่ปางก่อน แก้วราหู อมตะ มนตรา เรือนมยุรา และเรือนพแก้ว** ฉากที่สร้างมีที่มาจากจินตนาการโดยบรรยายให้ผู้อ่านเห็นสภาพสถานที่ และบรรยากาศในนวนิยาย ได้แก่ นรก สวรรค์ และสถานที่ที่มีวิญญาณวนเวียนอยู่ เพื่อสนับสนุนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เรื่องกิเลส กรรม และการให้ผลของกรรม²

รัชนิกร รัชตรตระกูล ศึกษาฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว พบว่าที่มาของฉากในนวนิยายของแก้วแก้วมีฉากฉากที่เป็นสถานที่จริง คือฉากในประเทศ และต่างประเทศ ฉากที่มาจากสถานที่ประวัติศาสตร์ ฉากที่มาจากความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ และฉากที่มาจากวรรณคดี บทบาทของฉากคือการสร้างความสมจริงให้กับตัวละครเหนือธรรมชาติได้แก่ เทพ วิญญาณ นาค ตัวละครที่มีลักษณะพิเศษ และตัวละครที่มาจากวรรณคดี บทบาทของฉากที่ทำให้เหตุการณ์เหนือธรรมชาติสมจริง ได้แก่ การระลึกชาติ การเนรมิต และการตัดสินโทษของเทพเจ้า และบทบาทที่ทำให้ผู้อ่านสมจริง ส่วนบทบาทของฉากที่เกี่ยวกับพุทธศาสนานั้นปรากฏแนวคิดคือผู้ที่ยึดมั่นในกิเลสทำให้เกิดทุกข์ ผู้ที่ทำความดีไวย่อมได้รับผลกรรมนั้น บทบาทของฉากในการสนับสนุนแนวคิดเรื่องผู้ยึดมั่นถือมั่นในกิเลสทำให้เกิดความทุกข์ คือความรัก โลภ โกรธ หลง และสุดท้ายคือบทบาทของฉากในการสนับสนุนแนวคิดเรื่องผู้ทำความดีไวย่อมได้รับผลกรรมนั้น³

2.2.4 กลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละคร

ตัวละครเป็นบุคคลที่นักเขียนบทละคร นวนิยายหรือเรื่องสั้นสร้างขึ้นในงานวรรณกรรม เพื่อให้มีบทบาทและลักษณะนิสัยตามที่ผู้เขียนต้องการ ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งของงานแต่ง ทั้งนี้เพราะคำพูด การกระทำ และความคิดของตัวละครเป็นปัจจัยสำคัญในการเดินเรื่องของผู้แต่ง การสร้างตัวละครจึงเป็น

¹ สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2539). วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. หน้า 185-186.

² กนกวรรณ คงธนชุนพร. (2554). แนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว. (ปริญาอุทิศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 151,175.

³ รัชนิกร รัชตรตระกูล. (2549). ฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว. (ปริญาอุทิศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 14-233.

งานพื้นฐานของนักเขียน¹ ตัวละครนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด การที่ตัวละครจะดีหรือมีลักษณะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการสร้างตัวละคร² ซึ่งมีงานวิจัยที่กล่าวเกี่ยวกับกลวิธีการสร้างตัวละคร ดังนี้

นิธิอร พรอำไพสกุล ศึกษา **สุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดก** ในส่วนหนึ่งของงานวิจัยกล่าวถึงการสร้างตัวละครพบว่าการสร้างตัวละครในอรรถกถาเวสสันดรชาดกมีกระบวนการสร้างตัวละครเพื่อแสดงสันตรสปราภพเด่นชัดที่สุด และมีเพียงตัวเดียวคือพระเวสสันดร โดยกวีสร้างให้ตัวละครมีความมุ่งหมายอันแรงกล้าในการบำเพ็ญทานบารมีเพื่อพระโพธิญาณ การเสียดสีบริจาดทานของตัวละครก่อให้เกิดสันตรสแก่ผู้อ่าน เพราะเป็นการให้ที่มุ่งเสียดสีเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ พระเวสสันดรจึงเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นเพื่อ “สันตรส” คือรสของความสงบอย่างเด่นชัด³

การศึกษางานวิจัยเรื่อง **ฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว** ของ รัชนิกร รัชตรัตระกุล พบว่ากลวิธีในการสร้างตัวละครเป็นการสร้างตามบทบาทของฉาก การปรากฏตัวของตัวละครเหนือธรรมชาติ เช่นเทพ พญานาค วิญญาณ ตัวละครจากวรรณคดี แก้วแก้วเลือกใช้ฉากสถานที่ต่าง ๆ เช่นสวรรค์ ทะเลสาบ โศกเก่าแก่ รกร้าง ป่าในวรรณคดีให้สอดคล้องกับการปรากฏตัวของตัวละครเหนือธรรมชาติแต่ละตัว นอกจากนี้ฉากยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้ตัวละครมีความสมจริงมากขึ้น⁴

พิชการ ภัทรนุตตะ ศึกษาวิเคราะห์การสร้างตัวละครเหนือธรรมชาติในงานวิจัยเรื่อง **วิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของ วิมล ศิริไพบูลย์** พบว่า มี 2 วิธี คือการสร้างตัวละครที่มีความสามารถเหนือธรรมชาติ และตัวละครมนุษย์ที่เป็นเทพ วิญญาณ และมนุษย์ต่างดาว ทมยันตินิยมใช้ตัวละครมนุษย์ที่มีความสามารถเหนือธรรมชาติมากที่สุด การสร้างลักษณะของตัวละครให้กินน้อยพูดน้อย อาหารการกินส่วนใหญ่เป็นมังสวิรัต มีลักษณะพิเศษทางร่างกายปรากฏเรื่องแสงเหมือนฟอสฟอรัส มีพลังจิตในการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งแนวคิดเรื่องพลังอำนาจของจิตปรากฏเด่นชัดในนวนิยายของทมยันตีแสดงทัศนะของผู้เขียนว่ามีความเชื่อในอำนาจของจิตที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้⁵

วัฒนา มุลเมืองแสน ศึกษา **นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของไทย:วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย** กล่าวเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในนวนิยายอิงพุทธศาสนาว่ามี 2 ประเภท คือ เป็นบุคคลจริง ๆ ในพุทธประวัติ เช่น พระพุทธเจ้า พระอานนท์ พระสารีบุตร และเป็นบุคคลจริงในเรื่องที่ผู้เขียนแต่งขึ้นด้วยจินตนาการของตนเอง

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. หน้า 212.

² อีรวดี ไตรลึงคะ. (2546). ตัวละคร ใน *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. หน้า 54-59.

³ นิธิอร พรอำไพสกุล. (2549). *สุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดก*. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 86-91.

⁴ รัชนิกร รัชตรัตระกุล. (2549). *ฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว*. (ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 14-233.

⁵ พิชการ ภัทรนุตตะ. (2546). *วิเคราะห์นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์*. (ปริญาโทนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

เช่น ลีลาวดี อาจารย์ฉันทสุภะ หลวงพ่อทอง เป็นตัวละครที่สมจริง ถอดแบบมาจากบุคคลทั่วไป ตัวละครสำคัญ มักจะมีคุณธรรมสูงส่ง แต่ตัวละครในนิทานชาดกจะมีคุณธรรมมากกว่าตัวละครในนวนิยายอิงพระพุทธรศาสนา เนื่องจากชาดกทุกเรื่องเป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้า¹

อัลภา อัลภาชน์ ศึกษา **พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน** สรุปเกี่ยวกับการสร้างตัวละครว่า กฤษณา อโศกสินมีความเชื่อเรื่องกรรม ดังนั้นวิบากกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวละครจึงสัมพันธ์กับ ตัวละครผู้กระทำความผิดนั้น เช่น การกระทำชั่วของพ่อแม่ย่อมส่งผลถึงลูกหลานด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏ ความเชื่อเรื่องชาติหน้า โดยตัวละครสำคัญ 5 เรื่องเลือกที่จะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารมากกว่าจะมุ่งดับ กิเลส จึงทำให้ตัวละครของกฤษณา อโศกสิน มีความเป็นปุถุชน²

กนกกาญจน์ นกุล ศึกษา **วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่** พบว่า ตัวละครในเรื่องได้แก่ นางมัทนา ท้าวชัยเสน สุเทศน์ และนางจันตีต่างเป็นผู้ก่อทุกข์ และรับผลจากความทุกข์ที่เกิดจากความรักของปุถุชนสามัญ มีความชื่นชมจิตใจลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียงเพราะตัวละครไม่ได้ ปฏิบัติตนตามหลักอริยสัจสี่ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปพบกับความสุขอย่างแท้จริง ลักษณะตัวละครที่ปรากฏคือ ตัวละครที่เป็นทุกข์เพราะความรักทั้งที่ตนก่อขึ้นเอง และผู้อื่นเป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ นางมัทนามีบทบาทใน เหตุการณ์ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความรักทำให้ได้รับความเจ็บปวดเพราะความรัก จัดเป็นตัวละครที่เป็นทั้ง ผู้ที่ถูกรัก และผู้รัก แต่ไม่สมหวังในความรักโดยขาดความเห็นที่ถูกต้องในทุกข์ และเหตุแห่งทุกข์ ผู้วิจัยนำเสนอ แนวทางปฏิบัติเพื่อทางพ้นทุกข์ตามแนวอริยสัจสี่ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา และสัมมาวายามะ³

ผลการศึกษาในบทนี้แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมเรื่องจิตมีความสำคัญยิ่ง ได้แก่ ศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 ผู้วิจัยได้นำกลวิธีการนำเสนอนวนิยายมาใช้ในการวิเคราะห์นวนิยายของทมยันตี ซึ่งผู้วิจัยจะ แสดงให้เห็นในบทต่อไป

¹ วัฒนา มูลเมืองแสน. (2539). *นวนิยายอิงพระพุทธรศาสนา : วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย*. (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 159.

² อัลภา อัลภาชน์. (2530). *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน*. (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 135-137.

³ กนกกาญจน์ นกุล. (2551). *วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่*. (ปริญญาศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า 17-29.

บทที่ 3

วิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี

ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชามี เป็นนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีที่มีการนำเสนอแนวคิดสำคัญคือ หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต อันเป็นลักษณะเด่นของนวนิยายทั้ง 5 เรื่องนี้ จากการศึกษาปรากฏแนวคิดเรื่องจิต ได้แก่ ความสำคัญของจิต ประเภทของจิต และหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต ได้แก่ ศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4

3.1 ความสำคัญของจิต และประเภทของจิตในนวนิยายของทมยันตี

จิตมีความสำคัญเพราะบุคคลใดจะกระทำพฤติกรรมอย่างใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือสิ่งไม่ดี ก็ถือว่าล้วนเกิดจากอำนาจของจิตทั้งสิ้น จิตจึงเป็นแกนกลางในการกำหนดกรรมคือการกระทำของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้วิจัยพบว่านวนิยายของทมยันตีกล่าวถึงความสำคัญของจิต 2 ประการ ได้แก่ ความสำคัญของจิตในนวนิยายของทมยันตีและประเภทของจิตในนวนิยายของทมยันตี ดังนี้

3.1.1 ความสำคัญของจิตในนวนิยายของทมยันตี

พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับ “จิต” ว่า “สัตว์โลกอันจิตย่อมนำไป ย่อมกระเลื่อกระสนไปเพราะจิต สัตว์ทั้งหมดทีเดียว ย่อมเป็นไปตามอำนาจของกรรมอันหนึ่งคือจิต ดังนี้...”¹ ผลของการตั้งจิตว่าจะทำอะไรสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีอย่างไรล้วนมาจากจิตทั้งสิ้น ทมยันตีนำเสนอความสำคัญของจิตผ่านนวนิยายในประเด็นต่อไปนี้

3.1.1.1 จิตเป็นประธาน

3.1.1.2 จิตกำหนดรูป

3.1.1.3 อำนาจของจิต

3.1.1.4 จิตบันทึกกรรม

3.1.1.1 จิตเป็นประธาน

จิตเป็นประธานแห่งการกระทำทั้งปวง เป็นแหล่งกำเนิดของพฤติกรรม และการกระทำ แนวคิดที่ว่าจิตมีความสำคัญดังกล่าวปรากฏอยู่ในนวนิยายทั้ง 5 เรื่องของทมยันตี

ในเรื่อง **ชามี** ตัวละครชามีฝึกปฏิบัติสมาธิเพื่อให้สามารถพยากรณ์ชะตาเมืองของนครกาสา มีครูสมาณาจารย์เติมปาผู้เป็นทั้งพี่ชายและอาจารย์เฝ้าดูแล และสอนจนชามีพัฒนาตนเอง

¹ มหาภูมิบาลวิทยาลัย. (2526). อรรถกถาจิตตูปาทกัณฑ์. ใน พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่มที่ 1 ภาคที่ 1. หน้า 237.

ในการนั่งสมาธิ ชามิตั้งมั่นในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จนทิมปาเห็นว่าชามิตั้งใจฝึกปฏิบัติจึงชื่นชมแต่เตือนสติไม่ให้ละความเพียรพยายาม

“ชอบแล้ว” นั่นคือคำชมอันยิ่งใหญ่ เพราะหมายถึงชามิกระทำความดี ความชอบทุกประการ เมื่อมโนชอบเสียอย่างเดียว วาจาจะชอบ การกระทำจะชอบ

จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน

“เพียรต่อไป ยังอีกยาว...ไกล”¹

ทมยันตีแสดงให้เห็นว่า จิตมีความสำคัญในฐานะเป็นประธานในการกระทำของตัวละคร โดยกำหนดให้ชามิเป็นตัวละครที่ต้องรับบทบาทสำคัญในการเป็นผู้พยากรณ์ ซึ่งจะต้องมีจิตแน่วแน่ในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม และการปฏิบัติสมาธิเป็นสำคัญ จิตของชามิแน่วแน่มั่นใจได้รับคำชมจากทิมปา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของจิตว่า จิตเป็นประธานกำหนดกายวาจา และการกระทำของชามิ จนฝึกปฏิบัติตามคำสอนของทิมปาได้ดี

ทศนียเป็นตัวละครในเรื่องจิตาที่ได้เห็นพลังอำนาจจิตของจิตาหลานสาว จึงหันกลับมาประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่ในธรรม จนจิตมีพลังอำนาจจากการฝึกนั่งสมาธิจึงเกิดศรัทธาในพระพุทธรูปมากยิ่งขึ้น เมื่อจิตาเสียชีวิต คุณทศนียเป็นคนเดียวที่รับรู้ล่วงหน้า และได้เห็นดวงจิตสุดท้ายของจิตาที่เดินทางจากร่างกายเดิม สิ่งที่คุณทศนียเห็นทำให้เข้าใจว่าจิตเป็นประธาน เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ร่างกายของมนุษย์คงอยู่หรือตายไป

คุณทศนียมองแสงสว่างโรจน์ที่พุ่งเป็นสายผ่านไป จิตสงบรับรู้ถึงความละเอียด และรัศมีแห่งจิตวิญญาณอันเป็นพลังงานสมบูรณ์...จิตเท่านั้นเป็นใหญ่ เป็นประธานทุกชั้นแห่งกายหยาบแตกหัก กลับคืนสู่ธาตุเดิม

พลังแห่งจิตเท่านั้นยังคง...²

ทมยันตีแสดงถึงความสำคัญของจิตว่า เมื่อจิตไม่อยู่ในร่างกายของมนุษย์แล้ว มนุษย์ก็จะตาย ร่างกายนั้นจะเน่าเปื่อย ผุพังไป และกลายเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ในที่สุด ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก แต่จิตยังคงอยู่ในรูปแบบของพลังงาน มีการเคลื่อนที่ไปสู่ฟลักคือแดนเกิดใหม่ ได้รูปกายใหม่ที่มิใช่ของเดิม

ในเรื่องฉาน สัทมนไม่เชื่อและไม่เข้าใจเรื่องของจิตตามหลักพุทธศาสนา ต่อมาได้รู้จักกับใจแก้ว ได้พบและสนทนารธรรมกับหลวงพ่อมหาภาณี ทำให้เข้าใจความสำคัญของจิตในฐานะเป็นประธานในการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ต่อมาสัทมนสามารถถอดจิตของตนเดินทางไปพบหลวงพ่อมหาภาณีที่สวรรค์ หลวงพ่อบอญบายความสำคัญของจิตว่าเป็นประธานแห่งการกระทำ โดยอธิบายว่าสถานที่ที่ตนอยู่นั้นแบ่งกันด้วยความสว่างของจิต เมื่อจะทำการใดแค่ตั้งจิตก็สำเร็จได้เพียงแค่คิดเท่านั้น

¹ ทมยันตี. (2552). ชามิ. หน้า 232.

² ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 640.

“ณ ที่นี้จะไรก็ตามสำเร็จด้วยจิต...จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน เจ้าจงทำตัวให้ว่าง
ทำตัวเหมือนเปลือกหอย เรา...จะบรรจุ...บางอย่างให้ บางอย่างแหม่มใช้ของเจ้า”¹

ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าจิตสามารถเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้ เพียงแค่คิดนึกหรือตั้งจิต
ไว้ แสดงให้เห็นความสำคัญของจิตในทัศนะของทมยันตีอย่างเด่นชัดว่าจิตเป็นประธานแห่งการกระทำทั้งปวง

ในเรื่อง **ไวยณวี** ไวยณวีหญิงสาวเกิดมาพร้อมพลังอำนาจของเทพเจ้า ใช้ความสามารถด้านพลัง
จิตช่วยรักษาอาการป่วยของพ่อ ช่วยเตือนภัย บอกอาการเจ็บป่วยของผู้อื่น และยังช่วยเหลือดวงวิญญาณเร่ร่อนให้
ไปเกิดยังสถานที่ที่สมควรด้วย

“นั่นละที่..เราทำ!” คำสรวลขบขันราวกับเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ

“หือ!” คนอุทานสะดุ้งโหยง “ทำได้อย่างไร?”

“เคยได้ยินประโยคนี้ไหม...จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน?”

“ตัวมีอำนาจจิตถึงขนาดนั้นเชียวหรือ?”²

จะเห็นได้ว่าจิตเป็นประธานในการกระทำทั้งปวง จิตมีความสามารถหลายอย่าง โดยนำเสนอ
ผ่านพฤติกรรมของไวยณวีตัวละครหลักของเรื่องว่า มีความสามารถพิเศษซึ่งล้วนแล้วเกิดมาจากการทำงานของจิต
เป็นสำคัญ

ในเรื่อง **มายา** อติรูปเปิดร้านขายของเก่าเพื่อทำหน้าที่คืนของโบราณขึ้นสำคัญให้แก่เจ้าของ
โดยไม่ขายแต่ให้เจ้าของซื้อคืนในราคาถูก ผู้จัดการธนาคารพยายามติดต่อขอซื้อโบราณวัตถุในร้าน แต่อติรูปไม่ขาย
เพราะเบื้องหลังของนายธนาคารคนนั้นชอบสะสมวัตถุโบราณทั้งที่ได้มาโดยสุจริต และไม่สุจริต ต่อมานายธนาคาร
หายตัวไปและเสียชีวิตอย่างปริศนาในพิภพภยันตรายในบ้านของตนเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามสืบหาเบาะแส
จึงเข้ามาสอบสวนและค้นร้านของอติรูปเพื่อหาสิ่งผิดปกติ โดยเฉพาะที่มาของโบราณวัตถุทุกชิ้นในร้าน

“เรียบร้อยแล้วครับ ขอขอบคุณครับ”

แฟ้มบัญชีที่วางเบรอยู่บนโต๊ะมุกโบราณมีกระดาดขี้ไก่ใหญ่ ครุ่นมีตัวอักษรรายละเอียดพริต
พลิกได้ตามต้องการ “ต้องการเห็นรายละเอียดใด” ได้เห็น ต้องการหลักฐานชิ้นใด พลิกเกิด “มี”

ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ใจต้องการอะไรต้องได้ ทว่า บัดนี้ “รายละเอียด” จางลงเป็น
สีน้ำตาล และเพียงแต่กระแสมเป่า

กระดาดขี้ไก่กว้างเปล่า มีมีสิ่งใด...มายา...³

¹ ทมยันตี. (2551). *ฉนวน*. หน้า 528.

² ทมยันตี. (2551). *ไวยณวี*. หน้า 550.

³ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 88.

หมยนต์ใช้ คำว่า “ใจ” แทน “จิต” ว่าเป็นประธาน เป็นใหญ่ โดยกำหนดให้อำนาจจิตบันดาลให้โบราณวัตถุในร้านมีเอกสารที่ถูกต้อง เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจกลับไป ตัวหนังสือที่เคยปรากฏบนกระดาษเอกสารกลับค่อย ๆ จางลง และหายไปในที่สุด แสดงว่าจิตสามารถกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ แม้กระทั่งเอกสารข้อมูลก็ล้วนมาแต่จิตที่กำหนดขึ้นทั้งสิ้น สุดท้ายทุกสิ่งทั้งที่จิตกำหนดกลายเป็นเพียงมายา คือความว่าง

โดยสรุปแล้ว จิตเป็นประธานดังปรากฏอย่างชัดเจนในนวนิยายว่า “จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน” “จิตเท่านั้นเป็นใหญ่ เป็นประธานในทุกชั้น” และ “ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน” คือจิตเป็นประธานในการกระทำของตัวละคร โดยตัวละครจะต้องมีจิตที่เป็นสมาธิแน่นแน่ว ลักษณะสำคัญของจิตที่พบอีกประการหนึ่งคือ เมื่อจิตไม่อยู่ในร่างกายแล้วร่างกายก็จะเสื่อมสลายไป จิตจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นประธานแห่งธาตุขันธ์คือร่างกาย ความสามารถของจิตมีหลายประการ ซึ่งเกิดมาจากการทำงานของจิตเป็นสำคัญและจิตยังบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย

3.1.1.2 จิตกำหนดรูป

รูปในทางพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นรูปร่าง สี ตลอดจนอาการหรือพฤติกรรมที่แสดงออกของจิต นวนิยายของหมยนต์ปรากฏเรื่องจิตกำหนดรูป ทำให้กำหนดเพศ ไม่มีเพศ กำหนดสี กลิ่น และเสียง โดยผู้เขียนเสนอว่าจิตมักจะกำหนดให้รูปปรากฏก่อนเสมอแล้วจึงจะเกิดพฤติกรรม มักปรากฏร่วมกับพฤติกรรมของตัวละครที่ใช้หลักกรรมเรื่องจิตเพื่อพัฒนาตน ดังในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง คือ **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และชาลี**

ในเรื่อง **ไชยณวี** ไชยรีเป็นตัวละครที่มหาทศดาเทวีแบ่งภาคมาเกิด เริ่มแรกไชยรีไม่ทราบที่มาของตนจึงใช้ชีวิตอย่างมนุษย์สามัญ ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่ต้องเริ่มค้นหาคำตอบจนทำให้ทราบที่มาของตน ไชยรีได้ช่วยเหลือผู้อื่นในฐานะเทวีมหาทศดาหรือที่เรียกว่าอณูแห่งหเวะ ได้สอนหลักกรรมพุทธศาสนาให้แก่ ตัวละครอื่นโดยเน้นให้ความสำคัญกับจิต ในฐานะเป็นประธานของการกระทำ และจิตเป็นตัวกำหนดรูปร่าง กำหนดเพศชายหญิง เมื่อมนุษย์จะทำสิ่งใดจะต้องใช้จิตเป็นตัวกำหนดรูปก่อนเสมอ

แก้วที่ยังมีก้านรูปคาง และเจ้าโดยรอบ บอกชัดว่าเธอ “เคลื่อนไหว” กลับมาด้วยเหตุใด “รูป”

หน้ากระจาก รอยยิ้มซีดเย็น ก็แค่ “รูปกระดาษ” ที่สมมติว่าด มีใช้ “รูปแห่งพลังอันแท้จริง”

“จิตอันมีอุปาทานก่อให้เกิดรูป”

จิตกำหนดรูป

จิตไชยรีไวต่อความรู้ที่เกิดขึ้น...การเปลี่ยนแปลงพลังงานทำให้รูปเปลี่ยนไปด้วย **ฉะนั้น**

“รูปร่างมนุษย์ ย่อมเป็นไปตามจิตที่ปฏิสนธิดังนี้..ตายนั้นเล่า... คือการสลายรูปกลับเป็นพลังงาน... หมุนวน มีสิ้นสุด...”¹

¹ หมยนต์. (2551). *ไชยณวี*. หน้า 506.

**“มนุษย์ติดด้วยรูป จึงกำหนดรูปเป็นชายและหญิง จำไว้จิตกำหนดรูป เมื่อมนุษย์จะกระทำ
สิ่งใดก็ตาม มนุษย์จะกำหนดรูปด้วยจิตก่อนเสมอ เกาหล่นี่มนุษย์คิดเป็นรูปก่อนก่อสร้าง พาหนะที่เจ้า
ใช้มนุษย์ก็คิดเป็นรูปก่อน”¹**

ทมยันตีนำเสนอว่าจิตจะกำหนดรูปในการกระทำก่อน แม้กระทั่งการกำเนิดของมนุษย์ และ
สัตว์ต้องมีการกำหนดรูปขึ้นก่อนเสมอ รวมถึงพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ จะต้องใช้จิตกำหนด
ขนาดรูปร่างรูปทรงขึ้นแล้วจึงจะสร้างสิ่งนั้นขึ้นมา

ในเรื่อง **มายา** เป็นการนำเสนอเรื่องราวของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธ ซึ่งให้
ความสำคัญเกี่ยวกับจิต ในการกำหนดพฤติกรรม กำหนดรูป และความเชื่อของตัวละคร ให้ความสำคัญกับจิตว่า
จิตเป็นตัวกำหนดรูป กำหนดพฤติกรรมของตัวละคร

ความทรงจำวนกลับไปหา “ลูกชาย” และแล้วก็มี...คำตอบ...

“จิตกำหนดรูปจากสัญญา...คือความทรงจำ...” ประโยคนั้นทบทวน

“เมื่อกำหนดรูปอย่างใด ต้องเป็นอย่างนั้น”

เธอ “เห็น” ลูกชายด้วยจิต รูปที่กำหนดจาก “สัญญา” ...²

จิตจะกำหนดรูปจากสัญญาเดิมคือความทรงจำ เมื่อกำหนดว่าจะเป็นเช่นไร ผลก็จะออกมา
เป็นเช่นนั้น สะท้อนให้เห็นว่าทมยันตีมีความเชื่อเรื่องจิต เมื่อจะกระทำสิ่งใด ๆ ก็ตามมักจะมีการกำหนดรูปขึ้นก่อน
จากนั้นจึงจะกระทำพฤติกรรมภายหลัง

ในเรื่อง **ขามิ** ขามิเป็นเด็กหญิงอายุน้อยแต่ต้องมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดยิ่งกว่านักบวชใน
มหาวิหาร การฝึกสมาธิรวมทั้งการปฏิบัติตนด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหนัก ทำให้ขามิเชี่ยวชาญเรื่องใช้จิตทำสิ่ง
ต่าง ๆ ได้เหมือนนักบวชรูปอื่น ตรงข้ามกับจุงปะที่ไม่เข้าใจในสิ่งที่ขามิมี แต่กลับสงสัยสิ่งที่ขามิทำได้ นั่นคือการใช้
จิตกำหนดรูปสิ่งของ อาหาร หรือแม้แต่รสชาติของอาหารให้อร่อยได้อย่างมหัศจรรย์

ชาแบบนี้ถือว่ารสดี โดยเฉพาะเกลือเป็นของหายากสำหรับถิ่นภูเขา

“เป็นได้ยังไง ก็ต้ก้น้ำร้อนมาเฉย ๆ “

ขามิอยากบอกว่า

“ถ้าจิตกำหนดรูปได้ ย่อมกำหนดรส และกลิ่นได้”³

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี่*. หน้า 334

² ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 183.

³ ทมยันตี. (2552). *ขามิ*. หน้า 180.

นอกจากมัยันตีจะมีทัศนะว่า จิตสามารถกำหนดรูปได้แล้ว จิตยังสามารถกำหนดกลิ่นรส ได้อีกด้วย การกำหนดเช่นนี้เรียกว่า ภาวะความเป็นทิพย์ คือการบีบอัดพลังงานทิพย์ที่ได้จากการปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุธรรมขั้นสูงแล้วลงในอาหาร เมื่อได้ทานอาหารนี้แล้วจะรู้สึกอ่อนล้า แต่กลับสดชื่น ไม่ต้องทานอาหารได้อีกหลายวัน ในนวนิยายมักจะกล่าวถึงความสำคัญของการใช้จิตสร้างอาหารทิพย์ โดยตัวละครจะนึกถึงรสชาติของอาหารที่เคยรับประทานก่อน แล้วจึงใช้ความจำที่เคยรับรสกำหนดรส รวมไปถึงกลิ่นของสิ่งที่จิตกำหนดด้วย เป็นการแสดงให้เห็นทัศนะเรื่องจิตอย่างเด่นชัดว่าจิตกำหนดรูปของสิ่งต่าง ๆ ดังปรากฏในบทบรรยายตอนหนึ่งว่า

จงปะคิดว่า ตนกล่าวธรรมคืตา

จากปากของขามี

ความจริงรัก รักดี ดิตมาทุกชาติภพ ทำให้หัวใจอ่อนโยน นอบนบ น้ำเสียงของจงปะจึงบอกถึงหัวใจ

จิตมิใช่แค่กำหนดรูป

จิตกำหนดทุกสรรพสิ่งสิ้นเชิง¹

จงปะนำคำสอนของขามีมาถ่ายทอดแก่ผู้อื่น จึงเกิดความรู้สึกเหมือนกับขามีพูดผ่านปากตน แสดงให้เห็นว่าจิตของจงปะคิดปรุงแต่งว่าขามีเป็นผู้พูดคำสอนนั้น นอกจากจิตจะทำหน้าที่ในการกำหนดรูปตามทัศนะของมัยันตีแล้ว จิตยังสามารถกำหนดทุกสรรพสิ่ง ดังที่จิตของจงปะกำหนดให้จงรักภักดีต่อพระมหาสมณะ จึงติดตามมาเกิดเพื่อรับใช้อีกครั้ง พุทธกรรมของจงปะเกิดมาจากจิตที่กำหนดให้ตนมีความยึดติดกับจิตของพระมหาสมณะนั่นเอง

ในเรื่อง **จิตา** จิตาเป็นเด็กหญิงที่มีอำนาจจิตเพื่อช่วยเหลือตัวละครตัวอื่นให้มีธรรมะและดำรงตนอยู่ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา จิตาพยายามอธิบายสภาวะของจิตว่าเมื่อตายไปก็ต้องท่องเที่ยวไปแสวงหาภพคือแดนเกิดแห่งจิตดวงนั้น

ดวงตามีจุดรุ่งโรจน์ปนกระแสบราณี “เคยเห็นดอกไม้ร้องเพลงไหม?” คำถามติดต่อไม่รပ်

คำตอบ “รู้ไหมน้ำเป็นสีรุ้ง?”

“ในโลกของจิต จิตกำหนดรูป ถ้าเราอยากให้ดอกไม้เป็นสีชมพู ดอกไม้ก็จะเป็นสีชมพู

ถ้าเราต้องการให้ดอกไม้ร้องเพลงก็จะมีเสียงเพลง น้ำจะแยกสีจากขาวเป็นรุ้ง น้ำคือพลังงาน เราจะให้พลังงานไหลผ่าน ทำให้เรารู้สึกเปียกก็ได้ หรือเราจะไม่ให้เปียกก็ได้ ดีไหม?”

“จี พุดถึงอะไร?”

“ชีวิตหลังความตาย ถ้าจะไปมีชีวิตอย่างนั้น จะดินร่นรักษาเปลือกที่จะห่อหุ้ม เหนียวรั้งจิต

วิญญาณเราไว้ทำไม?”

“จี จะไปที่นั่นหรือ?”

¹ มัยันตี. (2552). ขามี. หน้า 372.

“หม่ามี้ก็ไป...ป้าป้าก็ไป...ถ้ากำหนดรูปเหมือนกัน”

คนทั้งสองถอยมานั่งอย่างมีนัย “ทำไมละ หมายความว่ายังงี้”

“ในโลกของวิญญาณ จิตกำหนด หมดเหมือนยามฝัน จิตก็จะกำหนด เราถึงบังคับความฝันไม่ได้ และเพราะจิตกำหนดรูป สวรรค์ของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน คนตายแล้วฝันจึงเล่าไม่เหมือนกัน¹

จิตอธิบายโลกของจิตในแดนทิพย์ภูมิ การกำหนดรูปรูปร่าง สีของดอกไม้ การจะให้ให้น้ำเปียกหรือไม่เปียก เสียงเพลงจากดอกไม้ ทั้งหมดเกิดขึ้นจากจิตที่กำหนดรูป สี สภาวะ และเสียง หมยันตีนำเสนอสภาวะที่จิตสามารถกำหนดรูปได้หลังจากตาย ชีวิตหลังความตายมีดินแดนที่สวยงาม อยากได้สิ่งใดล้วนแล้วกำหนดมาจากจิตทั้งสิ้น การดิ้นรนเพื่อที่จะรักษากายหยาบที่เหนียวรั้งจิตวิญญาณไว้ไม่มีประโยชน์ คำอธิบายของจิตาทำให้แม่หวาดหวั่น เป็นสัญญาณบอกล่วงหน้าสำหรับการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของจิตา หมยันตีเชื่อว่าจิตกำหนดรูปในโลกของจิตถ้าต้องการสิ่งใดย่อมเป็นไปตามความประสงค์นั้น ในโลกของวิญญาณก็เช่นกัน จิตทำหน้าที่กำหนดรูป แต่การกำหนดรูปของจิตแต่ละดวงแตกต่างกัน เมื่อมีผู้ที่สัมผัสกับชีวิตหลังความตายคือตายแล้วฝัน จึงตื่นขึ้นมาเล่าเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้ไปประสบมาไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกาหนดของจิตแต่ละดวงนั่นเอง

ในเรื่องฉนวน มีการอธิษฐานเพื่อทดสอบบารมีของใจแก้วว่าจะสามารถฝึกปฏิบัติกรรมฐานได้ฉนวนในระดับใด ผลจากการเสี่ยงบว้อธิษฐานพบว่าใจแก้วสามารถทำสมถกรรมฐานเพ่งกลิ้งได้ แต่ใจแก้วไม่สามารถบรรลุฉนวนชั้นสูง ยังต้องฝึกบำเพ็ญธรรมต่อไปอีกระยะหนึ่ง

เจ้าตัวเล็กไม่ใส่ใจ มันคงมองเจียบ ๆ

“เจ้ารู้ไว้เถิดว่าแค่สมาธิที่เจ้าทำ เมื่อเจ้านึกให้ก้อนหินไปไม่เป็นตัวอะไรก็ตาม เจ้าจึงทำได้ เจ้านึกที่มีดให้เป็นที่สว่างได้ และที่สว่างเป็นที่มืดได้ หรือ...” พอยิ้มนิด ๆ

“เจ้าได้กลิ่นหอมไหม?”

มันพยัก กลิ่นหอมอ่อน ๆ ของดอกไม้ที่เรียกบัว กรุ่นกำจาย

“เจ้ากำหนดให้กำจายมากกว่านี้ ลองดู...”

พอมันตั้งจิตแน่วแน่ อย่างนึกก้อนหินให้เป็นตัวสัตว์แต่คราวนี้มันนึก

“หอม...หอมทั่วบ้านเลย”

กลิ่นหอมมิใช่กรุ่น ๆ ทว่าโชยชายแรงกว่าเดิมดุจราวกับทุกลมหายใจมีแต่กลิ่นหอมอันหาที่สุดมิได้

“นี่คืออาณาภาพของพลังจิต”²

¹ หมยันตี. (2552). จิตว. หน้า 418-419.

² หมยันตี. (2551). ฉนวน. หน้า 79-80.

จากความดังกล่าวนั้นจะเห็นว่า ใจแก้วใช้จิตกำหนดกลิ่นของดอกบัวให้หอมกระจายทั่วบ้าน แสดงให้เห็นว่าจิตสามารถกำหนดกลิ่น การกำหนดก็คือการสร้างให้มีขึ้นตามที่จิตปรารถนา การกำหนดรูปของจิต ต้องมีความทรงจำเกี่ยวกับสิ่งที่กำหนด เช่น การกำหนดรูปเป็นสัตว์ และดอกบัว ตัวละครต้องจำลักษณะรูปร่างของสัตว์ หรือกลิ่นของดอกบัวให้ละเอียด ยิ่งจดจำได้มากสิ่งที่ตัวละครกำหนดยิ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับของจริงมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังสมาธิของจิตด้วย ดังตัวอย่างใจแก้วใช้ทักษะจากการกำหนดรูปก่อนหน้าให้เป็นตัวสัตว์มาช่วยกำหนดกลิ่นของดอกไม้ ประกอบกับใจแก้วฝึกสมาธิตั้งแต่เด็ก ทำให้ดอกบัวมีกลิ่นหอมรุนแรงยิ่ง แสดงว่าจิตของใจแก้วสามารถกำหนดกลิ่นตามที่ปรารถนาได้ตามกำลังของสมาธิจิต

เห็นได้ว่าทมนต์ให้ความสำคัญกับ จิต ในการกำหนดรูปที่เกิดขึ้น ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และใจ คือสฬายตนะ 6 ทมนต์ยังมีแนวคิดที่จิตสามารถกำหนดเพศได้ แนวคิดเรื่องจิตกำหนดเพศ และไม่มีเพศ ปรากฏในนวนิยาย 2 เรื่องคือ **ขามี่** และ **ไวษณวี**

พระมหาสมณะเลือกกำเนิดเป็นเพศหญิงแทนเพศชาย จึงทำให้นักบวชในมหาวิทยาลัยกลางแคลงใจ นักบวชที่เป็นเพศชายต่างให้ความสำคัญกับ “จิต” ของพระมหาสมณะที่จะมาจุติใหม่ จึงมุ่งค้นหาทารกเพศชาย แต่ต้องตกตะลึงเมื่อพบทารกเพศหญิง จึงมีการทดสอบขามี่ทารกเพศหญิงเพียงคนเดียว

ขามี่เป็นนักบวชหญิงผู้พยากรณ์ ผู้กลับชาติมาจากมหาสมณะ คณานักบวชที่เคยอึดอัดใจต่อคำ “นักบวชหญิง” ดูเหมือนจะพากันเฉยเมย

จิต...ไม่มีเพศชาย...หญิง

เพศ...แบ่งแยกในระดับกายหยาบเท่านั้น¹

ทมนต์นำเสนอตัวละครขามี่ให้เป็นเพศหญิง เพื่อสื่อแนวคิดหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตว่า จิตจะมีการแบ่งเพศในระดับกายหยาบเท่านั้น แต่ในระดับกายละเอียดหรือกายทิพย์ที่เหนือแต่เพียงจิตนั้น ไม่มีการแบ่งแยกเพศชายหญิง ปรากฏเนื้อความบรรยายว่า

การสงบ รำบับ ของจิตเป็นการพักผ่อนดีเลิศ

สมณจารย์กระทำเช่นเดียวกับนักบวชผู้เป็นหัวหน้าคณะเดินทาง ทว่าพอจิตตั้งลง ภาพของมหาสมณะก็เด่นชัด พักตร์กลม ไส้ริมฝีปาก แยมยิ้ม

“มนุษย์ประกอบด้วยธาตุหยาบ การแบ่งเพศเกิดเพราะธาตุหยาบ ธาตุละเอียดไม่มีการแบ่งเพศ”

เท่านั้น...ภาพ และเสียงขาดหายไปพร้อมกัน สมณจารย์ต้องดำรงสติให้มั่น มีให้ถอนจากสมาธิ นอกจาก...น้อมคารวะสูงสุด

มหาสมณะ “บอก” แล้ว

ถึงการอุบัติใหม่ ควรลี้ภัย²

¹ ทมนต์. (2552). ขามี่. หน้า 346.

² แผลงเดิม. หน้า 14 -15.

ทมยันตีแสดงมุมมองผ่านพระมหาสมณะว่าจิตไม่มีเพศ เป็นการนำเสนอว่าจิตของพระมหาสมณะละเอียดจึงเข้าใจสภาวะที่แท้จริงของจิตแต่ละระดับ การมาเกิดผิดธรรมเนียมของนักบวช สะท้อนความเชื่อว่าจิตเป็นประธานแห่งการกระทำทั้งหมด โดยเริ่มจากมโนคือใจ การกระทำคือกาย และวาจาคือคำพูด เมื่อวันเวลาผ่านไปชาวมียังมีลักษณะพิเศษเหมือนพระมหาสมณะ ทั้งยังผ่านการฝึกตนในแบบธรรมเนียมปฏิบัติของพระในวิหาร โดยมีครูสมาณาจารย์เข้มป้าพี่ชายของชามิควบคุมดูแลอย่างเคร่งครัด

นักบวชมหาธีอธิบายให้วิริสูตาเข้าใจเรื่องของจิตที่เป็นเพียงพลังงาน

ลำเนียงเสนาไส เทบไม่เหลือค้ำมหารชิ “เมื่อเป็นจิตเป็นพลังงานย่อมไม่มีเพศ จะแยกวิสุทธิเทพได้ด้วยหน้าที่ จิตหนึ่งจะแยกมาเป็นทวิภาวะ เป็นพลังงานบวกและลบ เป็นมหาเทวะแลพระแม่เจ้า เมื่อหมดหน้าที่ พลังบวกและลบก็จะกลับรวมเป็นหนึ่งเช่นเดิม เจ้าต้องลำดับความเข้าใจให้ถี่แล้วจะแจ้งด้วยตนเอง หนึ่งมีทุกสรรพสิ่ง ทุกสรรพสิ่งเป็นหนึ่ง”¹

บทสนทนานี้อธิบายถึงจิตที่เป็นพลังงานไม่มีเพศ นักบวชมหาธีมองว่าจิตเป็นเพียงกลุ่มพลังงานที่มีหน้าที่ เมื่อจิตหมดหน้าที่จึงจะกลับมารวมกัน จิตทุกดวงล้วนมีพลังงานต้นกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันหรืออธิบายตามหน้าที่ตามสถานะของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง เมื่อจิตหมดหน้าที่ในการแบ่งหรือบอกสภาวะ จิตก็จะกลับมารวมตัวเป็นจิตเดิมใหม่หมุนเวียนไปเช่นนี้ จนกว่าจะกลับมาเปลี่ยนสภาวะเป็นอย่างอื่น คือการกำเนิดของจิตนั้นเอง

ผู้วิจัยพบว่าทมยันตีให้ความสำคัญกับการนำเสนอตัวละครสตรีที่มีบทบาทเป็นผู้นำเผยแผ่หลักธรรมและแนวคิดทางพุทธศาสนา เพราะจิตไม่มีการแบ่งเพศ แสดงทัศนะของผู้เขียนที่ต้องการนำเสนอแนวคิดว่าสตรีสามารถเรียนรู้หลักธรรมและพัฒนาจิตจนเกิดปัญญาแจ้งในธรรมชั้นสูงได้

นวนิยายของทมยันตีปรากฏเรื่องสี่ของจิตตามพื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย ได้แก่ โทสจริตคือประพฤติกรรมหนักไปทางใจร้อนหงุดหงิด สี่ของจิตคือแดง โมหจริตคือประพฤติกรรมหนักไปทางเขลา ง่วงซึม งมง่าย สี่ของจิตคือสีดำ ลัทธิจริตคือประพฤติกรรมหนักไปในทางซบเซา น้อมเลื่อมใสโดยง่าย สี่ของจิตคือสีเหลือง พุทธิจริต คือประพฤติกรรมหนักไปทางใช้ความคิด พิจารณาสี่ของจิตคือแสงสีขาวนวล การกล่าวถึงความสำคัญของสี่ปรากฏใน **ไตรภูมิพระร่วง** เมื่อกล่าวถึงสี่ที่ปรากฏในรัศมีของพระพุทธเจ้าจากการบริจาคนาน สี่แดงมาจากการควักหัวใจมาทำยารักษาบาดแผลเมื่อเสวยพระชาติเป็นปทุมกุมาร สีขาวทรงบริจาคนานซึ่งเผือกชื่อปัจฉัยนาคแก่พราหมณ์เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร สีแดงเหลืองทรงเชือดเนื้อให้ทานแก่ผีเสื้อเมื่อเสวยพระชาติเป็นวิชาธรโพธิสัตว์ สีดาวประกายพริ้วมาจากการเผาตัวเองให้เนื้อเป็นทานแก่พราหมณ์ซึ่งเป็นพระอินทร์แปลงเมื่อเสวยพระชาติเป็นสลับนทิต สีเหลืองทองมาจากการเชือดเนื้อตนให้นายช่างทองตีเป็นแผ่นทองปิดพระพุทธรูปเมื่อเสวยพระชาติเป็นวิริยบัณฑิต และสีเขียวเกิดเมื่อครั้งที่พระอินทร์แปลงกายเป็นพราหมณ์มาขอดวงตาขณะ

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 638.

เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสี่พีราช สี่ต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นทานบารมีของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นสี่ของบารมีที่ต้องแลกมาด้วยการเสียสละชีวิตเพื่อการบำเพ็ญธรรม เนื้อความปรากฏ ดังนี้

อันว่าพระรัสมิที่เขียนนั้นกระทำได้เสียแลแปลมาตามว่าดังนี้ อันว่าตุนี่ได้มีบุญเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเรายังเป็นโพธิสัตว์อันทรงพระนามชื่อพระเจ้าสี่พีราช วันนั้นได้ท่านควักพระเนตรออกให้เป็นทานแด่พระอินทร์อันฤทธิเป็นพรหมณ์มาขอวันนั้น ด้วยเดชพระสมภารบารมีดังนี้ตุนี่ก็เกิดพระรัสมิพรรณเขียว แลตุนี่ก็นำหน้าท่านทั้งหลายไปก่อนเพื่อนดังนี้แลฯ เมื่อนั้นจึงพระรัสมิอันแดงใสเรื่องรุ่งฟุ้งออกไป จึงแลเห็นหมู่พระรัสมิอันเหลืองแลไปก่อนหน้านั้น จึงหมู่พระรัสมิอันแดงนั้นประดุจดั่งจกัรวู้ว่าดังนี้ ว่าดูกรหมู่พระรัสมิอันเหลือง เพราะเหตุอันใดแลท่านจึงไปก่อนตุนั้น บุญสมภารบารมีท่าน ๆ ทำเป็นดังฤๅบงฯ จึงหมู่พระรัสมิอันที่เหลืองนั้นกระทำการดังจะรู้แลแปรคินมาขอตอบพระรัสมิอันแดงนั้นว่าดังนี้ ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเราสร้างสมภารเป็นเจ้าวิริยบัณฑิตวันนั้นได้ ท่านเชือดเนื้อออกให้แด่พระอินทร์เป็นธรมิตลงมาเป็นช่างทองแลให้ตีเป็นแผ่นทองปิดพระพุทธรูปเจ้าด้วยใจอันใสสัทธิธาเถยนิตติักหนา เหตุนี้แลตุนี่จึงมาได้เป็นพระรัสมิสีเหลืองเรื่องรุ่งงามดังทอง แลตุนี่ไปก่อนหน้าท่านด้วยบุญสมภารบารมีดังนี้แลฯ เมื่อนั้นจึงหมู่พระรัสมิอันมีพรรณขาวนั้นเห็นหมู่พระรัสมิอันแดงนั้นไปก่อนแลพระรัสมิขาวทำการดุจดั่งจกัรวู้ว่าแก่หมู่พระรัสมิอันสีแดงนั้นดังนี้ว่า ดูกรหมู่พระรัสมิอันสีแดงแลท่านได้ไปก่อนตุนี่เสียใจแล บุญสมภารบารมีท่านเป็นดังฤๅ แลท่านจึงไปขอก่อนเราดังนี้ฯ จึงหมู่พระรัสมิอันสีแดงนั้นดุจดั่งจะแปรแลมาขอตอบคำหมู่พระรัสมิอันสีขาวนั้น ให้แจ้งแถลงว่าดังนี้ว่าบุญสมภารบารมีเรานี้ได้ คือว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเรานี้เมื่อครั้งสร้างสมภารเป็นเจ้าจรริชชีมานพวันนั้นแลในนิยายหนึ่งว่าเจ้าปทุมกุมารเอามีตมาผ้อกยกเอาหัวใจเอาทำเป็นยาให้แก่แม่ตนอันชบและตายแล้วให้คืนเป็นขึ้นมามีด้วยเดชบุญสมภารบารมีดังนี้ ตุนี่จึงได้เป็นพระรัสมิอันสีแดงแลตุนี่จึงไปก่อนท่านด้วยบุญสมภารดังนี้แลฯ เมื่อนั้นพระรัสมิอันสีเหลืองอันดังท่านระบายนหงส์สิบบาท เห็นหมู่พระรัสมิอันมีสีขาวนั้นไปก่อนหมู่พระรัสมิสีแดงเหลืองอันดังจกัรวู้ถามแล้วแก่หมู่พระรัสมิอันมีสีขาวนั้นว่าฉันนี้ดูก่อนท่านพระรัสมิ หมู่พระรัสมิอันสีขาวท่านได้ไปก่อนเราเสียใจแลบุญสมภารบารมีท่านได้กระทำการเป็นดังฤๅ แลท่านจึงไปก่อนเราดังนี้ จึงหมู่พระรัสมิอันสีขาวนั้นดุจดั่ง จะรู้แลแปรคินมาขอตอบว่าฉันนี้ ว่าบุญสมภารเรานี้ได้ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเรานี้สร้างสมภารเป็นพระญาเวสสันดร อันอวยทานช้างเผือกตัวชื่อปัจฉยนาเคนทร์ แก่พรหมณ์ทั้งหลายอันมาแต่เมืองกลิงคราฐด้วยใจสัทธิธาด้วยบุญสมภารบารมีดังนี้ตุนี่จึงได้มาเป็นพระรัสมิอันขาวแลตุนี่ได้ไปก่อนหน้าท่านด้วยบุญสมภารเราดังนี้แลฯ เมื่อนั้นจึงพระรัสมิอันสีแดงดาวผกายพริกและผลึกรัตน ก็เห็นหมู่พระรัสมิสีแดงเหลืองดังระบายนหงส์สิบบาทนั้นไปก่อน อันว่าหมู่พระรัสมิสีแดงดาวผกายพริกผลึกรัตนนั้นดังจกัรวู้ถามแล้ว ว่าแก่พระรัสมิสีเหลืองระบายนหงส์สิบบาทว่าฉันนี้ ว่าดูกรพระรัสมิสีแดงเหลืองอันดังระบายนหงส์สิบบาท เหตุดังนี้ได้ แลท่านจึงไปก่อนตุนั้น แลบุญสมภารบารมีของท่านกระทำการเป็นดังฤๅแลท่านจึงไปก่อนเรา บัดนี้กาลนั้นอันว่าพระรัสมิสีแดงเหลืองอันดังท่านระบายนหงส์สิบบาทนั้นดุจดั่งจะรู้แปรแลมาขอตอบแลบอกคดีว่า ตุนี่มีบุญสมภารบารมีในเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเราสร้างสมภารเมื่อเป็นวิชิชาธรโพธิสัตว์วันนั้น แลเชือดเนื้อออกมาให้เป็นทานแก่ผีเสื้อกินเป็นอาหาร ด้วยบุญสมภารบารมีดังนี้ ตุนี่จึงได้เป็นพระรัสมิสีแดงเหลืองอันดังท่านระบายนหงส์สิบบาท ทั้งนี้ตุนี่จึงไปก่อนท่านเพราะบุญสมภารบารมีของเราดังนี้ตุนี่จึงไปก่อนท่านแล้วฯ เมื่อนั้นจึงหมู่พระรัสมิสีพรรณดังดาวผกายพริกและผลึกรัตน ก็เหาะฉวัดไปเบื้องหน้าก่อนพระรัสมิสีแดง

เหลืองอ่อนดังระบายหงส์สิบบาทนั้น จึงหมู่พระร่ำมีสีแดงเหลืองอ่อนดังระบายหงส์สิบบาทนั้น เห็นพระร่ำมีพรรณดังดาวผกยพริกผลึกรัตนนั้นไปก่อน แลพระร่ำมีสีแดงเหลืองอ่อนนั้นดูจดังจะรู้ถาม พระร่ำมีซึ่งไปก่อนนั้น ว่าดูการพระร่ำมีพรรณดังดาวผกยพริกผลึกรัตนนั้น ว่าเหตุใดท่านไล่จึงไปก่อน เรา แลบุญสมภารบารมีของท่านกระทำเป็นดังฤๅ แลท่านไปก่อนเราบัดนี้ จึงกาลนั้นอันว่าหมู่พระร่ำมีมี พรรณดังดาวผกยพริกผลึกรัตนนั้นดูจดังแปรมาบอกว่าบุญสมภารบารมีเรานี้ไล่ ได้เมื่อพระเจ้าสร้างสมภาร เมื่อครั้งเป็นสสบัณฑิต วันนั้นธมีใจสัทธาแลประดิษฐานตัวให้เป็นทาน แลทอดตัวลงในไฟอันพระอินทร์ กอง เผาตัวให้เนื้อเป็นทานแก่พราหมณ์ ด้วยเดชบุญสมภารบารมีเราดังนี้ จึงให้ได้มาเป็นพระร่ำมี มีพรรณดังดาวผกยพริกผลึกรัตนเราจึงได้ไปก่อนดังนี้แล¹

มิลินปัญหา แสดงลักษณะสำคัญของสี่ในคำสนทนาระหว่างพระเจ้ามิลินท์และพระนาคเสน กล่าวถึงการไปสู่ปรโลกของจิตว่าไปด้วยสี่เขียว แดง เหลือง ขาว แสด หรือไปด้วยพาหนะใด พระนาคเสนจึงอุปมา ยกตัวอย่างด้วยเสียงที่ท่านพูด และถามถึงเสียงที่พระเจ้ามิลินท์ได้ยินแล้วว่าปรากฏเห็นสี่ใดหรือพาหนะใดบ้าง เมื่อ พระเจ้ามิลินท์เห็นดังนั้น จึงเข้าใจอย่างชัดเจนว่าจิตเป็นพลังงานที่ไม่มีสี ไม่มีรูปทรงหรือสัณฐานใด การเดินทาง ของจิตมีความเร็วมากเพียงแค่นี้ก็น่าทึ่ง ดังนั้นเนื้อความปรากฏในบทสนทนาระหว่างพระเจ้ามิลินท์และพระนาค เสนว่า

ปรโลกคตนิลปีดาทีวันณคตปัญหที่ 6

“ราชา” สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรธิปัตย์ มีพระราชโองการตรัสถามว่า “ภนเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้ปรีชา “อุตฺตริ การณํ ปุจฺฉิสสามิ” โยมจะถามพระผู้เป็นเจ้าให้พิเศษโดยเหตุยิ่งกว่านี้ ว่า สัตว์โลกที่จะตายไปสู่ปรโลกนั้นมีพรรณสีสี่เขียวเหลืองแดงขาวหงสบาทโอกาสประกัสสรประการใด หนึ่งจะว่าไปโดยสัณฐานนั้น จะเหมือนรูปช้างรูปม้าหรือประการใด

ส่วนพระนาคเสนจึงวิสัชนาแก้ว่า “มหาราช” ดูฐานะบพิตรผู้ประเสริฐ สมเด็จพระบรม โลกนาถศาสดาจารย์จะได้บัญญัติไว้หาได้ คำที่บพิตรถามนี้มีได้มีในพระพุทธวจนะ

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นกษัตริย์ จึงมีพระราชโองการตรัสว่า “ภนเต นาคเสน” ข้าแต่ พระนาคเสนผู้ปรีชา แม้ว่าเสด็จพระสมณโคดมบรมครูเจ้า มิได้ตรัสบัญญัติไว้ว่า สัตว์โลกทั้งหลายจะ ตายไปสู่ปรโลกนั้น สัณฐานวรรณะไม่มีแก่กระนั้น ถ้ากระนั้นปรโลกก็ไม่มี สมด้วยคุณาชีวกกล่าวไว้ แล้วจะพระผู้เป็นเจ้า ดังจะรู้มาว่าคุณาชีวกผู้เป็นอาจารย์ใหญ่กล่าวไว้ว่า “นตฺถิ ปรโลโก” ปรโลกไม่มี

พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า “มหาราช” ดูฐานะบพิตรผู้ประเสริฐ บพิตรจงสวนการฟัง ถ้อยคำของอาตมา

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นกษัตริย์ตรัสว่า “ภนเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้เจริญ โยมฟังคำ ของพระผู้เป็นเจ้า โยมได้ยินแล้ว

พระนาคเสนจึงมีเถรวาจาว่า “มหาราช” ดูฐานะบพิตรพระราชสมภาร บพิตรสืได้ทรง พระสวนการฟังถ้อยคำของอาตมา ก็ถ้อยคำของอาตมาที่ออกจากปากอาตมา มาสู่พระกรรณของ

¹ พระญาณไทย. (2515). ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ 7. หน้า 253-257.

มหาบพิตรนั้น เมื่อมากลางทางยังไม่เข้าในพระกรรมนั้น สีสันวรรณะสัณฐานดำแดงขาวเหลืองเป็นประการใดนะบพิตร พระราชสมภารได้ทัศนการทอดพระเนตรเห็นบ้างหรือว่าหามิได้

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิ่นภาษัตริย์ตรัสว่าหามิได้

พระนาคเสนจึงวิชันาแก้ไขว่า “มหाराช” ดูรานะบพิตรพระราชสมภาร บพิตรมีพระราชโองการบอกอาตมาว่า ได้ยินเสียงอาตมาเมื่อเสียงออกจากปากของอาตมาและมากลางทางนั้น พระราชสมภารตรัสว่าไม่เห็นโดยสีสันวรรณะ จะว่าได้ยินเสียงอาตมาอย่างไรเล่า เมื่อเสียงอาตมาจะเข้าสู่ช่องพระกรรม บพิตรไม่เห็นดำแดงขาวเหลืองประการใด ถ้ากระนั้นบพิตรหาได้ยินเสียงอาตมาไม่นั้น แลละซิ “อลิกั ภาสสิ” บพิตรตรัสแหละแหละหาจริงไม่ ถ้าว่าได้เห็นเสียงอันออกมาจากปากแล้วมากลางทางนั้น โดยผิวพรรณวรรณะดำแดงขาวเหลืองนั้นแหละ จะว่าไม่เจราจาแหละแหละ ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิ่นประชากร มีพระราชโองการตรัสว่า “ภานเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้ปรีชา “น อลิกั ภณามิ” โยมจะได้เจราจาแหละแหละหามิได้ อันว่าวาจาจะปรากฏว่าขาวเขียวเหลืองแดงลอยมาหามิได้ ในขณะที่จะเข้ามาสู่โสตทั้งสองนั้น

พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า ความเปรียบข้อนี้ฉันใดสัตว์ซึ่งตายไปบังเกิดในปรโลกนั้น ไม่ได้ปรากฏว่าไปกลางทางเป็นรูปเป็นร่าง เป็นทรงสัณฐาน เป็นสีเขียวลิเหลืองสีแดงหงสาบลีโสภาส เลื่อมประภัสสรหามิได้ อุปมาดูจาวาพูดไปได้ยินด้วยโสตทั้งสองข้าง จะได้เห็นรูปร่างสีสันว่าเมื่อกลางทางอย่างนี้ ๆ หามิได้ ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิ่นประชากร ได้ฟังก็ทรงพระโสมนัสสาธุการว่า พระผู้เป็นเจ้านั้นปรีชาญาณช่างแก้ปัญหาฟังเป็นอัศจรรย์ อันว่าสมบัติในชมพูทวีปทั้งปวงซึ่งเป็นของโยมนี โยมถวายแก่พระผู้เป็นเจ้า สมบัติทั้งปวงนี้จะเป็นของพระผู้เป็นเจ้าเกิด พระผู้เป็นเจ้าจจะครอบครองราชสมบัติของโยมบรรดามีในชมพูทวีปนี้ แล้วสมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทราธิปติมีพระราชโองการตรัสว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า “ปญจ ขนธา” อันว่าขันธทั้ง 5 ประการย่อมไม่ไปสู่ปรโลก และขันธทั้ง 5 ประการนี้ไม่เกิดขึ้นด้วยกุศลและอกุศลที่ได้กระทำไว้ คือเกิดขึ้นเองและบัญญัติที่ไม่เกิดด้วยกุศลและอกุศลมาเกิดขึ้นได้เองจะนี้เป็นสงสาร คือยังเวียนเกิดอยู่หรือหามิได้ โยมนี้ได้เข้าใจว่า ถ้าบัญญัติไม่เกิดขึ้นด้วยกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่กระทำไว้และเกิดด้วยตนเองจะนี้ จะได้ชื่อว่ามีสงสารเวียนเกิดนั้นหามิได้

พระนาคเสนจึงแก้ไขอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบถวายพระพรว่า “มหाराช” ดูรานะมหาบพิตรพระราชสมภารให้เขากระทำไรขาวาสีบ้างหรือไม่ ขอถวายพระพร

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นประชากร มีสุนทรพระราชโองการตรัสว่า “ภานเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้ปรีชา ขาวาสีนั้นโยมให้เข้าหว่านปลูกอยู่ณะพระผู้เป็นเจ้า

พระนาคเสนจึงถามอีกแล้วว่า ดูกรบพิตรพระราชสมภารเจ้า ขาวาสีงอกขึ้นกับปลูที่มีรวงเบื่องบน จะว่าขาวาสีมีรวงเอง ไม่มีใครปลูกหรือประการใด ขอถวายพระพร

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นประชากรตรัสว่า “ภานเต” ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ขาวาสีนั้นเป็นรวงด้วยคนกระทำ และจะว่าเป็นรวงด้วยคนไม่ปลูกไม่กระทำนั้นหามิได้

พระนาคเสนจึงถามต่อไปอีกแล้วว่า “มหाराช” ดูรานะบพิตรผู้ประเสริฐ จะเปรียบถามอีกเล่า ขาวาสีซึ่งปลูกลงนั้นยังไม่มีรวง จะว่าบุคคลไม่ปลูกจึงไม่มีรวงหรือ ประการหนึ่งว่าต้นข้าวที่ปลูกนั้นใช้ขาวาสีหรือ ขอถวายพระพร

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นประชากร มีพระราชโองการตรัสว่า “ภานเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้เจริญ บุคคลปลูกขาวาสีลงไวยังไม่ออกรวง จะว่าคนไม่กระทำ คนไม่ปลูก ไม่ใช่ขาวาสีหามิได้

นะพระผู้เป็นเจ้า อนึ่งเล่าถ้าจะว่าข้าวสาลีอันบุคคลปลูกลงกับแผ่นดิน ไปเบื้องหน้ามีรวงบริบูรณ์ขึ้น ผิและว่ารวงข้าวสาลีนี้เกิดขึ้นเอง หาผู้ปลูกผู้กระทำมิได้ และบุคคลเกี่ยวข้าวสาลีลอมไว้ และกระทำขวัญ ข้าวสาลีนั้น ก็เป็นอันเปล่าไปเหมือนกัน ข้าวสาลีนั้นก็ทำขวัญตัวได้เอง ขาดต้นไป ปลูกมอยู่ได้เอง นั้นแหละซึ่งพระผู้เป็นเจ้า

พระนาเคนธถวายพระพรเปรียบอีกเล่าว่า “มหाराช” ดูระบบพิตรพระราชสมภารเนื้อความ ข้อนี้ฉันใดเล่า ปัญจขันธ์ทั้ง 5 ถ้าเกิดเองได้ ไม่เกิดด้วยกุศลและอกุศลที่ตนกระทำเกิดได้เองดังนั้น ที่คน ตาบอดจะเกิดไปข้างหน้า ก็จะต้องอยู่กระนั้น ที่หูหนวกก็จะหูหนวกอยู่กระนั้น ที่มิได้กระทำบุญไว้ก็ จะไปรอกด้วยอกุศลที่ตนกระทำไว้ เปรียบอุปมาดุจข้าวสาลีปลูกไว้จนเป็นรวงแล้วจะยกว่า ข้าวสาลีเกิดเอง ไม่เกิดด้วยคนกระทำจะได้อะไร ก็ควรจะเรียกว่ารวงข้าวสาลีนี้เกิดด้วยคนกระทำ นั้นแหละ จะว่าบุญมิได้กระทำ กรรมมิได้สร้าง บุญขันธ์จะเกิดเองนั้นหาถูกไม่ พระราชสมภารพึงเข้า พระทัยด้วยประการดังนี้

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรราชปิฎกมีพระราชโองการตรัสว่า “ภนฺเต นาคเสน” ข้าแต่ พระนาเคนธผู้เจริญ นิมนต์พระผู้เป็นเจ้าอุปมาให้แจ่มก่อน

พระนาเคนธถวายพระพรว่า “มหाराช” ดูระบบพิตรพระราชสมภาร เปรียบปานดุจประทีป อันหนึ่งจุดไว้รุ่งโรจน์โชตินาการด้วยแสงไฟ ยังมีบุคคลผู้หนึ่งนั้นจุดต่อเอาเปลวไฟจากประทีปนี้ ไปจุดเข้า ที่ประทีปอันอื่น ประทีปอันอื่นนั้นมีเปลวเพลิงสว่างไสว แล้วจะว่าคนไม่กระทำคนไม่จุดไว้ ประทีปนี้มีไฟ อยู่เองหรือ ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ากรุงมิลินท์ปิณฑะชากร มีสุนทรราชโองการตรัสว่า “ภนฺเต” ข้าแต่ พระนาเคนธผู้เจริญ ประทีปนั้นเล่าคนเขาจุดต่อมา และจะว่าไม่เกิดขึ้นด้วยคนกระทำ คนไม่จุดมาหา มิได้

พระนาเคนธถวายพระพรว่าฉันใดก็ดี ปัญจขันธ์ที่เกิดขึ้นก็อาศัยบุญได้กระทำกรรมได้ สร้างไว้ และปัญจขันธ์จะบังเกิดได้เองหาได้ มีอุปมาดุจเปลวไฟประทีปอันบุคคลจุดไฟต่อไป บพิตรพึงเข้าพระทัยด้วยประการดังนี้

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิณฑะชากรมีพระราชโองการถามว่า “ภนฺเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาเคนธผู้ปรีชาเวทนานั้นนั้น ไม่ไปสู่ปรโลกได้ด้วยดอกหรือนะพระผู้เป็นเจ้า

พระนาเคนธถวายพระพรตอบว่า “มหाराช” ดูระบบพิตรพระราชสมภารเจ้า สัตว์ทั้งหลายที่ เสวยเวทนาในปัญจขันธ์นี้ กระทำการกิริยาตายไปสู่ปรโลกนั้น จะว่าเวทนาขันธ์หรือพระราชสมภาร

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรราชปิฎก มีพระราชโองการตรัสว่า หามิได้

พระนาเคนธวิสัชนาแก้ไขว่า “มหाराช” ดูระบบพิตรผู้ประเสริฐ ชานาติ บพิตรจงทราบ พระญาณเข้าพระทัย อันว่าเวทนาขันธ์ในอรรถภาพแห่งสัตว์และเราเท่านั้นจะได้ไปสู่ปรโลกนั้นหามิได้

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิณฑะชากรตรัสถามต่อไปอีกเล่า “ภนฺเต” ข้าแต่พระนาเคนธผู้เจริญสัญญา นั้นเล่าจะไปสู่ปรโลกหรืออะไร จงวิสัชนาให้โยมสิ้นสงสัยก่อน

พระนาเคนธถวายพระพรว่า มหाराช ดูระบบพิตรผู้เป็นใหญ่ในสิริราชไมศวรรย์ถ้าสัญญา ขันธ์จะไปสู่ปรโลกได้แล้ว สัญญาขันธ์ในอรรถภาพนี้ ที่มีเท่าอันขาด มีมืออันขาด คือต้องตัดตีสันเหมือนนั้น จะไปสู่ปรโลก สัญญานั้นจะมีให้มีมือขาดตีสันขาดอยู่อีกหรือประการใดมหาราชพิตรจงเข้าพระทัยเถิด สัญญาขันธ์นี้จะไปเกิดในปรโลกหาได้

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นสาคลราชธานี มีพระราชโองการตรัสว่า โยมยังสงสัยอยู่มิหนัด พระผู้เป็นเจ้าอุปมาไปให้แจ้งก่อน

พระนาคนเสนาถวายพระพรว่า “มหาราช” ดุราเนบพิตรพระราชสมภาร กระจกมืออยู่หรือไม่

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นกษัตริย์ตรัสว่า กระจกมืออยู่พระผู้เป็นเจ้า

พระนาคนเสนาถวายพระพรว่า บพิตรได้ส่องเข้าดูบ้างหรือหาไม่

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นกษัตริย์ตรัสว่า โยมได้ส่องอยู่ พระผู้เป็นเจ้า

พระนาคนเสนาจึงถามว่า เมื่อบพิตรพระราชสมภารส่องกระจกนั้น พระเนตร พระนาสิก พระทนต์ของมหาราชบพิตรปรากฏอยู่ในกระจกหรือไม่

พระเจ้ากรุงมิลินท์จึงตรัสว่า ปรากฏอยู่ พระผู้เป็นเจ้า

พระนาคนเสนาจึงถามอีกแล้วว่า “มหาราช” ดุราเนบพิตร ถ้ากระนั้นพระเนตร พระนาสิก พระทนต์ มิหลุดเลิกละจากพระพักตร์พระองค์เข้าไปตั้งอยู่ในวงกระจกลิ้นหรือ กระนั้นพระทนต์พระนาสิกก็ไม่มี พระเนตรมีมืดไปหรือประการใด

พระเจ้ากรุงมิลินท์ปิ่นกษัตริย์ตรัสว่า ใช้กระนั้นนะพระผู้เป็นเจ้า เงามที่ปัญจขันธ์ในกายโยมนี้นี้ เข้าไปปรากฏในวงกระจกด้วยโยมส่องกระจก กระทำดวงพักตร์ตรงเข้าที่กระจก ส่องเข้าที่กระจก จึงเห็นปรากฏดังนี้

พระนาคนเสนาจึงมีเถรวาจาว่า ความนี้อุปมาฉันใดเล่า “มหาราช” ดุราเนบพิตรผู้ประเสริฐ อันว่าปัญจขันธ์นี้จะได้ไปเกิดในโลกนั้นหาไม่ได้ บุคคลมีบุญก็ได้กระทำบาปกรรมมิได้สร้างไว้และจะไปเกิดด้วยบุญขันธ์หาไม่ได้ แต่ลำพังบุญขันธ์เหล่านี้จะไปเกิดไม่มีเลยเป็นอันขาดโดยประเพณี อன்றี้ สัตว์โลกทั้งหลายนี้เกิดมามีขันธ์ทั้ง 5 อาศัยขันธ์ทั้ง 5 จึงได้กระทำกุศลกุศลกรรมไว้ ผลแห่งกุศลกุศลกรรมนั้น แต่งให้ไปปฏิสนธิในครรภ์มารดา มีครุณาอุจฉายอันปรากฏในกระจกนั้น พระราชสมภารผู้ประเสริฐในสิริราชมไหศวรรย์ จงทรงทราบในพระราชสันดานด้วยประการดังนี้

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรธิเบต ได้ทรงฟังมีพระทัยโสมนัสตรัสว่า “กลุโลสิ” สธุสะ พระผู้เป็นเจ้าวิไลสนั่นสมควรแล้ว

ปรโลกคตนี้ลปิตาพิณณคตปัญหา คัมภีร์ 6 จบเท่านั้น

จากตัวอย่างวรรณคดีพุทธศาสนาที่ยกมาจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงเรื่องสัจกับจิต แต่กล่าวไว้ต่างกันคือ ใน **ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวถึงสัจของจิตอันเกิดจากบุญบารมีของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญมาเป็นฉัฏฐพรรณรังสีคือสัจทั้งหก ส่วนใน **มิลินทปัญหา** กล่าวถึงจิตที่เกิดขึ้นในภพภูมิต่าง ๆ ว่าไม่มีสัจและพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสเรื่องสัจของจิต จากการศึกษานวนิยายของหมยนต์พบว่ามีการกล่าวถึงสัจกับจิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหมยนต์นำเรื่องสัจของจิตมาใช้เพื่อนำเสนอพฤติกรรมของตัวละครที่มีกิเลสแตกต่างกัน เชื่อมโยงสู่หลักธรรมเรื่องจิตจนตัวละครพ้นจากทุกข์ ผู้วิจัยพบว่านวนิยายทุกเรื่องกล่าวถึงสัจของจิตมีรายละเอียดดังนี้

¹ กรมศิลปากร. (2549). *มิลินทปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 193-198.

ใจแก้วตามพ่อและแม่ชาวเมืองลับแลมายังที่อยู่ของมนุษย์เพื่อเยี่ยมหลวงตาภิษุชราอาพาธ ใจแก้วสังเกตเห็นว่าลักษณะสีของจิตมนุษย์ที่ตนพบนั้นแตกต่างกัน พ่อจึงอธิบายลักษณะสีของจิตว่า สีดำเป็นสีจิตของมนุษย์ที่มีความหลงคือโมหะ สีแดงเป็นสีของจิตที่มีแต่ความโกรธคือโทสะ สีเหลืองคือสีของจิตที่มีความคร่ำครวญ เลื่อมใสในศาสนาคือศรัทธาจิต และแสงสีขาวนวลคือสีของจิตที่มีปัญญาพิจารณาในธรรม

พ่อ แม่มีอะไรนวล ๆ ชาวพรา้งจากตัว

ตัวคนนั้นถ้า “เฟ่ง” มาก ๆ เข้าก็มีแสงแปลก ๆ ส่วนใหญ่มืด ๆ ดำ ๆ แผลออกมา

บางที่ปนแดง ๆ คล้ายสีลูกกลม ๆ

“สีดำโมหะจิต” พ่ออธิบายทางใจ

“มืดมัวมมาย สีแดง ...โทสะ ช่างโกรธ...”

น้อยคนมีแสงสีเหลืองนวล ๆ แฉม หากไม่บริสุทธิ์เท่าพ่อแม่

“สีเหลือง ศรัทธาจิต...ขาวนวล พุทธิจิต...”¹

ทมนันตีแสดงให้เห็นว่าสีของจิตแตกต่างกันไปตามสภาวะของอารมณ์และกิเลส สีของจิตเปลี่ยนไปตามสภาวะของกิเลสได้แก่ จิตที่มีความหลง มมาย สีของจิตจะเป็นสีดำ จิตที่มีความโกรธ เป็นคนช่างโกรธ สีของจิตมักจะเป็นสีแดง จิตน้อยคนนักที่จะมีสีของความคร่ำครวญเลื่อมใสคือสีเหลือง และสีขาวนวล เป็นสีแห่งความคิดใคร่ครวญโดยใช้ปัญญาคือพุทธจิต ใจแก้วจำเป็นต้องเข้าใจสีของจิตเหล่านี้เพื่อช่วยเหลือมนุษย์

ไวยะมีที่มาจากการเป็นร่างของเทวมหาพราหมณ์ จึงสามารถใช้จิตช่วยเหลือผู้อื่น ไวยะริมมองเห็นว่าจิตเป็นพลังงาน มีสีแตกต่างกัน

คนฟังมีเรื่องครุ่นคิดซ้อน ๆ เข้ามา ตามวิสัยของจิตที่ “ส่ายส่าย” ไม่หยุดยั้ง จนลืมหูลืมตาว่าตนพูดหรือมิพูดสิ่งใดบ้าง หากไวยะรีไถ่ที่ “รู้แจ้ง” ว่าสิ่งที่ตน “รู้” จริงมาจากความกระจ่างแห่งพลังงานทางจิต อันฉายเป็นรัศมีออกมาต่างหาก

ร่างกายมนุษย์เป็นกลุ่มก้อนพลังงาน

พลังงานย่อมมีแสงสว่าง

ยิ่งความเข้มข้นแห่งพลังงานสูง แสงสว่างยิ่งสดใส

ผัสสะที่ถูกฝึกแล้ว สามารถรับแสงอันนั้นได้

พลังจากจิตมนุษย์บางผู้ มีดาดูจโคหลน บางผู้แดงเจิดจ้าด้วยโทสะจิต บางผู้เหลืองพราว

อ่อนโยน แสงจากจิตบอกถึงพลังงานจากจิตที่มนุษย์มีอาจปกปิด เสสรังได้ เช่นอาภักิริยา

จิตของคุณดวงอ่อนโยน²

¹ ทมนันตี. (2551). ฌาน. หน้า 102-103.

² ทมนันตี. (2551). ไวยะนวี. หน้า 601-602.

ทมยันตีนำเสนอทัศนะเรื่องจิตที่มีสีแตกต่างกันตามสภาวะกิเลสหรืออารมณ์ เพื่อแสดงความแตกต่างของอารมณ์กิเลสมนุษย์ สีต่าง ๆ เป็นตัวแทนของจิตมนุษย์ผู้ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร พลังจิตของมนุษย์บางคนมีติดต่อบอกถึงราคะจริต บางคนสีแดงจ้ำอันแสดงถึงโทสะจริต สีเหลืองแสดงถึงพลังจิตที่มีความอ่อนโยน ทมยันตีมองว่าแสงของจิตเป็นพลังงานที่ไม่อาจปิดกั้นได้

จิตตาเป็นเด็กหญิงที่มีจิตของพระอริยรูปหนึ่งมากำเนิดในเพศสตรี มีส่วนช่วยให้ตัวละครตัวอื่นมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต จิตตาสามารถอธิบายลักษณะของจิตที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ซึ่งมีเพียงผู้ที่ฝึกจิตจากการปฏิบัติธรรมขั้นสูงจึงจะสามารถมองเห็นแสงนั้นได้

“คนทุกคนมีแสงสว่างในตัว” จิตตาอธิบายซ้ำ ๆ “แสงเหล่านี้มีช่วงคลื่นที่บางที่...” เด็กหญิงตะตะตาตนเอง “มองไม่เห็นด้วยตาอย่างธรรมดา แต่ถ้า...ฝึก...มองเห็นได้ไม่ยาก **แสงที่ผุดปกติจากตัวคนจะบอกได้ว่า เป็นโรคอะไร** เมื่อโครงสร้างส่วนใดผิดปกติก็รักษาตรงส่วนนั้น คล้ายตรงไหนรั่วก็ปะตรงจุดนั้น วิธีรักษาคือการเปลี่ยนโครงสร้างที่ผิดปกติให้เป็นปกติเสีย”¹

นอกจากทมยันตีจะนำเสนอเรื่องแสงที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เพื่อบอกความละเอียดบริสุทธิ์แล้ว แสงและสีของจิตยังบ่งบอกถึงสุขภาพร่างกายของมนุษย์ได้อีกด้วย แสงของจิตที่ผิดปกติจะสามารถบอกได้ว่า เป็นโรคอะไรในขณะเดียวกันก็สามารถใช้พลังจากจิตรักษาโรคนั้นได้

ในเรื่อง **ขามี่** ในอดีตชาติจุ่งปะเคยเป็นพระสมณะชั้นสูงและเป็นผู้ดูแลใกล้ชิดพระมหาสมณะ ได้มาเกิดเป็นเด็กชายมีหน้าที่เลี้ยงจามรีและรีดนมดรี เก็บมูลของดรีมาเป็นพลังงานเชื้อเพลิงในหมู่บ้าน เมื่อกลับชาติมาเกิดกลับมีสติปัญญาด้อย มีพฤติกรรมไม่ดี จุ่งปะอยู่รับใช้ขามี่และเท็มปาครูสมณจารย์จึงได้รับการฝึกจิตให้นั่งสมาธิ จนเห็นแสงสว่างของพลังงานของจิตที่บริสุทธิ์ที่ขามี่มี ทั้งยังได้รับจากกระแสจิตทรงพลังของพระมหาสมณะทำให้ร่างกายของขามี่สว่างบริสุทธิ์

“ไมใช่” จุ่งปะสั่นหัว “มีแสงจากข้างใน เหมือนแสงจากในโคมกระดาศ”

จุ่งปะไม่รู้จัก รัศมีภายในของมนุษย์ กระแสจิตที่ยิ่งบริสุทธิ์เท่าใด พลังจะเจิดจ้าเป็นลำดับ

ขามี่เพิ่งลงไปยังห้องที่กระแสน้ำพลังยังอวล จิตอันผ่องใสของขามี่ย่อมสามารถดูดซับกระแสน้ำนี้ได้

ดวงหน้าจึงอาบด้วยละอองทิพย์²

แสงของจิตบอกคุณภาพของจิตได้ทมยันตีแสดงความเห็นว่า นอกจากจิตจะมีสีแล้ว จิตยังมีพลังงานมีแสงสว่างภายในขึ้นอยู่กับความละเอียดของจิต ยิ่งละเอียดบริสุทธิ์มาก จิตยิ่งสว่างไสวเป็นลำแสงสว่างขาวโพลน การที่จิตมีแสงสว่างแสดงถึงความบริสุทธิ์ที่เกิดจากการนำหลักธรรมเรื่องจิตมาใช้เพื่อพัฒนาจิตของตัวละครดังเช่นการพัฒนาจิตของจุ่งปะ

¹ ทมยันตี. (2552). จิตตา. หน้า 191.

² ทมยันตี. (2552). ขามี่. หน้า 152.

ในเรื่องมายา การเดินทางด้วยจิตทำให้แอนและรินทรสามารถสื่อสารกันเพียงแค่อคิด
ในระหว่างนั้นแอนสังเกตเห็นแสงและสีของจิตของตนกับรินทร

แอนมองรินทร การ “เห็นด้วยจิต” ประหลาดกว่าการเห็นด้วยตา เพราะการเห็นด้วยตาเป็น
การเห็น “แห่งที่บ่งแห่งร่างมนุษย์” แต่การเห็นทางจิต ร่างทั้งร่างระยิบระยับจุดคลื่นที่มีความถี่สูง ประกาย
บางส่วนฉายให้เห็นความโอภาสของจิตภายใน

แสงระยิบจากแอนเป็นสีชมพูอ่อนจาง

แสดงความสดใส อ่อนโยน เพียบพร้อมด้วยความรัก

แสงจากรินทรเหลืองอ่อนเป็นประกายพริ้ว

แสดงถึงภูมิปัญญาอันสูงส่ง

ในโลกของจิต คนทั้งสองมั่นใจ เคย “เป็นเพื่อน” กันเคยบุรุษผู้นั้นกล่าว¹

แอนมองเห็นจิตของตนเป็นสีชมพู อันแสดงถึงความสดใสอ่อนโยน แสดงถึงความรัก
แสงสีเหลืองอ่อนประกายพริ้วแสดงถึงภูมิปัญญาอันสูงส่งของรินทร ทมยันตีแสดงทัศนะว่ามนุษย์สามารถฝึกจิต
จนบริสุทธิ์สะอาด และยังสามารถใช้จิตของตนเดินทางไปยังสถานที่ที่ต้องการได้ การเห็นภาวะจิตของผู้อื่นเป็น
เรื่องที่ทำได้ เพียงหมั่นฝึกอบรมจิตให้มีความสะอาดบริสุทธิ์และละเอียด จนทำให้มองเห็นแสง และสีของจิต
ซึ่งสีของจิตจะบอกคุณภาพของจิตดวงนั้น ๆ ได้

สิ่งที่ปรากฏในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีแสดงความรู้ในเรื่องจิตของมนุษย์
ได้แก่ สีดำคือโมหะจิต สีแดงคือโทสะจิต ราคจิตไม่ปรากฏสี พุทธจิตปรากฏเป็นสีเหลือง และศรัทธาจิตเป็น
สีขาว เป็นการนำเสนอให้เห็นกิเลสของตัวละครแต่ละตัว จิตที่นำมาเสนออย่างเด่นชัดคือศรัทธาจิต
และพุทธจิต โดยกำหนดให้ตัวละครมีศรัทธาจิตและพุทธจิตเพื่อบอกว่าตัวละครมีจิตที่บริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญ
ธรรมและสามารถสั่งสอนได้ การนำเสนอเรื่องสีของจิตตามจิตของตัวละครจึงเป็นการนำเสนอเพื่อเสริมลักษณะ
ตัวละครให้โดดเด่น เป็นผู้สามารถเข้าถึงธรรมสูงสุด แสดงถึงจิตที่ได้รับการพัฒนาด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าจิตมีความสำคัญ เมื่อมนุษย์จะทำสิ่งใดจิตมักจะเป็นกลไกสำคัญ
กำหนดพฤติกรรมของตัวละคร จากนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง นำเสนอจิตที่กำหนดรูปร่างก่อน การกำหนดนี้มาจากการที่
จิตมีสัญญาเดิมคือความทรงจำเกี่ยวกับสิ่งนั้น ดังเช่นไวษณโณบายเรื่องเพชชวยหญิง แพทย์หญิงอนงค์เห็นอติรูป
ได้เพราะความทรงจำคือสัญญาเก่า ชามีใช้จิตสร้างรสและกลิ่นของชา จิตาธิบายโลกของจิตที่สามารถกำหนดได้
ตามปรารถนาและใจกว้างกำหนดกลิ่นของดอกบัวให้หอมมากกว่าปกติได้เพราะการกำหนดจิตที่มีพื้นฐานมาจากการ
ฝึกสมาธิจนมีความชำนาญ

¹ ทมยันตี. (2551). มายา. หน้า 420.

3.1.1.3 อำนาจของจิต

รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และใจ เป็นเครื่องมือในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของจิต ตามสภาวะที่จิตปรุงแต่ง เมื่อจะพูดจะนึกทำสิ่งใดที่ดี ก็จะได้ในสิ่งที่ดีตามมา หากจิตเป็นไปใน ทางฝ่ายอกุศล ผลที่ได้รับก็จะเป็นสิ่งไม่ดีทำให้เกิดทุกข์ ตามทัศนะของทมยันตี จิตมีอำนาจมากสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ จากการศึกษานวนิยายของทมยันตีพบว่าแนวคิดเรื่องอำนาจของจิตปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง

ในเรื่อง **จิตา** จิตามีความสามารถในการใช้พลังจิต เพราะกำเนิดมาจากจิตของผู้มีพลังจิตสูง ความสามารถของจิตาสร้างความหวาดหวั่นให้พ่อแม่มาก เนื่องจากมีอำนาจในทางช่วยเหลือและทำลายผู้อื่น

“กระแสดิจก็เหมือนพลังคลื่นแปรเปลี่ยนได้ไม่สูญหายอย่างล่อลวงเสียสลับกับถนน ทำให้เกิดความร้อน กรุงเทพฯ มันร้อน เพราะการเสียดสีอย่างนี้มันมีมาก หรือเอาไม้มาเสียดสีกันทำให้เกิดไฟ การทำอะไรให้เกิด ทางพระเรียกกลืน **ไม่ยากหรอกหากมีความเชื่อมั่นแน่วแน่ อำนาจจิตจะเป็นพลังสูงสุดทำได้ทุกอย่าง...**” หลวงพ่อหุยนิดหนึ่ง

“ทำไฟยังได้เลย!”¹

ช่วงแรกทัศนียไม่เชื่อเพราะจิตาเป็นเด็ก แต่เมื่อเห็นอำนาจจิตที่จิตามีและจิตารักษาอาการปวดขาจนหาย จึงเริ่มเชื่อและปฏิบัติตามคำแนะนำของจิตา นำผลที่ได้จากการฝึกจิตจากการนั่งสมาธิมาช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ได้

“อำนาจจิตเป็นศาสตร์เรียนเอง ปฏิบัติเอง รู้เอง! เครื่องมือทดลองต้องใช้ตัวเอง...”
ปรียติ ปฏิบัติ-ปฏิบัติเรื่องเป็นลำดับ²

ทมยันตีแสดงทัศนะว่า มนุษย์สามารถฝึกปฏิบัติให้มีอำนาจจิตได้ด้วยตนเอง การนำพลังจิตหรืออำนาจมาใช้ต้องใช้ใช้อย่างระมัดระวัง ดังหลวงพ่อดือนสัจจิตาว่า

“อำนาจจิตหรือพลังอย่างนี้อาจเรียกได้อีกอย่างว่า ทิพยอำนาจ ทิพยอำนาจเป็นอำนาจที่รักษาตัว อำนาจประโยชน์แก่ผู้อื่น แก่โลก และแม้แต่พระศาสนาก็ได้ แต่ต้องรู้จักใช้จึงจะเป็นประโยชน์ **ทิพยอำนาจมิใช่สาธารณะ ย่อมมีได้เฉพาะบางคน การใช้จึงเป็นไปเฉพาะบุคคล** ดูแต่พระโมคคัลลานะเถระ ท่านเป็นผู้เลิศทางฤทธิ์ แต่ท่านยังไม่ใช้ฤทธิ์ที่ท่านมีตลอดเวลา ตอนที่ท่านถูกพวกโจรทุบตีท่านรู้ว่าผลมาจากวิบากกรรมเก่า ท่านยังยอมให้ทุบตีจนนิพพาน ทิพยอำนาจถ้ามีแต่คนอันธพาลก็อาจทำลายตนเองได้ เช่น พระเทวทัต ฉะนั้น สิ่งที่มีคุณอนันต์ย่อมมีโทษมหันต์ การใช้ยาใช้พร้าเพรื่อ ต้องสังวรให้มาก มิฉะนั้นจะนำอันตรายมาสู่ตนเองได้”³

¹ ทมยันตี. (2551). จิตา. หน้า 117.

² ทมยันตี. (2551). ไชยณวี. หน้า 449.

³ ทมยันตี. (2551). เล่มเดิม. หน้า 118-119.

ทมยันตีนำเสนอความสำคัญในพลังอำนาจของจิตว่ามีทั้งทางที่เกิดประโยชน์
ในขณะเดียวกันหากใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องก็มีโทษมหันต์ ทั้งจะส่งผลกระทบโดยตรงแก่ผู้ใช้ แม้จิตจะมีอำนาจจิต
และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ แต่หากไม่ใช้สติควบคุมพลังจิตก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลที่อยู่รอบข้าง

ไวษรีเป็นตัวละครที่อธิบายการแปรสภาพพลังงานเป็นรูปโดยใช้จิตทำให้ พ.ญ.เพ็ญศรีตกตะลึง

“นั่นละที่..เราทำ!” คำสรุปยังราบเรียบ ราวกับเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ

“หือ!” คนอุทานสะดุ้งโหยง “ทำได้ยังไงล่ะ?”

“เคยได้ยินประโยคนั้นไหม...จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน?”

“ตัวมีอำนาจจิตถึงขนาดนั้นเชียวหรือ?”

คนถูกถามนั่งนิ่งหนึ่งราวกับจะซึ้งใจ “เราเป็นสถานีย่อยของเครื่องกำเนิดไฟฟ้าใหญ่”

“อะไร?” คำถามเบา ดวงหน้าชะงักขำมิได้เข้ามาใกล้

“อย่างคนไขเราเพื่อ...ผู้หญิงแต่งแดง สิบแขน?”

“จะเรียก...นิมิต ภาพลวงตามายา... อะไรก็ได้ทั้งนั้นพลังงานมี “รูป” กระนั้นหรือ?”¹

ไวษรีเป็นตัวละครที่ใช้อำนาจจิตเคลื่อนย้ายร่างกายและเปลี่ยนแปลงร่างกายให้มีรูปลักษณะ
ต่าง ๆ ได้ แสดงให้เห็นว่าทมยันตีมีทัศนะเรื่องอำนาจจิตที่สามารถทำสิ่งเหนือธรรมชาติได้หากมีการฝึกฝน

จุ่งปะ ในเรื่อง **ขามิ** เริ่มฝึกสมาธิจิตจนถึงขั้นรู้สภาวะจิต รู้วิธีใช้อำนาจจิตที่ต้องการ
จุ่งปะติดต่อกับขามิโดยไม่ต้องใช้กายเนื้อ แต่นั่งสมาธิใช้กระแสจิตเพื่อดูความเป็นไปของขามิ และพบว่าขามิกำลัง
อยู่ในสมาธิขั้นสูง

จุ่งปะรู้วิธีใช้อำนาจของจิตแล้ว ยิ่งจิตแหลมคมเท่าใด ยิ่งทรงอำนาจเท่า่นั้น ถ้าเป็นดังนี้ก็
น่าจะ “ลอง” ผ่านแนวที่กั้นไปพบขามิได้ สถานที่พำนักของขามิถูกขวางกั้นไว้ด้วยกำแพงจิตอันมอง
ไม่เห็น ผู้ล่องล้าหากเข้าไปด้วยกายหยาบ การสั่นสะเทือนของพลังงานจะทำให้รับรู้ล่วงหน้า และยิ่งการล่องล้า
กระทำทางจิต

คลื่นพลังงานทั้งสองจะตัดกัน

พลังงานที่อ่อนกว่าจะตัดพลังงานที่สูงมิได้

จุ่งปะมีประสบการณ์มาแล้ว กระแสจิตที่ถูกผลักดันกลับจะบอบช้ำ ฉะนั้น...การเตรียม....
ต้องดำรงสติให้รู้สมาธิสูงสุด...จุ่งปะเข้าสมาธิ “มอง” วงกลมสีทองหนึ่ง และเมื่อเพ่งไปนาน ๆ ในวงกลมจะ
มีวงกลมอีกรวง สว่างโรจน์กว่าซ้อนอยู่ จุ่งปะเคยมีประสบการณ์อย่างนี้มาแล้ว จึงรู้ว่าควรทำอะไร

วงกลมซ้อนวงกลมเป็นลำดับ

ยิ่งเล็ก เล็ก ความรู้โรจน์จะเพิ่มทวี

¹ ทมยันตี. (2551). จิตว. หน้า 550-551.

วงกลมในสุด โขดนากราวดวงอาทิตย์เล็ก ๆ
 จุงปะค่อยเคลื่อนย้ายจุดสว่างพุ่งไปยังทิศทางที่ซามีอยู่ น้าแปลก...คราวนี้ไม่รู้ลึกถึง
 แนวกำแพงแห่งจิต หรือจะเจาะผ่านแนวนั้นมาได้แล้ว...สิ่งที่ “เห็น” ทางจิต คือแสงสว่างนวลเย็นตาเป็น
 ความสว่าง เย็น สบาย

ไม่มีภาพซามี ไม่มีภาพ ไม่มีอะไรเลย

เป็นความสว่าง เว้งว้าง ไพศาล ในความสว่างละม้ายมีการุณภาพแผ่ทุกอนุ

“จิตของผู้อยู่ในอนันตภาวะ”¹

สิ่งที่จุงปะเห็นในระหว่างนั่งสมาธิเป็นการเห็นด้วยจิต แสดงว่าจิตของจุงปะพัฒนาขึ้น สมาธิ
 ในขั้นนี้เป็นอารมณ์ของจิตที่ปล่อยวางเหลือแต่แสงสว่างเหมือนกับอาทิตย์ดวงเล็ก ๆ มีความสว่างที่แผ่ไว้ด้วยความ
 ความเมตตาการุณย์ต่อทุกสรรพสิ่ง

ในเรื่องมายา อติรูปใช้อำนาจจิตช่วยเหลือผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ลงโทษคนบาป ทำชั่ว ปรากฏ
 ตอนที่อติรูปพารินทร์เดินทางไปปราสาทหิน ระหว่างทางมีเด็กคิดจะขโมยกล้องและของมีค่าในรถของอติรูป

“จำไว้!” เสียงนั้นแปลกเพราะต่ำลงคอ

“แขนจะแข็ง นิ้วจะงอเช่นนี้สามวัน และต่อไปถ้าคิดจะขโมยของของใครอีก แขนจะมีสภาพ

เช่นนี้ทุกครั้ง”

ร่างที่ถูกดึงออกมาอ่อนปวกเปียก คงด้วยความกลัว หากท่อนแขนขาคงเหยียดแข็ง
 มือหงิกงอ ดวงตาที่มองมาเหลือกลานราวกับจะเห็นอะไรสักอย่างที่น่ากลัว

“อย่าทำ!” อติรูปทิ้งร่างนั้นลงกับทางเท้า คล้ายทิ้งเศษผ้า รินทรมอง...ท้ายสุดก็อดเวทนาไม่ได้

เธอก็มองถามเบา ๆ

“เป็นอะไร ูไม่มีพรอก ตามาตมั้ง...” เธอแกว่งสายสะพายกล้องให้ดู²

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจจิตสามารถใช้ได้หลากหลาย ในเรื่องนอกจากทำให้เห็น
 เป็นภาพลวงตาว่าเป็นงู และถูกงูฉกกัดแล้ว ยังใช้ในการสาปให้มือข้างที่หยิบกล้องแข็งค้างไปสามวัน และหากคิด
 จะขโมยอีกแขนก็จะเป็นแบบนี้ทุกครั้ง แสดงถึงอำนาจจิตของอติรูปที่บันดาลทุกอย่างได้

ทมยันตีแสดงความเชื่อเรื่องอำนาจของจิตอย่างเด่นชัด ดังปรากฏเนื้อความที่แสดงถึง
 ความสำเร็จที่เกิดจากการตั้งจิต มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติสมาธิเพื่อให้จิตเกิดพลังอำนาจ และนำอำนาจนั้นมาสร้าง
 ความศรัทธาแก่ตัวละครอื่น จนนำไปสู่การพัฒนาตนโดยอาศัยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า สะท้อนให้เห็นมุมมอง

¹ ทมยันตี. (2552). ซามี. หน้า 326-327.

² ทมยันตี. (2551). มายา. หน้า 235.

ของทมยันตีเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาในศาสนา ที่อาจต้องอาศัยอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อสร้างศรัทธาและตอบสนองสัจของมนุษย์

3.1.1.4 จิตบันทึกรกรรม

จิตเป็นเครื่องบันทึกการกระทำของมนุษย์และสัตว์ได้ดีและเที่ยงตรงที่สุด โดยบันทึกจากพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งความดีและความชั่ว เพื่อให้ได้ส่วยผลแห่งการกระทำคือกรรมของตนอย่างยุติธรรม ปรากฏแนวคิดนี้ในนวนิยายของทมยันตีทั้ง 5 เรื่อง

หลวงปู่พระอริยเจ้าเป็นผู้ฝึกให้ใจแก่ผู้รู้จักการนั่งสมาธิตั้งแต่เด็ก ต่อมาได้มาอยู่กับพ่อแม่ ชาวลับแลที่ช่วยสอนการนั่งสมาธิ ภายหลังใจแก่รู้จักกับหลวงพ่อมหาฤาษีที่มีอภิญญาแก่กล้าซึ่งรักและเอ็นดูใจแก่เหมือนลูกของตน

“จิตเป็นตัวกำหนด การกระทำใด ๆ ก็ตาม จิตจะเป็นตัวบันทึกไว้อย่างเที่ยงตรงที่สุด แม้การกระทำนั้น ๆ บางทีผู้กระทำอาจลืมไปแล้ว หากจิตที่บันทึกจะไม่หลงลืม เมื่อธาตุขันธ์จะแยกจากกัน วิญญาณขันธ์จะระลึกได้ทั้งหมด ทบทวนการกระทำทั้งฝ่ายดี และฝ่ายชั่วได้อย่างชัดเจน ถ้าจิตระลึกถึงความชั่วที่ทำไว้ จิตจะหมองมัวจึงเห็นดำมืด ห่อหุ้มจิตไว้ให้แหละ เมื่อจิตทรมานทลายด้วยความ “รู้” ในความชั่วเราร้อนด้วยความกลัวเท่าใด ความร้อนนั้นจะอุบัติเผาผลาญ จิตวิญญาณด้วยตัวเอง ความมืดที่เห็นในหุบคอกไฟเกิดจากจิต และความร้อนที่จิตได้รับก็เกิดจากจิต เขาสร้าง เขาสะสมสิ่งใดไว้ เขาต้องไปรับผลจากสิ่งที่เขาสร้าง เขานั่นแหละ เขาจดจำของเขาเอง จิตจึงเที่ยงตรงเสมอ จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน”¹

ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าจิตมีความสำคัญ เพราะจิตเป็นตัวกำหนดการกระทำ จิตจึงบันทึกกรรมได้เที่ยงตรงที่สุด ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่วก็ตาม เมื่อใกล้ตายหากจิตที่กำลังจะถือกำเนิดใหม่นึกถึงความชั่วที่กระทำมา ก็จะกำเนิดใหม่ในภพภูมิที่ไม่ดี ใจแก่คือตัวละครที่เกิดจากการตั้งมั่นของจิตฝ่ายดี คือการถวายน้ำผึ้งให้แก่หลวงปู่พระอริยเจ้าที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ กุศลจิตครั้งนั้นทำให้ใจแก่มีโอกาสปฏิบัติธรรมเพื่อก้าวสู่ความพ้นทุกข์ ทั้งที่ใจแก่ก็ไม่ว่าตนเคยทำสิ่งนี้

สิ่งที่มาจากภายในต่างหาก ทำให้มนุษย์มีมลทินไป

“จิต” คือตัวกำหนดทิศทางของกรรม จิตคือเจตนาในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง²

¹ ทมยันตี. (2551). ฆวน. หน้า 206.

² แผลงเดิม. หน้า 486.

อดีตเป็นร่างแบ่งภาคของเทพเจ้าองค์หนึ่ง มีหน้าที่คืนของสำคัญให้ผู้ที่เป็นเจ้าของโบราณใน
อดีต อดีตรูปได้พบรินทร์ซึ่งเป็นร่างแบ่งภาคของเทพเจ้าเช่นเดียวกับตนแต่ถือกำเนิดเป็นมนุษย์ รินทรจำอดีต
ไม่ได้ อดีตรูปพยายามช่วยให้รินทร์จำภาพอดีตความรักความผูกพันระหว่างกัน ด้วยการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตให้
บริสุทธิ์ หญิงสาวจึงละจากทางโลกมาบวชชีพรหมณ์ปฏิบัติธรรมตลอดชีวิต

ทุกครั้งทำไมเธอต้องกลับมาที่ปราสาท

รินทร์ไม่เข้าใจ “ความแน่วแน่มั่นคงแห่งจิต” จิตอันเป็นมโนทัศน์ที่เหนือการควบคุมของร่างกาย

จิตอันมี “สัญญา” บันทึกด้วยระยะยาวนานแห่งวิบาก

หากมนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิด

แน่นอน...มนุษย์ต้องกระทำ “กรรม”

ผลแห่งกรรม เรียกว่าวิบาก ต้องมี

วิบากถูกบันทึกไว้ในพลังแห่งจิต พลังที่เข้มข้นย่อมมีเจตจำนงปรากฏผลเป็นนิมิต¹

รินทร์กลับมาที่ปราสาททุกครั้งโดยไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใด แสดงถึงกรรมที่ถูกบันทึกในจิต
ของรินทร์จึงทำให้ต้องผูกพันกับสถานที่ในอดีตชาติ ปราสาทยังเป็นสัญลักษณ์แสดงการเวียนว่ายตายเกิด
ของตัวละครที่มีเหตุมาจากอดีตกรรมที่จิตเป็นเครื่องบันทึกไว้

การกลับมาเกิดของจิตพระมหาสมณะในนามของชาลี เป็นเรื่องที่นักบวชในมหาวิทยาลัยไม่คาดฝัน
เป็นการทำลายกฎของนักบวชจะต้องเป็นเพศชายเท่านั้น และเป็นเรื่องของกรรมที่พระมหาสมณะต้องกลับมา
ชาติใหม่ให้หมดสิ้น แม่เกิเลสที่เหลือจะเบาบางก็ตาม

สมอง...บังคับร่างกายด้วยประสาท

จิต...บังคับสมองอีกชั้น

ในการ..กลับมาเกิด...มิใช่พลังงานเดิมอันเข้มข้นจะกลับมาทั้งหมด บางส่วนแห่งพลัง

อันพิศุทธิ์จะถูกนำไปเก็บไว้ บางส่วนจะกลับมาถูกลอม ถูกกลั่นกรอง เอากรรมะที่ติดอยู่ออกให้หมด

ชาลีมีกรรมะเช่นกัน

เนื้อทรายแก้ว ต้องถูกลอมด้วยความร้อนจัด²

จากความข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่า ทมยันตีมีความเชื่อเรื่องจิตที่สามารถบันทึกกรรม เมื่อถึง
เวลาจิตทุกดวงจะกลับมาเกิดใหม่เพื่อชดใช้กรรมที่สร้างไว้ แม้กรรมที่เหลืออยู่จะเบาบางเพียงใด ดังเช่นชาลีเกิดมา
จากจิตของมหาสมณะที่มีกิเลสเบาบางก็ต้องกลับมาชดใช้กรรมที่มีอยู่ให้หมดสิ้น จึงจะไม่ต้องกลับมาเกิดอีกใน
ชาติต่อไปตามความเชื่อของชาวนครกาลา

¹ ทมยันตี. (2551). มวย. หน้า 239.

² ทมยันตี. (2552). ชาลี. หน้า 200.

จิตาคือดวงจิตของผู้มีพลังจิตสูงกลับมาเกิดเพื่อชดใช้หนี้กรรม โดยการสอนธรรมะให้ตัวละครอื่นเข้าใจและนำไปปฏิบัติ

“รู้อย่างไรว่า หลายเรื่องไม่บาป ไม่ผิดกฎแห่งกรรม การช่วยมนุษย์บางที่ผิดกฎแห่งกรรม ต้องชดใช้โลกมนุษย์เป็นที่แห่งเดียวที่ก่อได้ทั้งบุญและบาป ผู้อยู่ในเทวโลกล้วนมีสุข ล้วนกำหนดสิ่งใดได้จากจิตตนเอง ใครจะทำบุญให้ใครได้ **ผู้อยู่ในอบายภูมิก็มีแต่ทุกข์ใครมีบุญแบ่งปันกันได้ เมื่อมีโอกาสเร่งสะสมบุญแล้ว...กลับบ้าน...พักผ่อน**

จนกว่าจะกลับลงมาทำหน้าที่ใหม่ ถ้าพลาด..ถมไป...**ผู้ทรงภูมิสูง ตกต่ำลงสู่อบายภูมิและก็มีผู้มาจากอบายภูมิ มาบำเพ็ญจิตในโลกนี้ จนเข้าสู่เทวภูมิ จิตกำหนดทั้งนั้นห่วงไปใย?**¹

หมยนต์เสนอทัศนะเกี่ยวกับการบันทึกกรรมของจิตว่าไม่มีสิ่งใดในโลกนี้จะเที่ยงตรงเสมอ จิตจึงเป็นเครื่องบันทึกกรรมของมนุษย์ที่แสดงพฤติกรรมบุญ บาป โดยแสดงให้เห็นว่าการเร่งสั่งสมบุญเป็นประโยชน์ต่อการรักษาจิตให้พ้นจากความทุกข์ในโลกหลังความตาย

ในเรื่อง **ไวษณวี** ไวษรียเป็นเพื่อน พ.ญ.เพ็ญศรี ผู้รักษาบังอรซึ่งป่วยเป็นมะเร็งระยะสุดท้าย ไวษรียทำหน้าที่เป็นผู้นำทางให้แก่เพื่อนเพื่อที่จะได้ไปสู่ภพภูมิที่ดี

กรรมในระหว่างที่มนุษย์มีชีวิตได้กระทำลงไปเป็นตัวก่อให้เกิดชาติภพ การตายจึงเป็น
การเริ่มชาติ เริ่มภพ อันนำไปสู่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนวนกระดุกก้องทั่วมิรั้เท่าใด
ผู้เป็นเพื่อนกำลังเดินทางไปสู่ชาติภพใหม่
อุบัตินหนึ่งคือแก้วหนึ่ง
แล้วก็จะเดินสู่ความเจ็บ และตาย²

“เราบอกได้ว่า ชาติ ภพใหม่ของผู้ที่ย่อมดีกว่าที่ผ่านมาเพราะการทำจิตของตัวเอง กรรม
สุดท้ายจะส่งผลแรงพุ่งไปในทิศเดียวเหมือนธนูหลุดจากแฉ่ง เจ้าจงตั้งใจ ใช้สติพิจารณาสำรวจสมาธิ
ตัดใจชีวิตด้วยปัญญาไปเกิด...เจ้าผู้จะได้ชื่อว่ากุลนิกาย...”³

การบันทึกบุญในจิตของบังอรก่อนเสียชีวิตทำให้เดินทางไปสู่ภพภูมิที่ดี ตามคำกล่าวของ ไวษรียที่เป็นผู้นำจิตของบังอร สะท้อนให้เห็นว่าหากจิตดวงใดมีสภาวะเป็นบุญกุศล จะไปกำเนิดในภพภูมิที่ดี แต่หากตั้งจิตไว้ในสิ่งที่ไม่ดีจะไปสู่ภพภูมิที่ไม่ดี ขึ้นอยู่กับการตั้งจิตของผู้เป็นสำคัญ แสดงว่าจิตทำหน้าที่บันทึกกรรมทั้งบุญและบาปของมนุษย์

¹ หมยนต์. (2552). จิตว. หน้า 564.

² หมยนต์. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 101.

³ แผลงเค็ม. หน้า 139.

การนำเสนอว่าจิตเป็นเครื่องบันทึกกรรม เห็นจากการเวียนว่ายตายเกิดของตัวละคร อันแสดงถึงกิเลสที่จิตสั่งสมไว้ แม้แต่รินทรและไวยศรีที่เป็นอนุหะก็ยังมีกระบวนการบันทึกกรรมของจิตเช่นกัน การเร่งสั่งสมบุญทำให้จิตบันทึกแต่กุศลคือความดี ทำให้จิตอยู่ในภพภูมิที่ดีกว่าเมื่อต้องอยู่ในโลกหลังความตาย ผู้เขียนพยายามนำเสนอวิธีการบันทึกกรรมดี ด้วยการปฏิบัติธรรม

3.1.2 ประเภทของจิตในนวนิยายของทมยันตี

นวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีนำเสนอประเภทของจิต 4 ประการ ได้แก่ จิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกามารมณ์ จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌาน จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา และจิตของพระอรหันต์

3.1.2.1 จิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกามารมณ์

จิตที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์คือจิตที่มีทั้งความรัก โลภ โกรธ หลง เวียนไปไม่หมดสิ้น แสดงถึงกิเลสของตัวละครมนุษย์ที่สะท้อนความเป็นปุถุชน มนุษย์ต่างมีจิตลักษณะนี้หากยังคงเวียนว่ายตายเกิด ดังจะยกตัวอย่างคุณเอื้อยตัวละครสำคัญที่เป็นตัวแทนแสดงถึงจิตที่ยังข้องอยู่ในกามารมณ์ คือความโลภ จนแอบนำโฉนดบ้านไปจำนองธนาคาร

“มันไม่เหมือนฝัน มันชัด เอื้อยจำได้ คุณพ่อท่านโกรธเรื่องบ้านแน่นอน...” นุตรสาว
ใหญ่คร่ำครวญแทบจะตอกชกหัว ผู้เป็นมารดาคงมองนิ่ง ๆ

“เรามันพะวง ก็เก็บไปฝัน”

“เอื้อยไม่ควรเลย เอื้อยคิดแต่จะยืมไปลงทุน ไม่คิดจะทำให้เดือดร้อน ไม่ควร...”¹

คุณเอื้อยแสดงความทุกข์ที่เกิดจากความโลภที่แอบนำโฉนดที่ดินบ้านไปจำนองจนเกือบถูกธนาคารยึด การคร่ำครวญเสียใจจนเก็บไปฝันถึงพ่อที่เสียชีวิต ทำให้ยิ่งรู้สึกผิดมากขึ้น ทมยันตีแสดงถึงผลของการที่จิตยังติดอยู่ในความโลภ จนทำให้เดือดร้อน ความรู้สึกทุกข์ในการกระทำของตนเองจึงแสดงออกมาในลักษณะการฝัน

ในเรื่อง **ขามี่** แม่ของครูสมณจารย์เท็มปามีหน้าที่เลี้ยงดูขามี่จนเกิดความรักความผูกพัน เมื่อต้องสูญเสียขามี่จึงเศร้าโศกอาลัยมาก แสดงถึงจิตของแม่ที่ยังเกี่ยวข้องกับกามารมณ์ มีความรักตามวิสัยของมนุษย์

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 264.

ร่างอ้วนที่คุกเข่าบนเบาะหน้าแท่นบูชา พนมมือ “รับรู้” ดวงหน้าที่เคยกลมเป็นสี่ซมพุด้วย
เลือดฝาด บัดนี้ ขาวซีด

ซามี...เคยนำข้าวสุกสมณาจารย์มาฝาก

บัดนี้...เสียงระฆัง...บอกข่าวซามี มีต้องรอข่าวจากผู้ใด

โอม คเตคเต ..สิ่งต่าง ๆ ล่วงผ่าน

โอม ปรคเต...สิ่งต่าง ๆ ถูกลอกทิ้ง

โอม ปรสัสมเต...สิ่งต่าง ๆ ผ่านหมดสิ้น

โอม โพธิ สวาทะ

ใช้...ไม่มีสิ่งใดจีรัง ทุกอย่างจะเกิด-ดับ ผ่านไปหมดสิ้นเสมอ แม้น้ำตาจะหยาดย่อยหยด

เท่าใด อะไรจะคืนคง

น้ำตาทิ้งยังไหล ค่อยจากไปหมด

ความรัก ความอาวรณ์ ควรจบเช่นกัน¹

จากตัวอย่างแสดงถึงจิตที่ยังเกี่ยวข้องในการมรรณคือความรักอย่างเด่นชัด แม้จะต้อง
สวดมนต์เพื่อกำกับสติให้จิตพิจารณาหลักธรรมคือไตรลักษณ์แสดงถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ความรัก
ความอาวรณ์จึงค่อย ๆ คลายลง จะเห็นได้ว่าแม่เป็นตัวละครที่ยังเกี่ยวข้องกับกิเลสการมรรณอย่างเด่นชัด
ถึงแม้ว่าจะทำได้ว่าซามีกับครูสมณาจารย์จากไปแล้ว แต่เป็นการข่มจิตให้คลายจากความรักความผูกพันเพียง
เท่านั้นส่วนกิเลสอย่างอื่นยังคงอยู่

พรรณธราเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงกิเลสของจิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกามารมณ เมื่อทราบว่า
คุณยายกำลังจะตายจึงเศร้าโศกอาลัยรัก

“คุณยายทราบกำหนดใช้ไหมคะ?”

คำถามมีความหมาย “คุณยาย” มองตอบด้วยแวตาแจ่มใส

“รู้สิลูก” ประโยคนั้นเป็นปกติ

หญิงสาวนั้งนั้น “เมื่อ...เมื่อไหร่คะ ?” ให้อย่างไร ริมฝีปากก็สั่น น้ำเสียงยากเย็น²

พรรณธราเป็นตัวละครที่ทรมานตันทนในแบบของอารมณ์ที่เป็นมนุษย์ปุถุชน จิตของ
ตัวละครตัวนี้จึงยังเป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับกามารมณคือความรัก ความผูกพันของมนุษย์

จิตที่เกี่ยวข้องกับกามารมณเป็นจิตที่แสดงระดับกิเลสของตัวละครทั้งก่อนและขณะที่จะพัฒนา
จิต จิตก่อนการพัฒนาเป็นการกล่าวถึงพื้นนิสัยของตัวละครที่มีกิเลสเช่นมนุษย์ทั่วไป เมื่อรักษาศีลได้รับคำแนะนำสั่ง
สอนจึงพัฒนาตนเองจนมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว สังเกตจากพฤติกรรมของตัวละครเอื้อยจากเรื่องจิตา แม่จาก
เรื่องซามี พรรณธราและคุณยายจากเรื่องฉาน ตัวละครกลุ่มนี้มีพื้นฐานมาจากมนุษย์ที่มีกิเลส และพัฒนาจิตของตน
ภายหลัง

¹ ทมยันตี. (2552). ซามี. หน้า 379.

² ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 450.

3.1.2.2 จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌาน

จิตที่เข้าถึงอารมณ์รูปฌาน คือประเภทของจิตที่แสดงถึงการเพ่งอารมณ์ฝึกสมาธิของตัวละคร เพื่อหลุดพ้นจากกิเลสการนำเสนอจิตที่เข้าถึงอารมณ์รูปฌานทำให้เห็นว่า จิตของมนุษย์สามารถหลุดพ้นจากกิเลสได้ ด้วยการรักษาศีล 5 เรียนรู้เรื่องราวกรรม การพิจารณาไตรลักษณ์ การพิจารณาธรรมในขั้นนี้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาจิตในระดับต่อไป ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ฌาน**

ในเรื่อง **ฌาน** แม่ของนลกุพรอธิบายให้ใจแก้วเข้าใจแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่นิพพาน แต่ก็กล่าวถึงสภาวะของตอนที่อยู่ในภพภูมิที่สูงสุขสบายแล้วไม่ต้องการจะลงไปเกิดอีก แสดงให้เห็นจิตที่เกิดความพึงพอใจและยึดติดในอารมณ์ของรูปฌาน ซึ่งให้เห็นว่าจิตที่สำคัญของมนุษย์แต่ละคนมีกิเลสทั้งหยาบและละเอียดแฝงอยู่ ตราบใดที่ยังมีกิเลสก็ต้องเกิดอีกหนทางเดียวที่จะไม่ลงไปเกิดอีกคือการดับกิเลสเข้าสู่นิพพาน

ดวงตาที่ทอดมองมันอ่อนโยนเสียยิ่งนัก

“คนที่อยู่ในภพภูมิสูงแล้ว ไม่มีใครอยากไปเกิดหรือ ใจแก้ว หากทำไมต้องไปจุติ ไปเกิดนั้น เพราะกิเลสที่ซ่อนเร้น บางวิญญาณไม่รู้ตัว บางวิญญาณปรารถนาจะไปทำกรรมดี สิ่งใดก็ตามความปรารถนาอันซ่อนเร้นจะเป็นกระแสดึงดูดให้ต้องกลับไปอุปบัติอยู่เสมอ ฉะนั้นแม้จะได้มานทรงอภิเษกสูงปานใดก็ย่อมถูกกระแสดึงดูดแห่งกิเลสอันซ่อนเร้นจนได้ ตราบใดถ้ายังมีกิเลสหยาบและละเอียดฝังอยู่ใต้สำนึกแห่งจิต มันก็ต้องแสดงอำนาจออกมา จนกว่าจะตัดได้สิ้นที่นิพพาน และการจะตัดได้มีทางเดียว วิปัสสนาญาณ คือทำปัญญาให้รู้ยิ่ง เจ้าต้องเดินทางนี้ใจแก้ว ไม่มีทางอื่น หลวงปู่ท่านชี้ทางให้เจ้าแล้ว”¹

จากความตอนนี้ชี้ให้เห็นว่า กิเลสเป็นเครื่องยึดจิตของมนุษย์ให้เกิดทุกข์ เพราะกิเลสมีความละเอียดแตกต่างกัน กระแสของกิเลสจะทำให้จิตของมนุษย์ต้องไปเกิด แม้จะนั่งสมาธิจนได้ฌานขั้นสูงแล้วก็ตามการเจริญวิปัสสนาตามแม่ของนลกุพรถูกกล่าวถึง เป็นวิธีเดียวที่จะทำให้ใจแก้วจัดกิเลส ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดเหมือนกับตน แสดงว่าแม้ตัวละครจะเข้าใจวิธีการดับกิเลสแต่จิตที่ยึดมั่นในรูปธรรมมีผลทำให้ไม่สามารถละจากกิเลสในระดับรูปฌานได้ สะท้อนให้เห็นมุมมองของทนายยันตีว่าการจะทำให้หมดกิเลสจะต้องฝึกปฏิบัติด้วยการเจริญวิปัสสนาเท่านั้น กลุ่มตัวละครที่มีการพัฒนาตนเองด้วยการรักษาศีลปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ จนกระทั่งจิตอยู่ในขั้นอารมณ์รูปฌานจะสามารถติดต่อกับโอปปาติกะในโลกทิพย์ได้

¹ ทนายยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 227.

3.1.2.3 จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา

จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา คือจิตที่เกิดจากการทำสมาธิจนจิตไม่มีการกำหนดรูป หรือลักษณะของจิต เหลือเพียงจิตไม่มีรูปเป็นอารมณ์หรือรูปฌาน ซึ่งพัฒนาจากจิตที่เป็นรูปฌานสมาธิในขั้นนี้ไม่มีรูปขึ้น มีเพียงจิตดวงเดียวเท่านั้น จิตลักษณะนี้มักปรากฏคู่กับการแสดงพฤติกรรมของตัวละครที่ต้องการปฏิบัติสมาธิเพื่อการหลุดพ้นจากกิเลส ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ไวษณวี** และ **ฉาน**

ในเรื่อง **ไวษณวี** อธิบายสภาวะจิตที่ไม่มีการกำหนดรูปเรียกว่ารูปคือไม่มีรูป มหารุชิสอนให้ รวิสูตรรู้จักจิตของตนเอง ด้วยการอธิบายถึงสภาวะจิตที่หมดอุปาทานในรูป จะอยู่ในสภาวะไม่มีรูปเหลือเพียงจิตดวงเดียว และหากจิตนี้สามารถตัดกิเลสได้ก็จะเข้าสู่นิพพานในที่สุด

“เมื่อคิดถึงคำว่า วัชระ จิตต้องจับวัชระอยู่ถ้า บันภูเขา จิตจึงสร้างรูปขึ้นมา เมื่อจิตสร้างอย่างไร ต้องได้อย่างนั้น อุปาทานอยู่ในขั้นโลกียะ ถ้าลบสมมติอุปาทานลงหมดก็เข้าขั้นโลกุตระไม่มีอะไร ทุกอย่างเป็นพลังงาน พลังงานจะก่อให้เกิดสสาร ท้ายที่สุดก็ลบสสารทิ้ง ก็ย่อมกลับเป็นพลังงานของกฎธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ต่างหากค้นพบทีหลัง กฎนี้ก็เป็นกฎของอนิจจัง ไม่เที่ยง เปลี่ยนสลับไปมา ถ้ายึดเมื่อไรจะเป็นทุกข์

เสียง...ก็ยิ่งชัดเจน ในดวงหน้าที่แลทะลุได้ เธอยังเห็นรอยยิ้ม แจ่มใส ปราณียิ่ง

“เสียงก็เป็นพลังงานไงเล่า”

“แต่...” รวิสูตรตะกุกตะกัก สับสน หมอกควันอันดำรงภาวะแห่งมหารุชิเบาบางลงทุกที จนจางหายเหลือแค่จุดเล็ก ๆ กระจางนวลลอยนิ่ง

“นั่นละจิต!” หากเสียงนุ่มนวล อ่อนโยนอย่างชัดเจน เมื่อหมดอุปาทานในรูป เรียกว่าสภาพอรูป...คือไร้รูป เหลือจิตดวงเดียว จิตดวงนี้แหละหากถูกชำระล้างอาสวะกิเลส คือ กิเลสละอียดอ่อนทั้งหมด จงได้ จิตดวงนี้จึงเข้าสู่นิพพาน”

ความนวล ไวโรจน์ขึ้น

“เรายังชำระล้างทั้งหมดไม่ได้ จึงหมายได้แต่นิพพานเรายังเข้าไม่ถึง...”¹

การอธิบายกระบวนการของจิตสร้างรูปได้ตัวยึดอุปาทานคือการปรุงแต่ง ถ้าจิตไม่ปรุงแต่งคือไม่มีรูปภาพ จิตก็จะเข้าสู่สภาวะไร้รูป ไม่มีรูปเหลือแต่พลังงาน แสดงถึงสภาวะอรูปฌานที่เกิดจากการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา และทำให้เห็นว่าเมื่อจิตเกิดสภาวะดังกล่าว ก็นำมาพิจารณาเพื่อขจัดกิเลสให้หมดไปได้

ในเรื่อง **ฉาน** หลวงพ่อมหาภาณุรักใจแก้ว ความรักความผูกพันแม้จะบริสุทธิ์ แต่ก็ยังเป็นกิเลส หลวงพ่อมหาภาณุจึงตัดกิเลสไม่ได้

¹ ทยันต์. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 637-638.

“อันโธสะร้ายก็ดี วาจารย์ก็ดี ของหลวงพ่อดิดแค่เปลือกผิวเท่านั้น หากลงไปใจแท้จริงไม่
ไอ้ตาพองมันต้องรู้ จี๋ยั่วเล่น และทำทางมันต้อง “รู้” ว่าหลวงพ่อยังข้องแวะด้วยความห่วงใยในไอ้ตัวเล็กเล็กซึ่ง
ฉานของหลวงพ่ोजี “ก้าวหน้า” ไม่ได้

กิเลสละเอียดของหลวงพ่อยังมี

ความรักใคร่ ห่วงใย ให้บริสุทธิ์ก็ยังเป็นกิเลส

“ภาพ” หลวงพ่อร่วมเป็นแสงสว่างรุ่งโรจน์ และอย่างหลวงพ่อบิยาไว้ตั้งแต่ที่แรก

จิตของหลวงพ่อยังมีจุดดำที่กลางเล็กเท่าเมล็ดงา

แล้วทุกอย่างก็ถูกไกลหายคล้ายดาวพุ่งไปในท้องฟ้า ไอ้ตัวเล็ก ไอ้ตาพอง กราบลงพร้อมกัน...¹

การที่หลวงพ่อมหาธาตุไม่สามารถบรรลุนิพพานได้แม้จะบำเพ็ญตนจนกระทั่งบรรลุฌานชั้น
สูงแล้ว เพราะจิตยังยึดมั่นในกิเลสจึงทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมที่เป็นกิเลส คือความรักความห่วงใยที่มีต่อใจ
แก้ว การที่ภาพของหลวงพ่เป็นเพียงแสงสว่างไม่มีรูปร่างเพราะจิตไม่กำหนดรูป จะเห็นได้จากตอนที่หลวงพ่
มหาธาตุปรากฏตัวในรูปของพลังงานมีรูปร่างที่งดงามราวกับเทวบุตรในสายตาของลัทมน

คราวนี้ไซ้แต่ได้ยินเสียง หาก “ภาพ” กระจางขึ้น बदดลเป็นภาพที่มีได้มองเห็นทางโสด
ประสาทตา

ท่า...คล้ายภาพที่รับรู้ทางจิต เห็นทางสมองเท่านั้น
หลวงพ่...มีใช้อย่างที่ ด็อกเตอร์ลัทมนคิดว่าควรเป็น
มีใช้คนแก่ห่อม ท่าทางหงุดหงิด งุ่มง่าม

บนพื้นเมฆขาวของโยคล้ายพรม เฉากที่ด็อกเตอร์ลัทมนเคยเห็นยามอยู่บนเครื่องบินขณะ
ระดับเพดานสูงสุด “บุรุษ” รูปทรงสง่างาม ผิวขาวล่อในพัสดราภรณ์เฉยียงบ่าขาว บนเคียรเกล้าโพกผ้า
ขาวขลิบกลีบเป็นชั้น ๆ ด้วยสีทอง แยมเยื่อนเมตตา

“เอ็งจำไว้เหอะ” สำนวนหลวงพ่ หากสำเนียงนุ่มเสนาะใส

“ณ ที่นี้วัดกันที่ความผ่องใส โอภาสแห่งวาระ ยังใคร่อยู่นานเท่าใด ความโอภาสจะทวีขึ้น

เท่านั้น”...²

หลวงพ่อมหาธาตุซึ่งงดงามยิ่งกว่าที่ลัทมนคิด แสดงถึงสภาวะของจิตที่ไม่มีกำหนดรูปที่
แน่นอน ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าจิตของฉานระดับนี้ยังมีกิเลส หากไม่ขจัดออกไปก็ไม่สามารถเข้าสู่นิพพานได้
ทั้งยังแสดงภาพภูมิที่วัดระดับกันด้วยจิตที่มีความสว่าง จิตยังมีความละเอียดมาก ความสว่างของจิตยิ่งมากขึ้น
จิตประภาณนี้ยังอยู่ในภาวะที่ยังไม่หมดสิ้นกิเลส ต้องบำเพ็ญเพียรต่อจนกว่าจะตัดกิเลสได้

¹ ทมยันตี. (2552). ฉาน. หน้า 248.

² แผลงเดิม. หน้า 527.

3.1.2.4 จิตของพระอรหันต์

จิตของพระอรหันต์เป็นสภาวะของจิตที่ไม่มีกิเลสคือความทุกข์เพราะความเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นระดับจิตที่พ้นจากกิเลสของตัวละคร จากนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีทั้ง 5 เรื่อง นำเสนอจิตของพระอรหันต์ที่พ้นจากสภาวะของกิเลสอย่างเด่นชัด 2 เรื่องคือ **ฉาน** และ **ขามี่** โดยปรากฏตอนท้ายเรื่อง แสดงการหลุดพ้นจากกิเลสของตัวละครเอกที่มาขัดใช้กรรม

ในเรื่อง **ฉาน** เน้นการปฏิบัติสมาธิจนจิตกิเลสแล้วเข้าสู่นิพพานได้ ตัวละครนั้นคือหลวงปู่พระอริยเจ้าซึ่งเข้านิโรธสมบัติเพื่อหนีทางสู่นิพพาน ก่อนที่จะเข้าสู่นิพพานได้นั้นต้องใช้หนี้กรรมที่ใจแก้วเคยช่วยเหลือในอดีตชาติ

วันนี้หลวงปู่ไม่เหมือนที่มันเคยเห็น

หลวงปู่ไม่ได้เป็นดวงสว่าง ขาว โชติช่วง บาดตา ไม่ได้เป็นร่างผอม บาง มีแต่โครงกระดูก

คลุมด้วยผ้าขาววันมีรูสี ผมยว หนวดเครายาว รุงรัง

หลวงปู่เอิบอ้อม ขาว กระจางนวล

ผ้าที่คลุมเหลือง สีคล้ายผ้าที่มันเห็นในถ้ำ

เมื่อเพ่งพิศ “แสง” ที่แผ่โดยรอบเป็นปริมาตรนั่นเองที่ทำให้ป่าทั้งปวงสว่างกว่าลูกกลม ๆ

บนฟ้า หลวงปู่สวยกว่าหลวงตาที่ตัวในเลื่อมพราย

อย่างไรล่ะที่เรียกว่า “พระ” ?¹

ทมยันตีแสดงให้เห็นสภาวะของพระอรหันต์ที่เข้านิโรธสมบัติ รูปร่างภายนอกกับจิตที่อยู่ภายในมีความแตกต่างกัน หลวงปู่มีรูปร่างภายนอกเป็นเพียงพระชราผายผอม มีจีวรที่เก่าและขาด แต่ดวงจิตหรือกายทิพย์กลับมีสว่างสดใสยิ่งกว่าแสงของพระจันทร์ แสงนั้นสว่างโดยรอบ แสดงถึงความแตกต่างระหว่างรูปร่างและจิต จิตของพระอรหันต์จึงสว่างและแผ่ไปรอบข้างด้วย

ในเรื่อง **ขามี่** พระมหาสมณะใช้ร่างของขามี่เพื่อพยากรณ์อนาคตของนครกาสา เป็นการกลับมาใช้เศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ เมื่อทำหน้าที่พยากรณ์แล้วกรรมนั้นก็สิ้นสุด การเจริญสมาธิของขามี่จึงมุ่งไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลส ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

เหตุการณ์นี้ดูจรรู้จัก

เพราะเคยเกิดยามมหาสมณะเสด็จล่วงเลย

บัดนี้...ย้อนคืนมา...

เพียง “ร่าง” บนเบาะ ผอม บาง เป็นอย่างยิ่ง...เมื่ออวิชชาครอบงำ ย่อมปรุงแต่งให้เกิด

นาม-รูป ภาว ชาติ จากนั้นกิเลสตัณหา จะทับทวี ทำยลุด ชรา มรณะ

หมดวัฏจักรแห่ง เกิด-ตาย

¹ ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 150-151.

ในความสัด เสียงสวดมนต์ล่องปลิวตามลม เสนาะราวพิณที่ขึ้นสายไว้นั่นอันดี มิติ...

อันทำให้กระแสแหลมสูง มีหย่อนอันทำให้กระแสแหบพร่า

ขอให้ประภาศมีแห่งธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ มิอุบัติ

ขอให้ข้าฯ ประจักษ์ภูมิแห่งพุทธองค์

ขอให้ข้าฯ ดำรงจิตเป็นหนึ่งเดียว

ขอให้ข้าฯ มีข้อเกี่ยวในวัฏสงสาร

โอม มณี ปัทเม สุข

เสียงละม้ายระดังแก้วเคาะกังวานใส “ร่าง” เอนนิศ ๆ แล้วกลับดำรงตรง ดวงหน้าก้มต่ำยิ่ง

ขามีสิ้นพระชนม์

ทั้งนครกาสาได้เห็นประภาศมีเรืองโรจน์ พุ่งขึ้นจากมหาวิหารเป็นลำ ตั้งตรงเสียด

دنโมณฑล

อยู่เนิ่นนานพอสมควร แล้วค่อยวูบดับจนหายไปในอากาศ

เสียงดนตรีประโคนไพเราะ ยากที่จะกำหนดที่มา¹

ขามีเป็นตัวละครเอกที่หมยนต์นำเสนอการหลุดพ้นจากอัสวะกิเลสในตอนท้าย จิตของมหาสมณะในขามีได้เวียนว่ายตายเกิดหลายครั้ง การตายครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายเพราะมหาสมณะสิ้นกิเลสและกรรมแล้วจึงไม่ต้องกลับมาเกิดอีก หมยนต์นำเสนอจิตที่พ้นจากกิเลสด้วยการเข้าสู่ภาวะหลุดพ้นจากการสวดมนต์เข้าสมาธิพร้อมกัน เสียงสวดมนต์ช่วยให้จิตรวมตัวเป็นสมาธิยิ่งขึ้น สิ่งนี้คือลำดับขั้นในการทำจิตเป็นสมาธิเพื่อความหลุดพ้นของตัวละคร การดับลงของจิตปรากฏให้เห็นเป็นอาการกิริยาของตัวละครคือนั่งหลังตรงแต่ดวงหน้าก้มต่ำ หมยนต์ยังกำหนดให้จิตที่พุ่งออกจากร่างมีลำแสงที่สว่างโชติช่วงแล้วหายไปบนท้องฟ้าแสดงถึงการไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกของมหาสมณะ ซึ่งหมายถึงการนิพพานของตัวละครนั่นเอง

ผู้วิจัยพบว่าระดับจิตที่ปรากฏคือจิตที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์ จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูป ฌาน จิตที่เกิดขึ้นโดยปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา และจิตของพระอรหันต์ เป็นการแสดงทัศนะของหมยนต์เรื่องระดับของจิต เพื่อเสนอความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ระดับจิตเริ่มมาจากจิตพื้นฐานของมนุษย์ที่มีกิเลส รัก โลภ โกรธ หลง เกิดพฤติกรรมการรักษาศีล 5 เป็นการฝึกจิตให้มีความอ่อนโยน จนจิตเหมาะแก่การฝึกสมาธิ พังอารมณ์เป็นอารมณ์เดียว พิจารณาธรรม หยุดกิเลสได้ขณะหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเกิดระดับจิตกำหนดสิ่งที่รับรู้ คือเหลือเพียงจิตดวงเดียว ไม่มีความรู้สึกถึงร่างกาย เมื่อตัวละครหมั่นฝึกจิตคือการเข้านิโรธสมาบัติ จนสามารถยกระดับจิตเข้าพิจารณาธรรมเพื่อตัดกิเลส หมยนต์แสดงทรรศนะว่าเป็นการพ้นทุกข์ด้วยระดับจิตของพระอรหันต์ ซึ่งนำเสนอผ่านตัวละครที่มีการปฏิบัติธรรมเพื่อขจัดกิเลสและนิพพาน

¹ หมยนต์. (2552). ขามี. หน้า 377-378.

3.2 หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี

การศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตจากนวนิยายแนวพุทธศาสนาของทมยันตีทั้ง 5 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า มีหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4

3.2.1 คีล 5

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับคีลว่าเป็นเบื้องต้นแห่งธรรมทั้งหลายในพุทธศาสนา ดังเนื้อความปรากฏใน **คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค** ความว่า

แท้จริง “สาสนุสส อาทิกัลยาณตา” ศาสโนวาทคำสอนแห่งพระบรมศาสดา ไพเราะในเบื้องต้นนั้น องค์พระผู้ทรงพระภาคทรงแสดงด้วยคีล **คีลนั้นชื่อว่าเบื้องต้นพระศาสนา** เพราะเหตุว่าพระผู้ทรงพระภาคตรัสเทศนาเป็นปฐมว่า “โก จาติ กุสลาณัธมมทาน” ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดังๆ เป็นเบื้องต้นแห่งธรรมทั้งหลายอันเป็นกุศล

แลทรงวิสัชนาว่า “สีลัญจ วิสุทธ” ดูกรภิกษุทั้งหลาย **คีลที่บุคคลรักษาไว้ให้บริสุทธิ์นั้นนั่นแล เป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมคำสอนแห่งเรา**¹

จากเนื้อความดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับคีลอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้น ที่ทำให้บุคคลน้อมจิตของตนเพื่อกระทำความดี การรักษาคีลจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเริ่มกระทำกุศลคือความดี คีลจึงเป็นหลักธรรมข้อสำคัญ เพราะจะทำให้ระงับโทษทางกายและวาจาได้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายความหมายของ “คีล” ไว้ว่า

ความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย , ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม , การรักษากายตามระเบียบวินัย , ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ , ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น , ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ ; มักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า **ศีลสิกขา** (ข้อ 1 ในไตรสิกขา , ข้อ 2 ในบารมี 10 , ข้อ 2 ในอริยทรัพย์ 7 , ข้อ 2 ในอริยวัชฌ)²

คีลจึงเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต คีลพื้นฐานที่มนุษย์จำเป็นต้องมีได้แก่คีล 5

- 1) ปาณาติปาตา เวรมณี **เว้นจากการปลงชีวิต** เว้นจากการประทุษร้ายกัน
- 2) อทินนาทานา เวรมณี **เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้** เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน

¹ ชาญ วรฺคปาลี. (2523). *คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค*. หน้า 33.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. หน้า 391.

- 3) กามสมุจิจฉาจารา เวมณิ **เว้นจากการประพตติผิตในกาม** เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
- 4) มุสาวทา เวมณิ **เว้นจากการพูดเท็จ** โกหก หลอกลวง
- 5) สุราเมรยมัชชปมาทฏฐานา เวมณิ **เว้นจากน้ำเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท** เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ¹

ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานที่มนุษย์จำเป็นต้องมีความสำคัญที่กล่าวมาแล้ว ศีล 5 ประกอบด้วย เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต เว้นจากการประพตติผิตในกาม เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการดื่มสุราของมึนเมา หากใครสามารถรักษาศีล 5 ไว้ได้ ย่อมสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทมยันตีนำเสนอลักษณะของศีล 5 ในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏว่ามี 2 ข้อ ได้แก่ ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร และศีล 5 ทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม ดังนี้

3.2.1.1 ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร

ศีล 5 คือความจำเป็นพื้นฐานเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบสุขในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังปรากฏมีเนื้อความว่า

ศีลเป็นระเบียบวินัยเพื่อสร้างสังคมที่เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกัน อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิต และปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย ศีลเป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติ ทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบ²

จะเห็นได้ว่า ศีล 5 เป็นเครื่องมือสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม ควบคุมทั้งกาย วาจา และใจ ไม่ให้มนุษย์เบียดเบียนผู้อื่น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมส่วนรวม ปรากฏการนำเสนอศีล 5 ผ่านนวนิยายทั้ง 4 เรื่องอย่างเด่นชัด ได้แก่ **ฉาน มายา ไชยณวี และจิตา**

ใจแก้วต้องออกไล่หาเนื้อสัตว์มาให้แม่เสือที่แกชรา หลวงปู่ห้ามเพราะใจแก้วต้องรักษาศีลให้ครบ 5 ข้อ

“เจ้าต้องเริ่มด้วยศีล...”

คำแปลก ๆ ผ่านมาเรื่อยแหละ แต่จิตเจ้าตัวเล็กอ่อนโยนไม่ดื้อดิ่งนักหนา

“ศีลแปลว่าปกติก็ได้ หรือจะแปลว่าความมีธรรมก็ได้ บางพวกว่ามาจากคิลา คือหนักก็ได้ คิลาคือก้อนหินของเจ้านี่แหละ **ศีลที่แปลว่าปกติ คือจิตอันแท้จริงของคนที่ยังไม่ปนกิเลส จะเป็นจิตที่ดี**

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 175.

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรมฉบับประชาชน พุทธธรรมประดิษฐาน 26 ศตวรรษกาล*. หน้า 723.

งามเสมอ เรียกว่าจิตดั้งเดิมอย่างเจ้าในบัลลังก์ ต่อเมื่อมีความรัก ความอยากได้ ความหลงผิด ที่เรียกว่า รัก โลภ หลง เข้ามาจิตจะเปลี่ยนไป จะเสียความเป็นปกติ แต่ที่ว่าหนัก คือต้องหนักแน่นในความประพฤติในธรรมนั้นต้องประพฤติจนเป็นปกติ คือไม่ฆ่าสัตว์อย่างที่หลวงปู่สอนเจ้าให้กินแต่ผลไม้ ไม่พูดเท็จคือพูดจริง คุณลักษณะพิเศษของคนที่นี่คือถือข้อปฏิบัติเรื่องพูดเท็จเป็น**อริสัจ** **แปลว่าข้อห้าม**

สูงสุด คนพูดเท็จจะอยู่ที่ไหนไม่ได้ เข้ามาเซตน์ไม่ได้...”¹

คำอธิบายของพ่อแม่ชาวลับแลอธิบายสภาวะจิตดั้งเดิมของมนุษย์ที่สะอาด ต่อมาก็กิเลสทำให้จิตเปลี่ยนแปลงไป ศีล 5 จึงเป็นศีลเริ่มต้นของการประพฤติธรรม ศีลข้อ 1 คือการไม่ฆ่าสัตว์เป็นศีลประการแรกที่หลวงปู่ต้องการให้ใจแก้วรักษา และการอยู่ร่วมกันในนครลับแล ต้องรักษาศีล 5 ให้เคร่งครัด โดยเฉพาะศีลข้อ 4 ซึ่งเป็นอริสัจ คือ ข้อห้ามสูงสุดของคนที่อยู่ในเมืองลับแล คนที่พูดเท็จจะเข้ามาอยู่ในนครแห่งนี้ไม่ได้ การรักษาศีลอย่างเคร่งครัดจะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในเมืองลับแลได้อย่างปกติสุข แสดงความสำคัญของการรักษาศีลในชีวิตประจำวันของตัวละคร

แพทย์หญิงอนงค์ในเรื่อง**มายา**เป็นผู้ดูแลตึรูปในฐานะแม่ การใกล้ชิดกับตึรูปทำให้แพทย์หญิงอนงค์มีลักษณะพฤติกรรมดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่เห็นเด่นชัดคือเรื่องอาหาร จากที่เคยรับประทานเนื้อสัตว์ก็หลีกเลี่ยง ดังเนื้อความว่า

“ตั้งข้าวนะคะ”

ถ้าลูกชายกลับ จึงเป็นเวลาอาหารของคุณหมอ แม่ลูกชายจะ...แต่...แต่ผลไม้ หากคุณหมองเองก็พอใจ ที่มีลูกชายร่วมโต๊ะอาหารของคุณหมองเองก็เถอะ

“พวกเจ็ดยักษ์อีกคน” แม่ตื้อยก่อนอยู่ในใจ เพราะพวกเนื้อสัตว์คุณหมองจะเขี่ย ๆ รวมไว้

“ชอบกินแต่ไข่ต้ม ทำท่าจะเป็นจำแม่”

ถ้าไข่ต้มขึ้นโต๊ะเมื่อใด คุณหมองจะแตะมากกว่าอย่างอื่น แม่คนรู้ใจจึงต้มไข่เสริมกับข้าวให้ทุกวัน

ส่วนเจ้าหล่อนสายเคียร์

“ไม่ไหว กินมากเดี๋ยวหน้าเหมือนไข่”²

พฤติกรรมการรับประทานอาหารของอนงค์ เปลี่ยนแปลงเป็นไม่รับประทานเนื้อสัตว์เป็นการเว้นจากศีลข้อ 1 คือการเว้นจากการฆ่าสัตว์แม่จะไม่ได้ฆ่าโดยตรง จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าศีลข้อที่ 1 หากละเว้นไม่ทานเนื้อสัตว์ได้จะทำให้ศีลข้อนี้บริสุทธิ์มากขึ้น

ในเรื่อง**ไวษณวี** วิวิธาสนใจอธิปภาวิหารีย์ มหาฤษีจึงอธิบายการรักษาศีลเป็นพื้นฐานสำคัญของสมาธิที่จะทำให้เกิดสิ่งที่วิวิธาสนใจ ดังความว่า

¹ ทมยันตี. (2551). *ฉนวน*. หน้า 112.

² ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 42-43.

“พระคือนักบวช โยคี ฤๅษี...” เสียงพูดซ้ำ ๆ ค่อยชัดขึ้น

“แล้วแล้วเป็นนักบวช นักบวชคือผู้เคร่งศีล 5 ถ้าคุณมีศีลแม้แค่ห้าข้อคุณก็เป็นนักบวช เพราะฉะนั้น นักบวชอยู่ที่นี่ อยู่ที่ยี่สิบประพาศติ ไม่ใช่อยู่ที่เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม”

วิสุตายิ้มเหว “ศีลห้าฉันยังล้าดับไม่ค่อยจะถูกเลยละ”

“คุณเคยคิดจะฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ใหญ่ ๆ บ้างไหม ?”

“ไม่ค่ะ แต่ตบยุงบ่อย มดมีบ้าง”

“คุณอยากฆาโมยหรือถือในคูครองคนอื่นไหม ?”

คนถูกถามหัวเราะ “ไม่เลยละ สุราเมดินาหน่อยเวลาออกงาน มุสาบ้างเวลาคุยกับเพื่อน”

“แล้วคิดจะรักษาศีลให้ดีกว่าที่ทำมาได้ไหม ?”¹

มหาฤๅษีอธิบายเรื่องการรักษาศีล 5 ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤตินิโคต ในกาม การไม่พูดคำโกหก และการไม่ดื่มสุรา เป็นศีลที่เกิดจากใจไม่ต้องบวชเรียนก็รักษาได้ การรักษาศีลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญทำได้ง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน ในนวนิยายเรื่องนี้วิสุตานิธิพุทธศาสนาแต่ไม่สามารถจดจำหรือเรียงลำดับศีลทั้ง 5 ข้อได้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามแม้วิสุตาก็ไม่เข้าใจเรื่องศีล แต่ก็ไม่วางละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน

การนำเสนอศีล 5 ว่าเป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละครปรากฏในนวนิยายเรื่อง **จิตา** มีเนื้อความว่า

จริงแท้ธรรมะคือธรรมชาติ

ผู้ไม่ฝืนกฎธรรมชาติคือ ผู้มีธรรมะ

ศีล ก็คือข้อปฏิบัติปกติ

ใครไม่ฝืนกฎปกติแห่งการอยู่ร่วมในสังคม ย่อมมีศีล!²

จากข้อความนี้ แสดงว่าศีลเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้สังคมมีความสงบ พฤติกรรมของทัศนีย์ที่เกิดความเบื่อบ้านชีวิตที่มีทั้งทุกข์และสุข ความคิดเช่นนี้ทัศนีย์ไม่รู้ว่าเป็นธรรมะ เข้าใจว่าการพึ่งพิงเทพเจ้าจากพระเท่านั้นเป็นธรรมะ พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่าธรรมะมีอยู่ในธรรมชาติ ผู้มีธรรมะสามารถเรียนรู้ได้จากการปฏิบัติตนตามปกติคือการรักษาศีล ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติและเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละครเพราะการรักษาศีลทำให้จิตสงบ อ่อนโยน สังคมจึงมีความสุข

¹ ทมยันตี. (2552). *ไวษณวี*. หน้า 188-189.

² ทมยันตี. (2552). *จิตา*. หน้า 171.

3.2.1.2 ศิล 5 ทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม

ศิลป 5 เป็นศิลปที่ทำให้จิตมีความบริสุทธิ์พร้อมที่จะบำเพ็ญธรรม โดยมีความสำคัญปรากฏว่า

ศิลปเป็นข้อปฏิบัติสำหรับกำจัดกิเลสชั้นหยาบ ที่แสดงออกทางกายวาจา ชัดเกลาค้นให้ประณีตขึ้น เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกายวาจา และอาชีวะ ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในระดับสมาธิ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพจิต และช่วยให้จิตมีสมรรถภาพที่จะใช้อย่างได้ผล เป็นสภาพปกติทางกายวาจา และอาชีวะของผู้ที่มีชีวิตงาม หรือคนที่ได้รับการฝึกอบรมดี มีการศึกษาแท้จริง บรรลุภูมิธรรมอันสูงแล้ว¹

ศิลปเป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยกำจัดกิเลสอย่างหยาบออกจากจิต เพื่อให้จิตมีความบริสุทธิ์ แสดงถึงคุณภาพของจิตที่ควรพัฒนาให้บรรลุธรรมขั้นสูงเพื่อใช้กำจัดกิเลส ผู้ที่ได้รับการอบรมเพื่อบรรลุธรรมล้วนมีพื้นฐานมาจากการรักษาศิล 5 ให้บริสุทธิ์ จากการศึกษาพบว่า การรักษาศิล 5 เพื่อบรรลุธรรมปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง ดังเช่น จิตาเป็นตัวละครที่ย้ำให้ตัวละครอื่นเห็นความสำคัญของศิลป 5 ว่า การรักษาศิล 5 เป็นพื้นฐานจะสามารถน้อมนำจิตเข้าสู่กระแสธรรมได้

“การจะมีสมาธิที่ดีได้ต้องมีศิลปก่อน ศิลแปลว่า ความปกติของจิตคือจิตนั้นต้องไม่คิดร้าย ไม่เบียดเบียนใคร ไม่โลภ เมื่อดำรงจิตอยู่ในความผ่องแผ้วนานเข้า ก็ย่อมชินนาน มั่นคง จึงมีสมาธิที่ดี ฉะนั้น ถึงบอกว่าสติเป็นตัวคุมทำให้ศิลปเป็นปกติ...”²

ทมยันตีนำเสนอว่าศิลป 5 เป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา ต้องเริ่มด้วยการไม่มีเจตนาเบียดเบียนผู้อื่น ละความโลภ รักษาจิตให้สงบ ชื่นบาน มั่นคง แสดงถึงความบริสุทธิ์ของจิตที่เรียนรู้หลักธรรมต่าง ๆ ได้ง่าย และเตรียมบำเพ็ญธรรม

ในเรื่องมายา พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของหุนเปลี่ยนแปลงไปเมื่อทราบที่มาของตนจากอดีต ดังนี้

“นายพ่อบ้าน” ที่โผล่เข้ามาพร้อมด้วยถาดเงินรูปไขว่ทองแก้วทรงสูงสองที่วางลงบนโต๊ะกระฉกเรียบร้อยรินหมองอย่างสงลั

“แกจะให้ฉันสวามทั้งน้ำส้ม ทั้งนมสดระะ”

“อย่างเดี๋ยวะ ของแก่น้ำส้ม ของซั้มน้ำนม”

“เวรเอ๊ย อ้วนยังกับหมูตักน้ำตายตันถิ่นม เลิกกาเฟแล้วหรือ?”

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). พุทธธรรมฉบับปรับปรุง พุทธธรรมประดิษฐ์ 26 ศตวรรษกาล. หน้า 723.

² ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 123.

“กาแฟเป็นยาเสพติด”

“เวรของกรรม น่ากลัวจะถือศีล”¹

หุ่นเปลี่ยนตนเองให้มารักษาศีลอย่างเคร่งครัดด้วยการเลิกดื่มกาแฟ ซึ่งมีส่วนผสมของสารเสพติด ซึ่งเป็นการรักษาศีลข้อ 5 คือ การละเว้นจากการดื่มของมึนเมาและสิ่งเสพติดให้โทษ แสดงถึงลักษณะของผู้บำเพ็ญธรรมที่เริ่มรักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด จะทำให้จิตสะอาด มีกิเลสน้อย มีความบริสุทธิ์มากขึ้น เหมาะแก่การเจริญภาวนาเพื่อหลุดพ้นจากกิเลส

ในเรื่อง**ขามิ** ดวงจิตของจุงปะไม่ได้รับการฝึกฝนจิตใจจึงแข็งแกร่งไม่ยอมเป็นมิตรกับคน แต่เพราะใกล้ชิดกับจามรี ดรี และการใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในทุ่งหญ้า ป่าเขา และธรรมชาติรอบกาย ทำให้จิตอ่อนโยน

ขามไม่ถูกเลื่อนคืนออกมา จุงปะบรจกปิดกั้นตนเอง เพื่อมิให้เกิดเสียงแม่แต่นิด เจ้าตัวโต

ก้าวร้าวไม่ค่อยยอมเป็นมิตรกับคน นอกจากสัตว์

หัวใจมันขณะนี้ อ่อนโยน รู้จักรักรสพลิง

ความอ่อนโยน ทำให้รักษาศีลได้ง่าย ๆ เป็นปกติ

เมื่อมีศีล ไยสมาธิ แลปัญญาจะไม่ทยอยมาเป็นลำดับ²

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า จิตของจุงปะอ่อนโยนมากขึ้นเพราะอยู่กับขามิ ดังพฤติกรรมการบรจกปิดกั้นจากโพรงไม้ให้เกิดเสียงดัง ทมยันตีต้องการนำเสนอพฤติกรรมของจุงปะว่า การรักษาศีล 5 ทำให้จิตที่เคยแข็งแกร่งเปลี่ยนแปลงเป็นความอ่อนน้อมอ่อนโยนในที่สุด ศีล 5 จึงทำให้เกิดการชำระจิตเตรียมจิตใจพร้อม เป็นศีลเบื้องต้นที่เหมาะสมแก่การนั่งสมาธิ เพื่อพัฒนาจิตของจุงปะในเวลาต่อมา

ใจแก้วอาศัยอยู่ในป่ากับแม่เสือและได้รับการสอนให้รู้จักการรักษาศีล 5 หลวงปู่พระอริยเจ้าสอนให้ใจแก้วเว้นจากการรับประทานเนื้อสัตว์ซึ่งเป็นการรักษาศีลข้อ 1 คือ การละเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ ดังความว่า

“เจ้าต้องหัดกินผลไม้”

มันรับรู้ภาษาใจ หากจะหัดกินไปทำไม มันลอง...ถ้าทั้งขยะเขยงไม่เป็นรสจะกิน

เข้าไปทำไม

“ต้องกิน...เจ้าต้องมีศีลบริสุทธิ์ก่อน จึงบำเพ็ญภาวนาได้” มันไม่รู้สึกลำที่พูด ทว่า..

มันไม่ยอมกิน...

“ต่อไปนี้ เจ้าจะลิ้มรสของสดคาวไม่ได้อีกเลย”³

¹ ทมยันตี. (2551). มวยยา. หน้า 396.

² ทมยันตี. (2552). ขามิ. หน้า 233.

³ ทมยันตี. (2552). ฌาน. หน้า 10.

หลวงปู่พระอริยเจ้าฝึกให้ใจแก้วรักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การล่าสัตว์ ซึ่งแม้จะเป็นการฆ่าเพื่อเป็นอาหาร แต่เป็นพฤติกรรมที่ต้องเลิก ทั้งนี้เพราะใจแก้วคุ้นชินกับการรับประทานเนื้อมาเป็นเวลานาน จึงต้องเริ่มฝึกตนให้รับประทานผลไม้ แสดงให้เห็นว่าจิตของผู้บำเพ็ญธรรมจะบริสุทธิ์ได้ต้องมีพื้นฐานมาจากการไม่คิดเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นเป็นสำคัญ จิตจะมีความเมตตาอ่อนโยน คีลจึงบริสุทธิ์สะอาด จากความดังกล่าวนี้ ผู้บำเพ็ญธรรมได้จะต้องมีศีลที่บริสุทธิ์ คือการรักษาศีล 5 ให้ได้ครบทุกข้อ ใจแก้วต้องเริ่มรักษาศีลด้วยการไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เพราะหลวงปู่ต้องการให้ใจแก้วมีจิตบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเป็นพื้นฐานในการบำเพ็ญธรรม ความสำคัญของศีลปรากฏดังเนื้อความต่อไปนี้

“สติจะเป็นเครื่องกำกับมิให้กิเลส ตัณหา อุปาทานฟุ้งขึ้นได้ ถ้าทรงสติ คีลจะไม่ขาด ไม่ทะลุ

เมื่อศีลบริสุทธิ์ สมาธิจะแจ่มใส ต่อไปเจ้าจะเกิดปัญญา และปัญญาคือบาทแห่งวิปัสสนาญาณ เริ่มฉาน

ได้ ฉะนั้นเจ้าต้องวางรากฐานให้ดี...¹

ข้อความนี้สนับสนุนเรื่องการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ก่อนการบำเพ็ญเพียรทางธรรม สังเกตได้จาก “เมื่อศีลบริสุทธิ์ สมาธิจะแจ่มใส ต่อไปเจ้าจะเกิดปัญญา” อันแสดงถึงความสำคัญของศีลที่เป็นรากฐานของการบำเพ็ญธรรมที่ควรทำความเข้าใจ

ผู้วิจัยพบว่านวนิยายเรื่อง **ฉาน** ให้ความสำคัญกับการรักษาศีล 5 ข้อ 1 คือ การละเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น การไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ตัวละครจึงรับประทานแต่มังสวิรัติเพราะเชื่อว่าไม่ควรนำชีวิตของผู้อื่นมาต่อชีวิตของตน เป็นการหยุดสร้างกรรม ตัวละครจึงรักษาศีล 5 ได้ ศีล 5 จึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้จิตบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานของการบำเพ็ญธรรมที่เด่นชัด

ในเรื่อง **ไวยถวิ** ไวยริไม่ดื่มแอลกอฮอล์ เพราะต้องการรักษาศีล 5 แสดงถึงพฤติกรรมการรักษา ศีลอย่างเคร่งครัดของตัวละคร

“พื้นที่ใหม่รี?” วิสุตาร้องถาม หากแล้วก็รู้สึกได้ “มีอินผสมท่อนะ”

คราวนี้ไวยริพยักหน้ารับ บางคนประหลาดใจ “ไม่ถือศีลแล้วหรือ มีแอลกอฮอล์นา”

“ศีลอยู่ที่ใจ” คำตอบนี้ทำให้เพื่อน ๆ หัวเราะ “มีโนกรรมไม่เกี่ยวกับกายกรรม”

“เข้าศีลข้อสุราเมระยะ กินให้เป็นระยะ อย่ากินติดต่อกัน”

วิสุตาเข้ามาวางถ้วยพื้นที่ให้แน่ใจว่า ไวยริคงวาง “ระดับบาร์มี” มิให้ผู้สอรู้สอเห็นทั้งหลายสงสัย

มากกว่า²

¹ ทมยันตี. (2552). *ฉาน*. หน้า 148.

² ทมยันตี. (2551). *ไวยถวิ*. หน้า 442.

ศีล 5 ที่ไวชรรักษาคือศีลข้อ 5 การละเว้นจากการดื่มสุราของมึนเมา เป็นข้อปฏิบัติในการบำเพ็ญธรรมเพื่อนำสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ การอยู่ในสังคมมนุษย์ทำให้ผิดศีลได้ง่าย การที่จิตไวชรเข้มแข็งไม่ดื่มสุราเมื่อต้องมาพบเพื่อนสนิท เกิดจากการรักษาศีล 5 ทำให้มีเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ทำผิดศีลตามกระแสสังคม แสดงให้เห็นว่าจิตที่สามารถรักษาศีลให้บริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรมลำดับต่อไป

ผู้วิจัยพบว่าศีล 5 ปรากฏในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยงค์ 2 ลักษณะ ได้แก่ ประการแรก ศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร ได้แก่ศีลข้อ 1 การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ ตัวละครไม่รับประทานเนื้อสัตว์ แม้ไม่เข้าใจลำดับของศีลแต่ไม่ละเมิดข้อห้ามของศีล 5 ตัวละครพร้อมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเมื่อประสบกับความทุกข์ด้วยการรักษาศีล 5 ประการที่สอง ศีล 5 ทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม เพราะศีล 5 สามารถยึดเหนี่ยวจิตของตัวละครไม่ให้ละเมิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง ทำให้เกิดความละเอียดต่อการทำชั่ว ตัวละครจึงยึดมั่นในศีล 5 จิตเกิดความสงบสุขอ่อนโยน สามารถเรียนรู้และบำเพ็ญธรรมได้ง่าย แสดงให้เห็นว่าการรักษาศีลให้บริสุทธิ์จะช่วยให้อุบัติพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์คือกิเลส ศีล 5 จึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานเบื้องต้นที่ทำให้จิตของมนุษย์มีความบริสุทธิ์พร้อมที่จะเรียนรู้หลักธรรมอื่นต่อไป

3.2.2 กรรม

พระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย กล่าวถึงความสำคัญของกรรมที่ปรากฏในพระสูตรดังมีเนื้อความดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวความสิ้นสุดแห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น กิวนั่น อันสัตว์ผู้ทำพึงได้เสวยในปัจจุบัน ในอภัพถัดไป หรือในอภัพต่อ ๆ ไป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่รู้แล้ว ย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดทุกข์แห่งกรรมที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นสมบัติแห่งการงานทางกาย 3 อย่างอันมีความตั้งใจเป็นกุศล ย่อมมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก สมบัติแห่งการงานทางวาจา 4 อย่าง อันมีความตั้งใจเป็นกุศล ย่อมมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก สมบัติแห่งการงานทางใจ 4 อย่าง อันมีความตั้งใจเป็นกุศล ย่อมมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก อย่างนี้แล.¹

พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของกรรมว่า เป็นสิ่งที่สัตว์ตั้งใจกระทำสั่งสมขึ้นโดยเจตนา แบ่งเป็นการกระทำทางกาย เรียกว่ากายกรรม มี 3 อย่าง ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักขโมย และการประพฤติดินในกาม การกระทำทางวาจา เรียกว่าวจีกรรม มี 4 อย่าง ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ และการกระทำทางใจ เรียกว่ามโนกรรม มี 3 อย่าง ได้แก่ ไม่คิดอยากได้ของเขา ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม² การกระทำความกรรมด้วยความตั้งใจย่อมนำความสุขมาให้ จะเห็นได้ว่าหลักธรรมที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับศีล 5 เพราะศีล 5 เป็นสิ่งที่ควบคุมกรรมคือการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ กรรมที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้รับผลกระทบจากการประพฤติดินตามศีล 5

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). พระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ทสก-เอกทสกนิบาต เล่ม 5. หน้า 480.

² พระธรรมปิฎก (ปยุตฺโต). (2531). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 233.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายเกี่ยวกับกรรมไว้ดังนี้

กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ชุตหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ชุตบ่อน้ำไว้กินใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ยั่วบ่อน้ำที่ตนชุตไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตายก็ไม่พ้นเป็นกรรม) การกระทำที่ดีเรียกว่า “กรรมดี” ที่ชั่วเรียกว่า “กรรมชั่ว”

กรรม 3 กรรมจำแนกตามทวารคือทางที่ทำการมี 3 คือ 1. กายกรรม การกระทำทางกาย 2. วจีกรรม การกระทำทางวาจา 3. มโนกรรม การกระทำทางใจ¹

กรรมคือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทั้งเจตนาดี และเจตนาไม่ดี แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ กายกรรม การกระทำทางกาย วจีกรรม การกระทำทางวาจา และมโนกรรม คือการกระทำทางใจ พระธรรมปิฎกแสดงช่องทางของกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจที่มีศีล 5 พุติกรรมที่ดีเกิดมาจากการรักษาศีล 5 เรียกว่า กรรมดี ส่วนพุติกรรมที่ไม่ดีก็ล้วนเกิดจากการละเมิดศีล 5 ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย เรียกว่า กรรมชั่ว กรรมจึงขึ้นอยู่กับเจตนาที่จะแสดงพุติกรรมทางกาย วาจา และใจเป็นสำคัญ

นวนิยายของหมย่นตีทั้ง 5 เรื่องปรากฏแนวคิดเรื่องกรรม 4 ลักษณะ คือกรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ การรับผลของกรรม และการชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส

3.2.2.1 กรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ

กรรมคือการกระทำที่เกิดมาจากการสั่งสมด้วยเจตนา กรรมจึงแปลตามศัพท์ว่า การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำด้วยความตั้งใจ² จิตสั่งสมการกระทำนั้นเสมอ เมื่อจิตเกิดดับ กรรมจึงตามติดจิตไปชาติภพนั้น ๆ ด้วย กรรมที่ถูกสั่งสมจะทำหน้าที่ให้ผลไม่ว่าจิตจะเกิดหรือดับ ผลจากการแสดงเจตนาทั้งดีและชั่ว กรรมจะติดตามจิตสู่ชาติภพต่อไปด้วย เมื่อจิตเกิดในชาติภพนั้น ๆ กรรมที่สั่งสมในจิตจะทำหน้าที่ดังนี้

1. กรรมดำมีวิบากดำ ได้แก่ กรรมทางกาย วาจา และใจ ที่มีการเบียดเบียน
2. กรรมขาว มีวิบากขาว ได้แก่ กรรมทางกาย วาจา และใจ ที่ไม่มีการเบียดเบียน
3. กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ได้แก่ การกระทำทางกาย วาจา และใจ ที่เบียดเบียนบ้าง ไม่เบียดเบียนบ้าง
4. กรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เจตนาเพื่อละกรรมทางกาย วาจา และใจ³

¹ พระธรรมปิฎก (ปยุตฺโต). (2531). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. หน้า 17.

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย พุทธธรรมประดิษฐาน 26 ศตวรรษกาล. หน้า 240.

³ แหล่งเดิม. หน้า 243.

กรรมทำหน้าที่ในการให้ผลทางกาย วาจา และใจ การให้ผลของกรรมส่งผลให้เกิดชาติภพตามวิบากของกรรมที่มีเจตนาเป็นหลัก ได้แก่ กรรมดำมีวิบากดำ เป็นกรรมที่มีเจตนาเบียดเบียน กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นกรรมที่ไม่มีเจตนาเบียดเบียน กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว เป็นกรรมที่มีเจตนาเบียดเบียนบ้างไม่เบียดเบียนบ้าง และกรรมไม่ดำไม่ขาวเป็นกรรมที่มีเจตนาเพื่อความสิ้นกรรม การให้ผลของกรรมจึงเป็นไปตามเจตนาเป็นสำคัญ กรรมยังส่งผลให้เกิดชาติภพ ดังเนื้อความในพระสูตรว่า

อนึ่ง บุคคลใดทำกรรมอันเป็นกุศล และอกุศลแม้มาก อาศัยกัลยาณมิตรแล้วย่อมบรรลอรหัตได้ ดังนั้น กัมมวิบากนั้น จึงชื่อว่า ไม่ได้มีแล้วแก่พระอรหันต์นั้น. **กรรมใดส่งผลแล้วในอดีต ย่อมให้ผลในภพนี้** กรรมนั้นได้ชื่อว่า ได้มีแล้ว แต่ชื่อว่า กัมมวิบาก ยังมีอยู่. กรรมใดย่อมถึงซึ่งความเป็นอวิบาก (คือไม่ให้ผล) โดยนัยก่อนนั้นแหละ กรรมนั้นได้มีแล้วชื่อกัมมวิบากย่อมไม่มี. **กรรมใดอันสั่งสมแล้วในอดีตจักให้ผลในอนาคต** กรรมนั้นได้มีแล้ว ชื่อกัมมวิบากจักมี. กรรมใดจักปรากฏเป็นอวิบาก โดยนัยก่อนนั้นแหละ กรรมนั้นได้มีแล้ว ชื่อว่ากัมมวิบาก จักไม่มี. **กรรมใดอันสั่งสมในภพนี้ จะให้ผลในภพนี้แหละ** กรรมนั้นย่อมมีอยู่ ชื่อว่ากัมมวิบากก็มีอยู่. กรรมใดย่อมปรากฏเป็นอวิบากโดยนัยก่อนนั้นแหละ กรรมนั้นย่อมมีอยู่ชื่อว่ากรรมวิบากย่อมไม่มี. **กรรมใดอันสั่งสมแล้วในภพนี้จักให้ผลในอนาคต** กรรมนั้นย่อมมีอยู่ ชื่อว่ากัมมวิบากจักมี¹

บุคคลที่ทำความกรรมทั้งดีและไม่ดี หากมีคนที่ดีมาแนะนำ สามารถบรรลอรหัตได้ กรรมจะส่งผลไม่ได้ กรรมในอดีตที่ส่งผลในชาติภพนี้เรียกว่าวิบาก และกรรมที่สั่งสมในภพนี้จะให้ผลในอนาคต จากเนื้อความในพระสูตรนี้จะเห็นได้ว่า บุคคลเมื่อสั่งสมกรรมที่เป็นกุศลและอกุศล กรรมที่จิตสั่งสมไว้นั้นส่งผลในอดีตแล้วยังส่งผลในภพภูมิปัจจุบัน กรรมที่จิตสั่งสมไว้ในอดีตจึงยังให้ผลในอนาคต กรรมที่จิตสั่งสมในภพนี้ก็จะให้ผลเกิดขึ้นในภพภูมิปัจจุบันได้ ในขณะที่เดียวกันกรรมที่สั่งสมในภพภูมินี้ก็จะให้ผลในอนาคตด้วยเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากรรมที่จิตสั่งสมขึ้น ส่งผลให้เกิดชาติภพทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ในอดีตชาติจิตราก่อเกิดร่วมกับแอนและรินทร ชาติปัจจุบันต้องมาเป็นคนรับใช้แอน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันทั้งที่เคยมีฐานะเท่าเทียมกันในอดีตชาติ สะท้อนถึงผลของกรรมตามทัศนะของทมยันตีว่าผลกรรมจากอดีตจะส่งผลในชาติภพปัจจุบัน และกรรมในปัจจุบันย่อมส่งผลต่ออนาคต ดังเนื้อความว่า

แอนหันไปทางรินทร แต่เห็นสีหน้าเรียบ ๆ ก็รู้ชัด ไม่มีประโยชน์ที่จะถาม คุณจิตราี่ยมเหย
ลับสนต่อ “อะไร” ก็ตามที่เกิดกับตน
ที่ใดก็ตามที่ผ่านเข้าไป “ศักดิ์” เธอเท่ากับ “คุณแอน”

¹ มหาภูฏาราชวิทยาลัย. (2527). สัมโมหวิโนทนี อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก วิกังค์ ใน พระอภิธรรมปิฎก วิกังค์ เล่ม 2 ภาค 2.

หาก ณ ที่นี้เธอเหลื้อมล้ำ ต่ำต้อยกว่า “ทำไม”

แค่คิดแท้ ๆ กระแสเสียงนุ่มนวลก็ตอบต่อ “วิบากกรรม!” เธอค่อย ๆ เหลือบตามองบุรุษ

ในชุดขาว

ณ ที่โน้น ถ้า ณ ที่นี้ เธอก็ยำเกรง

“ศักดิ์” แห่งบุรุษนี้เหนือเธอทุกภพ ¹

จากเนื้อเรื่องจิตราติดตามแอนเข้าไปที่ปราสาทหิน ทำให้รู้สึกเหมือนเห็นอดีตโดยพบว่าในอดีตชาติตนมีศักดิ์ฐานะเท่าเทียมกับแอน แต่ในช่วงเวลาปัจจุบันกลับมีฐานะต้อยกว่าแอน อติรูปอธิบายว่าเป็นวิบากกรรมของจิตราคือกรรมที่จิตราเคยสังสมหรือทำไว้ในอดีตชาติ ส่งผลให้ต้องมาเกิดร่วมชาติกับแอนอีกครั้งแต่ในฐานะผู้ต่ำศักดิ์กว่า

ในเรื่อง **ขามิ** ขามิพิสูจน์ว่าตนมีคุณสมบัติของพระมหาสมณะจึงได้รับการยอมรับจากนักบวชในมหายาว

มหายาวเตรียมขบวน “ส่งเสด็จ” ตอนนั้นทั้งมหายาวยอมรับการ “กลับชาติมาเกิด” ของขามิแต่ไม่เคยเอ่ยจากกันว่า

“ใครกลับชาติมาเกิด?”

ขามินั้นเองตอบท

“ผู้มีที่มา ต้องมีที่ไป แหกที่ไปมาอยู่เรื่อย ๆ มีประโยชน์อะไร ผู้ไปแล้วไม่กลับมาต่างหาก

สำคัญกว่า” ²

นักบวชในมหายาวยอมรับการกลับชาติมาเกิดของขามิ จึงเตรียมการเก็บร่างเดิมของพระมหาสมณะในห้องใต้ดินของมหายาว แสดงให้เห็นว่า การตั้งจิตเพื่อกลับมาเป็นผู้พยากรณ์เป็นกรรมที่เกิดจากเจตนา พระมหาสมณะจึงกลับมาเกิดเพื่อใช้กรรม ทมยันตีเสนอแนวคิดเรื่องกรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพเห็นได้จากการที่พระมหาสมณะได้กลับมาเกิดใหม่เป็นสตรีเพศ เพราะต้องการสื่อให้เห็นว่ารูปขันธ์เป็นเพียงสิ่งสมมติ จิตเท่านั้นทำให้มนุษย์สามารถบรรลุมรรคได้

ในเรื่อง **จิตา** ทศนียช่วยเหลืเด็กหนุ่มคนหนึ่ง โดยบอกกรรมที่เคยกระทำในอดีตว่า เขาเคยทำร้ายสัตว์จนตาย ผลกรรมนั้นจึงติดตามมาสนองในปัจจุบัน ดังความว่า

¹ ทมยันตี. (2551). มวย. หน้า 423 – 424.

² ทมยันตี. (2552). ขามิ. หน้า 335.

คุณทศน์ก็ยังจับตนอย่างรุนแรงให้ล่ายศีรษะ “ไม่! ใ้หม่อมาดูเสียก่อน เคยตี
ตัวอะไรคอกหักไหม?” คำถามสุดท้ายหลุดปากออกมาเอง

“เคยครับ” คำตอบยากเย็น แม้แต่การพูดการขยับกล้ามเนื้อของใบหนายังทำให้
เจ็บปวด

“ไ้...ผมเอาไ้ไล่แต่ไ้คิดว่าจะตีไ้คอกหัก”

ผู้เป็นเจ้าของบ้านต้องคอยสอดลมหายใจยาว ๆ เพราะรู้สึกเหมือนหายใจไม่ถึง
ปอด หากติดอยู่ แลยอดอก

“เขามาทวง ทำบุญ...ไ้เขาเสีย” ระหว่างพูด คนพูดเองก็ “กลัดกลุ้ม”... “บอกเขา
ไปไ้ไ้ยังไ้”¹

จากเรื่องแสดงให้เห็นว่ากรรมที่สั่งสมไวไ้ไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม ย่อมส่งผลต่อผู้กระทำ
เสมอ ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกรรมที่ผิดศีลข้อ 1 คือการไม่ฆ่าสัตว์ ตัวละครไ้ไ้ไ้ไ้คอกหักเป็นกรรมที่
เคยทำในอดีต เนื่องจากเป็นกรรมหนักจึงให้ผลในชาติปัจจุบัน ทมยันตีต้องการนำเสนอว่ากรรมหนักบางอย่าง
สามารถให้ผลในชาติปัจจุบันได้ ดังเช่นตัวละครที่ต้องรับผลกระทบตกต้นไ้คอกหักเช่นเดียวกับไ้

3.2.2.2 กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ

ในนวนิยายของทมยันตีกรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ หมายถึงกรรมที่เป็นตัวกำหนด
พฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมในอดีตชาติ ทำให้ชาติปัจจุบันต้องมีพฤติกรรมหรือ
การกระทำเหมือนเคยเป็นในอดีต จากการศึกษานวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีพบว่า การกระทำของ
ตัวละครเป็นเพราะการสั่งสมกรรมในอดีต พบในนวนิยายเรื่อง **ไ้ษณวี ชามี** และ **จิตา** ดังนี้

ในเรื่อง **ไ้ษณวี** ไ้ษณวีนั่งสมาธิฝึกจิตไ้ไ้ด้วยตนเอง เป็นผลมาจากกรรมในอดีตชาติ

ไ้ษณวีไ้ไ้ไ้รถกลับบ้าน หากคราวนี้เธอตรงไป ‘หอเทพมณเฑียร’ ไ้ไ้โดยไ้หลงทาง
ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของท้องถนน เพียงลื้ไ้เข้าไปอีกนิด สวนหย่อมแห่งนั้นรกร้าง สงบ บาน
ประตูเหล็กเปิดแง้ม ลานภายในไ้ไ้ผู้คน เธอผ่านเข้าไปขึ้นสู่ชั้นบน ห้องโถงกว้างปูพรมตลอด มีผู้มา
สวดมนต์ ทำสมาธิ ไ้ไ้ไ้คน บนยกพื้นแบ่งเป็นที่ประดิษฐานท้าวะ แต่ละช่องมีถาดผลไม้สังเว ย กลิ่น
กำยานไ้ไ้จันทน์ไชยกรุ่น หญิงสาวทรวดตัวลงนั่งขัดสมาธิเพชร มือยันหัวเข้า ร้างเหยียดตรงราวกับเคยคุ้น
ต่อท่างนี้เช่นนี้เธอไ้ไ้ไ้เสียงจากกลางกะโหลกศีรษะ...²

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 295.

² ทมยันตี. (2552). ไ้ษณวี. หน้า 453.

ทมนันตีแสดงให้เห็นว่ากรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร ไชวรี เคยมีอดีตชาติเป็นผู้บ้ำเพญชร เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จึงมีพื้นฐานสามารถนั่งสมาธิและเข้าใจหลักกรรมทางพุทธศาสนาได้ง่าย แสดงว่ากรรมนั้นเป็นเครื่องกำหนดทิศทางชีวิตของมนุษย์ การเข้าใจหลักกรรมเรื่องกรรมของไชวรีแสดงถึงอำนาจกรรมในอดีตที่สั่งสมอยู่ในจิต การเป็นผู้บ้ำเพญชรด้วยการเข้าใจหลักกรรมเรื่องกรรม ทำให้เห็นว่าจิตของไชวรีสั่งสมกุศลกรรมคือความดีไว้มากจึงทำให้มีคุณธรรมเรียนรู้และเข้าใจหลักกรรมได้ด้วยตนเอง

ในเรื่อง **ขามิ** ในอดีตจุ่งปะเคยเป็นนักบวชในมหาวิทยาลัย เมื่อมาเกิดและได้บ้ำเพญชร ความรู้อันเป็นสัญญาเก่าจากอดีตชาติที่เคยสั่งสมไว้เริ่มกลับมาจำได้อีกครั้ง

สถานที่นี้ พระภิบาลแห่งมหาสมณะ

เคยแอบมานั่งสมาธิ

ยังมีพรหมเก่าใช้นั่ง และมัน “ค้นพบ” สายประคำเก่าที่ “เจ้าของเดิม” น่าจะซ่อนในมุมมืดจนไม่

มีใครเห็น แต่จุ่งปะ...หาได้...

เมื่อประคำเรียบร้อย ลื่น แสดงว่าใช้มานาน

จุ่งปะยินดีเป็นล้นพันประมาณ

เฉกเช่นได้พบ “สมบัติเก่า” ที่หายไป

ขณะลูบประคำทั้งสาย จุ่งปะรู้สึกเคย คุ่น มันนั่งลงบนพรหมเก่าสัญญาเก่าค่อยหวนคืน

จุ่งปะนั่งสมาธิได้นาน

จิตดีง่ายกว่าเคยเป็น...ที่เก่า สัญญาเก่า...¹

การเป็นผู้บ้ำเพญชรในอดีตชาติทำให้จุ่งปะรู้สึกคุ้นเคยสถานที่แห่งนี้ สามารถค้นพบสถานที่ที่ตนเคยมานั่งสมาธิได้ และหาประคำซึ่งเป็นอดีตของใช้ประจำกาย แสดงให้เห็นว่ากรรมดีในอดีตส่งผลให้ในชาติปัจจุบันต้องเป็นผู้บ้ำเพญชร รู้สึกคุ้นเคยสถานที่ทั้งที่ไม่เคยมา และทำพฤติกรรมที่เคยทำได้

จารย์เสียใจและทำใจไม่ได้ที่จะต้องสูญเสียลูกสาวก่อนวัยอันควร แต่เมื่อจารย์เริ่มเข้าใจหลักกรรมเรื่องกรรมจึงทำได้

อย่า “รู้แบบนี้” แต่เร่งทำแต่บัดนี้...กรรมเป็นเครื่องกำหนด กรรมเป็นผู้ชักนำไป และกรรม

เป็นที่สุดเมื่อ “กรรม” คือการกระทำ โฉนไม่เร่งกระทำ อดีตเป็นอย่างไร เรารู้ได้ ดูได้ จากปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้อนาคตจะเป็นอย่างไร เราสร้างได้ด้วยตนเอง วิบากจากการกระทำในวันนี้กำหนดอนาคต!²

¹ ทมนันตี. (2552). ขามิ. หน้า 310.

² ทมนันตี. (2552). จิตา. หน้า 630.

กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ หากต้องการเป็นเช่นไรสามารถสร้างกรรมเหล่านั้นจากการกระทำของตนเองได้ แสดงทัศนะเรื่องกรรมของทมยันตีซึ่งเน้นการสร้างกรรมด้วยตนเอง แสดงให้เห็นว่าการสั่งสมกรรมดีจะช่วยให้ไปเกิดในชาติภพที่ดีกว่าปัจจุบัน จึงกำหนดให้ตัวละครเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมาปฏิบัติธรรม เป็นการสั่งสมแต่กรรมดีเพื่อชาติภพต่อไป ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เห็นว่ามนุษย์กำหนดสุข-ทุกข์ในอนาคตของตนได้

3.2.2.3 การรับผลของกรรม

การรับผลของกรรม หมายถึงตัวละครแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น ในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี แสดงทัศนะว่าเมื่อมนุษย์ทำกรรมดีหรือ กรรมชั่วย่อมต้องได้รับผลของกรรมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กรรมจึงมีอำนาจสูงสุด ปรากฏในนวนิยาย 4 เรื่อง ได้แก่ **จิตา** **มายา** **ฉาน** และ **ไวษณวี** ดังนี้

ในเรื่อง**จิตา** แสดงอำนาจของจิตเหนืออำนาจพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ไม่อาจมีอำนาจเหนือกรรมได้ การใช้อำนาจหรือฤทธิ์ไม่ว่าจะทางดีหรือไม่ดีผู้ใช้ต้องรับผลของกรรมนั้น

เหนือฤทธานาฎาใดคือกระแสนกรรม **กรรม...มีอำนาจเหนือฤทธิ์เสมอ กฎแห่งกรรมทรง**

อำนาจสูงสุด...ผู้ใช้ฤทธิ์ ต้องชดใช้!¹

จารวีช่วยเหลือเอื้อยให้พ้นจากอุบัติเหตุ ทำให้จารวีต้องรับผลกระทบประสพอุบัติเหตุแทนเอื้อย ซึ่งให้เห็นว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง ผู้ทำกรรมใดย่อมได้รับผลกระทบนั้น เมื่อจารวีเข้าไปช่วยเหลือเอื้อยเป็นการยุ่งเกี่ยวกับกรรมของผู้อื่น จึงต้องเป็นผู้รับผลกระทบนั้นแทน จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าผู้สร้างกรรมจะมีเจตนาอย่างไร ผู้ทำกรรมย่อมได้รับผลแห่งการกระทำนั้น ๆ คือวิบาก ไม่อาจหลีกเลี่ยงกฎแห่งกรรมได้ และกรรมนี้จะถูกบันทึกไว้ในจิตของผู้กระทำกรรมนั้น เมื่อถึงเวลากรรมนั้นจะให้ผลอย่างเที่ยงตรงและแม่นยำที่สุด

ในเรื่อง**มายา** ทมยันตีนำเสนออำนาจสูงสุดของกรรมผ่านพฤติกรรมของอติรูปที่ลงโทษโจรด้วยการตัดแขนทั้งสองข้าง ดังความว่า

“คนตัดพระหัตถ์ขึ้นนี้เสียมือแล้ว” ประโยคนั้นหยุดนิ่งหนึ่ง ที่ท่าแห่งริมฝีปากคล้ายยิ้ม

เยือกเย็น

“ทั้งสองมือ!”

“กรรม!” คนพูดอยู่หมับ ๆ อุทาน

ทำไมครับ ! คำถามชักสนใจใคร่รู้

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 157.

“เมื่อคุณพูดไป เขาควรรับกรรมนั้น” คำตอบยังนุ่มนวลอ่อนโยน ราวกับไม่รู้สึกรู้สใด ๆ

“ไอ้หนู” ของรินทรท่าทางงั้น มองเพื่อนแล้วก็มองเจ้าของบ้าน¹

กรรมคืออำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใด เมื่อทำกรรมไว้อย่างไรก็ได้รับผลของกรรมนั้น ดังเช่นที่ขโมยตัดแขนท้าวรูปฤๅกกรรมตามทันด้วยการเสียแขนทั้งสองข้าง พฤติกรรมของอติรูปสะท้อนให้เห็นถึงการรับผลของกรรม ผู้ที่ทำความใดไว้อย่อมต้องได้รับผลเช่นนั้น

ในเรื่อง**ฉณาน** ยายของพรรณธราปวตตามข้อและร่างกาย เพราะเคยนำปูที่มีชีวิตมาปรุงอาหาร ใจแก้วบอกให้ยายปล่อยปูเพื่อเป็นการสร้างกุศลกรรม

เด็กสาวผู้อ่อนนัย ผู้เพิ่งเคยพบเคยวิสาสะโดยเฉพาะที่วัด ‘รู้’ เรื่องที่เกะกินอารมณ์ในครั้ง กระนั้นได้อย่างไร

“ถึงไม่อยากทำเขา” คำอธิบายได้ยืนเฉพาะสองคน “แต่ก็ต้องเป็นมาอยู่ด๊ะ” น้ำเสียงที่เล่าปนทอดถอน

ริมฝีปากแดงโดยธรรมชาติแถมนิด ๆ นั้นเป็นอย่างมากที่สุด เธอสำรวจรวมกับพระเครื่องศีลเสมอ

“ก่อนรักษา ขอให้ไปซื้อปูทะเลเป็นๆ ปล่อยก่อนได้ไหมคะ ?”

“ต้องกำหนดว่ากี่ตัวไหมจ๊ะ ?”

“สุดแต่อยากทำคะ ศรัทธาเป็นสิ่งที่กำหนดไม่ได้ ทำน้อยก็ได้ แต่ทำไปเรื่อย ๆ เหมือนน้ำหยดที่ละหยด เต็มก็มากเอง”

ในชั้นแรกแม่ครัวจึงได้รับคำสั่งว่า

“ไปซื้อปูให้ที เลือกที่เป็น ๆ นะ ดูที่ตา... ถ้ากัดแล้วหลุดลงไปแปลว่ายังเป็น”²

กรรมที่ยายทำไว้ในอดีต ทำใหยายต้องมีอาการเจ็บปวดเหมือนปู แสดงให้เห็นถึงการรับผลกรรมที่ยายเคยทำ แม้จะเป็นการทำหน้าที่ของภรรยา แต่การผัดตีสข้อ 1 ด้วยการเบียดเบียนชีวิตสัตว์เป็นกรรมหนักที่รื้อวนให้ผลแก่ผู้กระทำเสมอ

ในเรื่อง**ไวยชนวี** ไมตรีเคยเกิดเป็นเจ้าเมืองและทรมานนักโทษจนเสียชีวิต ไมตรีจึงป่วยเป็นโรคมะเร็งเพื่อรับผลกรรม

“พ่อคะ” น้ำเสียงนั้นอ่อนโยนยิ่ง “พ่อเชื่อเรื่องอดีตชาติกับชาติหน้าไหมคะ ?”

“เป็นเรื่องเดียวที่พ่อเชื่อโดยไม่รอเหตุผลทางวิทยาศาสตร์”

“ถ้าหนูจะเล่านิทานว่า ครั้งหนึ่งพ่อเคยเป็นเจ้าเมือง เคยทรมานคนจนตาย เขามาทวงความเจ็บปวด ทรมานอย่างนั้นพ่อจะเชื่อไหมคะ ?”

¹ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 315.

² ทมยันตี. (2552). *ฉณาน*. หน้า 323.

“ถ้าได้เป็นเจ้าของ จะเชื่อมากกว่าได้เป็นแค่ผู้คุม” ประโยคนั้นซ้ำขึ้น ในขณะที่ดวงตา
พิศวง “หนูแตงนิทานเรื่องนี้เองหรือลูก ?”¹

สาเหตุที่ทำให้ไมตรีป่วยเป็นมะเร็ง เพราะกรรมที่เคยทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต แม้จะเป็นหน้าที่ที่
ต้องลงโทษเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมแต่เป็นกรรม เมื่อทำกรรมได้ไว้ผู้ทำต้องได้รับผลกระทบนั้นตอบสนอง
“มะเร็ง” จึงเป็นผลของกรรมที่ติดตามไมตรี ในฐานะของเจ้ากรรมนายเวรที่ลงโทษไมตรี เช่นเดียวกับกรรมที่เคยทำ
กับนักโทษ

3.2.2.4 การชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส

การชดใช้กรรมคือการที่ตัวละครเคยทำกรรมไว้ทั้งกรรมดีและกรรมไม่ดี แต่ตัวละครมุ่ง
บรรลุนิพพานเพราะมีความเชื่อว่าการใช้กรรมเหมือนการใช้หนี้ ทำให้ไม่มีสิ่งใดติดค้างกันอีก เป็นการสิ้นสุดกรรม
ต่อกัน แสดงความเชื่อว่าจิตที่ไม่มีกรรมทำให้จิตบริสุทธิ์สามารถบำเพ็ญธรรมจนจิตหลุดพ้นจากกิเลส

จากการศึกษาพบว่านวนิยายเรื่อง **ฌาน** และ **จิตตา** เป็นนวนิยายที่แสดงให้เห็นถึงผลของ
การชดใช้กรรมเพื่อหาหนทางดับกิเลส ดังนั้นหากจิตจะบรรลุนิพพานหลุดพ้นจากกิเลสได้ ตัวละครจะต้องชดใช้
กรรมที่มีต่อตัวละครอื่นให้หมดสิ้นก่อน ปรากฏดังในเรื่อง **ฌาน** หลวงปู่พระอริยเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ต้องชดใช้หนี้กรรม
สุดท้ายก่อนที่จะนิพพาน ดังความว่า

บัดนี้ร่างพอม บาง ยืนมองนั่ง กระแสอ่อนโยนเมตตาาล้าลึก ชานถึงหัวใจ...ดาวาว ๆ สามคู่
แอบตามซอกหิน สองคู่เรื่องโรจน์ หากคู่หนึ่ง ดำ ไส

ร่างพอมยืนนิ่ง พิจารณา...ให้ชีวิต เพื่อเป็นสัตว์กระนั้นหรือ...ตนเองมีกรรมต้องชดใช้
เช่นกัน

นี่เองทำให้ผ่านมรรคผลสุดท้ายมิได้

กรรมสุดท้ายแล้วต้องชดใช้ นานเท่าใดแล้ว เมื่อออกจากนิโรธสมาบัติมีน้ำผึ้งค้อยหยาด
หยดลงสู่ริมฝีปากด้วยความตั้งใจมั่น บุษาคณ ด้วยดวงจิตเคารพสูงสุดของผู้ที่ผ่านมา พบแล้วก็ผ่าน
เลยไปโดยมิหวังสิ่งใดจากผู้ทรงศีล

บัดนี้...ต้องชดใช้หยาดน้ำผึ้งหยดนั้นก่อน! กรรมดีต้องได้รับวิบากดี!

“ออกมา”

ตัวแม่ลูกขึ้น อ้อมไปใช้จุมูกุณเจ้าสามตัวออกมา เจ้าตัวชนสองตัวออกมาโดยดี แต่เจ้าตัว
สุดท้ายมันแอบนิ่ง มันคลานไม่ไว ตะปบสัตว์ไม่ค่อยเป็น และขลาดเขลา...เมื่อคุณดันไม่ออกไป ตัวแม่จึง
คาบคอลากออกมาเสียเลย

มันคำรามแหลม ๆ ผิดตัวอื่น...²

¹ ทมยันตี. (2552). *ไวยถวี*. หน้า 292.

² ทมยันตี. (2552). *ฌาน*. หน้า 7.

หมยนต์แสดงให้เห็นอดีตกรรมของใจแก้วที่เคยถวายน้ำผึ้งป่าแก่หลวงปู่ ในชาติภพปัจจุบัน ใจแก้วจึงกลับมาอยู่ในความดูแลของหลวงปู่ แสดงถึงการชดใช้หนี้กรรมดีของหลวงปู่ ซึ่งต้องใช้ให้หมดเช่นเดียว กรรมชั่ว หลวงปู่จึงต้องช่วยเหลือใจแก้วให้รอดตายและสอนให้หนึ่งสมาธิจนจิตมีหลักธรรม เพื่อพัฒนาจิต ดังนั้น การที่หลวงปู่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้นั้นต้องชดใช้กรรมที่มีให้หมดสิ้นก่อน จิตจึงจะสามารถกำจัดกิเลส สุดท้ายได้หมดสิ้น

ในเรื่องจิตา จิตาเป็นตัวละครที่ต้องเกิดมาชดใช้กรรมด้วยการปฏิบัติธรรม เข้าใจหลักธรรม ทางพุทธศาสนาเพื่อให้จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ หลังจากที่ตัวละครอื่นเข้าใจและนำหลักธรรมมาปฏิบัติแล้ว จิตาจึงเสียชีวิตและกลับไปยังภพภูมิที่เคยอยู่ แสดงว่าจิตาชดใช้กรรมหมดสิ้นแล้ว

วาง...วาง...มิหวนกลับมาหรือมิดี?

กลัวอะไรต่อความสุขที่ปราศจากอาณัติ?

ลูกน้อย “ทำหน้าที่” ต่อผู้เป็นพ่อ-แม่ นำทางให้ก้าวสู่เส้นทางพ้นทุกข์

“ถึงชาติหน้าจะไม่สำเร็จ แต่ชาติต่อ ๆ ไป มันก็ต้องสำเร็จ” ทศพรบอกจาร์อย่างมั่นใจ

“ใครก็ตามที่เริ่มเดินทางต้องถึงจุดหมายปลายทาง”

วันนี้กลัว “จิตา” จะเดินทางล่วงหน้าไปก่อน “อย่าหวังเหนี่ยวลูกให้หันมาดูเรา หรือห่วง

พะวงเรา” เขาปลอบจาร์ “ถ้าจะทำอย่างนั้นเท่ากับดูถูกตัวเราว่า เราจะไปไม่ได้ ให้ลูกไปถึงก่อนแล้วค่อย

เรามาดีหรือ?”

ความสงบบังเกิดจากจิตตน¹

จิตาได้ทำหน้าที่ช่วยให้พ่อและแม่เข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถละวางทุกข์ที่ จิตาต้องจากไปได้ในเวลาต่อมา แสดงให้เห็นกรรมที่จิตาต้องกลับมาชดใช้แก่ตัวละครตัวอื่นเพื่อให้ตน หลุดพ้นจากกรรมที่มีอยู่ การชดใช้กรรมจนหมดสิ้นเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้จิตของตัวละครบรรลุธรรมได้ในที่สุด ทำให้เห็นว่ากรรมเป็นเครื่องร้อยรัดทำให้มนุษย์และสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร การจะสิ้นกรรม จะต้องมีการชดใช้ไม่ว่ากรรมนั้นจะดีหรือไม่ก็ตาม

จากการศึกษากรรมที่ปรากฏในนวนิยายของหมยนต์พบว่า มี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. กรรมที่ ส่งผลให้เกิดชาติภพ เป็นกรรมที่ทำให้ตัวละครต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิด 2. กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำคือ กรรมจากอดีตกำหนดปัจจุบัน กรรมในปัจจุบันเป็นตัวกำหนดอนาคต 3. การรับผลของกรรมแสดงถึงความสำคัญ ของกรรมซึ่งยากจะมีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ และ 4. การชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส การจะตัดกิเลส ได้อย่างสิ้นเชิงต้องชดใช้กรรมให้หมดสิ้นเสียก่อน ไม่ว่ากรรมนั้นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม

¹ หมยนต์. (2551). จิตา. หน้า 597.

3.2.3 ไตรลักษณ์

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเกี่ยวกับลักษณะและความสำคัญของไตรลักษณ์ ดังเนื้อความปรากฏใน **พระสูตรตันปิฎก สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค** ดังนี้

[42] พระนครสวดี. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย **รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา** ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวกพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี¹

ไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต แสดงถึงความเป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยงแท้ ทุกขังคือความทุกข์ อนัตตาคือความไม่มีตัวตน เป็นกฎการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มีอยู่ในโลก และแม้แต่โลกก็ยังไม่สามารถพ้นจากการเปลี่ยนแปลงคือสภาวะของไตรลักษณ์ได้ ทมยันตีนำเสนอผ่านพฤติกรรมของตัวละครที่ไม่รู้ในหลักธรรมคือไม่รู้ในอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาเพื่อให้ตัวละครเข้าใจกฎการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรากฏหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ 2 ลักษณะ ได้แก่ การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์และไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์

3.2.3.1 การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์

นวนิยายของทมยันตีปรากฏแนวคิดเรื่องกฎของไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์ 2 ลักษณะ ได้แก่ ทุกข์จากการตาย การพลัดพราก และทุกข์ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง ดังนี้

3.2.3.1.1 ทุกข์จากการตาย การพลัดพราก

ทุกข์จากการตาย การพลัดพรากในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก เพราะการตาย การพลัดพรากจากสิ่งมีชีวิตผูกพันด้วยความรักและทนไม่ได้เมื่อต้องสูญเสียสิ่งนั้นไป ทมยันตีกำหนดให้ตัวละครทุกข์เพราะการตายหรือการพลัดพราก เพื่อให้ตัวละครมองเห็นความทุกข์ที่เกิดจากไตรลักษณ์ได้อย่างชัดเจน ทุกข์ที่เกิดจากความรักเป็นทุกข์ที่มนุษย์จะได้ยาก หากตัวละครสามารถพิจารณาทุกข์ลักษณะนี้แล้วปล่อยวางได้ก็จะทำให้เข้าใจในกฎของไตรลักษณ์ได้ลึกซึ้ง ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในนวนิยาย 3 เรื่อง ได้แก่ **ขามี่ ญาณ** และ **จิตา**

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). อนิจจสูตรที่ 2 ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น 5 ในพระสูตรตันปิฎก เล่มที่ 9 สังยุตตนิกาย ชนธวาวรรค. หน้า 21.

ในเรื่อง**ขามี่** ในอดีตชาติจุ่งปะผูกพันกับขามี่จึงยึดขามี่เป็นที่พึ่งทางใจ ความรู้สึกยึดเหนี่ยวนี้ทำให้จุ่งปะต้องกลับมาเกิดอีก เพื่อตามรับใช้ดูแลขามี่อีกครั้งดังเนื้อความว่า

จุ่งปะไม่รู้ถึงความผูกพันเกือบลูกที่เคยมีต่อกันในอดีตชาติ มันรู้แค่ขามี่เป็นเพื่อน โดยเฉพาะเป็นเพื่อนคนเดียวที่มันมี เด็ก ๆ ในหมู่บ้านมีบ้าง แต่มันต้องเลี้ยงจามรี เลี้ยงดรี แล้วมันจะมีเวลาคุยเวลาเล่นกับใคร พอมันถูกไล่ออกจากบ้าน มาอยู่กับขามี่

มันจึง “ยึด” ขามี่แน่นเหนียว

ขามี่จะเป็นอะไร ได้ภูมิจิตแค่ไหน ไม่สำคัญ

ขอให้ขามี่ยังอยู่กับมันก็แล้วกัน

จุ่งปะยังเด็ก ไม่เข้าใจลักษณะความเป็นไปของโลกอันมีแค่สามประการ คือการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา และความเปลี่ยนแปลงนี้เองก่อให้เกิดทุกข์ ห้ายสุด...เมื่อมรณะมาถึงย่อมไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย

ไม่ว่าก็ “ต้องวาง” จนได้¹

เนื้อความข้างต้นนี้แสดงไวชัดเจนว่า ทมยันตีต้องการแสดงให้เห็นทุกข์ของการที่จิตยึดเหนี่ยวกับกิเลส แม้จะเป็นความรักคือกิเลสอย่างละเอียดก็ทำให้กลับมาเวียนว่ายตายเกิด จิตที่ยึดติดกับความรักความผูกพันทำให้จุ่งปะต้องเวียนว่ายตายเกิดเรื่อยไปเพื่อที่จะมาพบขามี่ เมื่อต้องสูญเสียขามี่จุ่งปะจึงมีความทุกข์ ลักษณะเช่นนี้เป็นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ เป็นความทุกข์ที่ไม่เข้าใจกฎการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น ทมยันตีเลือกฏของไตรลักษณ์ด้วยการแสดงสภาพร่างกายของขามี่ ดังนี้

ขามี่ยิ่งเผือด ขาว รวากับทั้งร่างมีแต่โลหิตสีขาวความเรื่องร้องเห็นได้แม้แต่ในความสว่าง

คณนักรบขยี้ให้ความนอบนบ ขณะจุ่งปะ “รู้”

ขามี่สีแดงหลักแห่งไตรลักษณ์

ด้วยกายหยาบแห่งตน

สรรพสิ่งย่อมแปรเปลี่ยน หากใครยึดจะได้ทุกข์ เพราะท้ายสุดสรรพสิ่งจะเป็นอนัตตาเสมอ

จุ่งปะ “นึกออก” แล้วว่า ละอายเศร้ามาจากอะไร

มนุษย์เศร้าสลดจากความแปรเปลี่ยนเสมอ

มนุษย์ทุกข์ทุกวัน...เวลา จะมากหรือน้อยเท่า นั้น มนุษย์ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงมิหยุดยั้ง มนุษย์ได้มาแล้วเสียไป

หลักแห่งไตรลักษณ์ปรากฏอยู่ทุกขณะจิต

มนุษย์มีสังวร จดจำ

¹ ทมยันตี. (2552). ขามี่. หน้า 224.

จุฬามงพรมเก่าที่ตน “เคยนั่ง” บัดนี้กลับมาหนึ่งอีก มองสายประคำที่เคยนับจนเรียบ
สิ้น แล้วก็กลับมาหนึ่งอีก จะทวนย้อนกลับมาอีกกี่ชาติ ก็ภพ¹

ทมยันตีใช้สามสื่อหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต คือ ไตรลักษณ์ จากร่างกายของ
ตัวละคร “ซามียิ่งเผือด ขาว รวากับทั้งร่างมีแต่โลหิตสีขาวความเรืองรองเห็นได้แม้แต่ในความสว่าง” กฎแห่ง
ไตรลักษณ์ ที่นำเสนอคือการเปลี่ยนแปลงร่างกายของซามีเมื่อใกล้ดับสังขารที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือลักษณะ
สีของผิวที่ซีดขาวลงเพราะสีของเลือดที่เปลี่ยนไป กฎของไตรลักษณ์คือการเกิดขึ้น การตั้งอยู่ การดับไป หมุนเวียน
เช่นนี้อยู่เรื่อยไป ดังความปรากฏว่า “หลักแห่งไตรลักษณ์ปรากฏอยู่ทุกขณะจิต” เมื่อจุฬามงพรมที่ตนได้
แล้วจึงพิจารณาพรมที่เคยนั่งในอดีตชาติ จิตได้ทบทวนพฤติกรรมที่ทำซ้ำไปมาทุกภพชาติจึงเตือนนายการเวียน
ว่ายตายเกิด แสดงให้เห็นความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎของไตรลักษณ์ เมื่อเข้าใจแล้วจึงทำจิตให้ปล่อยวางและไม่มี
ความทุกข์ที่เกิดจากการยึดเหนี่ยวอีกต่อไป จึงน้อมจิตเข้าสู่กระแสธรรมชั้นสูงได้ง่ายขึ้น

ในเรื่อง **ฉนวน** ใจแก้วเศร้าโศกเสียใจเมื่อแม่เสียกำลังจะตาย แสดงความทุกข์ของ
ใจแก้วในขณะนั้น ดังความว่า

“ไม่ตาย แม่ไม่ตาย...”

มันตระหนก หรือแฉอด หากใกล้ ๆ ก็มีซากสัตว์ทั้งใหม่ และเก่า แม่ไม่อดอาหารอย่างตัวพ่อ

บอก ทว่า...ซากต่าง ๆ เห็นชัด แม่กินน้อยลง

“แม่แก่แล้ว ไม่มีแรงต้องตาย นี่คือกฎ”

เจ้าตัวเล็กรู้กฎของป่าดี เห็นความตายของสัตว์ป่าเป็นประจำ เห็นการเกิด การไล่ล่าเป็นอาหาร

มันไม่เห็นแปลก แต่วันนี้ทำไมกฎของป่าต้องมาถึง...แม่มัน²

จะเห็นได้ว่าใจแก้วไม่เข้าใจกฎของไตรลักษณ์ เมื่อถึงเวลาที่แม่เสีย
ต้องตาย ใจแก้วจึงเศร้าโศกเสียใจไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พฤติกรรมนี้สะท้อนให้เห็นว่า
หากไม่มีความเข้าใจในกฎของไตรลักษณ์ ย่อมทำให้ตัวละครได้รับความทุกข์ การต้องสูญเสียแม่เสียจึงทำให้
ใจแก้วทุกข์ใจและไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับตนจริง ๆ แต่เมื่อเข้าใจแล้วย่อมทำให้จิตยอมรับ
การเปลี่ยนแปลงได้

ในเรื่อง **จิตา** ปรากฏหลักธรรมไตรลักษณ์ผ่านมุมมองของตัวละครที่ต้องประสบ
กับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตคือความตาย ดังเช่น คุณทศนีย์เมื่อรู้ว่าจิตาต้องละสังขารจึงเกิดความโศกเศร้า แต่ก็
สามารถยกหลักธรรมไตรลักษณ์ขึ้นมาพิจารณาในขณะนั้นได้

¹ แท่งเดิม. หน้า 346 – 347.

² ทมยันตี. (2552). *ฉนวน*. หน้า 58.

คุณทัศนีย์แจ้ใจ วิญญาณดวงหนึ่งเริ่มเดินทาง “กลับบ้าน” และกำหนดจิตรู้ เขาก็ชัด...

ใคร? คนรู้ สะดุ้ง และพอจิตสะดุ้งก็ถอนกลับ เจ้าตัวหนึ่ง ทอดถอน **ข่มจิตด้วยการพิจารณาไตรลักษณ์**

ทุกอย่างในโลก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ไม่มีอะไรเที่ยง เป็นทุกข์แล้วก็หมดสิ้น

อย่าว่าแต่คนรักใคร่ใกล้ชิดจะต้องตาย ตัวเองก็ต้องตาย...เจ้าตัวต้องใช้เวลานานกว่าปกติใน

การ “พิจารณา” ก่อนถอนใจ “วาง”...¹

เมื่อคุณทัศนีย์รู้ว่าจะต้องสูญเสียจิตาจึงเกิดความเศร้าจนต้องข่มจิตพิจารณาไตรลักษณ์ ทุกสิ่งเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วย่อมมีความเสื่อมและสูญหมดสิ้นไป แม้แต่ตัวทัศนีย์เองก็ต้องตายในที่สุด ไม่มีใครที่จะสามารถหลีกเลี่ยงกฎแห่งไตรลักษณ์ได้ ตัวอย่างนี้ปรากฏกฎไตรลักษณ์ชัดเจนว่า “ทุกอย่างในโลก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” การตายของตัวละครเอกมีผลทำให้ตัวละครอื่นปรับพฤติกรรม ทศนคติ มุมมองในการดำเนินชีวิตเข้าสู่กระแสธรรม การตายของตัวละครเอกจึงเป็นการเริ่มเข้าสู่กระแสธรรมของตัวละครอื่น เช่นเดียวกับโฆสิริเมื่อต้องสูญเสียบังอรผู้เป็นเพื่อนด้วยโรคมะเร็ง แม้รู้ว่าสิ่งนี้ต้องเกิดขึ้นกับทุกคน โฆสิริก็รู้สึกเสียใจและพยายามหักห้ามใจ โดยพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อให้เห็นความทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากสิ่งที่รัก

โฆสิริต้อง “คุม” ตนเองให้เป็นปกติ เพราะในจิตแห่ง “มนุษย์” อากาโรหยาวยับย้อมมีอยู่...

การพลัดพรากเป็นทุกข์...

การเกิดแท้จริงมิใช่จุดแรกเริ่มของมนุษย์

ความตายต่างหากคือการ “เริ่ม”

กรรมในระหว่างที่มนุษย์มีชีวิตได้กระทำลงไป เป็นตัวก่อให้เกิด ชาติภพ การตายจึงเป็น

การเริ่มชาติ เริ่มภพ อันนำไปสู่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนวนกระตุกกองทับถมมิรู้เท่าใด

ผู้เป็นเพื่อนกำลังเดินทางไปสู่ชาติภพใหม่

อุบัติหนึ่งวันคือแก่หนึ่งวัน

แล้วก็จะเดินสู่ความเจ็บ และตาย...²

“สัตว์ทั้งปวงเป็นเอกนี้เสมอกัน มนุษย์ชอบคิดว่าปฏิสนธิคือการเริ่มต้น จริงแท้ปฏิสนธิคือการเดินทางไปสู่จุดจบที่เรียกว่าตาย ความตายเสียอีกคือการเริ่มต้น สิ่งใดเกิดย่อมเจริญแล้วแก่แล้วดับ

¹ ทมยันตี. (2551). จิตา. หน้า 587.

² ทมยันตี. (2551). โฆสิริ. หน้า 101.

อันเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์คือแปรปรวนเป็นอนิจจัง เมื่อไม่เที่ยงย่อมทุกข์ ท้ายสุดหมดสิ้นเป็นอนัตตา
สิ่งเหล่านี้เป็นวัฏฏะคือ วนเวียนดุจจักร วันนี้เจ้าจะเริ่มชาติภพใหม่...¹

จากข้อความจะเห็นว่า การตายเป็นจุดเริ่มต้นของไตรลักษณ์ เมื่อมนุษย์มีการเกิด เจ็บตาย การหมุนเวียน การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นเสมอ ทมยันตีนำเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตคือ ไตรลักษณ์ เป็นกฎที่ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้แต่ตัวของโวริผู้ที่เป็นร่างแบ่งภาคของเทพเจ้า เมื่อยังไม่หมดกิเลสย่อมมี อารมณ์ความรู้สึก ความอาลัยอาวรณ์ต่อสิ่งที่เป็นที่รักที่ชอบใจเฉกเช่นมนุษย์ทั่วไป ทมยันตีนำเสนอว่า การพิจารณาไตรลักษณ์คืออนิจจัง ความไม่เที่ยงของทุกสรรพสิ่ง ทุกขัง ความทุกข์ และอนัตตา ความไม่มีตัวตน จะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีสติ และไม่ประมาท

3.2.3.1.2 ทุกข์ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง

ทุกข์ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง การนำเสนอ ไตรลักษณ์ด้วยพฤติกรรมของตัวละครที่ประสบกับทุกข์และเข้าใจทุกข์ที่เกิดขึ้น ทำให้ตัวละครเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเริ่มรักษาศีล 5 ปฏิบัติธรรมเพื่อหาทางพ้นทุกข์ พบในนวนิยายเรื่อง **ฉาน** และ **จิตา** ดังนี้

สัทมนเป็นนักฟิสิกส์ไม่เชื่อว่าใจแก้วคือผู้บำเพ็ญฌานชั้นสูง แต่เมื่อได้พบ หลวงพ่อมหาเถรทำให้เขาเปลี่ยนชีวิตเข้าสู่กระแสธรรม จิตศรัทธาในพุทธศาสนา สามารถตรึกในธรรมสูงสุดได้ นั่นคือกฎแห่งไตรลักษณ์

เขากวาดตามองทุกดวงหน้า...ปราณี...

มนุษย์...ดิ้นรนเพื่อให้พ้นทุกข์แห่งความทุกข์

มนุษย์ไขว่คว้าหาความสุขจากสิ่งภายนอก โดยไม่รู้ว่าการดับทุกข์อยู่ที่ใจ สุขจากใจ หาก มนุษย์รู้ว่าสุขที่ดี ทุกข์ที่ดี ...เสมอกัน มาเวียนชั่วคราวแล้วก็จากไป มนุษย์จะมองสุข และทุกข์ได้อย่างไม่ หวั่นไหว ไม่มีอะไรในโลกพ้น “กฎ” ที่ยิ่งกว่ากฎใด ๆ ในโลก คือ กฎแห่งไตรลักษณ์

อนิจจัง...คือความไม่เที่ยง แปรเปลี่ยนอยู่เสมอ

ทุกขัง คือความเป็นทุกข์

อนัตตา คือความสิ้นสูญ

สุข ทุกข์ ลาม ยศ สรรเสริญ วนเวียนผ่านมาและผ่านไป เขาก้าวไปยืนกลางเวที...ทุกคนเฝ้ายกริบ มองขึ้นมาก...น่าแปลก...ราศีบางประการผุดผ่องจากสีหน้า...เขาเริ่มพูดเบา นุ่มนวล ปราณีจากน้ำเนื้อใจ
ทุกข์ และการดับทุกข์!...²

¹ แหล่งเดิม. หน้า 139.

² ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 548.

ทมยันตีเสนอหลักธรรมเรื่องกฎแห่งไตรลักษณ์ว่ามนุษย์ทุกคนมักไขว่คว้าหาความสุขโดยไม่รู้ว่าความสุขที่แท้คือการดับทุกข์ที่ใจ ไม่มีอะไรในโลกนี้พ้นกฎแห่งไตรลักษณ์คือกฎแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ การนำเสนอหลักธรรมนี้ผ่านพฤติกรรมของสัทมน เมื่อสัทมนเข้าใจไตรลักษณ์ก็ทำให้จิตหมดความสงสัย มีการยกระดับจิตที่สูงขึ้น และตัดสินใจว่าจะทำหน้าที่สืบทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าจิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่เมื่อจิตเข้าใจกฎของไตรลักษณ์ได้ก็จะหยุดปรุงแต่ง ทมยันตีระบุชัดเจนในตัวอย่างนี้ว่า “อนิจจัง คือความไม่เที่ยง แปรเปลี่ยนอยู่เสมอ ทุกขัง คือความเป็นทุกข์ อนัตตา คือความสิ้นสูญ” ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงสภาวะของจิตที่เข้าถึงไตรลักษณ์อย่างแท้จริง ดังปรากฏในความคิดของคุณทัศนีย์

คุณทัศนีย์ นั่งเงียบอยู่นาน ร่างทั้งร่างเบา คลบคล้ายเป็นสิ่งที่ล่อง ไม่มีอะไรบรรจุภายใน
 สิ่งเดียวที่เฝ้าอยู่ในสมอง...สติ... “ นี่เอง มีลาภ เลื่อมลาภ มียศเลื่อมยศ”

ในยามสุข ธรรมะมิได้กระจ่างแจ้ง หากความทุกข์ต่างหากที่จะสอนให้แลโลกอย่างเป็นจริง

ความจริง...ธรรมชาติแท้ของโลก

คือความปรวนแปร ไม่เที่ยง

คือกฎแห่งไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ทุกข์จึงมิใช่มาร ทุกข์คือครู อันจะสอนให้รู้เท่าทัน ผู้จะปลดดวง ต้องขอบคุณมาร ยิ่งเป็น
 “พญามาร” ยิ่งทำให้ “วาง” ได้มาก ก้าวล่วงเป็นวิฆัสสารถได้มาก คุณทัศนีย์เหลียวมองรอบตัวยิ้มกับภาพ
 บนผนังตรงหน้า

“แบกบ้านไว้นาน วางลงเสียบ้างก็ดีนะ” ¹

ทัศนีย์มีสติขณะนั่งสมาธิ เข้าใจหลักธรรมที่เกิดขึ้นคือเห็นความทุกข์เรื่องลูกที่ผ่านมามาทัศนีย์ใช้ชีวิตสะดวกสบาย แต่เมื่อใช้จิตพิจารณากฎแห่งการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ทัศนีย์เริ่มปล่อยวางจากงาน ชื่อเสียงทางสังคมที่เคยได้รับจากพฤติกรรมนี้สะท้อนว่าความทุกข์ทำให้มนุษย์เข้าใจธรรมะและสามารถวางทุกข์ที่กำลังเกิดได้ ดังที่คุณทัศนีย์วางความทุกข์เรื่องบ้านของตนได้ทันทีเมื่อเข้าใจหลักไตรลักษณ์

ในเรื่อง**ขามี่** เข็มปาครูสมณาจารย์พาขามี่และจุงปะขึ้นไปบนหุบเขาเพื่อฝึกบำเพ็ญธรรม ได้รับรู้อดีตชาติของจุงปะว่ามีจิตที่ผูกพันทำให้ไม่บรรลุนิพพานต้องกลับมาเกิดอีกครั้ง ทมยันตีถ่ายทอดหลักธรรมผ่านความคิดและพฤติกรรมของเข็มปาดังนี้

ความผูกพันแห่งวิญญาณ แน่นหนาว่าความผูกพันใด ๆ ผู้ถวายเป็นบุญบิณฑิย่อมเคยได้

ยื่นคำเทศนาผ่านโสตประสาท

รู้จำ แต่ไม่เคย รู้แจ้ง

เข็มปา ครูสมณาจารย์ นำถ้อยเทศนามาบทวนเพื่อปลุกสัญญาเก่าจุงปะ เพราะประจักษ์ใน
 จิตแล้วว่าจากนี้ อันใดที่จุงปะยึดมั่น ถือมั่น จะค่อย ๆ ลอยจาก

¹ ทมยันตี. (2551). จิตว. หน้า 213.

ในเมื่อที่กำไว้เหนียวแน่น จะว่างเปล่า
เมื่อว่างเปล่า จะเข้าใจอนัตตา
เพียงรู้จัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ถ่องแท้หลุดพ้น¹

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงการเข้าใจทุกข์แล้วชีวิตของตัวละครเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่นเท็มปาได้ถ่ายทอดหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ จงปะเข้าใจและเห็นความทุกข์คือความยึดมั่นในพระมหาสมณะที่ทำให้ต้องกลับมาเกิด จะเห็นได้ว่า ทุกข์ของจงปะคือความยึดมั่น เมื่อมองเห็นความทุกข์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเสมอ ทำให้จงปะเปลี่ยนแปลงชีวิตด้วยการหันมาบำเพ็ญธรรม จนเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

การที่ชีวิตของตัวละครมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก “ความทุกข์ในไตรลักษณ์”² “สัทมน” “ทศนีย” “เท็มปา” ตัวละครทั้งสามต่างเข้าใจในทุกข์ของไตรลักษณ์ ทั้งทศนีย และสัทมน เปลี่ยนพฤติกรรมชั่ววัด ปฏิบัติธรรม ทำให้ตัวละครพ้นจากความทุกข์ โดยนำหลักธรรมเรื่องจิตคือไตรลักษณ์ มาพัฒนาจิตของตน ดังเช่นพฤติกรรมของทศนียที่ใช้หลักไตรลักษณ์ค่อย ๆ พิจารณาความทุกข์เรื่องบ้าน จนปล่อยวางความทุกข์ได้ สัทมนเป็นผู้สืบทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาด้วยการเป็นวิทยากรบรรยายหลักธรรมให้แก่ผู้สนใจจนมีชื่อเสียงในเวลาต่อมา เท็มปาเมื่อพิจารณาเข้าถึงหลักไตรลักษณ์จึงเข้าใจทุกข์ที่เกิดจากความผูกพันของจงปะที่มีต่อซามิแล้วแสดงให้เห็นจงปะเข้าใจตาม เพื่อให้จิตของจงปะจะไม่ติดอยู่ในทุกข์อีกต่อไป

3.2.3.2 ไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์

กฎของไตรลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดมาทั้งคน สัตว์ สิ่งของ โลก เมื่อมีการเกิดขึ้น ย่อมมีการเสื่อมและสลายไปตามเป็นธรรมดา ไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ที่มีอยู่ในทุกสรรพสิ่งได้ จากการศึกษานวนิยายของทมยันตีปรากฏแนวคิดเรื่องไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ในนวนิยายทุกเรื่อง

ในเรื่อง **ไวษณวิ** ไม่ตรียุติว่าปวยเป็นมะเร็งระยะสุดท้าย เมื่อเดินทางไปไหว้พระกับครอบครัว จึงอธิษฐานกับพระที่อยู่ในโบสถ์ เสียงที่ได้ยินจากกระแสน้ำเป็นเสียงของพระประธานที่อยู่ในโบสถ์ ซึ่งแท้จริงแล้วคือเสียงจากความคิดของไมตรีเองที่กำลังพิจารณาหลักธรรมสำคัญคือไตรลักษณ์ดังนี้

¹ ทมยันตี. (2552). *ซามิ*. หน้า 269.

² คือลักษณะหรืออาการที่ปัจจัยต่าง ๆ ขัดแย้งกันกดอัดบีบอัด ทำให้คงทนอยู่ไม่ได้ นั่น เป็นสภาพของสังขารคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ปุถุชนทั่วไปจะรู้จักเข้าใจได้ หรือพูดอีกสำนวนหนึ่งโดยใช้คำที่แทนกันได้ว่า เป็นสภาวะตามธรรมดาแห่งธรรมชาติของชนทั้ง 5

...ในมรรคแปด ย่อลงเป็น ศีลสิกขา ความมีศีล 5 เจ้ามืดแล้ว ปัญญาสิกขา คือความเห็นชอบ
 เจ้ามืดแล้ว เหลือจิตตสิกขา คือความเพียรพยายามชอบ ต้องเร่งกระทำ **ไม่มีใครช่วยเจ้าได้ เหวะเองก็**
หนีไม่พ้นไตรลักษณ์ เพราะเหว่ย่อมเป็นอนัตตา!¹

ไมตรีใช้จิตใคร่ครวญพิจารณาทุกข์ที่ตนจะต้องเสียชีวิตเพราะโรคมะเร็งด้วยการพิจารณาศีล
 ที่ตนปฏิบัติ ใช้ปัญญาอบรมจิตให้เห็นความเป็นจริงของโลกจนเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ได้
 ในเรื่อง**ฉาน** หลวงปู่ต้องการให้ใจแก้วเข้าใจเรื่องไตรลักษณ์เพราะต้องการให้ใจแก้วปล่อยวาง
 ความทุกข์ ละวางจากสิ่งต่าง ๆ เพื่อจิตจะได้สงบบริสุทธิ์เร็วขึ้น ดังความว่า

หลวงปู่ “เทศน์” ในเรื่องที่ยากสำหรับไอ้ตัวเล็ก มันจับความได้เฉพาะตอน ๆ เท่านั้น
 “หน้าที่ของอนิจจัง คือความไม่เที่ยง แปรปรวน ซึ่งเขาก็แปรปรวนของเขาไป หากไปยึดมั่น
 ถือนั่น ก็จะเกิดเป็นทุกข์ จะซังที่ไหน...ก็ซังที่จิต เพราะหลง เพราะยึด ท้ายสุด ไม่ว่าอะไรย่อมเสื่อมสลาย
 ไม่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของใคร เรียกว่าอนัตตา...”²

หลวงปู่เทศน์หลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ คืออนิจจังคือความไม่เที่ยง ทุกข์คือความทุกข์หาก
 จิตไปยึดมั่น ไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงความแปรปรวนของทุกสิ่ง และสุดท้ายต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด ทมยันตี
 ต้องการแสดงกฎไตรลักษณ์ว่าไม่มีใครจะสามารถรอดพ้นกฎนี้ ไม่มีใครบังคับให้ร่างกายเป็นไปตามที่กำหนดหรือ
 ตั้งใจได้ ในที่สุดก็ต้องยอมรับกฎแห่งการเปลี่ยนแปลง

ในเรื่อง**มยา** รินทรกลับปราสาทที่เคยเดินทางมากับอติรูปเพื่อบวชชีพรามณ์และบำเพ็ญ
 ธรรมเพื่อหาทางกลับไปยังดินแดนเทพตามอติรูป การบำเพ็ญธรรมทำให้รินทรเข้าถึงไตรลักษณ์ ดังความว่า

บัดนี้สรรพสิ่งแปรเปลี่ยน เตรียมสูญสลายตามกาลเวลา นกทองเที่ยวคลาคล่ำ กลิ่นธูป ควัน
 กายานมลายหาย สรรพสิ่งใดเล่าคงทน กฎแห่งไตรลักษณ์ชี้แท้ ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา
 แม้แต่โลกยังเสื่อม แปรเปลี่ยน วันหนึ่งจะสูญสิ้น³

รินทรเห็นปราสาทหินที่ปรักหักพัง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในอดีต เดิมเคยยิ่งใหญ่ศักดิ์สิทธิ์
 แต่ปัจจุบันกลับเต็มไปด้วยนกกทองเที่ยวมากมาย จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทำให้รินทรเข้าใจว่าแม้แต่ปราสาท
 หินยังต้องมีการเสื่อมสลาย

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 687-688.

² ทมยันตี. (2551). *ฉาน*. หน้า 154.

³ ทมยันตี. (2551). *มยา*. หน้า 482.

ในเรื่อง **ขามิ** จุงปะเห็นร่างกายของขามิเปลี่ยนไปจึงเข้าใจว่าขามิต้องการสอนให้เข้าใจกฎของไตรลักษณ์เพื่อให้จุงปะคิดทบทวนหลักธรรมได้ด้วยตนเอง ทำให้จิตของจุงปะคลายความผูกพันดังความบรรยายว่า

สรรพสิ่งย่อมแปรเปลี่ยน หากใครยึดจะได้ทุกข์ เพราะท้ายสุดสรรพสิ่งจะเป็นอนัตตาเสมอ
จุงปะ “นี่ออก” แล้วว่า ละอายเศร้ามาจากอะไร

มนุษย์เศร้าจากความแปรเปลี่ยนเสมอ
 มนุษย์ทุกข์ทุกวัน...เวลา จะมากหรือน้อยเท่านั้น มนุษย์ได้เห็นการแปรเปลี่ยนมิหยุดยั้ง
 มนุษย์ได้มากแล้ว เสียไป

หลักแห่งไตรลักษณ์ปรากฏอยู่ทุกขณะจิต¹

เมื่อจุงปะเห็นขามิกำลังจะจากไปจึงเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากไตรลักษณ์ ทำให้เห็นว่า การที่จิตยึดมั่น ไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ทำให้เกิดความทุกข์ การที่ตัวละครเข้าใจได้ว่าทุกสรรพสิ่ง ไม่มีใครรอดพ้นจากกฎไตรลักษณ์นั้นเป็นการแสดงว่าจิตของตัวละครคลายจากความยึดมั่นถือมั่น และสามารถวางจิตของตนได้ในเวลาต่อมา

ในเรื่อง **จิตา** ทศณียุริสึกลีทุกข์และเกิดความเบื่อหน่ายกับชื่อเสียงและเกียรติยศที่เคยได้รับ ต่อมาปฏิบัติธรรมจึงเข้าใจกฎของไตรลักษณ์ ดังนี้

ตอนนั้นเธอต้องใส่ใจด้วยความเจริญ

บัดนี้กลัวโยความเสื่อม

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กฎแห่งไตรลักษณ์ดำเนินไปมิได้เว้น การเกิด-ดับ ก็ปรากฏรอบตัว
 จะรูปหรือนามดับทั้งสิ้น

โลก...คือมายา แปรปรวนมิสิ้นสุด²

พฤติกรรมของทศนียุริสึแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในกฎของไตรลักษณ์ ผ่านความคิดมุมมองว่าตนเคยมีความเจริญรุ่งเรืองทางสังคม แต่ตอนนี้มีปัญหารื่องบ้านถุกธนาการยึดจึงไม่กลัวความเสื่อมทางชื่อเสียงอีก แสดงว่าจิตของทศนียุริสึเข้าใจในกฎของการเปลี่ยนแปลงในไตรลักษณ์

¹ ทมยันตี. (2551). ขามิ หน้า 346.

² ทมยันตี. (2551). จิตา หน้า 268.

หมยันต์ต้องการนำเสนอว่าไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ได้ หากมนุษย์เข้าใจในกฎของไตรลักษณ์แล้วก็จะทำให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมที่ช่วยในการพัฒนาจิต ดังที่จิตของตัวละครมีความสงบระงับจากความทุกข์เมื่อพิจารณาสรรพสิ่งด้วยกฎไตรลักษณ์และตัวละครที่เข้าใจยังปรับพฤติกรรมมาฝึกสมาธินำไปสู่ทางพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

3.2.4 อริยสัจ 4

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค กล่าวถึง อริยสัจ 4 ดังเนื้อความปรากฏในพระสูตรว่า

3. ชนธสูตร ว่าด้วยอริยสัจ 4

[1678] ดูก่อนนิกะทั้งหลาย อริยสัจ 4 เหล่านี้ อริยสัจ 4 คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[1679] ดูก่อนนิกะทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน ควรจะกล่าวได้ว่าอุปาทานขันธ์ 5 อุปาทานขันธ์ 5 เป็นไฉน ได้แก่ อุปาทานขันธ์คือรูปอุปาทานขันธ์คือเวทนา อุปาทานขันธ์คือสัญญา อุปาทานขันธ์คือสังขาร อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ นี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ.

[1680] ก็ทุกขสมุทัยอริยสัจเป็นไฉน ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่าทุกขสมุทัยอริยสัจ.

[1681] ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน ความดับด้วยการสละโดยไม่เหลือแห่งตัณหาอันนั้นและความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหาอันนั้น นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัจ.

[1682] ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไฉน อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[1683] ดูก่อนนิกะทั้งหลาย อริยสัจ 4 เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบชนธสูตรที่ 3¹

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมในการปฏิบัติตนเพื่อให้พ้นจากความทุกข์โดยรู้ทุกข์ตามความเป็นจริง ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค กล่าวโดยย่อ ทุกข์คือเครื่องยึดเหนี่ยวรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ สมุทัยคือความเพลิดเพลินความพึงพอใจในกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา นิโรธคือความดับแห่งทุกข์ การปล่อยวางจากตัณหา และมรรคได้แก่ สัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะคือความดำริชอบ สัมมาวาจา คือ

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). ชนธสูตร ว่าด้วยอริยสัจ 4 ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 5 ภาค 2. หน้า 429.

ความมีวาจาชอบ สัมมากัมมันตะคือการงานชอบ สัมมาอาชีวะคือการเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะคือความเพียรชอบ สัมมาสติคือการระลึกรู้ชอบ และสัมมาสมาธิคือการตั้งใจชอบ¹ อริยสัจ 4 คือหลักธรรมที่ทำให้จิตรู้ตามสภาวะความเป็นจริง ทุกข์ที่เกิดขึ้นจึงสามารถดับลงได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้

อริยสัจ 4 คือความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ ได้แก่

1. ทุกข์ คือความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่ให้พอใจแท้จริงได้แก่ชาติ ชรา มรณะ
2. ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา 3 คือกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
3. ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา
4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์เรียก

อีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง²

จากการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตจากนวนิยายแนวจิตพุทธศาสนาทั้ง 5 เรื่องของทมยันตี พบว่าทมยันตีสื่อหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตคืออริยสัจ 4 อย่างเด่นชัดในนวนิยาย 4 เรื่อง คือ **จิตา ฉาน ไวษณวี** และ **ขามิ** โดยนำเสนอลักษณะของอริยสัจ 4 ที่ปรากฏ 2 ประการ ได้แก่ จิตปล่อยวางความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 และอริยสัจ 4 เป็นหนทางสู่นิพพาน

3.2.4.1 จิตปล่อยวางความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4

ทุกข์คือสภาพที่ทนได้ยากจากสภาวะบีบคั้นภายนอกและภายในจิต สิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดทุกข์คือภาวะที่จิตไม่สามารถทนต่อสภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต การปล่อยวางความทุกข์ คือการพิจารณาสรรพสิ่งหรือสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นด้วยหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อธิบายทุกข์ที่เกิดและการดับทุกข์ จิตจะเข้าใจสภาวะทุกข์นั้น ผู้วิจัยพบว่าตัวละครในนวนิยายของทมยันตีเข้าใจทุกข์ และพ้นจากความทุกข์ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 ปรากฏในนวนิยาย 2 เรื่อง คือ **จิตา** และ **ฉาน** ดังนี้

ทัศนีย์เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาอริยสัจ 4 ได้ชัดเจนที่สุด เป็นผลมาจากการประสบกับความทุกข์ มีปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตทั้งปัญหาเรื่องครอบครัว สุขภาพ หนี้สินของลูกสาว และการได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีความทุกข์ ดังความว่า

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 293.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. หน้า 155.

“ธรรม” เป็นสิ่งที่พิจารณาได้จากรอบตัวก็จริง หากยามสุขฤๅต้องการธรรม การที่ได้ผ่าน
 ทุกข์ซึ่งมาด้วยทุกข์ ประจักษ์แจ้งในทุกข์ ทำให้สามารถนำทุกข์มาพิจารณาธรรมได้
 ทุกข์ มีอยู่ในใจมนุษย์ทุกรูป ทุกนาม
 ทุกข์ จึงเป็นหัวใจของพุทธศาสนา
 ทุกข์เป็นอย่างไร มีสาเหตุมาจากสิ่งใด ควรดับ และควรเดินทางใดให้สิ้นทุกข์ สิ่งเหล่านั้นได้
 สั่งสอนไว้แล้วโยมพิจารณา ทุกข์เป็นครูที่ดีที่สุด ยามใดที่สามารถแปลงอุทานได้ว่า
 “อ้อ ทุกข์ เป็นเช่นนั้นเอง!”
 ตัวทุกข์จะพลันหลีก เลิกใจที่เจ้าทุกข์ชี้หน้า ชี้ตัว รู้จักเสียแล้วต้องหลบหนีละนั้น...คุณ
 ทัศนีย์พยายามปลดทุกข์ ทีละน้อย¹

สาเหตุที่ทัศนีย์ต้องประสบกับความทุกข์เกิดจากการยึดมั่นในบ้านที่กำลังจะถูกรณาการยึด
 หากแต่สามารถใช้สัมมาทิฐิพิจารณาว่า มนุษย์มีความสุข มักไม่ต้องการธรรมะใด แต่เมื่อเกิดความทุกข์จะเห็น
 ความเป็นจริงว่าทุกข์คือธรรมะ ซึ่งอยู่ในมนุษย์ทุกคน แสดงให้เห็นว่าตัวละครใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง
 ขณะที่พิจารณาจึงเกิดความเข้าใจเรื่องทุกข์ที่มาจากการบีบคั้นทางจิต มีสาเหตุคือความอยากได้ การดับทุกข์และ
 แสวงหาทางพ้นจากทุกข์ต้องใช้หลักธรรมมรรค 8 เมื่อพิจารณาได้เช่นนี้ ทัศนีย์จึงเข้าใจทุกข์ ทำให้จิตวางจากทุกข์ที่
 ต้องขายบ้านได้ในที่สุด

ทมยันตีเสนอมุมมองว่าทุกข์เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา การผ่านความทุกข์และรู้จัก
 ทุกข์ทำให้พิจารณาธรรมได้ เพราะทุกข์สอนให้มนุษย์หาทางแก้ไขปัญหาชีวิตได้ดีที่สุด เมื่อเข้าใจทุกข์รู้จักทุกข์
 ที่แท้จริง คุณทัศนีย์จึงเข้าใจความจริงและเรียนรู้ที่จะอยู่กับทุกข์ด้วยความเข้าใจ ในขณะเดียวกันก็แสวงหาหนทาง
 แห่งการดับทุกข์ด้วยการพัฒนาจิตของตนตามอริยสัจ 4 คือ มรรคหรือทางสายกลางนั่นเอง

ในเรื่อง **ฉาน** ดร. สัทมนเห็นคุณยายของพรรณธราทำบุญดำเนินชีวิตอยู่ในธรรม
 เมื่อสิ้นชีวิตก็อุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล ดร. สัทมนจึงพิจารณาตนเองและการกระทำของคุณยาย การตรึกในธรรม
 คืออริยสัจ 4 จึงช่วยให้สัทมนใช้ชีวิตที่เหลืออยู่เพื่อสืบทอดงานทางพระพุทธศาสนาด้วยการเป็นผู้ที่เผยแผ่
 หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

เขามอง “เปลือก” ของคุณยาย ท่าน “ให้” มรดกแก่เขาเช่นกัน

“ผมจะสอนเขารับคุณยาย”

คุณยายใช้เปลือกจนวาระสุดท้าย แล้วเขา...จะไม่เดินตามกระไรได้

“ทุกข์ ต้นเหตุแห่งทุกข์ การดับ และหนทางดับทุกข์”

ตัวรู้ส่งความรู้ติดต่อกันมาเป็นสาย ดูกระแสที่พุ่ง ๆ มา

“ท่านฉลาดในการเรียบเรียง!”

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 267.

เมื่อทุกข์ก็ต้องรู้เหตุแห่งทุกข์ การจะดับทุกข์ต้องรู้หนทาง อีกครั้งที่เขาชวนกันใน อะไรที่ มนุษย์รู้จัก มนุษย์ย่อมไม่กลัว เหมือนมนุษย์กลัวผีเพราะไม่รู้ในความมืดมิดอะไร ถ้ามนุษย์รู้ว่าทุกข์ที่ตน แบกติดตนทรมานติดตัวไปมีสิ้นสุด แยกเต่าที่ต้องแบกกระดองหนักหนาไปด้วยทุกแห่ง มนุษย์อาจจะ “ค่อย ๆ วาง” “ใช้...ต้องค่อย ๆ วาง”¹

สัทมนคิดได้เมื่อเห็นร่างของคุณยายที่ถูกทิ่มแทงให้โรงพยาบาลเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ พฤติกรรมของคุณยายส่งผลให้เกิดปัญญาพิจารณาสัมมาทิฐิซึ่งเป็นความรู้ในอริยสัจจ์คือ ทุกข์ ต้นเหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ หนทางแห่งการดับทุกข์จนนำไปสู่สัมมาวยามะ คือความเพียรพยายามรักษากุศลธรรม ตั้งใจว่าจะนำ หลักธรรมที่ตนเข้าถึงไปสอนให้ผู้อื่นทราบ เพื่อเป็นการสานเจตนาของคุณยาย ทมยันตีนำเสนอหลักธรรม อริยสัจจ์ 4 ผ่านพฤติกรรมของสัทมนนักวิทยาศาสตร์ที่ใช้ชีวิตและอยู่ในสังคมตามความเชื่อของตน แต่เมื่อรู้จัก และเห็นพฤติกรรมของยายทำให้เข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอริยสัจจ์ 4 และเห็นว่ามนุษย์สามารถ พิจารณาทุกข์ที่เกิดขึ้น จนรู้สาเหตุแห่งทุกข์ พบหนทางแห่งการดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง

3.2.4.2 อริยสัจจ์ 4 เป็นหนทางสู่นิพพาน

อริยสัจจ์ 4 คือหลักธรรมที่ปรากฏในนวนิยายในฐานะเป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้ตัวละคร หาค้นทางสู่นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดับกิเลส ตัวละครที่บำเพ็ญธรรมมีความเชื่อว่าอริยสัจจ์ 4 จะเป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติตามแล้วพ้นทุกข์ ดับกิเลส และเข้าสู่นิพพานได้ จากการศึกษานวนิยายของทมยันตี พบว่ามีการนำเสนอว่าอริยสัจจ์ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์สามารถพบมรรคาสู่นิพพาน ดังปรากฏในนวนิยาย เรื่อง **ขามี่** และ **ไวษณวี**

ในเรื่อง **ขามี่** ทมยันตีแสดงหลักธรรมอริยสัจจ์โดยใช้อริยมรรคคือทางสายกลางผ่าน พฤติกรรมของครูสมาณาจารย์ เท็มปาอูแลขามี่และจุ่งปะที่ทั้งดื้อและซุกซน ไม่มีพื้นฐานของการฝึกจิตมาตั้งแต่เด็ก

สายตาของผู้เป็นอาจารย์ ไม่ได้แสดงความโกรธ นอกจากความหน่าย

“ร้อนกับเย็นเป็นสิ่งคู่ ความเป็นคู่แห่งสรรพสิ่ง ทำให้เกิดการหมุนวน เรียกว่าจักร

ถ้าใครทำให้สองสิ่งหยุดได้ จักรจะหยุดหมุน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกว่า “ทางสาย กลาง” ขามี่จะต้องค้นหาเส้นทางสายนั้นด้วยตนเอง การเรียนจากอาจารย์เรียกว่ารู้จำ การปฏิบัติด้วย ตนเองจะรู้จริง และท้ายสุดเมื่อทำจิตได้จะเรียกว่า รู้แจ้ง ถ้าเจ้าต้องการได้ขามี่ที่แท้จริง ไม่ใช่ขามี่ที่พวกเรา สมมุติ และบัญญัติเรียก จงปล่อยให้ ขามี่กระทำได้ด้วยตนเอง”²

¹ ทมยันตี. (2551). *ฉนวน*. หน้า 487.

² ทมยันตี. (2552). *ขามี่*. หน้า 228 – 229.

เท็มปาโมโกรจุงปะเพราะจิตมีสัมมาทิฐิรู้จักยับยั้งความรู้สึกไว้ได้ แสดงให้เห็นภาวะจิตที่มีสัมมาสติอดกลั้นไม่ดุจปะเหมือนเคย ทมยันตีนำเสนออริยสัจผ่านความคิดของเท็มปาที่สามารถฝึกจิตของตนเองจนเข้าใจในหลักธรรมสูงสุด มีดวงตาเห็นธรรมเห็นความเป็นไปในโลก การอธิบายเนื้อความโดยใช้คำ “ความเป็นคู่แห่งสรรพสิ่ง ทำให้เกิดการหมุนวน เรียกว่าจักร” เหล่านี้ล้วนแสดงถึงความคิดลึกซึ้งในธรรมอยู่ทุกขณะจิตว่า “ถ้าใครทำให้สองสิ่งหยุดได้ จักรจะหยุดหมุน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียกว่า “ทางสายกลาง...” การหยุด “จักร” คือการหยุดวงล้อแห่งสังสารวัฏ จักรจึงเปรียบได้กับสังสารวัฏที่ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุดด้วยอำนาจของกิเลส กรรม และวิบาก การเข้าถึงอริยมรรคคือทางสายกลางจึงเป็นหนทางที่จะทำให้จิตพ้นจากความทุกข์ พฤติกรรมของเท็มปาแสดงถึงการบรรลุธรรมคืออริยสัจ 4 ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรจุงปะได้

ในเรื่อง **ไวษณวี** พ่อของไวษรีป่วยเป็นมะเร็ง ไวษรีเสียใจเพราะไม่สามารถรักษาอาการของพ่อ การเข้าใจหลักของกรรมทำให้สามารถวางความทุกข์ได้ ดังเช่นไวษรีที่เข้าใจและเข้าถึงธรรมะสูงสุดของพุทธศาสนา ด้วยการรู้จักปล่อยวางความทุกข์เพราะเข้าใจถึงเหตุแห่งทุกข์นั้น

ผู้เป็นบิดาเตรียมการเดินทางครั้งยิ่งใหญ่ ได้ตั้งนาม “พอสมควร” บุญกรรมที่พ้นผูกจะทำให้คุณบรรชาตมาไปในเส้นทางเดียวกัน ความแปรผันจำทำให้คุณดวงมองเห็นทุกข์
ไม่รู้จักทุกข์ ไยรู้จักคำว่า “พ้นทุกข์”
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คืออริยสัจ!
ผู้จะเป็นอริยบุคคลต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง!¹

จิตของไวษรีมีปัญญาพิจารณาจิตของตัวละครอื่น จึงเข้าใจสาเหตุของทุกข์ว่ามาจากความรัก ความผูกพัน ไวษรีจึงใช้อริยมรรคข้อสัมมาทิฐิ คือรู้ความจริงในทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ประกอบกับการเห็นตามจริงในไตรลักษณ์ที่เกิดขึ้น ทางที่จะสามารถดับทุกข์ได้คือ ต้องปล่อยวางจากการยึดมั่นถือมั่นในความรักที่มีต่อพ่อ กระบวนการนี้ทำให้เห็นว่าใช้สัมมาสติและสัมมาทิฐิไตร่ตรองจนจิตพ้นจากความทุกข์ได้ ทมยันตีให้ความสำคัญกับทุกข์ซึ่งนำเสนอในมุมมองว่าทุกข์คือสิ่งที่ทำให้ตัวละครเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา คืออริยสัจ 4

แม้ในเรื่อง **ไวษณวี** จะกล่าวถึงเรื่องราวการแบ่งภาคมาเกิดของเทวีทศรา ซึ่งเป็นเทพตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ไวษรีนับถือพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าทั้งสองศาสนาต่างมีมุมมองในเรื่องของการพ้นทุกข์ด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา กำหนดให้ไวษรีซึ่งเป็นเทพในศาสนาพราหมณ์นำหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต อริยสัจ 4 มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตพัฒนาจิต พร้อมทั้งยังสอนให้มนุษย์รู้จักการดำเนินชีวิตตามอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจหลักสำคัญของพุทธศาสนาอีกด้วย

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 602.

การใช้ร้อยสัจ 4 เป็นหนทางสู่นิพพานในเรื่องฌาน ปรากฏผ่านพฤติกรรมของสัทมนที่ใช้ ร้อยสัจ 4 พิจารณาจนจิตปล่อยวางจากความทุกข์ได้ จึงแสดงพฤติกรรมการแสวงหาทางพ้นทุกข์ด้วยสัมมาสมาธิ คือการตั้งจิตนิ่งสมาธิเพื่อปฏิบัติธรรม

ชายหนุ่มขัดสมาธิลงเอนที่ “คณยาย” เคยสอน อีกครั้งที่เขารำลึกถึงผู้มากด้วยวัยอย่าง
อ่อนโยน การเติบโตทางจิตวิญญาณมิได้ขึ้นอยู่กับอายุ หากขึ้นกับธรรมปฏิบัติ
เขารู้สึกถึงลมหายใจตัวเองชัด
ยิ่ง “จับ” ยิ่งพิศวง มนุษย์หายใจ หากใครเคยรู้บ้างว่า ตนเองกำลังหายใจสั้นหายใจยาว “ลม”
ผ่านจุดใด ไปสิ้นสุดที่ใด การออกของลมเป็นอย่างไร ผ่านจุดไหน
ลมหายใจมีหยาบ มีละเอียดได้จริง
น่าซึ้งกว่านั้น ไม่รู้วาทองแพบ ทองทองตอนไหน “คณยาย” อีกสอนไว้¹

สัทมนมีพื้นฐานการปฏิบัติธรรมมาจากที่คณยายสอน เมื่อเข้าใจในร้อยสัจ 4 แล้วจึงเริ่มหา
ทางออกจากทุกข์ด้วยการปฏิบัติสมาธิ เป็นการปฏิบัติตามมรรคข้อสัมมาสมาธิเพื่อเป็นการฝึกจิตให้มีสมาธิคือ
การระลึกรู้ชอบ จนทำให้จิตของสัทมนตั้งมั่นอยู่ในสัมมาวายามะ คือความเพียรที่จะออกจากกาม ช่วยขจัด
ความเบียดเบียน และความพยายาออกจากจิตของสัทมน

การที่ทศนียได้พิจารณาหลักธรรมร้อยสัจ 4 จนจิตปล่อยวางจากความทุกข์เรื่องบ้านและ
ตัดสินใจที่จะขายบ้าน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชีวิตทศนียเปลี่ยนแปลง หลังจากพิจารณาแนวทางการพ้นทุกข์ด้วย
สัมมาทวิฏฐิ จนเกิดความรู้แจ้งในทุกข์ร้อยสัจแล้วจึงเปลี่ยนพฤติกรรมมาเป็นปฏิบัติธรรมเพื่อเตรียมแสวงหาทาง
สู่นิพพาน

คุณทศนีย กราบลงเมื่อสวดคาถาชินบัญชรจบ แวบแห่งจิต สงสัย “ทำไมสุข สงบ อย่างนี้!”
หากคำตอบก็มีมา “ในความสุขมีทุกข์แทรกเสมอ หากรู้ว่าสุขว่าเสมอกับทุกข์ รู้ว่าทุกอย่างมีเกิด-ดับ จะสุข
ก็ไร้ความหมาย เพราะรู้แล้ววางให้หมด”
คุณทศนีย ค่อยพิจารณา²

ทศนียใช้ปัญญาพิจารณาความทุกข์จากการมีสัมมาทวิฏฐิทำให้รู้ทุกข์อย่างแจ่มชัด การค่อย ๆ
พิจารณาทุกข์และสุขว่ามีการเกิดดับเสมอกัน เป็นปัญญาที่ได้จากสัมมาวายามะ คือพยายามที่จะออกจากตัณหาที่
เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เมื่อจิตไม่พอใจที่จะมีทั้งทุกข์และสุข ทศนียจึงปล่อยวางได้ในที่สุด

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 524.

² ทมยันตี. (2552). จิตต. หน้า 587.

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีพบว่า ทมยันตีให้ความสำคัญกับจิตว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกล้วนเกิดมาจากจิตทั้งสิ้น ความสำเร็จของจิตปรากฏ 4 ลักษณะคือ จิตเป็นประธานการกระทำ พฤติกรรมทั้งหมดมีจิตเป็นแกนกลางสำคัญทำหน้าที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จิตมีอำนาจสามารถทำในสิ่งที่ตัวละครต้องการ ทมยันตีให้ความสำคัญกับการฝึกจิตโดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถฝึกจิตให้มีอำนาจและนำมาใช้ประโยชน์ได้ จิตกำหนดรูปด้วยการนำเสนอประสบการณ์หรือสัญญาเก่ามาสร้างภาพและกำหนดขึ้น เชื่อว่ามนุษย์ต้องกำหนดรูปก่อนเสมอจึงจะเกิดการแสดงพฤติกรรมหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และจิตบันทึกกรรม สังสมทั้งความดีและความชั่วส่งผลต่อชาติภพของมนุษย์ การที่มนุษย์ได้รับวิบากและกรรม เชื่อว่าเกิดมาจากจิตที่ทำหน้าที่บันทึกอย่างเที่ยงตรงและยุติธรรมที่สุด ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้แม้จะเวียนว่ายตายเกิดหลายชาติ

หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี ได้แก่ คีล 5 เป็นหลักธรรมที่ทมยันตีกำหนดให้เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข คีล 5 ยังเป็นหลักธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตของมนุษย์ให้มีความอ่อนโยนจนมีความบริสุทธิ์พร้อมที่จะบำเพ็ญธรรม คีล 5 ที่ทมยันตีให้ความสำคัญมากที่สุดคือการรักษาคีลเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร จะเห็นได้จากการเน้นให้ตัวละครเข้าใจความหมายและความสำคัญของคีล 5 และนำคีล 5 มาใช้ปรับพฤติกรรมของตัวละครด้วยการให้รับภาระหนี้สินน้อยลง ทำให้เห็นว่าทมยันตีมีมุมมองว่าการไม่รับภาระหนี้สินจะช่วยทำให้ตัวละครมีจิตเมตตาไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น ได้แก่ หุน จากเรื่อง **มายา** ทศนีย์ จากเรื่อง **จิตา** ลัทธมน จากเรื่อง **ฉนวน** วรณาและคุณดวง จากเรื่อง **ไวษณวี** จุงปะ จากเรื่อง **ขามิ** ในการศึกษาหลักธรรมเรื่องกรรมพบว่าทมยันตีใช้ในการดำเนินเรื่อง โดยนำเสนอว่าสาเหตุที่ตัวละครต้องมาพบกันไม่ใช่เหตุบังเอิญแต่เป็นเพราะทุกคนเคยมีกรรมทั้งดีและไม่ดีร่วมกันมา ตัวละครทุกเรื่องมีหน้าที่เกิดมาเพื่อใช้กรรม เมื่อหมดกรรมจึงกลับสู่แดนทิพย์ ได้แก่ หลวงปู่พระอริยเจ้า ใจแก้ว หลวงพ่อมหาฤาษี จากเรื่อง **ฉนวน** อติรูป จากเรื่อง **มายา** ไวยรี ไมตรี จากเรื่อง **ไวษณวี** พระมหาสมณะ จากเรื่อง **ขามิ** จิตา จากเรื่อง **จิตา** ผู้วิจัยพบว่ากรรมที่ทมยันตีนำเสนอมากที่สุดคือ การรับผลของกรรม แม้จะเป็นเทพเจ้าก็ต้องรับผลกรรมด้วยเช่นกัน

หลักธรรมเรื่องจิตประการต่อมาได้แก่ไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งในโลกมีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงทน และเสื่อมสลายในที่สุด พบ 2 ลักษณะคือ การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์ และไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ สิ่งที่พบมากที่สุดคือไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ โดยทมยันตีนำเสนอกฎของไตรลักษณ์ขึ้นด้วยพฤติกรรมของตัวละคร ตัวละครต้องสูญเสียบุคคลที่รักให้ตัวละครต้องพิจารณาไตรลักษณ์ จนทำให้รู้ตามความเป็นจริงว่าแม้แต่ตนเองก็ไม่สามารถพ้นจากกฎไตรลักษณ์ได้

หลักธรรมเรื่องจิตประการสุดท้ายที่ปรากฏคือ อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การดับทุกข์ที่ทำให้จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ ทมยันตีนำเสนออย่างเด่นชัด 2 ประเด็นคือ จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 และอริยสัจ 4 เป็นหนทางสู่การพ้นทุกข์ ที่พบมากที่สุดคือการให้ตัวละครพิจารณาอริยสัจ 4 ทำให้จิตพ้นจากความทุกข์ โดยเน้นทุกข์ที่ตัวละครต้องประสบในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การเสื่อม

ชื่อเสียงจาก วงสังคม การตายการพลัดพราก ทุกข์เพราะไม่สมปรารถนาในสิ่งที่หวัง ทุกข์เพราะชาติภพ และทุกข์เพราะการเวียนว่ายตายเกิด

ทมยันตินำเสนอการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 ว่า เมื่อเกิดทุกข์ต้องมีสาเหตุของทุกข์โดยใช้จิตพิจารณาทางพ้นทุกข์ด้วยอริยมรรค คือตัวละครจะพิจารณาหลักธรรมซึ่งสอดคล้องกับมรรคข้อใดข้อหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวละครสามารถพิจารณาธรรมจนหาทางพ้นทุกข์ด้วยมรรค เช่น ทศนีย์ในเรื่องใช้จิตพิจารณาทุกข์ที่เกิดขึ้นด้วยสัมมาทิฐิคือรู้ทุกข์ในอริยสัจ ทำให้เข้าใจจนจิตปล่อยวางจากความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้นวนิยายทั้ง 5 เรื่องนำเสนออริยสัจ 4 ว่าเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ ตัวละครของทมยันติที่พ้นทุกข์ด้วยการเข้าสู่นิพพานหรือเดินทางกลับสู่แดนทิพย์ ได้แก่ หลวงปู่พระอริยเจ้า จากเรื่อง **ณาน** บำเพ็ญนิโรธสมาบัติจนนิพพาน จิตา จากเรื่อง **จิตา** ชดใช้หนี้กรรมกลับสู่แดนทิพย์ อติรูป จากเรื่อง **มายา** บอกหนทางกลับบ้านให้รินทรสำเร็จจึงกลับสู่แดนทิพย์ ไวยศรี จากเรื่อง **ไวยชนวี** ทำหน้าที่อุทู่หะเพื่อหาทางกลับสู่การรวมเป็นอันหนึ่งเดียวกันกับมหาบุรุษและพระมหาสมณะ จากเรื่อง **ขามิ** กลับมาเกิดเป็นขามิเพื่อเป็นผู้พยากรณ์ เมื่อทำหน้าที่สำเร็จจึงไม่กลับมาเกิดอีก ทมยันตินำเสนอหลักธรรมอริยสัจ 4 ให้ตัวละครกลุ่มนี้ยึดเป็นหนทางสู่นิพพานและแดนทิพย์ตามความเชื่อ ตัวละครกลุ่มจึงสามารถเข้าสู่แดนทิพย์หรือนิพพานได้ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวละครที่มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อตัวละครอื่น แต่ตัวละครอื่นอยู่ในกลุ่มที่ทำหนทางในการดับทุกข์ และหาทางพ้นทุกข์ ตัวละครกลุ่มหลังนี้มักเป็นผู้ต้องการให้ปฏิบัติธรรมและศึกษาหลักธรรมหลังจากตัวละครเอกของเรื่องจากไป

ทมยันตินำแนวคิดสำคัญเรื่องจิตและหลักธรรมเรื่องจิตได้แก่ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 โดยนำหลักธรรมที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกมาเสนอในนวนิยาย ทมยันติแสดงให้เห็นว่าทั้งหมดเป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยทำให้จิตพ้นจากกิเลส เมื่อสามารถทำจิตให้ปราศจากกิเลสได้ ย่อมทำให้จิตปราศจากทุกข์และสามารถพัฒนาให้จิตพ้นทุกข์อย่างแท้จริง

บทที่ 4

กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายของทมยันตี

จากการวิเคราะห์หลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีทั้ง 5 เรื่องคือ **ฆาน จิตา มายา ไชยณวี และขามี่** พบหลักธรรมเรื่องจิต ได้แก่ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 ซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ผู้วิจัยพบว่าทมยันตีนำหลักธรรมมาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา และตำราสำคัญทางพุทธศาสนา ดังใน**คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค**¹ กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล 5 ประการ คือ 1. จะได้ทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก 2. กิตติศัพท์จะฟุ้งเฟื่องไปในทุกทิศ 3. เมื่อจะไปอยู่ที่ใดจะไม่ก่อเขินหรือได้รับคำติเตียน 4. ย่อมประกอบด้วยความเลื่อมใสไม่หลงลืมสติ และ 5. เมื่อถึงแก่ภพจะไปเกิดในแดนมนุษย์และสวรรค์ ศีลที่เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นคือศีล 5 เป็นการขัดกิเลสอย่างหยาบ ทำให้จิตมีความอ่อนโยนและควบคุมจิต ส่งผลต่อความประพฤติทางกายและวาจา ประกอบด้วย 1. เว้นจากการฆ่าสัตว์คือไม่ทำลายชีวิต 2. เว้นจากการลักทรัพย์คือไม่ลักขโมย 3. เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย 4. เว้นจากการกล่าวคำเท็จ และ 5. เว้นจากการดื่มของมึนเมา อานิสงส์ที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมากที่สุดคือศีลเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สำเร็จมรรคผลนิพพานในภายหน้า

เมื่อพิจารณาศีล 5 ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยควบคุมจิต ส่งผลต่อความประพฤติทางกายและวาจา พฤติกรรมที่แสดงออกนี้**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**² เรียกว่า กรรม มีเจตนาหรือความตั้งใจเป็นสำคัญ แบ่งเป็น กายกรรมคือความประพฤติทางกาย มี 3 ประการ ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม วจีกรรมคือความประพฤติทางวาจา มี 4 ประการ ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และเว้นจากการพูดคำหยาบ มโนกรรมคือความประพฤติทางใจ ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น การไม่พยาบาทจองเวร และการเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม จะเห็นว่ากรรมทั้ง 3 ประการ คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เป็นข้อปฏิบัติที่มีความสอดคล้องกับศีล 5 การทำพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อศีล 5 ด้วย แสดงให้เห็นว่ากรรมเชื่อมโยงกับศีลทางพฤติกรรมกาย วาจา และใจอย่างเด่นชัด

หลักธรรมประการต่อมาคือไตรลักษณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายสภาวะของไตรลักษณ์เป็นลักษณะความจริงของโลก **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**³ สรุปว่าไตรลักษณ์ประกอบด้วย อนิจจตา คือความไม่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป ทุกขตา คือสภาวะบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว อนัตตา คือความไม่ใช่ของตนและไม่มีตัวตนที่แท้จริง ภาวะที่ทุกข์เพราะไตรลักษณ์เกิดจากการประพฤติผิดศีล 5

¹ ชาญ วงศ์บาลี. (2523). *คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค*. หน้า 45-46.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 84, 233.

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. หน้า 68.

แต่เมื่อพิจารณาจนรู้ว่าเพราะไม่ใช่ศีล 5 ควบคุมความประพฤติทางใจทำให้ต้องรับผลกระทบจิตจึงเข้าใจสภาวะของไตรลักษณ์

พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ¹ กล่าวเกี่ยวอริยสัจ 4 ว่าเป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วย 1. ทุกข์ คือปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ 2. สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์หรือทุกข์ที่เกิดจากตัณหา 3. นิโรธ คือความดับทุกข์ด้วยการปล่อยวางจากตัณหา และ 4. มรรค คือหนทางสู่การพ้นทุกข์ เมื่อเรียงลำดับจัดอยู่ในหลักธรรมข้อแรกทั้งที่สาเหตุของทุกข์มักเกิดก่อนเสมอ สาเหตุแห่งทุกข์เพราะไม่ใช่ศีล 5 ควบคุมความประพฤติทางใจ การแก้ปัญหาในอริยสัจ 4 ใช้อริยมรรคมีองค์แปด คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ และสัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อยู่ในศีล 5 เป็นการทำให้จิตให้คลายจากความทุกข์ ขจัดกิเลสอย่างหยาบ จิตจึงอ่อนโยน และใช้สัมมาสมาธิ สัมมาวาจา และสัมมาสังกัปปะ จิตจึงเห็นทุกข์ตามความจริงของโลกจนจิตละพยายาบาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และคิดออกจากกามโดยมีศีลควบคุมความประพฤติของจิต

เมื่อพิจารณาหลักธรรมเรื่องจิต 4 ประการ พบว่า ทุกข์เป็นหลักธรรมสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนา จากการศึกษาทวนนิยายแนวคิดพุทธศาสนา 5 เรื่องของทมนันตี พบว่ามีการสืบทอดหลักธรรมจากทางพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนา คือศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 เพื่อสื่อว่าแท้จริงแล้วทุกข์คือปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน โดยทมนันตีมุ่งใช้กลวิธีทางวรรณกรรมถ่ายทอดหลักธรรมดังกล่าว ดังเช่นเนื้อความที่มักปรากฏในทวนนิยายทั้ง 5 เรื่อง “ทุกข์คือหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา”

แม้ว่าในทวนนิยายมุ่งนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตโดยตรง แต่ผู้อ่านก็ได้รับความเพลิดเพลินด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ 4 ประการ ได้แก่ การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา และการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร

ตัวละคร หมายถึง บุคคลที่นักเขียนบทละคร นวนิยายหรือเรื่องสั้นสร้างขึ้นในงานวรรณกรรม เพื่อให้มีบทบาทและลักษณะนิสัยตามที่ผู้เขียนต้องการ² การที่ผู้เขียนเล่าเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดหลักธรรมผ่านพฤติกรรมหรือบทสนทนาของตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าทมนันตีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร 2 ประเภทได้แก่ ตัวละครมนุษย์ มี 2 ลักษณะ คือ ตัวละครมนุษย์ และตัวละครอมมนุษย์ ผลการศึกษาครั้งนี้

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. หน้า 896-910.

² ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. หน้า 212.

4.1.1 ตัวละครมนุษย์

ตัวละครมนุษย์ในที่นี้ หมายถึง ตัวละครที่มีพฤติกรรมอารมณ์จิตใจประกอบด้วยกิเลส รัก โลภ โกรธ หลง เป็นตัวละครที่มียันต์ใช้ในการสื่อหลักธรรมเรื่องจิตอย่างเด่นชัด ผู้วิจัยพบว่ามียันต์ใช้ตัวละคร 2 กลุ่มเพื่อนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต ได้แก่ ตัวละครสตรี และตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

4.1.1.1 ตัวละครสตรี

การศึกษาบทบาทของตัวละครสตรีที่สื่อหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายของมียันต์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทของตัวละครสตรีที่สามารถบรรลุธรรมและสืบทอดพุทธศาสนาได้ บทบาทของตัวละครสตรีที่ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา บทบาทการเป็นผู้ปฏิบัติธรรม และบทบาทการเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครอื่น ดังนี้

4.1.1.1.1 บทบาทของตัวละครสตรีที่สามารถบรรลุธรรมและสืบทอดพุทธศาสนาได้

มียันต์กำหนดบทบาทของตัวละครสตรีให้เท่าเทียมกับผู้ชายโดยสามารถบรรลุธรรมและสืบทอดพุทธศาสนาได้ การสร้างตัวละครลักษณะนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ฉาน** และ **ขามี่**

ในเรื่อง **ฉาน** ในวัยเด็กใจแก้วถูกแม่เลือกมาเป็นอาหาร แต่หลวงปู่พระอริยเจ้าที่เข้านิโรธสมาบัติได้ขอชีวิตใจแก้วและฝากให้แม่เลี้ยง เลี้ยงใจแก้วจนให้เล่าและกินเนื้อสัตว์ป่าตามวิสัยของเสือ ไม่สามารถพูดภาษามนุษย์ได้ ต่อมาได้รับการฝึก นิ่งสมาธิ เรียนรู้ภาษาและพฤติกรรมของมนุษย์จากหลวงปู่ จึงมีพฤติกรรมเป็นผู้บำเพ็ญธรรม จิตของใจแก้วมีกิเลสเบาบาง เมื่อจิตได้รับการอบรมจึงเรียนรู้เร็วจนจิตมีทิพยอำนาจ สามารถติดต่อช่วยเหลือโอรสในโลกลิขิตและมนุษย์ได้ การที่ใจแก้วมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติในป่า เรียนรู้หลักธรรมและปฏิบัติธรรมกับพระอริยเจ้า ทำให้พฤติกรรมของใจแก้วแตกต่างจากมนุษย์ สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนตัวละครชาย คือ หลวงปู่พระอริยเจ้า พฤติกรรมของใจแก้วยังมีอิทธิพลต่อตัวละครชายคือ ทำให้สัทธมนแสวงหาทางพ้นทุกข์

ผู้วิจัยพบว่ามียันต์กำหนดให้ตัวละครสตรีมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้สืบทอดพระศาสนา แม้จะมีข้อจำกัดในการบำเพ็ญธรรมตามที่พุทธศาสนากล่าวไว้แต่มียันต์กลับนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับตัวละครสตรีให้มีบทบาทเท่าเทียมกับผู้ชาย โดยเน้นให้ตัวละครสตรีเป็นผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด และค้นพบหลักธรรมเรื่องจิตช่วยให้หาทางในการดับทุกข์ได้ เนื้อความบรรยายดังนี้

ใจแก้วกวาดตามองโยแห่งบุพกรรม ค่อยปลิดปลดลงทีละโย ค่อยละค่อยวางทีละเส้น ท้ายสุด
...กระแสน้ำอันคมกริบตัดขาดผืนหมอกทุกกระแส
ใจแก้วเริ่มเข้าฌานตามลำดับขั้น
จากปฐมฌานขึ้นไป
ปฐมฌานอันสงบเสียบ ชุ่มชื้น เป็นสุข ทรงความคิดอ่านในข้อกัมมฐานจากนั้นจึงละวิตกวิจารณ์
เหลือปีติ สุข และเอกัตตา ทรงอริยคุณนี้เป็นทุติยฌาน

ใจแก้วตัดปีตอกเมื่อล่วงเข้าตติยฌาน
 ทรงอุเบกขาสู ในตติยฌาน
 ตราบท่ายัตถุส ขรอุเบกขาในจตุตถฌาน
 ใจแก้วล่วงผ่านฌานแต่ละชั้นแล้วถอยกลับ แล้วผ่านฝึกให้ต้นมีวสี คือความชำนาญ ใจแก้ว
 “รู้” แค่นี้...ยัง...อีกมาก นานที่มันต้องเร่งความเพียร ฌานแค่นี้เสื่อมสลายได้¹

การเข้าสู่สมาธิของใจแก้วค่อย ๆ วางจิตให้ปราศจากกิเลสและกรรม ทมยันตีอธิบายการตัดกิเลสเพื่อเข้าสู่สมาธิตามลำดับชั้น เริ่มจากปฐมฌาน ฌาน 1 พิจารณาปิณฑุส เอกัตตคา การละวิตกพิจารณาเข้าสู่ตติยฌาน ฌาน 2 ตัดปิณฑุสอุเบกขาสูเข้าสู่ตติยฌาน ฌาน 3 และตัดสุขเหลืออุเบกขาเป็นการเข้าสู่จตุตถฌานคือฌาน 4 จะเห็นว่าใจแก้วพิจารณากระแสกรรมของตนเมื่อจิตปล่อยวางจากกรรม จึงน้อมจิตเข้าสู่ฌานตามลำดับชั้น ในตอนนี้ตัวละครสตรีใช้พื้นฐานจากการศึกษาหลักกรรมเรื่องจิต คือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์จึงทำให้จิตสงบ การพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อทำให้จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่นในกิเลส จากพฤติกรรมแสดงถึงความสำเร็จของตัวละครสตรีที่สามารถเป็นผู้นำทางพุทธศาสนาที่เท่าเทียมกับผู้ชาย

ใจแก้วนำหลักธรรมอริยสัจ 4 เทศนาธรรมสั่งสอนมนุษย์ และเทวดาในโลกทิพย์ แสดงให้เห็นว่าตัวละครสตรีสามารถบรรลุธรรม สั่งสอนมนุษย์ และเทวดาได้ตอนนี้แสดงถึงจิตของใจแก้วพบหลักธรรมที่ดับทุกข์และเพียรพยายามให้สำเร็จตามที่จิตมุ่งหวัง

ร่างขาวราวหยกสลัก ทรงสมาธิแน่วหนึ่งในความยิ่งยดแห่งโลกทิพย์ เสียงเสนาะสัทกวันทุกมุม
 แห่งจักรวาล กล่าวขานถึง ธรรมโอสธ อันจะดับทุกแห่งมนุษย์ทั้งปวง
 พึงสดับเกิดมวลมนุษย์ทั้งหลาย
 พึงน้อมนำใจ ให้ใคร่ครวญ ทำตาม
 พึงละทุกข์ หาเหตุแห่งทุกข์
 และดำเนินไปบนเส้นทางอันเป็นกระแสนิพพาน
 อะไรเล่าคือการ “สูญ” ใช้นิพพาน...ใช่แล้ว ทุกข์ทั้งสิ้น ทั้งมวล มนุษย์พึงน้อมนำใจเกิด²

ทมยันตีกำหนดให้ใจแก้วแสดงเทศนาปาฏิหาริย์อันเป็นหัวใจหลักของพุทธศาสนาคืออริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์ ทุกข์ที่สามารถดับด้วยการนิพพานสื่อให้เห็นว่าทมยันตีมองว่าสตรีสามารถเป็นผู้นำทางศาสนาได้ ทมยันตีนำเสนอบทบาทตัวละครสตรีให้มีความโดดเด่นมากกว่าตัวละครชายคือสัทมน โดยกำหนดให้ตัวละครสตรีเป็นผู้ที่ทำให้ตัวละครชายเข้าใจหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนา และมุ่งบำเพ็ญธรรมเพื่อหลุดพ้นจากกิเลส ทำให้ตัวละครอื่นเห็นพฤติกรรมและนำมาเป็นแบบอย่างในการแสวงหาทางพ้นทุกข์อีกด้วย

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 553.

² ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 554.

ในเรื่อง **ขามิ** ขามิเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการกลับมาเป็นผู้พยากรณ์ดวงชะตาของนครกาสา ทมยันตีนำเสนอว่าการที่จะเป็นผู้นำทางศาสนาได้นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นเพศชายเสมอไป จึงสร้างให้พระมหาสมณะเลือกถือกำเนิดใหม่ในเพศสตรี

ขามิเป็นนักบวชหญิงผู้พยากรณ์ ผู้กลับชาติมาจากมหาสมณะ คณานักบวชที่เคยอึดอัดใจต่อคำ “นักบวชหญิง” ดูเหมือนจะพากันเมินเฉย
จิต...ไม่มีเพศชาย...หญิง
เพศ...แบ่งกันในระดับกายหายาบเท่านั้น¹

จะเห็นว่าผู้เขียนนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับจิตที่อยู่ในรูปแบบของพลังงานไม่มีการแบ่งเพศ แต่มนุษย์มีการแบ่งเพศเพราะเป็นกายหายาบที่มองเห็นด้วยตาเปล่า เมื่อเห็นกายหายาบจิตจึงสมมติสิ่งที่เห็น เรียกชื่อสิ่งที่มองเห็นด้วยการปรุงแต่ง การกลับชาติมาเกิดของมหาสมณะจึงเป็นการเน้นบทบาทของสตรีว่าสามารถบรรลุธรรมได้

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงบทบาทของสตรีที่เท่าเทียมกับผู้ชาย คือเหตุการณ์ตอนที่ขามิฝึกฝนให้พร้อม เพื่อพยากรณ์อนาคตของนครกาสาว่าจะเป็นนครในตำนานที่ไม่มีใครสามารถเดินทางเข้ามาได้ ยกเว้นผู้มีบุญเท่านั้น นครแห่งนี้จะกลับมารุ่งเรืองอีกครั้งเมื่อพุทธศาสนามีพระศาสดาองค์ใหม่มาตรัสรู้

รอยแย้มเยือนปรานี ละมุนราวมาลีสยายกลีบ ไม่มีใครคำนึง
มาลีคลี่บาน มินานก็โรยรา
อาทิตยอุทัยเจดจ้า มินานก็อัสดง
ชีวิตอุบัติ ชำรง มินานก็ร่วงหล่น มรณา
เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นวัฏจักรชั่วกลับซ้ำสลับต่อไป
ร่างพอม บาง ขยับลุกยืนหยัดตรง แสงอาทิตย์เป็นลำพุ่งปราดมากระทบจีวรสีทอง อีกคราที่ก่อเกิด
เสียงกระหึ่มทั่วลาน

สา-ธุ

มีข่าวถูกนำมาเทียบ และแล้วอาชาตัวงามก็ชูหัวขึ้นสูง ร้องก้องโหยหวน ครวญคราง และเสมือนน้ำตาจะหยาดริน ขามิเอื้อมหัตถ์ไปแตะแผงคอ ลูบไล้ริมฝีปากขยับเบาตุจ...ส่งภาษา...ปลอบโยน อาชาขาก้มหัวต่ำ...ยอมรับแต่โดยดี²

¹ ทมยันตี. (2552). *ขามิ*. หน้า 346.

² ทมยันตี. (2552). *ฉาน*. หน้า 357.

จากข้อความจะเห็นได้ว่า ทมยันตีนำเสนอแนวคิดดังกล่าวด้วยการให้ซามีทำหน้าที่สำคัญในฐานะพระมหาสมณะผู้กลับชาติมาเกิด เมื่อกล่าวคำทำนายจบจึงให้ซามีแสดงธรรม “มาลีคลีปาน มินานกิโรยรา” อันเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงไตรลักษณ์ สรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนเพื่อเป็นการเตือนสติของชาวนครกาสาให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น ทำให้ชาวนครกาสาเกิดศรัทธา แม้แต่ม้าซึ่งเป็นสัตว์ยังรับรู้และรู้สึกโศกเศร้าอาลัยในซามีที่จะต้องจากไปด้วยเช่นกัน เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการยอมรับผู้นำในเพศสตรีอย่างหมดความเคลือบแคลงใจ

4.1.1.1.2 บทบาทของตัวละครสตรีที่ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ทมยันตีกำหนดบทบาทของตัวละครสตรีให้เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแก่ตัวละครตัวอื่นให้เข้าใจหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสนา โดยกำหนดให้เป็นผู้ทรงภูมิ มีอาวุโส และเข้าใจหลักธรรมลึกซึ้ง เป็นแบบอย่างสร้างศรัทธาให้แก่ตัวละครตัวอื่นได้

เขามอง “เปลือก” ของคุณยาย ท่าน “ให้” มรดกแก่เขาเช่นกัน
 “ผมจะสอนเขารับคุณยาย”
 คุณยายใช้เปลือกจนวาระสุดท้าย แล้วเขา...จะไม่เดินตามกระไรได้
“ทุกข์ ต้นเหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางดับทุกข์”
 ตัวรู้ถึงความทุกข์ขึ้นมาเป็นสาย ดุจกระแสน้ำที่ฟุ้ง ๆ มา
 “ท่านฉลาดในการเรียบเรียง!”

เมื่อทุกข์ก็รู้เหตุแห่งทุกข์ การจะดับทุกข์ต้องรู้หนทาง อีกครั้งที่เขาซาบซ่านภายใน อะไรที่มนุษย์รู้จัก มนุษย์ยอมไม่กลัว เหมือนมนุษย์กลัวผีเพราะไม่รู้ว่าในความมืดมีอะไร ถ้ามนุษย์รู้ว่าทุกข์ที่ตนแบกติดตนทรมานติดตัวไปมีสิ้นสุด เจกเต่าที่ต้องแบกกระดองหนักหนาไปด้วยทุกแห่ง มนุษย์อาจจะ
 “ค่อย ๆ วาง”

ใช่...ต้องค่อย ๆ วาง¹

ยายอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาลเพื่อใช้ในการศึกษาของนักศึกษาแพทย์ จากพฤติกรรมของยายแสดงหลักธรรมที่ชัดเจนนั่นคือ ทุกข์ที่ยายต้องพบเมื่อยังมีชีวิตอยู่จากสังคมรอบข้างและครอบครัวทำให้เข้าใจต้นเหตุแห่งทุกข์คือกิเลส และกรรม จึงหาทางดับทุกข์โดยศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนา ด้วยการรักษาศีลปฏิบัติธรรมซึ่งยายเชื่อว่าเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ หรืออริยสัจ 4 จากเนื้อความนี้ ทมยันตีสื่อให้เห็นหลักในการดำเนินชีวิตและลัทธิธรรมของชีวิต ด้วยการสร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่าน

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 487.

ทมยันตีใช้บทบาทของตัวละครสตรีคือยายของพรรณธรรมาเสนอหลักธรรมเรื่องจิตคืออริยสัจ 4 โดยให้เป็นผู้ชี้แนะแก่ตัวละครตัวอื่น เช่น พรรณธรรมาและสัทมน ยายสามารถอธิบายหลักธรรมได้อย่างน่าเชื่อถือ เป็นผลมาจากการสร้างตัวละครให้มีการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนด้วยการเข้าวัด ทำบุญ ฟังเทศน์มาเป็นเวลานาน เป็นผู้ประสบกับสุขและทุกข์มาตลอดชีวิต ทำให้ตัวละครตัวอื่นเข้าใจและยอมรับ และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเต็มใจ

ในเรื่อง **ขามี่** ทมยันตีสร้างให้ขามี่เป็นตัวแทนของสตรีนครกาสา ซึ่งตามชนบทประเพณีจะต้องให้เกียรติเพศชายมากกว่าหญิง ในประเพณีนิยมของชาวนครกาสาจะยกย่องนักบวชชายสูงสุด เด็กชายบ้านไคหากได้รับเลือกให้เป็นนักบวชแห่งมหาวีรแล้วจะได้รับการเคารพสูงสุด แม้ว่าในนครแห่งนี้จะมีนักบวชหญิงแต่ก็ต้องไปใช้ชีวิตอยู่ในวิหารที่กันดาร ผู้เขียนกำหนดให้พระมหาสมณะเลือกถือกำเนิดเป็นสตรีเพศ ทำให้นักบวชในมหาวีรกลางแกลงใจ นับเป็นการนำเสนอหลักธรรมคือเรื่อง ไตรลักษณ์อย่างเด่นชัด คือ กฎแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้คงทนตลอดไป การยึดมั่นถือมั่นในรูป รส กลิ่น เสียง เพศกำเนิด นับเป็นความทุกข์ การกำหนดจิตให้เรียนรู้สภาวะของไตรลักษณ์ ทำให้จิตเกิดการปล่อยวาง เข้าถึงหลักธรรมอันเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4

ผู้เขียนยังสร้างขามี่ให้มีลักษณะตัวละครที่มีที่มาจากการกรรม คือการกระทำของพระมหาสมณะซึ่งมีเจตนาจะใช้เพศหญิงเป็นลือนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

พวกเด็ก ๆ คอยชะเง้อมอง และพอเห็นขามี่ก็กระโดดโลดเต้น เพราะเริ่มรู้กันแล้วว่า สักวัน ขามี่จะต้องไปอยู่วัด การไปอยู่วัดนั้นเป็นปกติของชาวกาสา ไม่ใช่แต่เด็กชาย เด็กหญิงก็เป็นสามเณรีได้ บางคนได้รับการนับถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณชั้นสูงด้วยซ้ำไป

การเป็นขามี่ จึงปกติ

เพียงแต่ถ้าไปอยู่วัด ก็จะได้เล่นกันอีก เด็ก ๆ ชาวกาสาจะอ้วนกลม แข็งแรง เพราะในภูมิภาคนี้ และอากาศเช่นนั้น เด็กที่อ่อนแอจะอายุสั้น

ขามี่ตัวเล็ก ผอม อ่อนแอ

แม้กังวลกับสุขภาพของขามี่ตลอดมา หากก็ปลอบใจตัวเองว่า

“ต้องเป็นไปตามกรรมะ”

“กรรมะ” จะกำหนดทุกอย่าง แม้แต่ตัวขามี่ แม่ก็บอกว่า

“ขามี่ถูกกำหนดมาแล้วให้เป็นขามี่”

“แล้วแม่ถูกกำหนดให้มาเป็นอะไร?”

“ถูกกำหนดให้มีวาสนาดูแลขามี่”¹

¹ ทมยันตี. (2552). *ขามี่*. หน้า 79.

พระมหาสมณะเกิดเป็นขามี่เพราะกรรมที่ต้องกลับมาพยากรณ์อนาคตของนครกาสา ขามี่มีลักษณะที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป คือรูปร่างเล็ก ท่าทางอ่อนแอ ผู้เขียนสร้างให้สตรีมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้แก่ตัวละครตัวอื่น ด้วยการสร้างที่มาของขามี่ให้มีลักษณะพิเศษ เช่น การพบขามี่ในซากเครื่องบินตก ขามี่รอดชีวิต ขณะที่ตัวละครอื่นเสียชีวิต การถูกทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่การเลือกข้าวของเครื่องใช้ที่เคยเป็นของพระมหาสมณะ การต้องฝึกตนมากกว่านักบวชอื่น เป็นการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากเด็กวัยเดียวกัน การสร้างตัวละครแบบนี้เพื่อให้ขามี่โดดเด่นเหนือตัวละครอื่น

แต่ไหนแต่ไร ใคร ๆ ก็ขานแต่...ขามี่ นักบวชหญิง จนกลายเป็นชื่อ เพราะไม่เคยมีใครเรียกชื่ออื่นเลย เพื่อนเล่นทุกคน “ไม่ค่อย” ประหลาดใจเพราะเด็กชายที่เตรียมเป็นนักบวชจะแต่งชุดสีน้ำตาลแดง จวบจนเป็นสามเณร ส่วนสามเณรที่มีจำนวนน้อย จะแต่งชุดขาว

เมื่อเป็นนักบวช จะครองจีวรสีออกแดง

ถ้ามีผ้าสีทองห่มทับ จะเป็นนักบวชผู้มีสมณศักดิ์

นักบวชชั้นสูงจริง ๆ จะห่มจีวรสีทอง

แต่ขามี่ห่มจีวรสีเหลืองเข้มออกทอง ราวกับแสดงว่า...ขามี่เดินทางมาจากชาติภพอันยิ่งใหญ่...

เจ้าตัวเองก็ซึมซับต่อจิตวิญญาณที่เคยมี เคยเป็น และจะ “ต้องเป็น” ต่อไป¹

การสร้างคุณสมบัติให้ขามี่มีความพิเศษแตกต่างจากเด็กธรรมดา เพื่อให้ขามี่มีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้แก่ตัวละครตัวอื่น “ขามี่เดินทางมาจากชาติภพอันยิ่งใหญ่...เจ้าตัวเองก็ซึมซับต่อจิตวิญญาณที่เคยมี เคยเป็น และจะ “ต้องเป็น” ต่อไป” ข้อความนี้เป็นการชี้คุณลักษณะของขามี่ว่ามีอดีตชาติเป็นพระมหาสมณะและกลับมาเพื่อทำหน้าที่พยากรณ์นครกาสา

4.1.1.1.3 บทบาทการเป็นผู้ปฏิบัติธรรม

การกำหนดบทบาทให้ตัวละครสตรีเป็นผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ตัวละครตัวอื่นนั้น ทมยันตีเน้นคุณลักษณะพิเศษนี้ด้วยการสร้างตัวละครให้มีคุณธรรมสูง ปรากฏในนวนิยายจำนวน 4 เรื่องได้แก่ **มาน ขามี่ จิตา** และ **ไวษณวี** ทมยันตีสร้างตัวละครใจกว้างให้มีคุณลักษณะพิเศษคือ ทศบารมีหรือบารมีสิบประการ เป็นการสร้างตัวละครตามลักษณะคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ ซึ่งต้องบำเพ็ญบารมีสิบประการก่อนจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ปรากฏเนื้อความว่า

ไฉ่ตัวเล็ก ดีที่มีความเพียรคือวิริยะ อันเป็นข้อหนึ่งในบารมีสิบประการ เพราะบารมีคือความเต็มไม่บกพร่อง ผู้ที่จะมีทิพยอำนาจ ต้องเป็นผู้ทรงศีลให้ถึงแก่นแท้แห่งใจ มิใช่รักษาแค่รู้ได้ พูดได้ **ต้องมีทาน**คือการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน **ต้องมีสังกะ**แห่งความตั้งใจจริง **มีวิริยะ**คือความเพียรพยายาม

¹ ทมยันตี. (2552). *ขามี่*. หน้า 84.

เช่น ไม้ตัวเล็ก **มีปัญญา**ในการพิจารณา **มีความเมตตา**เป็นสันดาน หากไม้ตัวเล็กต้องพิสูจน์ในกาลต่อไปคือ **มีเนกขัมมะ** คือไม่ยินดีด้วยรูป รส กลิ่น เสียง หรือเปล่า **มีขันติอดกลั้น** ไม่ยอมต่ออารมณ์ฝ่ายชั่วหรือเปล่า **มีอธิฐาน**คือความตั้งมั่นในทางที่ถูก พยายามแก้ไขในสิ่งผิดหรือเปล่า และ**มีอุเบกขา** ไม่ยินดียินร้ายต่อโลกวิสัยหรือเปล่า¹

ทมยันตีสร้างตัวละครสตรีที่จะปฏิบัติธรรมให้มีคุณลักษณะของทศบารมี คือจะต้องมีวิริยะคือความเพียร ทานคือการให้ สัจจะคือความตั้งใจจริง มีปัญญา มีความเมตตา เนกขัมมะคือไม่ยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง มีขันติคือความอดกลั้น อธิฐานคือความตั้งมั่นในทางถูก มีอุเบกขาคือไม่ยินดียินร้าย และทานคือการให้การเสียสละ จากตัวอย่างพฤติกรรมของไม้ตัวเล็กคือใจแก้วนับว่าเป็นตัวละครสตรีที่ถูกกำหนดให้เริ่มปฏิบัติความเพียรคือวิริยะบารมีก่อน เป็นแบบอย่างในการหาทางพ้นทุกข์ให้แก่ตัวละครอื่น

ในเรื่อง**ขามิ** ทมยันตีกำหนดให้ขามิต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมในการเป็นผู้พยากรณ์ ด้วยการฝึกพื้นฐานของการนั่งสมาธิ การเรียนรู้กสิณ ดังเนื้อความว่า

ขามิต้องใช้เวลากว่าเจ็ดวันเพราะหิมะจะแห้ง นักบวชผู้ทรงสมาธิจึงสามารถใช้ชีวิตบนเทือกเขาสูงได้โดยวิธีนี้

กสิณไฟ ให้ความร้อน

กสิณน้ำ ให้ความเย็น

ขามิจะต้อง “รู้จัก” แม่ธาตุทั้งสี่คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แม่ธาตุที่ประกอบเป็นสรรพสิ่งกระทั่งมนุษย์

ลมที่สำคัญที่สุด คือ ลมหายใจ

ลมที่เป่าธาตุไฟในร่างกายให้อบอุ่น

ลมที่ทำให้ธาตุ ดิน น้ำ ในร่างกายประสมกลมกลืนกัน²

จะเห็นได้ว่าข้อความข้างต้นนี้ ผู้เขียนนำเสนอการฝึกฝนการเป็นผู้พยากรณ์ของขามิที่ต้องใช้ชีวิตในถ้ำที่โหดร้าย มีความเป็นอยู่ขัดสนต้องใช้ความอดทนสูง การบรรยายจากความยากลำบากของสถานที่ที่อยู่อาศัย ซึ่งขามิสามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพความยากลำบากนี้ได้ นับเป็นการถ่ายทอดคุณสมบัติของการเป็นผู้นำซึ่งเป็นสตรีเพศที่มีความอดทน

นอกจากการกำหนดคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว ทมยันตียังสื่อให้เห็นว่าจิตที่จะได้รับการพัฒนานั้นต้องใช้ความเพียรพยายามในการฝึกบำเพ็ญตนด้วยหลักธรรมพื้นฐาน คือ ศีล 5 อย่างเคร่งครัด เพื่อแสดงคุณลักษณะที่โดดเด่นของตัวละคร การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทบาทผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นตัวช่วยให้แก่ตัวละครตัวอื่น ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ตัวละครสตรีที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแบบอย่าง และตัวละครสตรีที่ปฏิบัติธรรมเพื่อแสวงหาบรรลุนิพพาน

¹ ทมยันตี. (2552). ฌาน. หน้า 144.

² ทมยันตี. (2552). ขามิ. หน้า 172.

ก. ตัวละครสตรียที่ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแบบอย่าง

ทมยันตีกำหนดบทบาทให้ตัวละครสตรียปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ตัวละครตัวอื่นที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมื่อต้องประสบกับความทุกข์ เพื่อให้หน้าหลักปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างจากตัวละครสตรียนี้ไปใช้ได้ ตัวละครสตรียจึงมีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนา ดังความบรรยายว่า

“โอ้เอ๋ย...ยายพรรณ” ผู้มากด้วยวัยกลับหัวเราะ

“แค่พูดถึงศพ ถึงความตายก็กลัวเสียแล้ว มีใครบ้างลูกไม่ตาย คิดดู...โลกนี้มีอายุเท่าไร เคยมีคนมาเท่าไร เคยมีคนไม่ตายบ้างไหม ทุกหนทุกแห่งในโลกตายทับตายถมกันมานาน้อยแคไหน มัณธรรมาโลกทั้งนั้น พระพุทธเจ้าเคยสอนไว้ว่าถ้าคนเราคิดถึงความตายไว้ทุกลมหายใจเข้าและออก จะทำให้ไม่กลัวตาย ไหน ๆ ก็ตาย ไหน ๆ ก็ตาย เราเตรียมพร้อมไว้ไม่ดีหรือลูก ถ้าจะพูดไป ที่นั่งทำอยู่นั้นก็เป็นกิเลส แต่เป็นกิเลสขณาคกลาง คือยังต้องการแจกหนังสือ มีเรื่องนั้น มีรูปยังงี้เลือกปฏิบัติให้มันดูดี” คนพูดหัวเราะสนุกสนานราวกับเล่าอะไรซ้ำชั้น

“ลงเป็นศพแล้ว จะหนุ่ม จะสาว จะแก่ จะนางงาม มันก็น่าละเหมือน ๆ กันหมด”¹

จากเนื้อความข้างต้น ทมยันตีสื่อหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตผ่านพฤติกรรมของ “ยาย” ตัวละครสตรียที่ให้พรรณนาเข้าใจเกี่ยวกับการเสียชีวิตของคนที่กำลังจะเกิดขึ้น ทุกสิ่งย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทุกชีวิตเกิดมาต้องตาย ไม่มีใครจะสามารถรอดพ้นจากความตายไปได้ เป็นการเตรียมตัวตายอย่างมีสติซึ่งผู้พูดคือผู้ที่กำลังจะตาย ทำให้พรรณนาเข้าใจและยอมรับเมื่อถึงเวลาที่คุณยายต้องเสียชีวิต สะท้อนหลักธรรม “ไตรลักษณ์” อนิจจังคือความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร สื่อให้เห็นจิตที่สามารถเข้าถึงธรรม เห็นความเป็นจริงของโลก ทำให้สามารถละวางจิตที่ยึดเหนี่ยวกับกิเลสอย่างเข้าใจ จนทำให้สามารถดำรงตนเองอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ในเรื่องจิตตา ทศนียเป็นยาของจิตตา การได้อยู่ใกล้ชิดกับจิตตาทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือการไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เข้าวัดทำบุญ ถือศีลอย่างเคร่งครัด นั่งสมาธิ จนทำให้ทศนียเข้าใจหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนา

ผู้ต้องการบุญมุ่งใช้ “กลืนทอง”

จุดความสว่างกระจ่างแห่งทองให้เกิดให้ได้ ญาณทัศนะจะแจ่มใสเร็วกว่าปกติ หากผู้มีพื้นชอบคิดหาเหตุผล ไม่ว่าในสิ่งใด ชอบที่จะใช้ “ปัญญา” พิจารณาเป็น “วิปัสสนากรรมฐาน”

พิจารณาทุกสิ่งให้รู้แจ้งว่าท้ายสุดจะเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

หากทั้งสมถภาวนา และวิปัสสนาก็เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จิตที่เป็นสมาธิแล้วจะเกิดปัญญา และวิปัสสนาก็ต้องสงบ ไม่ส่าย สาย ชัดไปนอกตัว โดยอาศัยสมาธิ

คุณทศนียได้อารมณ์ทั้งสองประการโดยไม่รู้ตัว²

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 449-450.

² ทมยันตี. (2552). จิตตา. หน้า 541.

ทัศนีย์เข้าใจหลักธรรมไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จากการปฏิบัติธรรมทั้งการปฏิบัติแบบสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานการปฏิบัติธรรมทั้งสองแบบนี้เป็นพื้นฐานให้ตัวละครสตรีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ตัวละครอื่นในเวลาต่อมา จากพฤติกรรมของทัศนีย์ทำให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมเป็นพื้นฐานของจิตที่ดี เมื่อจิตดีก็ทำให้ตัวละครพัฒนาตนเองจนมีพฤติกรรมที่ดีได้ ดังนั้นตัวละครที่เป็นแบบอย่างได้จึงถูกสร้างให้มีพื้นฐานของการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี

ข. ตัวละครสตรีที่ปฏิบัติธรรมเพื่อแสวงหามรรคาสุนิพพาน

ตัวละครสตรีที่มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างแสวงหามรรคาสุนิพพานคือ ใจแก้ว ซึ่งในอดีตชาติถวายน้ำผึ้งให้แก่หลวงปู่พระอริยเจ้าที่เพิ่งออกมาจากนิโรธสมาบัติ การมีพระอริยเจ้าเป็นผู้สอนปฏิบัติธรรมจึงสร้างอุปนิสัยในการแสวงหาทางสุนิพพานแก่ใจแก้ว ดังปรากฏเนื้อความว่า

แต่ไอ้ตัวอนัตตา ไม่รู้เป็นยังงี้ ตัวปู่ไม่เคยชี้

สิ่งที่มันหลับตา รู้ กับลืมตาก็รู้ ผิดแผกมากมาย สุดท้ายตัวปู่ก็พาฉันไปบนก้อนหินแบนสูงนั้น
ลัญชาตญาณสอนให้มันกลัว มันย่อตัวแต่พื้น ระมัดมัน อย่างเวลาเป็นก้อนหินที่แม่สอนให้เอาเล็บตะกั่ว

“นั่ง...ริมขอบ”

ยืนนานวันมันยิ่งเชื่อตัวปู่ บางที...บัดนี้อาจจะมากกว่าแม่กว่าพี่โดยมันก็ไม่รู้ว่าทำไม แด่ยามอยู่
ใกล้ มันรู้สึกสบาย ปลอดภัยก็แล้วกัน

บนก้อนหินลมแรงกระโชกเสมอ

มันนั่งสองขาขัดสมาธิริมขอบสุด ลมจัดทำให้ตัวไหวโยก ผมยวพัดปลิวพันรอบตัว...

มันนั่งขัดสมาธิด้วยความไม่สบายใจเป็นครั้งแรก ขอบหินยื่นห่างจากผาภายใต้ ถ้ามันร่วงลงไป

มันจะตะกุกขึ้นมาได้ยังงี้ แต่ตัวปู่ก็บอกด้วยภาษาใจ

“ดูจุดใส ๆ ตรงกลาง”

ความเคยชินทำให้มัน “จับ” แก้วกลม ๆ โชติช่วงได้ในวิปตา แต่ตอนจะมองเฉพาะกึ่งกลาง

มันก็กลัวตก มันพะวักพะวน ถ้ามันผลอ มันก็ล้มตกลงไปแน่

เจ้าตัวเล็กถูกสอนให้รู้จักคำว่าสติ!¹

ทมยันตีสร้างตัวละคร “ใจแก้ว” ให้หลวงปู่พระอริยเจ้าดูแลตั้งแต่เด็ก จึงได้รับการฝึกให้นั่งสมาธิและได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักหลักธรรมทางพุทธศาสนา หล่อหลอมให้ใจแก้วมีจิตใจใฝ่ในทางธรรม ทำให้มีพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี หลักธรรมที่หลวงปู่ต้องการให้ใจแก้วเรียนรู้คือ อนัตตา คือความว่าง เพื่อให้จิตของใจแก้วว่างจึงเกิดความสะดวกเป็นสมาธิง่าย สื่อให้เห็นว่าเมื่อจิตของมนุษย์เข้าถึงความเป็นอนัตตา จิตก็จะไม่ยึดติด จิตที่ว่างเป็นจิตที่บริสุทธิ์ ง่าย และเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนาเพื่อพัฒนาจิตต่อไป ซึ่งใจแก้วฝึกจิตของตนจนเข้าถึงความเป็นอนัตตาได้ การฝึกสมาธิของใจแก้วขั้นนี้เรียกว่าสมาธิขั้น

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 12.

อุปการสมาธิ¹ หลวงปู่ต้องการให้ใจแก้วรู้จักวางจิตให้ว่างจนนิ่งสมาธิบนผาสูงแล้วไม่พลัดตกลงมา พฤติกรรมการปฏิบัติธรรมของใจแก้วส่งผลให้ตัวละครอื่นได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิต นำมาเป็นแบบอย่างในการแสวงหาวิธีการดับทุกข์ ดังเนื้อความว่า

“หัวใจแห่งพุทธศาสนา สิ่งสำคัญที่จะทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ สิ่งที่จะนำไปสู่ความสงบ ระเบียบเยือกเย็น พระพุทธเจ้าได้ทรงดำรัสแล้วอะไรคือทุกข์ อะไรคือเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือความดับทุกข์ และทางดำเนินถึงความดับทุกข์ สิ่งเหล่านี้เป็นปาฏิหาริย์เดียวที่จะทำให้เรามีสุขยิ่งกว่าปาฏิหาริย์ทั้งปวง”

ริมฝีปากแดงสดยิ่งชาติแต่ยม...พอใจ...ไม่มีปาฏิหาริย์ใดวิเศษเท่าเทศนาปาฏิหาริย์เช่นกัน

ดอกเตอร์สัทมนทำหน้าที่ลูกตถาคตแล้ว

ดอกเตอร์สัทมนมิใช่ชาวพุทธทางมรดกแล้ว ²

ทมนันตีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่าน “สัทมน” ตัวละครชายที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่แตกต่างจากใจแก้ว เมื่อเข้าใจหลักธรรมที่แท้จริงของพุทธศาสนา สัทมนจึงมีมุมมองในหลักธรรมของพุทธศาสนาที่ละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การมองเห็นหลักธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาคือ ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 ทำให้สัทมนเปลี่ยนมาอยู่ในฐานะเป็นผู้สืบทอดพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นอย่างเต็มเปี่ยม สื่อถึงหลักธรรมเรื่องจิตว่าหากจิตของมนุษย์เข้าใจหลักธรรมคือ ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 เหมือนสัทมน มนุษย์ก็สามารถช่วยเหลือตนเองให้พ้นทุกข์ได้

ในเรื่อง **ขามิ** ขามิเป็นตัวละครที่มีอิทธิพลต่อตัวละครตัวอื่นได้แก่ จุงปะ อดีตพระพี่เลี้ยงในอดีตชาติ ดวงจิตรักและผูกพันกับขามิทำให้ไม่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้ การพบกันในชีวิตภพนี้ ขามิสอนให้จุงปะรู้จักการวางความรักความผูกพันที่มีต่อตน

“ไปกันเถอะ”

จุงปะไม่สนใจว่าขามิมาจากไหน และจะชวนไปไหน ถ้าเมื่อใดขามิชวน แค่อย...ไป...จุงปะก็

พร้อมจะไปด้วยโดยไม่ชักถาม

อีกครั้งที่ได้เดินทางร่วมกัน ³

¹ การฝึกสมาธิขั้นต้น ๆ ที่เรียกว่า วิปัสสนาสมาธิ คือสมาธิที่ใช้ประกอบกับวิปัสสนา หรือเพื่อสร้างปัญญาอันรู้แจ้ง อันเป็นสมาธิในระดับระหว่างขณิกสมาธิกับอุปจารสมาธิเท่านั้น สมาธิเฉียด ๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ (access concentration) เป็นสมาธิขั้นระบับนิรเวณไม่ได้ ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌาน

² ทมนันตี. (2551). ฌาน. หน้า 551.

³ ทมนันตี. (2552). ขามิ. หน้า 320.

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า จิตของจุงปะมีความรักความผูกพันกับชามิ ขณะที่จุงปะฝึกสมาธิอยู่ในวิหารของตน เพลอสดินก็ถึงชามิว่าได้เข้ามาสอนวิธีการหายใจขณะนั่งสมาธิ การฝึกเป็นไปด้วยความลำบากเพราะจุงปะยังไม่เคยฝึกมาก่อน ความกลัวทำให้จิตปรุงแต่งสร้างภาพงูพิษ กลิ่นเหม็นของซากพืชและสัตว์ แต่ด้วยความรักความผูกพันที่มีต่อชามิทำให้จุงปะเชื่อฟัง และสามารถฝึกลมหายใจตามทีชามิสอนได้

“จุงปะ”

เสียงเสนาะใส ดังมาจากม่านหมอกที่คล้ายม้วนตัวอยู่รอบด้าน และแล้วม่านขาวก็ม้วนตัว

เป็นช่อง

ชามิปรากฏร่าง แล้วเคลื่อนกลายเป็น “มหาสมณะ” จากนั้นก็เปลี่ยนมาเป็น “ชามิ”

จุงปะนั่งมอง ปล่อยให้ภาพคลี่คลายกลับไป กลับมา

“ถูกแล้ว...” ชามิกับมหาสมณะ สลับเปลี่ยนไปมา “จิตกำหนดรูป ต้องการรูปใดจะพบรูปนั้น

เจ้าเล่า...พบหน้าตาเดิมแท้ของตนหรือยัง?”

“พระเจ้าข้า” เสียงจุงปะเองก็กังวานใส ในความแว้งว้าง

“หนาย...ก็ควรอยู่ แต่ความหนาย ความไม่อยาก...กระทั้งไม่อยากเป็น ไม่อยากพบ-เห็น

ก็เป็นตันทา”

“ควรตั้งอยู่ในอารมณ์ใดพระเจ้าข้า?”

“ไม่มีอารมณ์”

คำตอบสั้นแล้วม่านเมฆขาวก็ม้วนตัว “ภาพ” ทั้งหมดสูญสลาย... จุงปะคืนสติ รู้ตัวแค่

“หนาย” ด้วยเห็นกฎแห่งไตรลักษณ์ยังมีใช้

ต้อง “รู้” แต่ “รู้ลึก” มิได้

ธรรมะเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน วาจาที่เอื่อยอ้าง อรรถาธิบาย บางครามีตรงต่อการปฏิบัติ...

ภายนอกมืดแล้ว จุงปะลุกออกมาเดิน¹

จะเห็นได้ว่า ทมยันตินำเสนอไตรลักษณ์ผ่านตัวละครชามิ เพื่อแสดงบทบาทเป็นผู้ช่วยให้รู้แจ้งในไตรลักษณ์ ด้วยการแสดงภาพสลับกันไปมาระหว่างชามิกับมหาสมณะ สุดท้ายจบลงด้วยการอธิบายถึงความว่างคืออนัตตา ทำให้จุงปะรู้แจ้งในธรรมะมากขึ้นตามลำดับ

ผู้เขียนนำเสนอความรักความผูกพันของจุงปะที่มีต่อชามิ สะท้อนให้เห็นว่าความรักความผูกพันคือกรรมที่ทำให้มนุษย์เกี่ยวข้องกัน เป็นกิเลสอย่างละเอียดที่สุดที่มนุษย์ตัดได้ยาก การจะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้จะต้องละวางให้ได้ จะเห็นได้จากการที่จุงปะต้องกลับชาติมาเกิดเพื่อดูแลชามิเหมือนเป็นกงล้อแห่งกรรมที่หมุนเวียนไป แล้วหมุนวนซ้ำกลับมายังรอยเดิมอีกครั้ง เพราะตัดความรักความผูกพันที่มีไม่ได้ ชามิจึงเป็นตัวละครสตรีที่มีบทบาทในการเป็นผู้แนะนำตัวละครอื่น

¹ ทมยันตี. (2552). ชามิ. หน้า 347-348.

4.1.1.1.4 บทบาทการเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครอื่น

การกำหนดบทบาทให้ตัวละครสตรีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือตัวละครอื่น นับเป็นลักษณะเด่นสำคัญอีกประการหนึ่งในการสร้างตัวละครของทมยันตี ทมยันตีแสดงทัศนะว่าผู้หญิงก็มีความเข้มแข็งและเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่น สามารถช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาได้

ในเรื่อง **ฉาน** หลังจากทีใจแก้วเดินทางออกจากเมืองลับแลเพื่อหาสถานที่ปฏิบัติธรรม ใจแก้วพบถ้ำแห่งหนึ่งที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ในขณะที่ปฏิบัติธรรมนั้นใจแก้วพบยักษ์เฝ้าสมบัติในถ้ำ ยักษ์ตนนี้รบกวนการปฏิบัติธรรมของใจแก้วเพราะเกรงว่าใจแก้วจะนำสมบัติที่ตนเฝ้าไว้ไป

พระ...ที่คนตัวโตชี้ เป็นวัดถ้ำวาว ๆ เหลืองอำมก็มี เป็นแก้วสว่างต่างสีก็มี เรียงรายอยู่บนแท่นหินบนผนังถ้ำ

“ไม่เอา” ใจแก้วเล็กไม่รู้จักเอาไปทำไม

“เอาไปเถอะ ให้...”

คนตัวโตถวายพระแก้วผมนิกโส แลเห็นเป็นสรวงกลังภายในม้ายดเยียดให้จริงจัง

“เก็บไว้ที่นั่นเถอะ”

เสียงมันนุ่มนวล เพราะคนตัวโตทำท่าผัดหวังที่มันไม่ยอมรับจริง ๆ

“ฝากไว้ พอ...สร้างวัด จะมาขอ”

หน้าคนตัวโตไม่น่าเกลียดอีกต่อไป หากอิมเอิบ สดใส ตาพอง ๆ กลับเป็นปกติ¹

จากข้อความจะเห็นได้ว่า ยักษ์พยายามมอบสมบัติแก่ใจแก้ว ใจแก้วไม่ยอมรับ แต่ด้วยความสงสารและเมตตาที่เห็นว่ายักษ์มีเจตนาอยากจะทำบุญจริง ๆ ใจแก้วจึงรับและฝากเอาไว้ โดยบอกยักษ์ว่าเมื่อสร้างวัดจะมานำสมบัติเหล่านี้ไปสร้างด้วย การกระทำเช่นนี้ย่อมแสดงว่าใจแก้วมิได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน กลับคิดนำสมบัติที่ได้ไปสร้างประโยชน์ส่วนรวม อันเป็นผลเนื่องมาจากการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด สู่ให้เห็นถึงจิตที่ได้รับการพัฒนาและอบรมให้อยู่ในศีลธรรม นับว่าเป็นบทบาทของสตรีซึ่งทมยันตีกำหนดให้ตัวละครสตรีเป็นผู้ถูกทดสอบก่อนการเป็นผู้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้ยักษ์นำสมบัติมาไว้เพื่อทดสอบกิเลส แต่ใจแก้วไม่รับ แสดงให้เห็นถึงการมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถสืบทอดงานทางพุทธศาสนาด้วยการเป็นผู้เผยแพร่หลักธรรมให้แก่ตัวละครอื่น

ทมยันตีนำเสนอ “ใจแก้ว” ในฐานะผู้ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือตัวละครตัวอื่นให้พ้นจากความทุกข์ ดังตอนที่พรรณณาขอให้ใจแก้วช่วยพ่อของตน เพราะพรรณณาเคยเห็นใจแก้วรักษาอาการปวดขาของคุณยายหายเป็นปกติ พรรณณาติดต่อใจแก้วด้วยการนั่งสมาธิ ดังทมยันตีบรรยายว่า

¹ ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 177.

ใจแก้วอาจจะช่วยได้แค่ชะลอออกไปก็ยังไม่ดี แต่...เธอจะพบใจแก้วได้อย่างไร “จุดรูปเชิญ”
 อย่างที่ล้อเลียนหรือ ตอนนั้นเธออยู่กับคุณยายในห้องพระ ตอนนั้นในห้องนอน เลื่อนนอนตัวยาวสีชมพูใส่
 คล้าย ๆ ขาวอยู่แล้ว
 เอาน่า...ลอง!¹

จากข้อความในตอนนี้อย่างที่กษัตริย์กำหนดวิธีการติดต่อสื่อสารของตัวละครด้วยการส่งกระแสดิจิต นับเป็นการเสริมคุณลักษณะให้ใจแก้วมีความสำคัญพิเศษกว่าตัวละครอื่น เพราะวิธีการและรูปแบบในการสื่อสารนั้นต่างไปจากบุคคลธรรมดา แม้เนื้อความในตอนนี้อาจไม่ได้นำเสนอว่าใจแก้วนำหลักธรรมเรื่องจิตมาช่วยเหลือตัวละครอื่นอย่างเด่นชัด แต่สะท้อนถึงพฤติกรรมของใจแก้วที่มีคุณธรรม เมตตาช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรมตั้งแต่เด็ก การกำหนดว่าใจแก้วเป็นตัวละครสตรีที่มีบทบาทได้ช่วยเหลือตัวละครอื่นให้พ้นจากความเจ็บป่วยได้ จึงแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ใช้ตัวละครสตรีแสดงบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือตัวละครตัวอื่น เป็นผลมาจากการได้ปฏิบัติธรรมจนสามารถพัฒนาจิตของตนเองได้

นวนิยายของกษัตริย์กำหนดให้สตรีมีบทบาทเป็นผู้นำ ผลงานในยุคหลังมักมีบทบาทของสตรีโดดเด่น ลักษณะของตัวละครสตรีจึงมีอุปนิสัยเด็ดเดี่ยว เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ผู้วิจัยพบว่า กษัตริย์สร้างตัวละครสตรีในแบบฉบับของตนเองคือมีบทบาทในฐานะผู้นำแต่เปลี่ยนเป็นผู้นำด้านศาสนา การปรับเปลี่ยนบทบาทนี้แสดงทัศนะของผู้เขียนที่เปลี่ยนแปลงหลังจากที่หันมาศึกษาพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ตัวละครสตรีที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่องจึงมีบทบาทเป็นผู้นำด้านพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด ผู้วิจัยพบว่าตัวละครสตรีมีบทบาทสำคัญในเรื่อง การที่มีมุมมองแตกต่างในการให้สตรีเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์ในทางธรรม และเข้าสู่หนทางนิพพาน เป็นการแสดงให้เห็นทัศนะของกษัตริย์เรื่องการดับทุกข์เข้าสู่พระนิพพาน โดยเน้นตัวละครสตรีเป็นสำคัญ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายในพุทธศาสนาอีกด้วย

4.1.1.2 ตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

ตัวละครที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หมายถึงตัวละครที่มีกำเนิดและเติบโตในสังคมมนุษย์ แต่มีการปฏิบัติธรรมจนเกิดอำนาจจิตและใช้อำนาจจิตได้ เป็นตัวละครที่กษัตริย์นำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตอย่างเด่นชัดผ่านตัวละครกลุ่มนี้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ตัวละครที่มีพลังพิเศษติดตัวมาแต่กำเนิด และตัวละครที่ปฏิบัติธรรมจนเกิดอำนาจจิต

¹ กษัตริย์. (2551). เล่มเดิม. หน้า 359.

4.1.1.2.1 ตัวละครที่มีพลังพิเศษติดตัวมาแต่กำเนิด

ตัวละครกลุ่มนี้มีอำนาจพิเศษเพราะอำนาจของกรรมเก่าในอดีตที่สั่งสมมา ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **มายา** และ **จิตา** ดังนี้ ในเรื่อง **มายา** อติรูปเป็นตัวละครในนวนิยายเพียงเรื่องเดียวที่มีกำเนิดแตกต่างจากตัวละครเอกในเรื่องอื่น อติรูปเกิดจากการแบ่งภาคมาจากอณูของเทพ ชื่อของตัวละครตัวนี้ยังสะท้อนให้เห็นแนวคิดสำคัญของเรื่องคือ ความว่าง

ถ้าภาพพินมี “ชีวิต” คงคล้อยคล้ายอติรูป!

“อติรูป” ผู้ทรงลักษณะหาที่ติมิได้...ผู้ไม่มีรูป...คำแปลซ่อนเงื่อนนำ “ที่มา” ของบุรุษนั้นไว้

“มายา” ภาพดุจหินจะตอบอย่างอ่อนโยน “รูป...เป็นมายาทั้งสิ้น แม้แต่ตัวเจ้าเองก็เป็นมายา”¹

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำเสนอแนวคิดสำคัญของเรื่องผ่านชื่อของตัวละคร คือความว่าง ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกเป็นเพียงการสมมติเท่านั้น ไม่มีอยู่จริง ในเรื่องอติรูปเป็นผู้มีพลังพิเศษเสมือนเป็นเทพเจ้า สามารถบันดาล สิบแปด ลงโทษ ผู้ที่กระทำความผิด ตัวอย่างเช่นลงโทษผู้ขโมยโบราณวัตถุล้ำค่าไปขาย

เทวรูปหินทรายสีแดงพระอาการกริ้ว!

“มนุษย์” ที่บัดนี้กลายเป็นหินทรายตะลึงมอง แม้แต่หลบตา ไม่ได้ ไม่รู้ ไม่เห็น ก็ยังไม่สามารถทำได้ นอกจากลืมหันหลังมอง ท่อนพระกรหักเคลื่อนไหวชี้ตรงมา

กลัวสุดขีดจนอยากสิ้นใจ แต่...ไม่สิ้นใจ ริมโอรสธนาได้รูปเผยอ เทวสำเนียงก็ก้อง

“มัน...ผู้บังอาจ...”

เท่านั้น...แม้ร่างจะแข็ง หากความรู้สึกยังคงอยู่ หัวใจจะรักเต้นร่าวกกับจะหลุดมาจากทรวงอก เหนือไอลพรุจหยาตน้ำ²

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นภาพเหตุการณ์ตอนที่ขโมยนำเทวรูปมาขาย โดยไม่ยอมฟังคำเตือนของอติรูป ทั้งยังทำกริยาก้าวร้าว อติรูปโกรธมากจึงบันดาลให้ขโมยเห็นภาพหลอน เห็นเทวรูปเคลื่อนไหวส่งเสียงสาปแช่ง เป็นการเห็นภาพโดยไม่อาจเคลื่อนไหวร่างกายได้

รถคันนั้นคล้ายวิ่งตะปึงผ่านหมู่บ้านร้าง

ไกลออกไป สูง ณ ขอบฟ้าโน้น ลำแสงสีเงินแลบปลาวาบบาดตา คนขับหลับตาลง ไฟหน้ารถสลับปะทะรถคนเล็กเต็มที รถคันเล็กเบียดรถตุ๊กตาเสียโครมเข้าหา...

ผู้คนจ้องแจ็กจ๊วแจ ในความรู้สึกเลื่อน ๆ ของคนที่นั่งคู่กับคนขับได้ยืนแว่ว ๆ

“คนขับตายว่ะ เฮ้ย...อีกคนยังหายใจช่วยกันนำรถหนี...” เสียงหัวเราะหยั่นหายมกก็ก้องชัดเจนในโสตประสาทของคนใกล้สนิท

“อย่า-ทำ-อีก”³

¹ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 373.

² แหล่งเดิม. หน้า 48.

³ แหล่งเดิม. หน้า 49 - 50.

ทมยันตีแสดงให้เห็นหลักธรรมเรื่องจิตคือกรรมและการให้ผลของกรรม เห็นได้จากพฤติกรรมของอติรูปที่ต้องการจะทำโทษและสั่งสอนไม่ให้โจรขโมยเทวรูปกลับไปสร้างกรรมได้อีก ด้วยการดลบันดาลให้เกิดอุบัติเหตุที่นั่นชนกับรถสิบล้อ ขโมยที่สำนักผิวดรอตชีวิตแต่อีกคนต้องตายเพราะไม่สำนึกผิด จากตัวอย่างนี้จึงแสดงให้เห็นว่าอติรูปจึงเป็นตัวละครที่มีพลังเหนือธรรมชาติที่ถูกกำหนดให้ช่วยเหลือผู้ทำความดี และตัดสินผู้ทำความชั่ว

ในเรื่อง **จิตา** จิตาเป็นตัวละครที่มีอำนาจจิตติดตัวมาตั้งแต่เกิด จิตาใช้อำนาจของจิตช่วยเหลือ และทำร้ายตัวละครอื่น เมื่อจารย์ผู้เป็นแม่รู้ความจริงจึงพยายามสอนให้จิตารู้จักการใช้อำนาจของจิตด้วยสติ ต่อมาจิตาใช้อำนาจของจิตช่วยรักษาอาการเจ็บป่วย ช่วยเหลือแม่ของตนให้รอดชีวิตจากแก๊สระเบิด และช่วยเหลือวิญญาณต่าง ๆ

ลำแสงสว่างนวล คล้ายห่อหุ้มเตี้ยงเล็ก ๆ ไว้แสงนวลเรืองเยือกเย็น สว่างวาม ร่วงเล็กละออง
ผ่องผุดราวกับอาบแสงจันทร์
“อะไรกันนี้?” เสียงทศพรუნง
“นั่นแหละค่ะ” จารย์ยังเสียงสั้น¹

ขณะจิตาหลับเกิดลำแสงประหลาดส่องแสงออกมาจากตัว จารย์วิพาทศพร มาดูภาพที่เกิดขึ้น ทำให้ทศพรเข้าใจเรื่องของจิตา ผู้เขียนใช้กลวิธีการสร้างตัวละครกลุ่มนี้ให้มีแสงสว่างจากตัว แสดงถึงคุณสมบัติของอำนาจของจิตที่มีอำนาจ

4.1.1.2.2 ตัวละครที่ปฏิบัติธรรมจนเกิดอำนาจเหนือธรรมชาติ

ตัวละครที่ปฏิบัติธรรมจนเกิดอำนาจเหนือธรรมชาติ หมายถึงกลุ่มตัวละครที่มีพลังพิเศษจากการปฏิบัติธรรม จนได้ฌานสมาบัติขั้นใดขั้นหนึ่ง ปรากฏในเรื่อง **จิตา** ทศนีย์เป็นตัวละครที่ปฏิบัติธรรมจนเข้าใจหลักธรรมเรื่องจิตจนเกิดอำนาจจิต โดยการศึกษาธรรมะและได้ใช้อำนาจจิตช่วยเหลือตัวละครอื่นด้วย

ร่างที่อยู่ตรงหน้าคล้ายแลผ่านเครื่องเอ็กซเรย์
เธอ “เห็น” โครงกระดูกชัด เห็นกระทั้งกระดูกชิ้นเล็ก ๆ ของกระดูกข้อต่อส่วนสันหลัง ทัก บีน
และส่วนหักชิ้นเล็ก ๆ เบียดคาแนวตรงกระดูกสันหลังนั้น
“ให้หมอตรวจหรือเปล่า?” เธอ “แ่วว” เสียงตนเองถาม
“ตรวจค่ะ ไปโรงหมอ เขาก็ตรวจ...ไม่พบอะไร”
“ไปให้เขาเอ็กซเรย์ไป” คุณทศนีย์สั่ง
“กระดูกสันหลัง...ราว ๆ ข้อที่ห้า ดูตรงนั้น”

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 28-29.

“ค่ะ?” อีกครั้งที่ผู้มาตื่นตื่น “ท่านรักษาเลยไม่ได้หรือคะ?”
 คุณทศนียังบังคับตนเองอย่างรุนแรงให้ส่ายศีรษะ “ไม่! ให้หมอเขาดูเสียก่อน เคยตีตัวอะไรค้อหักไหม?”
 คำถามสุดท้ายหลุดปากออกมาเอง
 “เคยครับ” คำตอบยากเย็น แม้แต่การพูดการขยับกล้ามเนื้อของใบหน้ายังทำให้เจ็บปวด
 “ไ้...ผมเอาไม้ไล่ตีแต่ไม่คิดว่าจะตีให้ค้อหัก”
 ผู้เป็นเจ้าของบ้านต้องคอยสอดลมหายใจยาว ๆ เพราะรู้สึกเหมือนลมหายใจไม่ถึงปอด หากติด
 อยู่แค่นี้ตลอด
 “เขามาทวง ทำบุญ...ให้เขาเสีย” ระหว่างพูดคนพูดเองก็ “กลัดกลุ้ม”... “บอกเขาไปได้อย่างไร”¹

จากความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนนำเสนอทัศนะเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถใช้ในการเอ็กซ์เรย์ตรวจเจอกระดูกที่หัก และการล่วงรู้เหตุการณ์ว่าในอดีตตัวละครนี้เคยทำกรรมคือทำร้ายสัตว์จนค้อหัก แสดงให้เห็นว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินี้ทำให้มองเห็นสิ่งที่ไม่อาจมองเห็นด้วยตาเปล่าและมองย้อนอดีตได้ ซึ่งอำนาจจิตนี้เกิดจากการปฏิบัติธรรมของตัวละคร

ในเรื่อง **ขามี่** แสดงอำนาจของจิตในการดำรงชีวิตของนักบวชในวิหารการใช้ชีวิตอยู่ได้ต้องอาศัยอำนาจจิตอันแข็งแกร่งเพื่อสร้างมายาภาพ ดังที่ขามี่ใช้อำนาจจิตสร้างมายาภาพอาหารเพื่อช่วยให้จุงปะได้รับประทานอาหารและดื่มชา

ไ้ร้อนในถ้วยชา ลอยขึ้นเป็นสาย
 กลิ่นชาขึ้นดีลอยอวล
 จุงปะอุทาน ตาเหลือก
 “อะไรนะ”
 เจ้าตัวยกถ้วยไม่ขึ้นดม
 “น้ำชา! จะเป็นน้ำชาได้อย่างไร?”
 “ลองชิมดู” ขามี่บอกด้วยเสียงสนุก
 จุงปะรีบจิบ
 “น้ำชา...มีเนย เกลือด้วย!”²

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนสร้างตัวละครให้มีอำนาจจิตในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนา สนับสนุนแนวคิดเรื่องประโยชน์ของอำนาจจิต โดยกำหนดให้ขามี่เปลี่ยนน้ำธรรมดาที่จุงปะดื่มน้ำชาที่มีรสชาติดีประกอบด้วยรสเกลือและเนยซึ่งเป็นส่วนประกอบของชาที่หาดื่มได้ยาก จนจุงปะประหลาดใจ

¹ ทมยันตี. (2552). จิตดา. หน้า 295.

² ทมยันตี. (2552). ขามี่. หน้า 180.

จากการวิจัยพบว่าทมนต์มีทัศนะว่า อำนาจจิตมีประโยชน์สามารถนำมารักษาอาการเจ็บป่วย การสร้างมายภาพตามจินตนาการ รวมทั้งการใช้อำนาจของจิตรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า เพื่อแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมสามารถทำให้จิตของมนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

4.1.2 ตัวละครมนุษย์

ตัวละครมนุษย์ในนวนิยายของทมนต์มีหมายถึงตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา มีอำนาจเหนือธรรมชาติ และมีกำเนิดที่แตกต่างจากมนุษย์ จากการศึกษพบว่าตัวละครกลุ่มนี้เป็นตัวละครที่มีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยเหลือ และเป็นผู้รับการช่วยเหลือ เป็นตัวละครที่สร้างสีสันให้แก่เรื่อง นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างนวนิยายแนวจิตพุทธศาสนาของทมนต์ เพื่อใช้อธิบายเหตุเรื่องราวหรือชะตากรรมของตัวละคร ปรากฏตัวละครกลุ่มนี้ 2 ลักษณะ คือ ตัวละครที่เป็นเทพ และตัวละครที่เป็นวิญญาณ ดังนี้

4.1.2.1 ตัวละครที่เป็นเทพ

ตัวละครเทพเป็นตัวละครเอกที่ให้ความช่วยเหลือตัวละครตัวอื่น ปรากฏในนวนิยาย 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ **มายา** ได้แก่ อติรูป ซึ่งเป็นอนุของเทพเจ้าที่มีกำเนิดแบบโอปปาติกะ มีอำนาจคล้ายเทพเจ้าในการช่วยเหลือหรือลงโทษผู้ทำชั่ว เช่น การสาปเด็กที่คิดจะขโมยกล้องถ่ายรูปของรินทรให้แขนพิการหากคิดจะขโมยของอีก การลงโทษโจรขโมยเทวรูป การช่วยเหลือให้รินทรและทุนจาดิตของตนได้เพื่อให้ทั้งสองกลับไปยังดินแดนเทพอีกครั้ง การนำวัตถุโบราณกลับคืนเจ้าของที่เป็นมนุษย์และการสั่งสอนให้มนุษย์เข้าใจถึงสรรพสิ่งบนโลกที่มีแต่มายาคือความว่างอันเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง

รินทรค่อยเข้าใจ “มายา” ไซ้...โลกมนุษย์เป็นแค่ “สนามพลังงาน” เป็นกลุ่มก้อนแห่งเหตุการณ์เป็นธาตุของธาตุเป็นอนุภาคมารวมกัน หากแยกสลายย่อยลง จำนวนที่ได้คงไม่เกิน

“สองสิตรเท่านั้นแหละ!”

ผู้เป็นเพื่อนเป็นนักวิทยาศาสตร์บอกอย่างมั่นใจ นี่เองพระพุทธศาสนาจึงย้ำคำ “ว่าง” หากมองตนและสรรพสิ่งรอบตนว่าเป็นแค่ “กลุ่มก้อนแห่งเหตุการณ์” ตามทฤษฎีควอนตัมแห่งทางฟิสิกส์

ไม่มีอะไรในโลกมีคุณค่าพอจะทำให้สุข-ทุกข์

ภาพ เหตุการณ์ ที่อุบัติเป็นแค่ “มายา” ¹

¹ ทมนต์. (2551). *มายา*. หน้า 410.

จากข้อความจะเห็นว่า ทมยันตีแสดงทัศนะว่า โลกมนุษย์เป็นเพียงแค่สนามของพลังงาน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงแค่มายาคือความว่าง ทมยันตีสร้างตัวละครอธิบุให้มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือ มนุษย์ให้เข้าใจแก่นแท้ของพุทธศาสนา รินทรและหุนเป็นตัวแทนของมนุษย์ในการค้นหาทางออกจากทุกข์ โดยทมยันตีนำเสนอให้ใช้การปฏิบัติธรรมว่าเป็นหนทางแห่งการหลุดพ้นทุกข์อย่างแท้จริง

ตัวละครอื่นที่เป็นเทพมักจะปรากฏในลักษณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอก ด้วยการเป็นผู้ให้คำแนะนำ คຸ່ມครอง ดังในนวนิยายเรื่องที่สองคือ **ฉาน** ตัวละครที่มีหน้าที่ช่วยเหลือใจแก้วคือ หลวงพ่อบุญญาณี นลฤพร ท้าวเวสสุวรรณ เทพจารวี ตัวอย่างได้แก่

“ใจแก้ว...” คนหน้าดูอย่างยิ่ง ทอดเสียงอ่อนโยนยิ่งเช่นกัน

“ปาฏิหาริย์ที่สูงที่สุดนั้น คือเทศนาปาฏิหาริย์เจ้าต้องลองดู เพื่อละอองคำที่เข้าชั้นจะจางลง เพื่อร่มเงาจะเพิ่มมากขึ้น วิบากของเจ้ามีอย่างไร เจ้าต้องไปอย่างนั้น เจ้ามีเวลาอีกระยะเดียว เร่งปฏิบัติ เข้า เพราะสิ่งที่เจ้ามี เจ้าปฏิบัติได้ จะพาตัวเจ้าพ้นจากกิเลสจากอบายภูมิ นลฤพร...เจ้าจะไปชนที่ไหนอีก ไม่ได้ต้องอยู่ดูใจแก้วที่นี่ จนกว่าถึงเวลาที่ใจแก้วต้องไป จำไว้...ถ้าเจ้าพาใจแก้วชุกชกไปทีอื่น ไม่ปฏิบัติ ธรรม เจ้าจะเสียใจไม่รู้ก็กับที่กลับ เพราะหากใจแก้วไม่มีเกราะแห่งธรรมะคຸ່ມครอง ใจแก้วจะไม่สามารถ ชนะกิเลสได้”¹

ทมยันตีต้องการนำเสนอว่าผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมักจะได้รับผลตอบแทนที่ดี ทมยันตีเชื่อว่า เทพ เทวดา จะคຸ່ມครองผู้ที่ปฏิบัติธรรม ดังความที่ท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งเป็นพ่อของนลฤพรสั่งให้นลฤพรต้องดูแลใจแก้วให้ปฏิบัติธรรม จนกระทั่งใจแก้วได้บำเพ็ญฌานชั้นสูง ซึ่งจะทำให้นลฤพรได้รับผลบุญนี้ด้วย ทมยันตีให้ความสำคัญต่อตัวละครอื่นเพื่อสร้างตัวละครหลักให้มีคุณสมบัติของผู้บำเพ็ญธรรม โดยมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ตัวละครหลัก

4.1.2.2 ตัวละครที่เป็นวิญญาณ

ตัวละครที่เป็นวิญญาณเป็นตัวละครที่ได้รับความช่วยเหลือจากตัวละครเอกของเรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ที่ต้องการความช่วยเหลือแต่ไม่อาจบอกให้ใครรู้ได้ จึงปรากฏในรูปของวิญญาณที่ต้องใช้อำนาจจิตสื่อสาร ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ไวยสนวี จิตา ฉาน และมายา**

ไวยสนีเป็นร่างแบ่งภาคของมหาบุรุษ เมื่อรู้ว่าตนเป็นใครจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำวิญญาณของอรเพื่อนที่กำลังจะเสียชีวิตไปสู่แดนทิพย์เพราะอรทำกรรมดี ดังนี้

¹ ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 235.

“สัตว์ทั้งปวงเป็นเจกนี้เสมอกัน มนุษย์ชอบคิดว่าปฏิสนธิคือการเริ่มต้น จริงแท้ปฏิสนธิคือการเดินทางไปสู่จุดจบที่เรียกว่าตาย ความตายเสียอีกเป็นการเริ่มต้น สิ่งใดเกิดย่อมเจริญแล้วแก่แล้วดับ อันเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์คือ แปรปรวนเป็นอนิจจัง เมื่อไม่เที่ยงย่อมทุกข์ ท้ายสุดหมดสิ้นเป็นอนัตตา สิ่งเหล่านี้เป็นวิญญะ คือวนเวียนตลุมจักร วันนี้เจ้าจะเริ่มชาติภพใหม่”¹

คำพูดของไวชรีแสดงถึงการเกิดและการตายของสัตว์ในสังสารวัฏที่เกิดขึ้น แก่ เจ็บ ตายไม่มีที่สิ้นสุด ตัวละครที่เป็นวิญญานมีความทุกข์จึงต้องขอความช่วยเหลือจากตัวละครหลักผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ดังเช่นวิญญานของอรตองการผู้นำวิญญานของตนไปสู่ภพภูมิที่เรียกว่าแดนทิพย์ ไวชรีจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำทางให้แก่เพื่อน ผู้เขียนสร้างบทสนทนาเพื่อเป็นการจูงจิตของอรให้เกิดการปล่อยวางจากสิ่งต่าง ๆ บนโลก ด้วยการนำไตรลักษณ์มาอธิบายให้วิญญานของอรละวาง หมดความอาลัยอาวรณ์ในทุกสิ่งบนโลก

จิตมีอำนาจของจิตสูง สามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญานและสิ่งเร้นลับได้ ดังที่ติดต่อกับวิญญานซึ่งจมน้ำเสียชีวิต

“มาหาปลา เหยียงแห่ ตกน้ำ แล้วพันแหจมน้ำ” วิชพูตรากับพังมาเป็นคำ ๆ
 “เขาทำไมไม่ไปไหน?” ผู้เป็นมารดาซัก
 “กรรม...” วิชออกเสียงร่ำล้นนิต ๆ ชื้นจมูก²

ทมยันตีใช้ตัวละครที่เป็นวิญญานในการสื่อหลักธรรมคือกรรม เป็นกรรมของวิญญานดวงหนึ่งซึ่งเสียชีวิตขณะดวงจิตยังคงติดอยู่กับการทอดแหหาปลา วิญญานนี้ติดต่อสื่อสารกับมนุษย์ไม่ได้ เมื่อพบว่าจิตมีอำนาจของจิตสูงจึงสื่อสารกันด้วยจิต เพื่อบอกสาเหตุที่เสียชีวิต และเหตุผลที่ไปไหนไม่ได้ว่าเป็นเพราะ “กรรม”

ในเรื่อง **ฉาน** ปรากฏตัวละครที่เป็นวิญญานที่มีความยึดมั่นถือมั่นในสมบัตินอกกาย จึงวนเวียนไม่ไปไหน ทมยันตีเสนอภาพความทุกข์ทนของวิญญานที่ยึดมั่นอยู่ในทรัพย์สมบัติจนไม่สามารถไปเกิดได้

“ภาพที่ได้เห็นเป็นสภาวะที่ครั้งหนึ่งเคยมีที่นี่ คนที่นี้กำลังประสบกับความพินาศจากการรบพุ่งแย่งชิงกัน จึงชนทรัพย์สมบัติขึ้นมาแอบซ่อนไว้”

ไอตัวเล็กเพ็งสังเกตว่ากลุ่มคนต่างแบกหามข้าวของผ่านเข้าไปสู่หลืบหินต่าง ๆ

จิตที่เกาะเกี่ยวยึดแน่น ทำให้พวกนี้ไปไหนไม่ได้ ยังวนเวียนชนของมาเก็บรักษาไว้ไม่มีสิ้นสุด เพราะจิตที่ยังมีความปรารถนาตักตัก มีความทรงจำแน่นในสิ่งใด ย่อมยึดสภาวะที่ตนต้องการไว้เสมอ”³

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 139.

² ทมยันตี. (2552). *จิตา*. หน้า 240.

³ ทมยันตี. (2551). *ฉาน*. หน้า 200.

เทวดาผู้รักษาถ้อยธำมณีให้ใจแก้วเข้าใจเกี่ยวกับดวงวิญญาณที่ยังคงวนเวียนอยู่ในถ้ำที่ใจแก้วนั่งสมาธิ เป็นสภาวะจิตของดวงวิญญาณที่ยึดมั่นอยู่กับทรัพย์สินของตน ตลอดจนความรู้สึกโศกเศร้าหวาดกลัวจากภัยสงคราม จิตจึงยึดมั่นอยู่กับเหตุการณ์ในช่วงนั้นจนนั้นแม้ว่าจะเสียชีวิตไปแล้ว สิ่งที่ยังคงติดอยู่ไม่ไปไหน นั่นคือจิต ทมยันตีบรรยายว่า

“การละอุปาทานของโอปปาติกะนั้นยากยิ่ง เพราะโอปปาติกะเกิดจากจิตล้วน ๆ การทำให้จิตคลายจากอุปาทาน ให้อธิบายอย่างไร เขาก็ไม่รับความจริงจนกว่าจะพ้นวิบากกรรม”

“ท่านรู้วิบากของเขาไม่ใช่หรือ?”

ไอ้ตัวเล็กย้อนถามนุ่มนวล เสียงหัวเราะของคนชุดขาวกังวานไพเราะ อย่าง “ผู้รู้” เสมอกัน

“การรู้กับการทำให้พ้น แตกต่างกัน”

“ทำไมทำให้เขาพ้นไม่ได้?”

“ถ้าไม่มีน้ำอยู่ในมือ จะช่วยคนหิวน้ำให้หายหิวได้ไหม?”

ดวงหน้านั้นอ่อนโยนยิ่ง “ลองให้ข้ากับคนหิวบ้างสิ”¹

แสดงให้เห็นว่าเมื่อจิตของมนุษย์ยึดมั่นกับสิ่งใดขณะเสียชีวิต ย่อมละวางได้ยากเพราะไม่ยอมรับความจริงว่าตายเพราะอะไร การที่เทวดาผู้รักษาถ้ำมาสนทนากับใจแก้วเป็นการเตือนให้ใจแก้วช่วยเหลือดวงวิญญาณเหล่านั้น เพราะใจแก้วมีบุญกุศลจากการปฏิบัติสมาธิที่จะสามารถช่วยเหลือดวงวิญญาณให้พ้นจากกรรม เป็นการนำเสนอดวงจิตวิญญาณที่ต้องรอความช่วยเหลือจากตัวละครเอก เพราะกรรมที่ไม่สามารถถอนจิตจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง

ยิ่งไอ้ตัวเล็กทำ “จิต” ให้โอกาสเข้มข้นขึ้นเท่าใด แสงนั้นยิ่งแทรกซึมผ่าน “สภาวะ” นั้นเข้าไป

รวดเร็ว

ท้ายสุดกระแสน้ำเย็นชาน...เต็ม...

“ร่าง” ที่สงบ นิ่ง พิศวงอยู่ในท่าต่าง ๆ คล้ายได้รับความชุ่มชื้นนั้นคล้าย “เปลือก” อันว่างเปล่า ถูกบรรจุเต็มอาการสิ้นระริก สะเทือนเห็นชัด “สภาวะ” ร่างค่อย ๆ เปลี่ยนไป

ความลึกลับ เร้าร้อน โศกเศร้าละลายหาย

ดวงหน้าทุกดวงหน้าเอิบอิ่ม เต็มตื่นประหลาด

แสงโอกาสจับที่ใด ความงาม ความอึดเอิบค่อยฉายชัด เสียงที่กระหึ่ม สะเทือนไปใน

บรรยากาศ

...สาธุ...²

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 201-202.

² ทมยันตี. (2551). เล่มเดิม. หน้า 203.

ใจแก้วยังคงไม่เข้าใจในสิ่งที่เทวดาพูด หลวงพ่อบอกหาภาษาซึ่งอธิบายว่าสิ่งที่ใจแก้วมีคือบุญที่ยังไม่เคยแผ่กุศลให้ใคร ใจแก้วจึงลองทำตามทีหลวงพ่อบอกหาภาษาซึ่งบอกโดยการตั้งจิตแผ่กุศล ทำให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นได้รับรู้ถึงกระแสนของตนเองและปล่อยวางจากทุกข์ รับบุญกุศลที่ใจแก้วแผ่ไปให้จนสุดคติในที่สุด

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้ตัวละครที่เป็นวิญญาณเสริมบุคลิกลักษณะของตัวละครเอกให้เป็นผู้มีคุณธรรมเปี่ยมด้วยบุญกุศล พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น แสดงให้เห็นเมตตาจิตของตัวละครสะท้อนหลักธรรมเรื่องจิตนั่นคือกรรม จิตที่ยังยึดมั่นทำให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การค้นพบวิธีที่จะออกจากกรรมและความทุกข์ได้จึงต้องอาศัยการปฏิบัติธรรมและการเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งจะช่วยให้พ้นทุกข์อย่างแท้จริง

วิญญาณในนวนิยายเรื่องมายาเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็น “กรรม” อย่างชัดเจน

“ลักลั่นก็รู้” โอ้ร้านเวร มีแต่ของดี ๆ เก่า ๆ เสือกไม่ขาย แล้วมันจะตั้งหาหอกอะไร “
เออะ...กูจะเอาจนได้!”

“อะไร” แข็ง ๆ จี๋หลัง เจ้าตัวไม่สนใจ ขยับถอยเพราะคิดว่าคือมดตัว

“อะไร” แข็ง ๆ เปลี่ยนมากดบ่าให้รู้ตัว มันสูงกว่าตัวนี้หัว “อะไร” กันแน่ เจ้าตัวเบือนไปดู...

ร่าง..แข็งในหมับพลันลิ้นโตพองคับปาก ออย่าว่าแต่พูด แม้แต่จะอุทานยังอุทานมื่ออก...¹

วิญญาณที่อยู่ในพิภพภักดิ์ของนายธนาคารพิพากษารวมแก่นายธนาคารผู้ทำชั่วมาเกือบทั้งชีวิต โดยลงโทษให้เป็นมนุษย์โบราณ แสดงให้เห็นบทบาทของตัวละครวิญญาณว่าทำหน้าที่ลงโทษคนชั่ว

บุรุษในชุดพระราชทานยืนนิ่งข้างแท่นนั้นชั่วอึดใจ ในชั่วอึดใจ...น่าแปลก...อดีตหลังไหล
ฉายชัด เสมือนหนังฉายย้อนประวัติศาสตร์

ความดี ความชั่วอันตนเคยมีเคยทำปรากฏ บางเรื่องตนเองลืมเลือนแล้วด้วยซ้ำ

“ประวัติ” อันถูกบันทึกไว้เที่ยงตรง ความดีจะเลอเลิศหรือไม่ ได้เห็น ความชั่วแม้จะถูกซ่อนเร้น
ก็ถูกนำมาย้อนรอย อดีต..มากเหลือคณานับอยู่เรื่องเดียว

การสะสมสิ่งโบราณทั้งทางถูกทางผิด

ระยะเวลาอันยาวนานแห่งชีวิตที่ผ่านมา ประมวลเป็น “ภาพ” ในชั่วอึดใจนั้น บุรุษ...ผู้ดำรง
ตำแหน่งใหญ่ด้วยการกระทำอันมีเล่ห์กล บุรุษ...ผู้มากล้นด้วยธนสารสมบัติเพราะฉ้อฉล บุรุษ...ผู้นิยม
สั่งสมสรรพสิ่งแต่โบราณกาลด้วยการปล้น

ยกราบแก้ง้างแลกเช่นโครงกระดูก

ลงนอนบนแท่น วางมือเท้า ในลักษณะเดียวกับโครง ห้อง...เงียบ เยือกเย็น ดุจอุโมงค์เก็บศพ
ท่ามกลางแสงไฟนวล “ร่าง” ที่สมบุรณ์ด้วยเนื้อหนังพละนยุบตัวลง อาการยุบรวดเร็วยิ่ง เพียงชั่วไม่กี่
กะพริบตา

ร่าง...ในชุดพระราชทานมลายหาย²

¹ ทมยันตี. (2551). มายา. หน้า 70.

² แหล่งเดิม. หน้า 71.

วิญญาณดันแคนลงโทษนายธนาคารให้มีสภาพเป็นมนุษย์โบราณเช่นเดียวกับตน แสดงให้เห็นว่าตัวละครวิญญาณในนวนิยายของทมยันตีมีบทบาทช่วยเหลือตัวละครเอก ทำหน้าที่ปกป้องตัวละครเอกที่มีหลักธรรมหรือปกป้องคนดีนั่นเอง

จากการศึกษาทำให้สังเกตว่าตัวละครมนุษย์คือ เทพธำมณี โอปปาติกะ และวิญญาณสื่อหลักธรรมเรื่องจิตโดยเฉพาะศีล 5 และกรรม แสดงถึงทุกข์ที่ทำให้เวียนว่ายตายเกิด มีบทบาทสำคัญ คือการเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเอก ได้แก่ การเป็นผู้แนะนำสั่งสอน เพื่อแสดงคุณสมบัติพิเศษของตัวละครเอกให้โดดเด่นโดยมีสถานะด้อยกว่าตัวละครเอก การสื่อหลักธรรมสำคัญจึงต้องใช้ตัวละครกลุ่มนี้เพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนขึ้น

การสร้างตัวละครเพื่อนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี เน้นการสร้างตัวละครที่มีการปฏิบัติธรรม ได้แก่ ตัวละครมนุษย์และตัวละครอมมนุษย์ ทมยันตีให้ตัวละครกลุ่มนี้ช่วยเหลือตัวละครเอกของเรื่องเพื่อส่งเสริมคุณสมบัติของตัวละครเอกให้เป็นผู้นำหลักธรรมไปชี้แนะแนวทางให้แก่ตัวละครอื่นต่อไป

4.2 การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉากในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง การสร้างฉากที่แสดงถึงความแปรปรวนของสภาวะธรรมชาติตามฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงของสิ่งปลูกสร้างโดยมีเวลาเป็นเงื่อนไข เพื่อแสดงถึงความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง จากการศึกษาหลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาทั้ง 5 เรื่องคือ **ฆาน จิตา** **มายา ไวษณวี** และ**ขามิ** ผู้วิจัยพบว่าทมยันตีมีกลวิธีในการสร้างฉากเพื่อนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต 2 ลักษณะ ได้แก่ ฉากที่เกี่ยวกับศาสนา และฉากที่เกิดจากจินตนาการ

4.2.1 ฉากที่เกี่ยวกับศาสนา

ฉากที่เกี่ยวกับศาสนา หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครในนวนิยาย จากการศึกษานวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาทั้ง 5 เรื่องของทมยันตีพบว่าผู้เขียนใช้การสร้างฉาก 2 วิธีคือ ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา และฉากที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา ดังนี้

4.2.1.1 ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา

ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา หมายถึง สถานที่ที่เกี่ยวกับศาสนาซึ่งส่งผลต่อภาวะจิตใจของตัวละครจากการศึกษาพบว่าทมยันตีใช้ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาเพื่อสื่อหลักธรรมเรื่องจิต พบในนวนิยายเรื่อง **มายา ขามิ** และ**ไวษณวี** ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ในเรื่อง **มายา** ทมยันตีสร้างจากที่ปราสาทหินของศาสนาพราหมณ์ ปราสาทหินในเรื่องเป็นสิ่งปลูกสร้างที่นำมาสื่อหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ คือการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งบนโลก ด้วยการบรรยายสภาพที่ทรุดโทรมของตัวปราสาทผ่านสายตาของรินทร

หญิงสาวค่อย ๆ แง้มนิ้วมือลอดออกมา แดดกล้ำ...สิ่งแรกที่เห็นคือบันไดหินทอดยาว
ปรักหักพังมีสมบูรณระยับงาม สูงขึ้นไป เทวาลัย “เสาคอด ยอดดวน” ความเสื่อมสลาย ความปรวนแปร
เป็นอนิจจังดังปรากฏชัด ณ ที่นั่นคือก้อนหินใหญ่ภายใต้ร่มไม้ แม้จะพอให้ร่มได้บ้าง แต่ก็ยังระอุอ้าว
ด้วยความร้อน¹

ปราสาทหินมีสภาพทรุดโทรม เทวาลัยหักพังสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่งบนโลกว่าย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปราสาทหินที่แข็งแกร่งยังชำรุดทรุดโทรมเมื่อผ่านเวลาอันยาวนาน รินทรเห็นภาพอดีตอันรุ่งเรืองของเทวาลัยจากโลกทิพย์ทำให้ยิ่งเข้าใจเกี่ยวกับกฎการเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่งได้ดีที่สุด เป็นผลให้จิตของเธอไม่ยึดติดกับสิ่งใดในโลกนี้อีกและตั้งใจว่าจะหาทางกลับบ้านที่ “โลกทิพย์” ให้ได้

ทมยันตีสร้างให้ดินแดนที่เห็นด้วยตาเนื้อคือโลกมนุษย์เป็นตัวแทนของสิ่งที่ทรุดโทรม ไม่น่าดู แตกหักพัง ในขณะที่เดียวกันได้สร้างแดนทิพย์ภูมิให้มีความสมบูรณ์แบบด้วยการสวดมนต์ แสงสีของสิ่งปลูกสร้างปราสาทหินที่ทำให้เกิดความรู้สึกสวยงามเกินคำบรรยาย

ในความสงบเธอได้ยินเสียงละม้ายระงมแก้วใสกระทบสูงต่ำ ระคนเสียงสังวรัยยามนต์นุ่มนวล
เสียงทุกเสียงในบรรยากาศนั้นมีแหลมสูง มีແທ່ต่ำ หากกังวานพลัดจลนเสียงทยอยเป็นระลอก ไกลสุด
เธอเห็นแสงสว่างเลื่อมพรายแสงสีรุ้งคล้ายสายทอสูง-ต่ำตามเสียงสังวรัยยามนต์

“ดนตรีแห่งเสียง” จิตบอกตนเอง

รินทรรู้ว่า “ยังเป็นเธอ” หากมิใช่ตัวตน เพราะเบาหวิวเลื่อนลอยไปได้ตามจิต พุ่งตรงไปยังจุดสีรุ้ง
เทวาลัยปรากฏตรงหน้า!

เมื่อจิตสะดุ้ง สิ่ง “ยังเป็นเธอ” ก็ชะงักกรือ เธอถึงจำได้และมีได้ ปราสาทหินที่เคยพบมิงดงาม
เท่านี้ ความสมบูรณ์ปรากฏชัด ความขาวใสของเนื้อหินคล้ายมีแสงสีรุ้งระยับ ยามสังวรัยยามนต์ก็อง
ออกมา แสงสีรุ้งจะกระจายระยับสูง-ต่ำตามเสียงได้อย่างน่าพิศวง

“เชิญ...เข้ามา...” เสียงเสนาะจากสิ่งมองไม่เห็นกังวานจากภายในคราวนี้ชัดเจนกว่าความฝันที่
เคยฝันเมื่อเธอไป ณ เทวาลัยในครั้งแรก เธอลอยเลื่อนผ่านบันไดหินขาวสีรุ้งพาดสองข้างเป็นสีทอง
อ่อนช้อย...²

¹ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 474.

² แหล่งเดิม. หน้า 324-325.

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำเสนอฉากนี้ขัดแย้งกัน เพื่อแสดงกฎของไตรลักษณ์อย่างเด่นชัด ปราสาทนโลกมนุษย์เต็มไปด้วยความเสื่อมโทรมไม่น่าดู สร้างความรู้สึกหดหูแก่ตัวละคร ในขณะที่ปราสาทในโลกทิพย์ให้ความน่านิยมด้วยเสียง แสง สี และสัมผัส จนตัวละครต้องการจะหลีกพ้นจากโลกมนุษย์ที่ตัวละครมองว่าเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ในเรื่อง **ขามิ** ทมยันตีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉากที่เป็นสิ่งปลูกสร้างด้วยการบรรยายบรรยากาศที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธนิกายในธิเบต เป็นฉากที่พระมหาสมณะสิ้นพระชนม์ในมหาวิหาร กล่าวถึงกายสังขารของพระมหาสมณะที่แก่ชรา กำลังจะละสังขารเก่าไปสู่กายสังขารใหม่ แสดงถึงความไม่เที่ยงของสังขารมนุษย์อย่างเด่นชัด

แสงสว่างจากตะเกียงน้ำมันหอม บนแท่นไม้เพียงดวงเดียวเท่านั้นไม่สามารถระจางไปทั่วห้อง อันทึบทึมได้ นอกจากทอต้อง “ร่าง” อันคลุมด้วยจีวรสีทองมิดชิดเพราะความหนาวเย็น ท่าที่ทรงสมาธิอยู่บนเบาะสี่เหลี่ยม หากกางเกีบชิดอก ศีรษะที่โกนเกลี้ยงมีเส้นผมสั้น ขาวโพลน โดยรอบ “ร่าง” เป็นวงกลม มีเงาของผู้เฝ้าล้อม ทว่าเสมือนรูปปั้น เพราะไม่มีเสียงเสียดสีของภูษาผ้าเคลื่อนไหว ไม่มีกระทั่งเสียงทอดถอนของลมหายใจ

ความสงบ สงัด ดำรงเนิ่นนาน

สรรพสิ่งดูหยุดนิ่งเป็นนิรันดร์¹

พระมหาสมณะได้ละสังขารเก่าเพื่อกลับมาเป็นผู้พยากรณ์ชะตาของนครกาสาอีกครั้ง แสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง นักบวชทุกคนในเรื่องต่างถูกฝึกฝนเป็นอย่างดีจึงไม่มีผู้ใดแสดงอาการเศร้าโศกเสียใจ การแสดงให้เห็นถึงกายสังขารที่ร่วงโรยจนต้องแสวงหากายสังขารใหม่นั้นเป็นการนำเสนอฉากที่สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่องจิตได้อย่างเด่นชัด ตั้งแต่การเริ่มบรรยายความสว่างของแสงจากตะเกียงในที่มืดเป็นสัญลักษณ์ของความลึกลับดำมืดของจิตมนุษย์ ความต้องการที่เกิดมาจากกิเลส ตลอดจนการบรรยายลักษณะของพระมหาสมณะตั้งแต่เครื่องแต่งกาย ทำเนียงสมาธิ สีของเส้นผมที่แก่ชราอันแสดงความเสื่อมของสังขาร และการไม่บรรยายถึงตัวละครตัวอื่นที่เฝ้าล้อมพระมหาสมณะให้ชัดเจน เป็นการสร้างบรรยากาศของฉากที่ดูเร้นลับสมจริงกับการแสดงกฎของไตรลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่สามารถยึดมั่นถือมั่นไว้ได้

การนำเสนอถึงความรุ่งเรืองมหาวิหารของนักบวชศาสนาที่ถึงแม้จะผ่านกาลเวลาไปนานเท่าใดแต่เสียงสวดมนต์ในวิหารยังคงอยู่ เป็นการสร้างฉากที่แสดงถึงความศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ของมหาวิหารซึ่งสืบทอดกันมานับพันปี ดังเนื้อความว่า

¹ ทมยันตี. (2552). *ขามิ*. หน้า 1.

ตรงประตุมหาวิหารมีนักบวชมารับสองรูป มหาวิหารเมื่อมองขึ้นมา...งดงาม จากลาดเขา เบื้องล่างขึ้นไปถึงขั้นสูงสุดที่หลังคาบุด้วยทองระยิบระยับ คล้ายวิมานลอยเด่นบนท้องฟ้า แต่เมื่อขึ้นไป จะมีถนนเล็กขอยน้อย ปูด้วยหิน แยกไปทางนั้น ทางนี้ วิหารใหญ่ น้อย มากมาย ความซับซ้อนทำให้มีด ครัวมตลอดกาล แต่กล่าวกันว่า เสียงสวดมนตร์ในมหาวิหารจะดังติดต่อกันแต่เช้ายันค่ำมานับพันปี

แม้ดินแดนภาสาจะเล็กลงหายจากแผนที่ ด้วยการรุกรานของอินเดีย และเนปาล แต่มหาวิหารจะ เป็นรัตนมณีลอยเด่นบนโพยมมณฑล

ขบวนหยุดที่หน้ามหาวิหารแห่งหนึ่ง พวกผู้ชายที่ตามจากบ้านต้องรอ ณ ที่นี้ นักบวชที่นำทาง ไม่เอื่อยอะไรสักคำเดียว นอกจากลงจากหลังม้า แล้วเดินนำไปสู่ความมืดภายในมิกลินของหอมเสียงสวด มนต์และเสียงฉาบ แสดงว่ามีห้องสวดมนตร์อยู่ไม่ไกลนัก นักบวชทั้งคู่ดูราวกับมีตาพิเศษสามารถ มองเห็นในที่มืดได้ หรือไม่ก็จัดเจนกับสถานที่เนื่องจากเดินนำรวดเร็ว แม่ต้องจูงขามที่คอยรั้งจิวให้สูง เพื่อกันสะดุด ท้ายสุดเลยถึงขมวด พาดไหล่ ที่แม่เคยดู¹

ฉากนี้เป็นบรรยากาศตอนที่ซามีต้องเดินทางเข้าทดสอบคุณสมบัติพระมหาสมณะที่มหาวิหาร นอกจากจะสร้างจากสิ่งปลูกสร้างคือมหาวิหารให้มีความสำคัญในด้านความศรัทธาที่มีมานับพันปีแล้ว การแจกแจง รายละเอียดด้วยสิ่งปลูกสร้างที่มหาวิหารใหญ่น้อยมากมาย ประดับด้วยทองคำ เป็นการเสริมรายละเอียดของ มหาวิหารให้มีความยิ่งใหญ่มากขึ้น นอกจากนั้นเสียงสวดมนตร์และกลิ่นหอมในมหาวิหารยังเป็นบรรยากาศที่ช่วย เพิ่มความขลัง และความศักดิ์สิทธิ์ให้มากขึ้นด้วย

ในเรื่อง **ไวยณวี** ฉากที่น่าเสนอเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความร่วมสมัยมากขึ้นเพื่อสะท้อนสังคม และการดำรงชีวิตของตัวละครในชาติภพปัจจุบัน ภายในสิ่งปลูกสร้างมีองค์ประกอบของความศรัทธาและ ความศักดิ์สิทธิ์อยู่ ดังสะท้อนผ่านสายตาไวยรี

ตัวตึกด้านล่างโล่ง เจียบ ไร้ผู้คนเช่นกัน หากทางซ้ายมือมีบันไดขึ้นสู่ชั้นบน เชิงบันไดมี รองเท้าวางปะปนกันอยู่หลายคู่...ค่อยยังชั่ว...มีคน...แต่จะยุ่งก็ตอนตึกเทอร์มหารูเซิเดินนำขึ้นไป... คนข้างบนจะอะอะกันแค่ไหน ที่จู้ ๆ คนแปลกหน้าก็โผล่ขึ้นมา? ความทุกข์ของไวยรีอยู่ที่ต้องตามไปทุกที่

ชั้นบนโล่ง กว้าง ปูพรมสีแดงตลอด กลิ่นเครื่องหอมกำจาย ด้านหนึ่งเป็นยกพื้นแบ่งเป็นห้อง บูชาบุด้วยหินอ่อนเทวรูปที่เธอไม่เคยเห็น หากคล้มคล้ายว่า “รู้จัก” วางเรียงราย หลายคนทำสมาธินั่งอยู่ หน้าห้องบูชาประดิษฐานเทวรูปที่เจ้าตัวคงนับถือ...²

แม้สิ่งปลูกสร้างจะมีลักษณะร่วมสมัยมาก แต่ภายในสถานที่กลับมีภาพและบรรยากาศที่ให้ความศักดิ์สิทธิ์ และความขลังไม่แตกต่างจากเทวาลัยที่มักจะผืนถึงอยู่เป็นประจำ ผู้เขียนใช้เทวรูปคนที่นั่งสมาธิ เพื่อสร้างภาพและบรรยากาศของฉากให้มีความสมจริงมากขึ้น

¹ ทมยันตี. (2552). ซามี. หน้า 71.

² ทมยันตี. (2552). ไวยณวี. หน้า 109.

ถ้าโลกคือภาพมายา?

ไวยศรีใช้นิ้วกลางกดกลางหน้าผากตนเอง เสี่ยงเสนาะร้ายร้ายพันดังอยู่ไกล ๆ

...โลกนี้มีใช้จะเที่ยงแท้

แปรปรวนไปไม่หยุดหย่อน

เป็นที่ซึ่งสรรพสัตว์ให้ทุกข์ร้อน

จักยังข้องถูกขังอยู่ทำไม?...

ลำคอของหญิงสาวตีบตัน มองภาพเคลื่อนไหวทั้งหมดที่ผ่านตาด้วยอาการ...รู้เท่าทัน...ดวงหน้า
ทุกดวง หน้าที่ไม่ไหลเลื่อนไปตามทางเท้าแล้วมี “ทุกข์” ในใจ มีใจคนเดียวทุกข์เดียว มากแห่งปัญหา
รุมล้อมแต่ละคน หรือแม้ผู้อยู่ในรถอันจอแจก็ใช้แต่ทุกข์เฉพาะหน้า หากทุกข์ในใจสะสมเช่นกัน...¹

ทมนันตีใช้ แสง สี และเสียงในการสร้างฉากให้มีความสมจริง ดังในนวนิยายเรื่อง **ไวยศรี**

โอม!

กระแสด้านสะเทือนก็ก้อง จากขอบฟ้าเบื้องหน้าใกล้เข้ามาแล้วผ่านไกลไปเบื้องหลัง
จากซ้ายสู่เบื้องขวา จากด้านหลังสู่ด้านหน้า จากขวาเลื่อนเรื่อยไปซ้าย ย้อนกลับไปกลับมาลิ้นสุด กระแส
ลมจัดทำให้พัดตราภรณ์แห่งผู้เร่จรดไปเบื้องหน้าปลิวไสว หลายครั้ง เจ้าตัวเหวี่ยงเงยไปยังเงาที่ทึบทึม
ตระหง่านทาบกับบนความขาวกระจ่างของฉากหลัง ทุกครั้งที่สุรสำเนียง โอม! ละครึม แสงแปลบปลาบทั้ง
ขาว เหลือง และแดงจัดจ้า ระวังวามวาบพุ่งโพล่ง ยิ่งใกล้เสียงยิ่งอลกกลับคลี่คลายเป็นสรรพสำเนียงสูง ๆ
ต่ำ ๆ แห่งลำนำสวดอันยากจะเข้าใจ ทว่าผู้เร่รับยิ่งร้อนหฤทัยเป็นลำดับ ²

ทมนันตีบรรยายฉากพิธีบูชามหาทศพรที่เต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ความน่าเกรงขาม การจัด
กระบวนต้อนรับมหาทศพรในร่างของไวยศรี ประกอบกับเสียงอ่านโองการเพื่อสรรเสริญมหาทศพรระหว่างเสด็จเข้าสู่
เทวาลัย ผู้เขียนใช้กระแสลมที่พัดรุนแรง เงาที่บดบังของเทวาลัย แสงสว่างของฟ้า สีจากแสงสว่างและเสียงสวดมนต์
ของผู้ที่มานับบูชา เป็นองค์ประกอบของฉากเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของมหาทศพร นับเป็นการนำเสนอภาพการ
เปลี่ยนแปลงผันผวนของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างภาพอดีตกรรมของตัวละครผ่านการสร้างฉากได้อย่างเด่นชัด

ผู้เขียนใช้กลิ่นหอมของกำยานเป็นสื่อช่วยทำให้ตัวละครรำลึกถึงภาพอดีต สะท้อนภาพกรรม
เก่าของไวยศรีที่เคยเป็นเทพ กลิ่นและบรรยากาศช่วยทำให้ภาพความทรงจำเก่า ๆ กลับคืนมาดังความว่า

ไวยศรีนั่งราบลง กลิ่นหอมฉวัดเฉวียนแปลก ๆ คั่นจมูก “บางอย่าง” คั่นความรู้สึก หากก็บอกไม่ได้ว่า
“อะไร” จู๋ ๆ เธอรู้สึกเหมือนเป็นหวัดต้องสูดจมูกเปิดกระเป๋าทะกาดาชิตชูวุ่นวาย ด็อกเตอร์ปราณ-ศานติ
กลับนั่งสมาธิตัวตรงนิ่ง ไวยศรีชะกความทรงจำแวบขึ้นมา

นี่คือกลิ่นใน “เดวาลัยะ”

¹ ทมนันตี. (2552). *ไวยศรี*. หน้า 115.

² แหล่งเดิม. หน้า 2.

เธอออกเสียงจากความทรงจำที่ดูแจ่มชัด สลัดลึกยิ่งกว่าเห็นด้วยตาเปล่า และ...กลืนอย่างนี้
เองที่โซยชายจากบุรุษที่หนึ่งใกล้ คราวนี้น้ำตาเธอไหลพราก¹

ทมยันตีใช้กลิ่นหอมของกายานซึ่งใช้บุชาเทพในทิวสถาน² เพื่อสร้างบรรยากาศช่วยให้ตัวละครจำเรื่องอดีตชาติ การสร้างให้กลิ่นกายานมีความผูกพันกับตัวละคร คือ “กลืนอย่างนี้เองที่โซยชายจากบุรุษที่หนึ่งใกล้ คราวนี้น้ำตาเธอไหลพราก” ไชยวรรีรับรู้ได้ในทันทีถึงชาติกำเนิดในอดีตของตนจากกลิ่นหอม ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงบรรยากาศที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะกลิ่นของกายานซึ่งใช้เฉพาะในพิธีกรรมสำคัญ เช่นการบูชาเทพเจ้า

4.2.1.2 ฉากที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา

ฉากที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนาในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง การสร้างบรรยากาศของเรื่องให้มีความสมจริงน่าเชื่อถือด้วยการนำความเชื่อเรื่องชาติภพ เทพ วิญญาณ มาสร้างเนื้อเรื่องตอนใดตอนหนึ่งเพื่อเสริมความน่าเชื่อถือ พบในนวนิยาย **มายา** และ **ชาลี**

ความเชื่อเรื่องวิญญาณ เทพ อดีตชาติ เสียงดนตรีจากโลกทิพย์ปรากฏในเรื่องมายา ทมยันตีใช้กลวิธีการนำเสนอให้ความเชื่อเหล่านี้ปรากฏร่วมกับสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา เพื่อสนับสนุนให้ฉากมีความสมจริง ลึกซึ้ง ซึ่งเกิดจากศรัทธาความเชื่อของมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านจินตนาการภาพได้ เห็นภาพร่วมไปกับตัวละคร

เจ้าตัวยิ่งพูดน้อย หากที่เมชีพรามณ์จะกระทำเป็นนิจคือเก็บดอกไม้หอมขึ้นไปวางบนแท่น
บูชา ณ เทวาลัย กับทุกวันพระ เจ้าตัวจะไปนั่งสมาธิทั้งคืนบนแท่นหินใต้ร่มพฤกษ์
บางราตรีกว้างด้วยราตรีกว้างขึ้นจนถึงจุดสูงสุด
เคยมีผู้เห็นแสงสว่างเจิดจ้าบาดตาเป็นสายพุ่งมาสู่เทวาลัย
บางราตรีกว้างแวก จะได้ยินเสียงทิพย์ดนตรีแว่วตามลม หากใครชักใช้เมชีพรามณ์ก็จะได้รับ
รอยยิ้มอ่อนโยน
“ใครทำ ใครได้ ใครรู้”
ร่างบางระหงมักชอบนั่งนิ่ง ๆ มองเทวาลัย อดีตอันรุ่งเรือง ณ ที่นี้ผ่านผ่าน หากก้อนหินทุกก้อน
พูดได้คงจะพรรณนา
“ณ ที่นี้ษัตริษราชเคยผ่าน เจ้าหญิงโคมงามเคยเสด็จ มหาเทวะสูงสุดเคยประทับ”
บัดนี้สรรพสิ่งแปรเปลี่ยน เจริญมลายุสลายตามกาลเวลา นักท่องเที่ยวคลาคล่ำ กลิ่นธูปควัน
กายาน มลายหาย สรรพสิ่งเล่าง่อนทน กฎแห่งไตรลักษณ์เชิงจริงแท้ ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา³

¹ ทมยันตี. (2552). *ไชยวรรี*. หน้า 109 -110.

² ใช้ในพิธีบูชาเทพในทิวสถาน เรียกว่า เทวัญญะ คือการทำพิธีบูชาไฟ โดยเผาลิงต่าง ๆ ลงไป เช่น เนย งาดำ รูป ผงไม้จันทร์ กายาน เพื่อบูชาเทวดา (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2552). *ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อที่กระทำ ณ เทวสถาน*. เล่มที่ 34. หน้า32.)

³ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 482.

ในเรื่อง **ขามิ** ปรากฏจากห้องภายในวิหารที่ขามิต้องเข้าไปทดสอบคุณสมบัติของพระมหาสมณะ

นักบวชที่เข้าไปในวิหารก่อนตีหินเหล็กไฟ มีขามิภายในก็มีแสงสว่าง นักบวชคนอื่นยืนคอย
ภายนอก เติมปายัก นำขามิเข้าไป...ภายในคือห้องสี่เหลี่ยม ผงังหินบางส่วนถูกสกัดว่าเป็นอ่างสำหรับ
น้ำมันเนย มีเหล็กพาดฝ้ายที่ทำเป็นไส้สุดผนังด้านหนึ่งมีแผ่นพรหมทอเป็นภาพ “สังสารจักร” เก่ามากแล้ว
วงกลมศูนย์กลาง

เป็นภาพไก่ ภูเขา และหมู่ ไหล่บงกัน และกัน

แสดงถึงความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นรากเหง้าต้นตอแห่งอกุศลทั้งปวง ถ้าละสามสิ่งนี้ได้
ก็จะ วนเวียนเกิด ตาย มีสิ้นสุด

ภายในวิหารไม่มีเบาะรองนั่ง มีแต่พรหมเชือกแผ่นสี่เหลี่ยมสำหรับรองมิให้สัมผัสกับพื้นหิน
หยาบ ๆ ผงังหินกันลมก็จริง แต่มีได้ทำให้ความเย็นคลาย¹

ฉากที่ผู้เขียนบรรยายคือภายในวิหารตกแต่งด้วยภาพวาดของสังสารจักร แสดงถึงความโลภ
โกรธ หลง เป็นความเชื่อว่าเป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ การแสดงบรรยายฉากแสงสว่างอันมี
ข้อจำกัดจากตะเกียง ลักษณะอ่างน้ำมันสำหรับทำเป็นตะเกียง แสดงถึงการดำรงชีวิตอยู่อย่างสมถะเรียบง่ายของ
นักบวชภายในมหาวิหาร เน้นการปฏิบัตินั่งสมาธิ การประดับตกแต่งตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ พรหมรองนั่ง
ฉากดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของกฎธรรมชาติ ทำให้สามารถพิจารณากิเลสที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง
ทำให้จิตหลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ การสร้างฉากนี้จึงทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจวิถีปฏิบัติของนักบวชดียิ่งขึ้น

4.2.2 ฉากที่เกิดจากจินตนาการ

ฉากที่เกิดจากจินตนาการ หมายถึง ฉากที่ทมยันตีเรียบเรียงขึ้นจากความคิดเพื่อสร้างให้มีความเหนือ
จริง จากการศึกษานวนิยายของทมยันตีพบว่าผู้เขียนใช้ฉากที่เกิดจากจินตนาการในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง
ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ฉากที่เกิดจากความเชื่อและฉากการบำเพ็ญธรรม

4.2.2.1 ฉากที่เกิดจากความเชื่อ

ฉากที่เกิดจากความเชื่อในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง ฉากที่สร้างจากความคิดหรือ
ทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ เทพ เมืองลับแล เมืองพญานาค แดนทิพย์ กรรม ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ผาน
จิตา และมายา**

¹ ทมยันตี. (2552). *ขามิ*. หน้า 99.

ในเรื่อง **ฉาน** ทมยันตีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตที่สำคัญคือศีล ผ่านกลวิธีการนำเสนอจากที่สร้างจากจินตนาการ คือจากเมืองลับแล ที่มีสภาพแวดล้อมผู้คน และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนธรรมดา ได้แก่ การทานข้าวที่อิ่มไปได้สามวัน การสวมใส่เสื้อผ้า การประกอบอาชีพ รวมทั้งการเดินทางเข้าออกเมือง

ที่กลางลานบ้านมีพุ่มไม้ใหญ่พุ่มหนึ่ง แปลกประหลาดอยู่คนเดียวเพราะใบเขียวขจี...สีเท่ากันหมด ไม่มีสีอ่อนแก่ สีเขียวสด สวยเป็นประกายคล้ายมีแสงในตัวเอง และที่น่าสังเกต โคนต้นไม่มีใบร่วง แม้แต่ใบเดียว มันเคยเดินผ่านไปมาไม่สนใจ

วันนี้ตัวพ่อเดินนำมันไปที่ต้นไม้นั้น

พ่อจะเอาใบไม้ไปทำอะไร คนที่นี้กินผลไม้กินหญ้าหลายอย่าง หากมันไม่เคยเห็นใครมาเก็บใบไม้จากต้นนี้ไปกิน

“แบมืออธิษฐาน...คิดในใจนะ ขอใบไม้ใบหนึ่ง”

มันมองพ่อแบดินหน้าที่เรียกมือ ซ้อนใกล้ปลายกิ่ง มันทำมั่ง...เดี๋ยวเดียว มันไม่รู้ใบไม้ร่วงตอนไหน หากพ่อตัวพ่อดึงมือออกมาใบไม้เขียวสดก็วางอยู่ในมือมันแล้ว มันมองมือมันบ้างไม่ยกมี¹

ผู้เขียนเน้นฉากที่สร้างจากจินตนาการเพื่อแสดงคุณสมบัติข้อสำคัญของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองลับแลได้ คือจะต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะศีลข้อที่ 4 นับว่าเป็นอธิศีลหรือศีลข้อห้ามสูงสุดของชาวลับแล ผู้ทำผิดจะไม่สามารถอยู่ในเมืองลับแลได้ เป็นจินตนาการของทมยันตีเกี่ยวกับการเดินทางเข้าออกเมืองลับแลด้วยการอธิษฐานขอใบไม้ ผู้ขอจะต้องเป็นผู้รักษาศีลอย่างเคร่งครัดแล้วตั้งจิตอธิษฐานอย่างแน่วแน่จึงจะได้ใบจากต้น ไม่มีใครจะสามารถเด็ดใบไม้ได้ถ้าไม่อธิษฐานขอ การสร้างฉากจินตนาการถึงต้นไม้นี้ดังกล่าวให้มีความแปลกแตกต่างจากต้นไม้อื่นๆ นั่นคือสีของใบที่มีความเขียวสดเหมือนกันทั้งต้น มีความสวยงามอย่างประหลาดคล้ายมีแสงในตัวเองและต้องใช้จิตอธิษฐานขอ

ฉากที่สำคัญอีกฉากหนึ่ง คือ ฉากบนยอดเขาสูง รายละเอียดดังนี้

ยอดสูงแห่งทิวเขาเมฆเย็นฉ่ำ ละอองหมอกห่อล้อม แสงสีน้ำเงินเหลืองรุ่งเรืองพราย นาน ๆ ครั้งมนุษย์โลกจะได้แลเห็น...หมู่เมฆงาม...นานครั้งผู้ทรงทิพยเนตรได้เห็นประกายวิบวับคล้ายเปลวทองพรุ่งพรุลงมา

ร่าง...ปานประดุจท่อนหยกขาว เฌิบ..นิ่ง

พัสดรารักษ์ขาวเป็นกลีบซ้อนงดงาม

ท่าทรงสมาธิ ไม่เคลื่อนไหว ลมหายใจละเอียดแทบมี

ผมดำอย่างยิ่ง ยาวอย่างยิ่ง แผลอยู่เบื้องหลัง เปลือกตาปิดสนิท ริมฝีปากสดละไม ปราณี

“ตาใน” เท่านั้นที่ “กวาดทั่วพิภพ”

กรรมใดที่มีต้องชดใช้ ความผูกพันใดที่มีต้องตัดรอนให้สิ้น

บนเส้นทางที่จะผ่านไป ทุกอย่างต้อง “ตัดรอน” หหมดสิ้น ใจแก้วต้องพบทวน...²

¹ ทมยันตี. (2551). *ฉาน*. หน้า 55.

² แหล่งเดิม. หน้า 549.

จากดังกล่าวเป็นฉากบนยอดเขาสูงเหมาะแก่การบำเพ็ญฌานชั้นสูง เพื่อแสวงหาความหลุดพ้น โดยกำหนดให้เป็นยอดเขาสูงที่มีความสวยงาม สลับซับซ้อน ไม่มีมนุษย์คนใดเข้าไปถึงได้ เป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญธรรม ทมยันตีบรรยายให้เห็นความสงบที่ “นาน ๆ ครั้งมนุษย์โลกจะได้เห็น” ซึ่งแสดงถึงความพิเศษอันล้ำ และศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่ ซึ่งเป็นสถานที่เฉพาะของผู้บำเพ็ญฌานชั้นสูงเท่านั้น

ฉากที่เกิดจากความเชื่ออีกฉากหนึ่งคือ บรรยากาศการเดินทางสู่แดนทิพย์

แพทย์หญิงอนงค์ได้รู้สึกว่ตนนอนอยู่บนเตียงหาก “คลับคล้าย” อยู่ในความเว้งว่างท่ามกลางแสงนวลเย็นตา บรรยากาศรอบด้านจึงขึ้น ไกลออกไป...จุดเรืองรองจุดหนึ่งแจ่มกระจ่าง

“จับจุดนั้นไว้ละ ไปที่นั่น” เสียงเสนาะ นุ่มนวลบอกอ่อนโยน

“อย่าคิดถึงอะไร มอง! ตั้งใจไปจุดสว่างนั้นให้ได้”

เธอเริ่ม “เดิน” หรือจะเลื่อนลอยก็ตามเข้าไปจุดนั้นอย่างช้า ๆ ท่ามกลางความสว่างนวลยิ่ง

แสงจันทร์ฉาย ท่ามกลางความเย็นกลิ่นหอมอวลอบ ลมหายใจโปร่งเบา ละเอียดยเป็นลำดับ

โอม!

เสียงสะท้อนสะเทือน ทำให้ทุกอณูแห่งบรรยากาศเต้นระริก ทว่าจุดสว่างไกลๆ เรืองรุ่ง

ขึ้นทันที ¹

ความตายเป็นภาวะที่น่ากลัวแต่ทมยันตีกลับบรรยายให้เห็นว่า หากมนุษย์สร้างบุญกุศลไว้มากพอ จะทำให้ภาวะขณะที่จะตายนั้นสงบสุข โดยแสดงให้เห็นแสงนวลเย็นตา มีความสว่างนวลนำทาง เสียงนำทางนุ่มนวลอ่อนโยน มีกลิ่นหอมอบอวลในบรรยากาศนั้น จากนั้นจึงสะท้อนความเชื่อเรื่องการเดินทางสู่ทิพยภูมิได้เป็นอย่างดี

4.2.2.2 ฉากการบำเพ็ญธรรม

จากการบำเพ็ญธรรมในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง ฉากที่บรรยายบรรยากาศการนั่งสมาธิ ผลจากการนั่งสมาธิของตัวละคร การอุทิศบุญกุศล การมองเห็นกระแสพลังงานของจิต การเดินทางด้วยจิตไปยังสถานที่ต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าจากดังกล่าวปรากฏในเรื่อง **จิตตา ฌาน** และ **ชาลี** ดังเช่นทัศนีย์เป็นตัวละครที่บำเพ็ญธรรมจนจิตมีสมาธิ สามารถช่วยเหลือตัวละครมนุษย์และวิญญาณได้

“แปลก ต้องหลับตาถึงจะเห็น ลืมตาไม่เห็น”

เจ้าตัวเลยหลับตาเรื่อยไป “เออ ทำไมนายตัวใสเหมือนแก้ว?”

ร่างของคุณทัศนีย์โปร่ง ใส คล้ายจำลองจากพลาสติกใส ท้ายสุดคล้ายคล้ายมีเงาเรยิบ ๆ ค่อยแยกตัวออกมาช้า “เอ...นั่นอะไร?”

¹ ทมยันตี. (2552). *มายา*. หน้า 299-300.

ผกาไม่รู้จักรากการแยกตัวของกายทิพย์ จึงเฝ้ามองการโปร่งใสของคุณาศน์ต่อไป
การเคลื่อนของพลังงานนั้นรวดเร็ว ผู้มีทิพจักขุเท่านั้นจะแลเห็นเป็นฟ้าสีขาวแวบแปลบตา
ผ่านไป ยิ่งแสงขาวโรจน์เท่าใดแปลว่าพลังจิตสูงขึ้นเท่านั้น เพียงรู้สึกรู้ว่า “ไป” จิตก็พุ่ง และจิตก็บอกกว่า
“ถึงแล้ว”¹

ภาพที่บรรยายในตอนนี้เป็นสายตาของผกาสาวใช้ที่เคยแอบนั่งสมาธิตามนายจนเกิดตาทิพย์
มองเห็นกายทิพย์ของาศน์ที่เคลื่อนออกจากร่าง มีแสงขาวสว่างของจิตพุ่งออกไป แสดงให้เห็นจินตนาการของ
ทมนันตีเกี่ยวกับสถานะของผู้ปฏิบัติธรรมจนเกิดกายทิพย์ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถถอดจิตเดินทางไปตามที่ต้องการได้
ฉากนี้ทำให้เห็นภาพการถอดจิตเพื่อนำทางวิญญาณที่แสดงภาพการเคลื่อนที่ของพลังงานเป็นแสงสีขาวกระจ่างตา
ต่อไปนี้เป็นฉากการบำเพ็ญธรรมเพื่ออุทิศบุญกุศลให้วิญญาณของแม่เสีย ดังนี้

“ฟังนะ ออกเสียงตามให้ดี...ผลบุญผลกุศลใด ที่ข้าพเจ้าได้กระทำมาแล้ว กระทำอยู่ในปัจจุบัน
และเบื้องหน้า ขอให้ผลบุญผลกุศลนั้นบันดาลให้แม่ไปสู่สุคติ”

พ่อพยายามด้วยประโยคง่าย ๆ ให้แม่นออกเสียงตาม...ภายในแม่เลื่อนออกซัด ทำท่าคล้ายจะ
แผ่นโผนไปด้วยท่วงท่าที่เจ้าตัวเล็กเคยเห็นแม่ทำยามที่แม่ยังแข็งแรง เล่นโยนโยนลูกจะขาดแล้ว
มันบาง ใส คล้ายใยแมงมุมที่ทอระหว่างต้นไม้ ทางแม่ที่กวาดยกสูงฟาดตกลง ลมหายใจแม่หมดมือหน้า
มันแรง ลื่นซัดยังพยายามแลบแต่ไม่มีมัน

ตัวในแม่ขาดผิงจากเส้นบาง ๆ นั้น

มันเพ่งมองตาม ภายในโปร่งใสลอยละลือคล้ายหมอกควันคล้ายแม่ได้เป็นอิสระ และแล้ว
ดูจรวามีลมอะไรสักอย่างกรรโชกแรง

หมอกควันลอยสูงลิ่ว

ชั่วแวบ...หมอกควันแปรเป็นรูปแม่ซัด ซัดมากเลย กระทั่งตาเหลืองวาวโรจน์ แม่เหลียวมอง
มันแล้วหมอกก็จางหาย

ตัวแม่นิ่งอยู่บนขามัน หางยาวหยุดกวาด

มันรู้แล้ว...นี่คือความตาย...²

วิญญาณแม่เสียได้รับบุญที่ใจแก้วอุทิศให้และไปสู่สุคติ ฉากนี้บรรยายถึงการรวบรวมจิตที่
เกิดจากการบำเพ็ญธรรมเพื่ออุทิศบุญกุศลของตัวละคร ทมนันตีเชื่อว่าจิตและกายถูกเชื่อมโยงด้วยสายใยมี
ลักษณะคล้ายเชือกสีขาวโปร่งแสง เป็นฉากที่มีลักษณะเหนือธรรมชาติ

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงสภาวะจิตของใจแก้วที่บำเพ็ญธรรม จนสามารถทำให้ดวงจิต
ขยายใหญ่หรือหดเล็กลง และทำให้จิตมีความสว่างได้ตามที่ต้องการ

¹ ทมนันตี. (2552). จิตา. หน้า 556-557.

² ทมนันตี. (2551). ฌาน. หน้า 61.

แสงสีนวลเลื่อมพราย จึงแผ่ประมิณฑลกว้าง มันเคยทำให้แสงนั้นขยายไปโดยไม่มีขอบเขตก็ได้ หรือเล็กเป็นจุดนิดเดียว เท่าจุดสว่าง ๆ ที่หลวงปู่เคยบอกว่าคือดาวก็ได้ ยิ่งจุดสว่างเล็กเท่าใด กระแสยิ่งแรง มันไม่รู้ว่าคุณภาพนั้นแหละทำให้มันมองที่มีดเป็นสว่างได้สบาย มันไม่รู้ว่าคุณภาพนี้ทำให้มันผุดผ่องผิวใสราวแก้ว¹

ดวงจิตที่มีกำลังสมาธิสูงจะมีแสงสว่าง มีอานุภาพสามารถมองเห็นในที่มืด และทำให้ผิวพรรณผ่องใส ทมยันตีบรรยายจากเข้าสู่สมาธิของใจแล้วว่าเหนือธรรมชาติ จิตมนุษย์มีแสงสว่างในตนเองแต่ขึ้นอยู่กับกิเลสคือความบริสุทธิ์ ยิ่งมีกิเลสน้อยแสงสว่างยิ่งมาก “แสงสีนวลที่เลื่อมพราย” บอกถึงคุณภาพจิตของใจ แก้วว่ามีพื้นฐานของการบำเพ็ญธรรมมาเป็นอย่างดี เพราะจิตสว่าง ชาวออกนวลมีความ “เลื่อมพราย” ซึ่งเป็นคุณภาพจิตของนักบำเพ็ญธรรมชั้นสูง

ต่อไปนี้เป็นจากการบำเพ็ญตนเพื่อรับวัชรญาณ คือญาณที่หยั่งรู้ฟ้าดินรู้เหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดในอนาคต นับเป็นการบำเพ็ญธรรมอีกลักษณะหนึ่งตามทัศนะของทมยันตี

จุปะนี่กรู ญาณอันคมกล้าดุจสายฟ้าอันจะ “ตัด” ทุกแห่งแห่งอวิชชาได้เด็ดขาดปรากฏขึ้นแล้ว วัชระปรากฏแต่ไกล จากนั้นเลื่อนใกล้เข้ามา และด้วยตาเปล่า...สายฟ้าจากดินวิ่งปราด รวหาทางบรรจบ สายฟ้าแห่งฟ้า

ท้ายสุดวัชระจากฟากฟ้าพุ่งลงสู่กรอบโครงร่างที่สว่างนวลเย็นตา

วัชระจากดินพุ่งขึ้นประสานรับกัน

วัชระทั้งสองกระทบ ก่อเกิดเสียงระเบิดก้อง

แสงสว่างกระจายรุ่งโรจน์พร่างพรู

จุปะต้องหลับตา กระนั้นยังรู้สึกถึง “โลกธาตุสะท้อนหวนไหว” ทั้งแผ่นหินที่นิ่งและภูหินสูงต่ำ รอบตัวโยกไกว รวจะถล่มทลายลง เมื่อสองกระพริบตาดูท้องฟ้า ดาวทุกดวงดูจะพุ่งเป็นสายตัดกันไปมา

ตรงที่เคยมีกรอบโครงร่างของขามี

บัดนี้เหลือแค่ดวงไฟกลม

จุดกึ่งกลางขาวเจิดจ้า รัศมีต่อมาเป็นสีเหลืองทองแล้วเหลืองฟ้าเป็นลำดับ

จุปะได้เห็นการรวมพลังจิต การกลมกลืนระหว่างพลังแห่งฟ้าและพลังแห่งดิน เมื่ออำนาจจิต

แผ่ไพศาลความรอบรู้จะครอบคลุมทั่วทั้งจักรวาล²

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 76.

² ทมยันตี. (2552). ขามี. หน้า 340-341.

การบรรยายจากบำเพ็ญธรรมผ่านสายตาของจุ่งปะที่มองเห็นเพียงดวงจิตที่ “สว่างเหมือนดวงไฟจุดกึ่งกลางขาเจดีย์ รัศมีต่อมาเป็นสีเหลืองทองแล้วเลือนฟ้าเป็นลำดับ” เป็นสภาวะจิตของผู้บำเพ็ญธรรมชั้นสูง เป็นที่น่าสังเกตว่าทมนต์มักใช้แสงสีเพื่อบอกระดับจิตของตัวละคร หากเป็นผู้ที่บำเพ็ญธรรมชั้นสูงเช่น ชามี จะมีแสงของจิตที่สว่างพิเศษกว่าจิตของตัวละครอื่น เพราะเป็นผู้นำทางศาสนาที่มีความเชื่อว่าจิตตักสิเลสได้แล้ว

ผลการวิเคราะห์การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ ฉากที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา และฉากที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา ฉากดังกล่าวคือ แผลงไว้ด้วยสังฆกรรม หากมนุษย์รู้จักสังเกตและเรียนรู้ ฉากที่เกิดจากจินตนาการ ได้แก่ ฉากที่เกิดจากความเชื่อและฉากการบำเพ็ญธรรม นับเป็นฉากที่โดดเด่นทั้งการนำเสนอหลักธรรมและการนำเสนอความเหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงว่าการนั่งสมาธิประโยชน์ ช่วยให้เกิดปัญญา ผู้เขียนใช้สัญลักษณ์เรื่องแสงสีบอกระดับจิตจนเห็นภาพชัดเจน ทำให้เกิดอารมณ์ร่วมกับตัวละคร ฉากจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเมื่ออ่านนวนิยาย 5 เรื่องนี้

4.3 การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทยอธิบายคุณค่าของบทสนทนาไว้ดังนี้

1. ช่วยในการดำเนินเรื่อง มิได้ใช้เพื่อเป็นเครื่องประดับแต่เพียงอย่างเดียว
2. สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของผู้พูด บทสนทนาจะแตกต่างกันในด้านน้ำเสียงและการแสดงออก สุดแต่ว่าสัญชาติ ภาษาถิ่น อาชีพ ระดับทางสังคมของผู้พูดจะเป็นเช่นไร
3. ให้อรรถพิพม์ใจในความเป็นธรรมชาติโดยไม่จำเป็นต้องเป็นการบันทึกถ้อยคำที่พูดจริง ๆ ออกมาคำต่อคำ เพราะบันทึกดีเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ความคล้ายคลึงกับความเป็นจริง” ไม่ใช่ความเป็นจริงเอง
4. สะท้อนความคิดเห็นและบุคลิกภาพของบุคคลที่สนทนากัน บทสนทนาจะเสนอการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีใช้นำเอาคำสนทนาของผู้พูดมาเรียงสลับกันไว้เท่านั้น
5. มีความหลากหลายในเรื่องคำที่ใช้ จังหวะ วิธีการใช้คำ ความยาวของประโยค และอื่น ๆ ตามฐานะของผู้ร่วมสนทนาแต่ละคน นักเขียนบทสนทนาที่มีฝีมือย่อมทราบดีว่าน้อยนักที่คน 2 คนขึ้นไปที่มาพบกันและสนทนากันจะมีวัฒนธรรมและภูมิหลังส่วนตัวเหมือนกันทุกอย่าง บทสนทนาที่นักเขียนเหล่านี้เขียนขึ้นจะบันทึกความแตกต่างเหล่านี้ไว้ด้วย
6. นักเขียนบางคนอาจเขียนบทสนทนาให้ช่วยผ่อนคลายความเครียดหลังจากที่ผู้อ่านได้อ่านข้อความที่เคร่งเครียดจริงจังหรือข้อความเชิงอธิบายมาแล้ว¹

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย. หน้า 131.

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนาของทมยันตี คือการที่ตัวละครพูดสนทนาโต้ตอบไปมา หรือเป็นการสนทนาระหว่างจิตของตัวละครเพื่อหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มักพบในกลุ่มตัวละครเอกและตัวละครสำคัญของเรื่องที่กำลังตรึงในธรรมและหาทางหลุดพ้นจากกิเลส

จากการศึกษาพบว่าทมยันตีใช้บทสนทนาในการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตอย่างเด่นชัดตรงไปตรงมาเพื่ออธิบายความหมายและความสำคัญของหลักธรรมเรื่องจิต ทำให้ตัวละครเข้าใจและสามารถนำหลักธรรมนั้นมาพิจารณาไตร่ตรองเมื่อต้องประสบกับความทุกข์ จากการศึกษานวนิยายของทมยันตีพบบทสนทนาที่มุ่งอธิบายความหมายและความสำคัญของหลักธรรมเรื่องจิต 4 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5 บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของกรรม บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์ และบทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของอริยสัจ 4 ดังนี้

4.3.1 บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5

บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5 หมายถึง บทสนทนาที่ตัวละครมุ่งให้เห็นความหมาย ความสำคัญ การปฏิบัติตนรักษาศีล 5 มักพบในตัวละครที่เป็นผู้ทรงภูมิมีลักษณะเป็นเทพ นักบวช หรือตัวละครที่ปฏิบัติธรรม

ในเรื่อง **ฉาน** ใจแก้วได้พบมนุษย์เป็นครั้งแรกและพบเห็นไก่ เบ็ด ที่มนุษย์นำมาขายเพื่อทำอาหาร ใจแก้วเข้าใจความคิดลึกลับเหล่านั้นที่กลัวตายจึงสงสารและใช้อำนาจจิตปลดปล่อยให้เป็นอิสระ

“...แต่ที่ว่าหนัก คือต้องหนักแน่นในความประพฤติในธรรมนั้นต้องประพฤติจนเป็นปกติ คือไม่ฆ่าสัตว์อย่างที่เราสอนเจ้ากินแต่ผลไม้ ไม่พูดเท็จคือพูดจริง คุณลักษณะพิเศษของคนที่นี่คือถือข้อปฏิบัติเรื่องพูดเท็จเป็นอริศีล แปลว่าข้อห้ามสูงสุด คนพูดเท็จจะอยู่ที่นี้ไม่ได้...”

“วันเจ้าละเมิด คือไม่ได้ลักขโมย หากละเมิดในทรัพย์ของผู้อื่น เพราะเจ้าปล่อยเบ็ดไก่ของเขาไม่หมด”¹

บทสนทนาตอนนี้อธิบายการละเมิดทรัพย์ของผู้อื่นผิดศีลข้อ 2 คือการลักทรัพย์ ซึ่งเป็นการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น แม้จะเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ก็ผิดศีล 5 เช่นกันแม้จะไม่ได้ขโมยก็ตาม

หลวงพ่อบุญพาใจแก้วให้เห็นความสำคัญของศีล

“เอ็งฟังเฉย ๆ ซี้” ครูกับลูกศิษย์สอนกันลั่นศาลา ทั้ง ๆ ที่มีกันแค่สองคน

“คนไหนอยากเกิดเป็นมนุษย์อีกก็แค่รักษาศีลห้า แล้วไม่ต้องวิ่งไปขอศีลจากใครหรอก รักษาเอง ปฏิบัติเอง ใครสอบได้ตายก็ชาติก็กลับมาเป็นมนุษย์ แต่ถ้าอยากเกิดเป็นเปรต เป็นอสุรกาย

¹ ทมยันตี. (2551). *ฉาน*. หน้า 113

สัตว์เดรัจฉานก็อย่าไปรักษาศีล ไม่ทำทาน ทำบาปมันให้ครบ เท่านั้นสอบได้สบายอีก ไม่มีใครขัดคอ”
 นาน ๆ จะมีลูกศิษย์หลงมา “ครู” อธิบายสั้นอย่างภาคภูมิใจ¹

การรักษาศีลมีความสำคัญต่อจิตที่ไปเกิดในชาติภพต่าง ๆ บทสนทนาที่อธิบายความสำคัญของศีล 5 อย่างชัดเจนว่ามีความสำคัญเกี่ยวกับชาติภพของมนุษย์และสัตว์ การรักษาศีล 5 จะทำให้เกิดเป็นมนุษย์ แต่หากไม่รักษาศีลจะเกิดในภพภูมิที่ต่ำกว่ามนุษย์ คือเปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉานนับเป็นการอธิบายซึ่งเหมือนการเทศน์ของหลวงพ่อมหาภาณี

บทสนทนาต่อไปนี้เป็นบทสนทนาของพรณธราผู้เรียนจบด็อกเตอร์กับยายผู้ปฏิบัติธรรมมาเป็นเวลานาน

“แหม...ถ้ารู้ว่าจะสร้างไม่ยาก ทำไมจะไม่อยากสร้างคะ เอาแค่เท่าคุณยายก็พอ”
 “มีศีลแล้วจะมีสมาธิ และจะมีปัญญา”
 ด็อกเตอร์พรณธราทำตาปริบ ๆ “แค่นี้หรือคะ ?”
 “ใช่...ง่าย...ง่ายที่พูดไป แต่ยากที่ทำได้”²

ตัวละครที่อธิบายความสำคัญของศีล 5 คือยายซึ่งเป็นผู้รักษาศีลและปฏิบัติธรรมมาเป็นเวลานาน จึงสามารถตอบคำถามพรณธราได้อย่างลึกซึ้ง โดยสอนพรณธราให้สร้างปัญญาด้วยการรักษาศีลก่อนแล้วจึงจะมีสมาธิ แสดงให้เห็นว่า “ศีล 5” มีความสำคัญทำให้จิตมีความอ่อนโยนสามารถเรียนรู้หลักธรรมได้ง่าย การอธิบายตอนนี้มีลักษณะถาม - ตอบ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลิน ต้องการติดตาม

หลวงปู่จันทร์เป็นพระอริยเจ้ากลับชาติมาเกิดได้เทศน์สอนจิตาเรื่องการแผ่เมตตาจิต ซึ่งเป็นพื้นฐานช่วยให้จิตมีความอ่อนโยน และอธิบายความสำคัญของศีล ดังนี้

ฉะนั้นหลายครั้งที่คำถามคงกระทบโสตประสาท จิตาจึงยิ้มน้อย ๆ อยู่ใหม่หน้า กับอีกหลายครั้ง หลวงพ่อบีบนาน้ำมายิ้มด้วยนิท ๆ

“การจะมีสมาธิที่ดีได้ต้องมีศีลก่อน ศีลแปลว่า ความปกติของจิตนั้นต้องไม่คิดร้าย ไม่เบียดเบียนใคร ไม่โลภ เมื่อจิตดำรงอยู่ในความผ่องแผ้วนานเข้า ก็ย่อมขึ้นบาน มั่นคง จึงมีสมาธิที่ดี ฉะนั้นถึงบอกว่าสติเป็นตัวคุมทำให้ศีลเป็นปกติ”³

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 160.

² แหล่งเดิม. หน้า 329.

³ แหล่งเดิม. หน้า 123.

หลวงปู่จันทร์รู้ว่าจิตมีอำนาจของจิตสูงแต่ไม่อาจบังคับใช้จิตเพื่อประโยชน์ได้ จึงสอนให้จิตาแผ่เมตตา จิตและรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานของการนั่งสมาธิเพื่อบำเพ็ญธรรมต่อไป จิตที่มีความเมตตาทำให้ไม่คิด เบียดเบียน จิตจะนุ่มนวลเข้าสู่ศีลได้ง่าย เป็นการใช้บทสนทนาเพื่ออธิบายหลักธรรมได้ง่ายและชัดเจน

ในเรื่อง **ไวษณวี** ไวษณวีแนะนำให้จันทิมาขอพรจากพระประธาน

พอบอก “ขอได้” คุณจันทิกียืนความจำงั่นที่ “นั่นละคะ ขอได้ไหม ?”

“ทำสมาธิทุกวันหรือเปล่าละ การทำสมาธิทำให้เกิดศีล และมีปัญญา คนมีศีลย่อมมีบุญ

คนมีบุญเขาจะใช้บุญของเขาอธิษฐานขออะไรก็ได้”¹

ไวษณวีบอกให้จันทิมานั่งสมาธิเพื่อให้เกิดศีลและปัญญาจึงจะขอพรจากพระสำเร็จ จากบทสนทนาทำให้ เห็นว่าการมีสมาธิทำให้เกิดศีล 5 เมื่อมีศีล 5 แล้วจึงจะมีปัญญา การรักษาศีล 5 ทำให้ผู้รักษาศีลมีบุญและใช้บุญ ของตนขอพรได้ บทสนทนาตอนนี้นี้จึงทำให้เห็นลำดับขั้นตอนของการ “มีบุญ” ว่าเกิดจากการ “มีศีล” เป็นสำคัญ

ผู้วิจัยพบว่า ศีล 5 เป็นพื้นฐานของการทำสมาธิซึ่งจะทำให้เกิดปัญญา การรักษาศีลของตัวละครนอกจาก จะไม่ประพฤติดิศีลแล้วต้องไม่ล่วงละเมิดในศีลด้วย แม้จะเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ก็ถือว่าเป็นการผิดศีลด้วยเช่นกัน บทสนทนาแสดงให้เห็นว่า “ศีล 5” มีพื้นฐานมาจากจิตที่อ่อนโยน มีเมตตา ทำให้รักษาศีลได้ง่าย ทำให้เห็นว่า “ศีล” เป็นพื้นฐานของหลักธรรมเรื่องจิตที่จะช่วยให้ตัวละครพ้นจากความทุกข์ในเบื้องต้นด้วยการประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา และใจ

4.3.2 บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของกรรม

บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของกรรมในนิยายของทมยันตี คือ การนำเสนอกรรม ผ่านบทสนทนาของตัวละครที่รู้เรื่องหลักธรรมเป็นอย่างดีเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ปรากฏในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง ดังนี้

ในเรื่อง **ไวษณวี** ไวษณวีช่วยผู้ป่วยโรคมะเร็งลำไส้ระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎแห่งกรรม ทำให้ไวษณวี เจ็บปวดเช่นเดียวกับผู้ป่วยคนนั้น

ในเรื่อง **จิตา** จารวีขอร้องให้จิตามีชีวิตต่อไป เมื่อเข้าใจว่ามนุษย์และสัตว์มีกรรมเป็นของตน ไม่มีใครจะ สามารถหลีกเลี่ยงพ้นได้จารวีจึงต้องยอมรับ

¹ ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 581.

“มนุษย์ต้องทุกข์จากพลัดพราก” จารวีค่อย ๆ ตอบระมัดระวัง “ก็ทราบแต่ทำไมจิตตาต้องพลัดพรากระยะสั้น?”

“เด็กคลอดจากครรภ์มารดา ตายทันทีไม่มีหรือ?”

“นั่นเป็นวิบาก มิใช่หน้าที่ จิตตาทำ “หน้าที่” ทำไมจะทำหน้าที่ต่อไปไม่ได้”

“พระราชทานให้เพชฌฆาตประหารชีวิตคนบาปใหม่ เป็นหน้าที่ด้วยใช่ไหม?”

ใครจะเถียงได้ ริมฝีปากย้อย สด รวากับทาสาด แยมละมุนละไม

“ไม่มีใครทำหน้าที่โดยไม่บาป”

“แต่เท่าที่ผ่านมา...” จารวีเถียงทันที หากไม่ทันจบ

“รู้อย่างไรว่า หลายเรื่องไม่บาป ไม่ผิดกฎแห่งกรรม การช่วยมนุษย์บางที่ผิดกฎแห่งกรรมต้องชดใช้ โลกมนุษย์เป็นที่แห่งเดียวที่ก่อได้ทั้งบุญและบาป ผู้อยู่ในเทวโลกล้วนมีสุข ล้วนกำหนดสิ่งใดได้จากจิตตนเอง ใครจะทำบุญให้ใครได้ ผู้อยู่ในอบายภูมิก็มีแต่ทุกข์ ใครมีบุญแบ่งปันกันได้ เมื่อมีโอกาสเร่งสะสมบุญแล้ว...กลับบ้าน ...พักผ่อน”¹

บทสนทนาแสดงให้เห็นชัดเจนว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงผลของกรรม แม้จิตตาจะเป็นลูกของจารวีแต่มีอำนาจจิตสูงกว่าจึงเป็นผู้อธิบายว่า ผลของกรรมไม่มีใครรอดพ้น ไม่ว่าจะทำเพราะหน้าที่แต่ก็บาป จึงต้องได้รับผลกระทบนั้น มนุษย์จึงควรทำบุญเพื่อสะสมเอาไว้ใช้เมื่อตายหรือ “กลับบ้าน”

อีกตัวอย่างที่แสดงความสำคัญและความหมายของกรรมปรากฏในเรื่องจิตตา เนื้อความบรรยายว่า

“กรรม คือการกระทำ เมื่อทำอะไรบ่อย ๆ เป็นนิมิต จะเคยชินเป็นผลเรียกว่าวิบาก พลังของวิบากรุนแรง ถ้าพลังนั้นมีเจตจำนงแน่วแน่อะไร ต้องเป็นไปอย่างนั้น”²

จิตตายังคงเป็นผู้อธิบายเรื่องการสร้างกรรมด้วยการทำสิ่งใดซ้ำ ๆ กันเรียกว่าวิบากที่ต้องรับผลจากการกระทำนั้น แสดงถึงอำนาจของกรรมที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง

บทสนทนาต่อไปนีปรากฏในเรื่องฉาน แสดงอำนาจของกรรม ดังนี้

“เอาน้ำนี้ไปราดแม่ก่อนหินในถ้ำได้ไหม?”

หน้าบึ้ง ๆ คลายลง แววปรานีฉายชัด

“ใจแก้วเอ๋ย เจ้าต้องเข้าใจ อันกระแสแห่งกรรม ไม่มีผู้ใดขัดขวางได้ กรรมเป็นสิ่งที่อำนาจยิ่งใหญ่ ในการเกิดตายได้ตัดตียากของสรรพสัตว์ จนไม่มีแรงใดสู้แรงกรรมได้ ผู้มีความรู้ดีในอำนาจของกรรมย่อมอดทนเมื่อเสวยผลกระทบ ไม่ยอมเร้าใจให้เกิดกิเลส ย่อมให้มันสิ้นกระแส จะมีประโยชน์อะไรที่จะให้แม่ของเจ้ากลับมา ก่อเวรใหม่เพิ่มเติมลงไป ให้แม่เจ้าไปปรับกุศลที่เจ้าแพ้ให้มิดดีกว่าหรือ?”³

¹ ทมยันตี. (2552). จิตตา. หน้า 564.

² แหล่งเดิม. หน้า 240.

³ ทมยันตี. (2551). ฉาน. หน้า 158-159.

บทสนทนาตอนนี้เป็นการเล่นอำนาจของกรรมให้เห็นว่า กรรมมีอำนาจต่อการเกิดตายของมนุษย์และสัตว์ การตายของแม่เสือเป็นการใช้กรรม ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นเสืออีก หลวงพ่อฤๅษีจึงแนะนำให้อุทิศบุญกุศลให้แม่เสือได้รับแต่กรรมดีไม่ต้องกลับมาสร้างเวรกรรมอีกต่อไป

ในเรื่อง **ไวยสนวี** ไวยสนีเข้าไปนั่งสมาธิต่อหน้ารูปปั้นของมหาทศพรคาที่หอเทพมณเฑียร

“...เจ้าคิดว่ามาตาเจ้าจะมีมรรคาแห่งตน เหนือฤทธิ์คือกรรมะ เตะยังหนีกรรมะไม่พ้น การสิ้นสุดทั้งหมัดต้องก้าวสู่แดนนิรวาณะเท่านั้น สัจจะแห่งพระบรมครูฤาพิต ?”¹

บทสนทนาอธิบายความสำคัญของกรรม แม้แต่เทวะยังไม่สามารถหนีพ้นกรรม ยกเว้นการนิพพาน จากการศึกษาบทสนทนาที่อธิบายให้เห็นความหมายและความสำคัญของกรรมพบว่า ตัวละครนักบวชและปฏิบัติธรรมเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องกรรมอย่างตรงไปตรงมา เพื่ออธิบายให้ตัวละครเข้าใจอย่างชัดเจน ผู้อ่านจึงร่วมรับรู้ไปกับตัวละครว่า ผู้ที่ทำความดีไว้มิได้รับผลกรรมเช่นนั้น การสั่งสมกรรมจึงเป็นเครื่องร้อยรัดให้จิตของมนุษย์และสัตว์ไม่สามารถพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากอำนาจของกรรมได้ นอกจากการปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อหาทางพ้นทุกข์คือสู่นิพพาน

4.3.3 บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์

บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์ในนวนิยายของทมยันตี คือบทสนทนาที่กำหนดให้ตัวละครสนทนากันด้วยเรื่องไตรลักษณ์ ซึ่งถ่ายทอดผ่านผู้ทรงภูมิและปฏิบัติธรรม ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ฉาน ไวยสนวี จิตา และมายา** ดังนี้

ในเรื่อง **ฉาน** หลวงพ่อมหาฤๅษีอธิบายความสำคัญของไตรลักษณ์ เพื่อให้พระภิกษุคลายจากความรักความผูกพันที่มีต่อพ่อ

“อืหนุ...ลักษณะของโลกนั้นคือความไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้แต่โลกของเจ้าเองก็มีการเปลี่ยนแปลงสม่ำเสมอ สิ่งใดที่เกิดจะตั้งอยู่แล้วก็เสื่อม แล้วก็ดับ มนุษย์...เพียงเกิดขึ้นแค่ลมหายใจเข้า - ออก หน้าที่ที่ต้องรับไปเดี๋ยวนั้นคือความตาย แต่ดับแล้วก็ต้องเกิดวนเวียนอยู่เช่นนั้น วิชาเป็นตัวกำหนดตัวชักนำไม่มีใครกำหนดได้หรอก ทุกคนกำหนดตัวเองทั้งสิ้น เจ้ายังกำหนดตัวเจ้าไม่ได้ เจ้าจะกำหนดคนอื่นได้อย่างไร”²

¹ ทมยันตี. (2552). *ไวยสนวี*. หน้า 455.

² ทมยันตี. (2551). *ฉาน*. หน้า 371.

หลวงพ่อมหาภาณุบรรลุนานขึ้นสูงเป็นพรหมเทพภาณุ ได้อธิบายกฎไตรลักษณ์ว่า ทุกสิ่งในโลกเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หมุนเวียนเปลี่ยนไปไม่หยุดนิ่ง ไม่อาจกำหนดสิ่งใดได้ เมื่อพรรณราฟังแล้วพิจารณาตาม จึงคลายความทุกข์ซึ่งเกิดจากความรักและความห่วงใย

หลวงพ่อมหาภาณุอธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์ต่อไปว่า

“...พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนหลักอนัตตา คำนี้ไม่ได้แปลว่าสูญ ไม่มีอะไรแต่ความหมายคือทำอย่างไรจะไม่ไปเกิดอีกต่างหาก ความทุกข์เริ่มจากการเกิดหมดทุกอย่าง เกิดชีวิต ทุกข์จากชีวิตก็ตามมา เกิดมีทรัพย์มียศ ทุกข์จากสูญทรัพย์หมดยศ ก็ตามมาอะไรก็ได้ให้เกิดเถอะ มีความทุกข์ตามมาทั้งนั้น ไม่ว่าจะทุกข์เพราะหมดเพราะเสื่อม บางขณะที่มียังมีอยู่แต่ ๆ ยังทุกข์ เพราะต้องระวังไม่ให้หมดไปเลย ชีวิตมันก็เหมือนกัน ดูแล ระวัง รักษาอย่างไรก็ต้องหมด ต้องเสื่อมสลาย แต่...สิ่งที่เราทำได้แน่นอนคือเราเลือกที่ไปได้...”¹

หลวงพ่อมหาภาณุยกคำกล่าวของพระพุทธเจ้าซึ่งตรัสสอนเรื่องอนัตตามาอธิบายให้พรณราเข้าใจ ในที่นี้การอธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์จึงเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า หลวงพ่อมหาภาณุเป็นเพียงผู้นำหลักธรรมนี้มาถ่ายทอดเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้จึงเพิ่มความน่าเชื่อถือและทำให้พรณราเกิดความเลื่อมใสศรัทธา

ใน **ไวยณวี** ปรากฏความสำคัญของไตรลักษณ์ที่ทำให้ตัวละครเข้าสู่นิพพานได้ ดังนี้

นั้นกระมังที่จะทำให้เธอก้าวสู่มรรคาถูกต้องเมื่อ “กลับบ้าน” แม้จะรู้มรรคานั้นแล้ว ระหว่างก้าวเดินบางก้าวยากยิ่งรู้กับปฏิบัติต่างกัน จวบจนปฏิบัติได้แล้วจึงกลายเป็น “รู้แจ้ง”

“การแปรเปลี่ยนเป็นวัฏฏะของสัตว์ และสรรพสิ่ง เป็นกฎของไตรลักษณ์ที่ไม่มีข้อยกเว้น เมื่อเป็นอนิจจังย่อมเกิดทุกข์ท้ายสุดทุกข์ถ้าแม้สุขจะเป็นอนัตตา แล้วก็มีไหม เป็นไหม แปรเปลี่ยนเรื่อยไปมิสิ้นสุด จึงเปรียบเช่นจักรหมุน มนุษย์สัตว์สรรพสิ่ง จะปรับไปเช่นนี้เสมอ ก่อนมีเจ้า...มาตาเจ้าเป็นอย่างหนึ่ง เมื่อมีเจ้าเป็นอีกอย่างหนึ่ง และเมื่อมีเมียเป็นอีกอย่างหนึ่ง...”²

มหาทศคาอธิบายกฎไตรลักษณ์ให้ไวศรีปล่อยวางความทุกข์ที่เกิดจากรัก โดยแสดงให้เห็นว่าทั้งสุขและทุกข์มีความเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างผันแปรไม่หยุดนิ่ง ทั้งหมดเป็นกฎของไตรลักษณ์ ไวยศรีมีพื้นฐานการบำเพ็ญธรรมและมีความเลื่อมใสศรัทธามหาทศคาอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเชื่อมั่นในคำสอนนี้ จิตจึงปล่อยวางจากทุกข์ได้

ในเรื่อง **จิตา** ดวงวิญญาณของกัณหาไม่สามารถไปตามกรรมของตนเองได้ เพราะภากรยังยึดมั่นกับกัณหาไม่เปลี่ยนแปลง

¹ ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 451.

² ทมยันตี. (2551). ไวยณวี. หน้า 454-455.

ตลอดระยะเวลาคนที่ “รู้เรื่อง” ที่สุดคือการเจ้าตัวประสานมือทั้งสองไว้บนหัวเข่าด้วยท่า
ราวกับฟังผู้ทรงศีล และทรงศักดิ์กว่า

“แล้วจะต้องทำอะไรบ้างครับผม?”

“โอโหสิกรรม” คำตอบสั้นนั้นคง

หนุ่มใหญ่ถอนใจยาว

“อย่ายี้ดอ๊ตตา ตัวคุณเองยังยี้ดไม่ได้ว่าตัวคุณเป็นของคุณแล้วจะยี้ดคนอื่นได้อย่างไร” เสียง
ใสคนพูดเรื่อย ๆ “พลังแห่งวิญญาณมีวิบากเป็นที่ไป ถึงคุณจะพยายามยี้ดไว้ เมื่อคุณเองต้องละสังขารคุณ
ก็มีวิบากของคุณเป็นที่ไปเช่นกัน มีใช้จะต้องไปที่เดียวกันเมื่อไหร่ ต่อถ้ามีวิบากร่วมกัน ก็จะมาบรรจบพบ
กัน ถ้าคุณไม่ละวาง คุณก็จะทุกข์ คือ ทุกข์ ชังอยู่ในใจคุณตลอดไป ถ้าวาง...วางที่ไหนต้องวางที่ใจแล้ว
จะเบา เบาที่ไหนก็เบาที่ใจ ทุกข์นั้นหนักยิ่งกว่าของที่แบก ที่หาม วางที่ใจเสียเมื่อไหร่ เบาใจเมื่อนั้น”

“ครับผม” คำตอบรับค่อย “ผมจะ...วาง...เธอเดี๋ยวนี้ได้ไหม?”¹

จิตาผู้มีอำนาจของจิตสูงเป็นผู้อธิบายกฎไตรลักษณ์แก่ภิกษุ ความทุกข์ของภิกษุเกิดจากความยึดมั่น
ในคนรักซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว จิตาอธิบายให้ภิกษุเข้าใจว่าความทุกข์นี้จะหมดไปหากภิกษุปล่อยวางจากคนรักได้
ทั้งหมดนี่เป็นการอธิบายกฎไตรลักษณ์อย่างง่าย ๆ ทำให้ภิกษุเข้าใจ และตัดสินใจ “วาง” คนรักได้

จากการศึกษาบทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของไตรลักษณ์พบว่าเป็นการนำเสนอ
ความหมายของไตรลักษณ์ผ่านพฤติกรรมของตัวละครที่กำลังประสบกับความทุกข์ การนำเสนอมุ่งให้ความรู้ข้อคิด
ทำให้ตัวละครรู้และวางทุกข์ นำไปสู่หนทางที่จะช่วยตนให้พ้นทุกข์ได้อยู่ภายใต้ของอนัตตา

4.3.4 บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของอริยสัจ 4

บทสนทนาที่อธิบายความหมายและความสำคัญของอริยสัจ 4 ในนวนิยายของทมยันตี หมายถึง
การสื่อสารระหว่างตัวละครด้วยบทสนทนาเพื่อแสดงหลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 ภายหลังจากตัวละครพิจารณา
ธรรมและต้องการชี้แนะแนวทางแก่ตัวละครอื่น เป็นการแสดงหลักธรรมที่ทำให้จิตของมนุษย์หลุดพ้นจากกิเลส
ปรากฏในนวนิยายเรื่องจิตา และมาน

ตัวอย่างจากเรื่องจิตา อธิบายหลักอริยสัจ 4 ตอนที่หลวงปู่จันทร์เตือนสติและแนะนำให้ศพรเชื่อเรื่อง
ที่จิตาเป็นผู้มีอำนาจจิต

“หลวงปู่จันทร์ท่านเป็นพระดังทางอีสาน” ผู้เป็นมารดากระซิบเล่า

“ก่อนมรณภาพท่านบอกไว้เสร็จสรรพว่าท่านจะเกิดใหม่ที่นั่นที่นี่ ชื่อนั้น ชื่อนี้ แล้วท่านก็มา
เกิดจริง ๆ” เล่าพลางบ๊วยบ้าย

ศพรเพ่งแจ่มกระจ่าง ‘หลวงปู่จันทร์’ คือใคร ความสงสัยมลายสิ้นเชิง

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 313.

‘สิ่งมหัศจรรย์มาแล้ว’ เขาถอนใจ

‘หลวงปู่’ เหลือจากการฉันอาหารในบาตร มองตรงมายังศพ

“ถ้าเชื่อว่ามีเมื่อนาน และเชื่อว่าพรุ่งนี้จะมาถึง ทำไมไม่เชื่อว่ามีอดีตชาติและชาติหน้า ?” คนถูกถามวาทคล้ายมีก้อนน้ำแข็งมาตรงหัวใจ ร่างทั้งร่างกระตุกนิด ๆ หลวงปู่เหยียดริมฝีปากคล้ายจะยิ้มแต่ก็เท่านั้น

“หัวใจของพุทธศาสนาสอนให้รู้จักทุกข์และการดับทุกข์ ถ้าเชื่ออดีตชาติและชาติหน้าทางดับทุกข์จะเห็นเร็วขึ้น”¹

บทสนทนาในมุนีอธิบายอริยสัจ 4 โดยเน้นย้ำให้เห็นว่าอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนา คือเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ ผู้ที่จะเข้าใจอริยสัจ 4 ต้องเข้าใจหลักธรรมเรื่องอื่น ในที่นี้คือความเชื่อเรื่องอดีตชาติและชาติหน้า ซึ่งเป็นการเวียนว่ายตายเกิด หากมีพื้นฐานหลักธรรมอื่น ๆ จะทำให้เข้าใจอริยสัจ 4 ได้ง่ายขึ้น การสนทนาครั้งนี้ทำให้ศพเข้าใจหลักอริยสัจ 4 ได้ง่ายขึ้น

ในเรื่องฌาน สัทมนได้สอนหลักอริยสัจ 4 แก่เทวดาในโลกทิพย์

หากทั้งคำพูด และความรู้ได้พรุ่งพรูออกมาประดุจสายน้ำฉ่ำเย็นระรี่เรื่อย ตุ่มต่ำ

“หัวใจแห่งพุทธศาสนา สิ่งสำคัญที่จะทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ สิ่งที่จะนำไปสู่ความสงบ ระวังเยือกเย็น พระพุทธเจ้าได้ทรงดำรัสไว้แล้ว อะไรคือทุกข์ อะไรคือเหตุแห่งทุกข์ อะไรคือความดับทุกข์ และทางดำเนินถึงความดับทุกข์ สิ่งเหล่านี้เป็นปฎิหาริย์เดียวที่จะทำให้เรามีสุขยิ่งกว่าปฎิหาริย์ทั้งปวง”

ริมฝีปากแดงสดยิ่งชาติแต่มี...พอใจ...ไม่มีปฎิหาริย์ใดพิเศษเท่าเทศนาปฎิหาริย์เช่นกัน

ดื่อกเตอร์สัทมนทำหน้าที่ถูกต้องถนัดแล้ว

ดื่อกเตอร์สัทมนมีเชื้อชาวพุทธทางมรดกแล้ว

‘ทำโน’ แลเข้าไปในบุพกรรม โย...ที่เคยร้อยรัด เบาบาง โยอันแน่นเหนียวขาดสนทด้วยกระแสน

แห่งธรรม เสี่ยงในโลกแห่งทิพยภาวะกระเหิม

สา-ธุ²

จากบทสนทนาทำให้เห็นว่า อริยสัจ 4 เป็นหัวใจของพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่มีอยู่ รอบตัวของมนุษย์ การแสวงหาทางดับทุกข์คือการรู้ในทุกข์ รู้สาเหตุของทุกข์ รู้หลักธรรมและรู้ทางที่ช่วยดับทุกข์

จะสังเกตได้ว่าลักษณะพิเศษที่ปรากฏในบทสนทนาในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี คือการมุ่งนำเสนอหลักธรรมโดยเฉพาะเรื่องการอธิบายความหมายและความสำคัญของหลักธรรมอย่างตรงไปตรงมา การนำเสนอหลักธรรมลงในบทสนทนาช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน แม้จะเป็นหลักธรรมที่ยากแต่ไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการกำลังถูกสอน ผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายไม่ต้องอาศัยการตีความมากนัก

¹ ทมยันตี. (2552). จิตา. หน้า 53.

² ทมยันตี. (2551). ฌาน. หน้า 551.

4.4 การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง หมายถึง การที่หมยงค์ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อนำเสนอเรื่องราวในนวนิยาย จากการศึกษานวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยงค์ ทั้ง 5 เรื่องพบว่ามีนำเสนอวิธีการเล่าเรื่อง 2 ประการ ได้แก่ การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝัน และการเล่าเรื่องอดีตโดยการสะกดจิต ดังนี้

4.4.1 การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝัน

การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝันในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของหมยงค์ หมายถึง การนำเสนอเรื่องราวในอดีตชาติของตัวละครผ่านความฝันเพื่อบอกเล่าความเป็นมาของตัวละครในอดีตชาติ เพื่อให้ทั้งตัวละครและผู้อ่านทราบที่มาและความสำคัญของตัวละครเอก ปรากฏการเล่าเรื่องในลักษณะนี้ในนวนิยาย 2 เรื่อง คือ **มลายา** และ **ไวษณวี**

นวนิยายเรื่อง **มลายา** เล่าเรื่องโดยให้รินทรฝันซ้ำ ๆ ถึงเทวาลัยซึ่งเป็นสถานที่ที่รินทรมีความผูกพัน ดังตัวอย่าง

“ไม่มี แค้นอนไม่คอยเต็มอิ่ม” ที่เจ้าตัวไม่ยอมเล่าคือยามหลับเธอมาก “กลับ” ไปสู่เทวาลัย
อันอบอวลด้วยควันขาว เทวรูปหินตระหง่านดูเพ่งมองมาแว่แว่
“ใคร...ใครอยู่บ้าง...” ในความฝัน เธอตะโกนร้อง หลงวนอยู่เดียวดาย หาก...มีแต่เสียง
สะท้อนกลับ...วังเวง...
หลับที่ไร เธอ “ต้อง” ไป ณ ที่นั้น
ฝันอะไรจะซ้ำซาก ชัดเจน เธอไปทำไม เพื่ออะไร ค้นหาใครเธอก็ตอบไม่ได้ “ประสาธ” รินทร
ต่ำตนเอง การจับงานตั้งแต่ปราสาทหินมาจนเทวรูป อาจจะทำให้จิตสำนึกของเธอจดจ่อก็ได้บรรณาธิการ
คอยกังวล “ไปหาหมอดีไหม”¹

แต่การกลับมายังเทวาลัยเป็นการสื่อให้เห็นถึงอดีตชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับเทวาลัย ซึ่งเป็นสัญญาเก่าหมยงค์กำหนดให้สิ่งปลูกสร้างทางศาสนาผูกจิตของตัวละครให้มีความผูกพันจนต้องกลับมายังเทวาลัย เมื่อหลับฝัน ไชยรีเข้าใจว่าตนฝันเพราะเครียดและร่างกายพักผ่อนไม่เพียงพอ การฝันซ้ำ ๆ จึงทำให้รินทรสงสัยใคร่รู้ และต้องการหาคำตอบว่าตนมีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับเทวาลัยและอดีต

ในเรื่อง **ไวษณวี** ไชยรีใช้ชีวิตแบบสาวสมัยใหม่ มีครอบครัวที่อบอุ่น ดำเนินชีวิตปกติมาตลอด แต่เมื่อหลับมักจะฝันว่าตนได้เข้าไปยังพิธีบูชามหาบุรุษที่เทวาลัยแห่งหนึ่ง ภาพความฝันเหมือนกับไชยรีเป็นองค์บุรุษผู้รับการบูชา และเป็นผู้ประทานพรตามที่มนุษย์อื่นวอน

¹ หมยงค์. (2551). *มลายา*. หน้า 393.

หญิงสาวลุกพรวดขึ้นนั่งหึ่ง ๆ ยังไม่ลืมตาตื่นทั้งร่างร้อนผะผ่าว กระแสสะโรางอย่างยิบ ๆ อยู่ในสายเลือดที่หมุนวนทั่วร่าง เหงื่อเหนียว ๆ ซึมซับทั้ง ๆ ที่ภายในห้องเย็นด้วยละออเครื่องปรับอากาศ มือที่ยกขึ้นลูบหน้าคล้ายคล้ยหมดแรง หัวเป็นแค่กะโหลกที่ปราศจากความนึกคิดใด ๆ ดูจะนานแสนนาน ...กว่าเจ้าตัวจะเบิกตาขึ้นได้ ขึ้นแรกภาพต่าง ๆ พร่า มัว เสมือนมองผ่านม่านหมอกบาง ๆ ต่อเมื่อพยายาม กระพริบตาหลายครั้ง ภาพเหล่านั้นจึงค่อยรวมตัวกันเข้า...

หญิงสาวสะดุ้งตระตะ ผมหยักศกยาวอย่างยั้งแผ่กระจาย

“บ้าชะมัด! ผันได้ผันดี”

ก็ครั้งที่ความผันซ้ำซาก ก็ครั้งที่ต้องไปเป็น “ประธาน” ในพิธีที่เหมือนสังเวทพะอะไรสักองค์หนึ่ง ก็ครั้งที่ถูกขานนามด้วยชื่ออันมิใช่ชื่อเธอ หากละม้ายคล้ายชื่อเธอ¹

ไวยศรีตื่นขึ้นมาพร้อมรับรู้กระแสพลังงานจากโลกทิพย์แต่ยังไม่เข้าใจว่าทำไมตนจึงต้องฝันเห็นเทวาลัย และเป็นประธานในพิธีสังเวทมหาทศร การกล่าวถึงความผันโดยย้อนอดีตกลับไปแสดงให้เห็นว่าไวยศรีมีอดีตกรรมเป็นอนุของมหาทศร การผันจึงเป็นกลวิธีหนึ่งในการนำเสนอหลักกรรมเรื่องจิตคือ แสดงถึงกรรมอันเป็นอำนาจสูงสุดที่แม้แต่เทวะก็หนีไม่พ้น

จากการศึกษา พบว่าการใช้ความผันเพื่อเล่าอดีตสร้างความสนใจใคร่รู้ให้แก่ตัวละคร และผู้อ่านเกี่ยวกับอดีตชาติของตัวละคร ความผันจะนำไปหาตัวละครเอกที่เกี่ยวข้องกันเป็นการเชื่อมโยงเรื่องด้วยการให้ผู้เล่าสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในฝัน

4.4.2 การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิต

การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิตเป็นกลวิธีหนึ่งที่หมยนต์ใช้เพื่อทำให้ตัวละครยอมรับและเข้าใจในอดีตชาติของตัวละคร ผู้สะกดจิตมักเป็นผู้ที่มีพลังพิเศษ จากการศึกษพบว่านวนิยายที่มีการเล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าว คือ **มายา** และ **ไวยศรี**

ในเรื่อง **มายา** รินทรไปทำข่าวหมอสะกดจิตและถูกเลือกให้เป็นตัวอย่างสาธิตการสะกดจิต

เงาตา...นั่งนิ่ง...อีกแล้ว อติรูป!

ชั่วแวบเธอรู้ว่า “อิตานัน” หากเสมือนมิใช่ รูปทรงสูงใหญ่ ผิวคร่ำมัจฉ...ตาเหมือนตามฤดมาศ ...แววมมดจมีแสงสว่าง ริมโษษฐ์เรียวเยแยม หนาได้รูป หยักยักยิมชนิด ๆ

ท่านั่งทรงศักดิ์ ผยองเสี่ยยงนัก! รินทร...แข็ง ค้าง พยายามส่ายศีรษะ

“ไม่ใช่! ไม่ใช่! ผัน...ตื่น ตื่นเถิด...” เธอพยายาม “ปลุก” ตนเอง และแล้ว...

“ริน...ริน...” เสียงเรียกคล้ายไกลแสนไกล

“หือ...” เธอพยายามสดับฟัง ขานรับ

ริน!

¹ หมยนต์. (2551). *ไวยศรี*. หน้า 5-6.

เชอลิมตา สว่างในบัดดล! ผู้คนล้อมรอบ หญิงสาวกะพริบตา

“อะไรนะ”

ห้องเก่า ที่เก่า “วิทยากร” ยืนยิ้มอยู่ตรงหน้า แสงแว่ยกแต่อยู่ที่ริมฝีปาก

“สะกดจิต!” เธออุทาน “คุณสะกดจิตฉัน” น้ำเสียงเริ่มแสดงโทสะ หากอีกฝ่ายส่ายหน้า ¹

จากบทสนทนาข้างต้นกล่าวว่าการสะกดจิตมี 3 ระดับ คือการสะกดจิตระดับอ่อน ระดับปานกลาง และระดับลึกที่สุด รินทรเป็นฝ่ายสะกดจิตตนเองในระดับสามคือระดับลึกที่สุดทำให้จิตของรินทรย้อนอดีตไปยังเทวาลัยอีกครั้ง เห็นภาพอดีตรูปรอยรินทรก้าวข้ามผ่านประตูเทวาลัยเพื่อเข้าเฝ้า การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการให้ตัวละครถูกสะกดจิตเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อแสดงความเป็นมาของตัวละคร สื่อให้เห็นอดีตกรรมของรินทร

ในเรื่อง **ไวษณวี** ทมยันตีกำหนดให้ไวษรีเป็นอนุแห่งเทวะ เพื่อนำเสนอกลวิธีการเล่าเรื่องให้ตัวละครรู้เรื่องราวในอดีตชาติโดยให้มหารุષีเป็นผู้เล่าทั้งนี้เพราะมหารุષีเองก็เป็นอนุเทวะเช่นเดียวกัน จึงดูเหมือนว่าเป็นการสร้างที่น่าเชื่อถือให้แก่ไวษรีด้วย การพบกันของตัวละครทั้งสองที่เป็นอนุเทวะเป็นการพบที่มีความพิเศษคือพบกันทางจิต เมื่อไวษรีเข้าไปนั่งด้านในบรรยากาศ การจัดตกแต่ง เครื่องบูชาตลอดจนกลิ่นรูปเทียนซึ่งเป็นบรรยากาศคุ้นเคยกับจิต ไวษรีจึงนั่งฟังเรื่องของตนจากมหารุષี

หญิงสาวกะพริบตาถี่ ๆ เพราะรู้ลึกว่าภาพต่าง ๆ พรา...มัว...แจ่มเช่นกระจก มีฝัละองน้ำ
บาง ๆ จับทว่าเมื่อภาพเหล่านั้นชัดขึ้นเธอก็ถึงกับเปล่งเสียงอุทาน

“อุม!”

ไวษรีสะดุ้งสุดตัวกับเสียงตนเอง เธออุทานแบบเดียวกับเสียงที่เคยได้ยินจากกลางกะโหลก
และแม้เธอจะกะพริบตาให้แน่ใจสักกี่ครั้ง ภาพตรงหน้าก็ยังเป็นแจ่มเดิม...ถนนอันคับคั่งด้วยการจราจร!

“ทำไมเรายังอยู่บนถนน?”

สิ้นสุดแห่งคำถามเธอหันขวับหา “คู่สนทนา” ทว่า หญิงสาวใจหายวับ ที่นั่งคู่กับคนขับว่างเปล่า

เสียงกตเตรโล ²

มหารุષีสะกดจิตไวษรีให้เห็นภาพที่หอมณเฑียรเทพเทวาลัยกลางกรุงเทพฯ การสร้างสถานที่และบรรยากาศให้ไวษรีรับรู้ที่มาของตนในอดีต ทมยันตีใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้การสะกดจิตเล่าเรื่องย้อนอดีต ประกอบกับการใช้นิทานที่มีบรรยากาศสอดคล้องกับอดีตชาติของตัวละครคือหอมณเฑียร เพื่อให้ตัวละครคือไวษรีทราบเรื่องราวของตนในอดีตชาติอย่างเด่นชัด

ภาพเหตุการณ์ที่มหารุષีสะกดจิตไวษรีให้เข้าใจอดีตชาติ และเพื่อบอกวามารุષีก็เป็นอนุแห่งเทวะเช่นเดียวกัน ดังความว่า

¹ ทมยันตี. (2551). *มายา*. หน้า 179.

² ทมยันตี. (2551). *ไวษณวี*. หน้า 119.

“จุดกำเนิดของคุณ”
 ไวยศรีหัวเราะหลุดปากล้อเลียนประโยคคนที่อยู่ต่อหน้ากล่าวไว้
 “อญจากเหวดาไซไหมคะ?”
 “อา...” เสียงอุทานเฉกเดียวกับเสียงเสนาะใส “เข้าใจถูกแล้ว”
 “คะ?” อีกครั้งที่คนอุทานอ้าปากค้าง
 “ฉันนะหรือจะเป็นเหวดา?” คนพูดเกือบหลุดคำ
 “ซึลล!” หากยังงาจาไว้เสียที
 “ไม่ใช่เรื่องซึลล” คนตอบต่อข้อความหน้ายังละมุน ไม่มีคำโกรธซึ่ง หากเกือบชน ๆ เสียด้วย
 ข้า ขณะที่ ไวยศรียิ้มแหย...จำไว้ เขารู้ว่าเราคิดอะไร...¹

การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิต เป็นส่วนเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับการเล่าเรื่องย้อนอดีต โดยใช้ความฝัน มีความสำคัญคือนำเสนอกระบวนการทำงานของจิต การสังสมประสบการณ์ของจิต มนุษย์จำเหตุการณ์ในอดีตชาติได้แต่เมื่อถูกสะกดจิตจะทำให้ตัวละครจำเรื่องราวของตนได้ รินทรฝันถึงเทวาลัยบ่อยครั้ง และถูกสะกดจิต ทำให้จำเรื่องราวในอดีตสอดคล้องกับเรื่องราวที่เคยฝัน การเล่าเรื่องเกี่ยวกับไวยศรีมีส่วนสอดคล้องกับรินทร 3 ลักษณะ คือการฝันเห็น การถูกสะกดจิตและการกำหนดให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง ผู้เขียนกำหนดให้เหตุการณ์ร้อยเรียงตามลำดับ เพื่อปูพื้นฐานความทรงจำในอดีตของตัวละคร

กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละครมีความโดดเด่นคือตัวละครมนุษย์ และตัวละครอมมนุษย์ พบว่า ตัวละครมนุษย์ประกอบด้วยตัวละครสตรี และตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ผู้วิจัยพบว่าทมนต์ตีให้ความสำคัญแก่ตัวละครสตรีโดยให้แสดงบทบาทเป็นผู้บำเพ็ญธรรมและมีอิทธิพลต่อตัวละครอื่น ตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติแบ่งเป็นตัวละครที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติตั้งแต่กำเนิด และตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการบำเพ็ญธรรม โดยนำเสนอหลักธรรมสำคัญคือ ศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 สอดแทรกในเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน ตัวละครอมมนุษย์เป็นตัวละครที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมีบทบาทในฐานะผู้สอนหลักธรรมให้แก่ตัวละครเอก ได้แก่ ตัวละครเทพ และฤาษี ส่วนตัวละครวิญญูณต้องเป็นผู้รับการช่วยเหลือจากตัวละครเอก เพราะไม่สามารถหลุดพ้นจากกรรมด้วยตนเอง ปรากฏเป็นผู้รับการช่วยเหลือจากตัวละครเอกเพื่อนำเสนอหลักธรรมเรื่องกรรมอย่างเด่นชัด

ในส่วนของกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก ปรากฏฉากที่มาจากศาสนา พบฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา และฉากที่เกิดมาจากความเชื่อทางศาสนา สื่อให้เห็นถึงการเวียนว่ายตายเกิด หลักธรรมไตรลักษณ์ที่แสดงการเปลี่ยนแปลง แปรปรวน ไม่เที่ยงแท้ของทุกสิ่งในโลก และฉากที่เกิดจากจินตนาการพบฉากที่เกิดจากความเชื่อ และฉากการบำเพ็ญธรรม สื่อให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องแดนทิพย์และบรรยากาศที่เกิดจากการบำเพ็ญธรรม ผู้วิจัยพบว่าฉากที่เกิดจากความเชื่อเป็นการนำเสนอหลักธรรมอย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะเรื่อง

¹ ทมนต์ตี. (2551). ไวยสนวี. หน้า 114.

กรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเด่นชัด ส่วนจากการบำเพ็ญกรรมมุ่งเสนอการนั่งสมาธิบำเพ็ญกรรมของตัวละคร การอุทิศบุญกุศลและช่วงเวลาที่จิตจะหลุดพ้นจากความทุกข์

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนานำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตโดยตรง ได้แก่ การอธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 พบในเหตุการณ์ที่ตัวละครสนทนาเมื่อประสบปัญหาชีวิตจึงนำหลักธรรมที่ได้ไปปฏิบัติจนแก้ปัญหาได้ และตัวละครสนทนาเพื่อเน้นหลักธรรมที่เข้าใจยากโดยใช้ตัวละครหลายตัวอธิบายกับผู้อ่านโดยตรง บทสนทนาทำให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลิน ผ่อนคลายจากความยากของหลักธรรม ปัญหาที่นำเสนอเกิดขึ้นจริงได้กับผู้อ่าน จึงเป็นการสอนด้วยการสนทนาระหว่างตัวละครที่เป็นผู้บำเพ็ญกรรมและตัวละครอื่น แสดงให้เห็นว่าผู้ทำหน้าที่สอนผู้อื่นจะต้องมีคุณธรรมจึงจะช่วยเหลือตัวละครอื่นได้

การเล่าเรื่องเป็นกลวิธีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตที่สำคัญ คือ การเล่าเรื่องย้อนอดีตเพื่อแสดงความสำคัญของตัวละครในอดีตชาติ เพื่อสื่ออุปนิสัยของตัวละครในชาติปัจจุบันและอดีตชาติที่เชื่อมโยงกัน พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้ความฝัน เป็นกลวิธีเริ่มต้นของเรื่อง ทำให้ตัวละครต้องการทราบที่มาของตน และใช้อธิบายหลักธรรมเรื่องจิตเพื่อสื่อให้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร และการเล่าเรื่องโดยการสะกดจิตเล่าประกอบความฝันทำให้น่าเชื่อถือ เป็นเหตุทำให้ตัวละครเข้าใจอดีตชาติของตนมากขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

นวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตี ได้แก่ **ฉาน จิตา มายา ไชยธนวิ และชาลี** ปรากฏหลักธรรมเรื่องจิตคือ คีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 ทั้งหมดนี้แสดงถึงความสำคัญของจิตมนุษย์และการพัฒนาจิตเพื่อให้พ้นจากทุกข์ โดยใช้กลวิธีการนำเสนอที่เด่นชัดคือ กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก กลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา และกลวิธีการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง ผู้วิจัยได้สรุปผลการอภิปราย ดังนี้

นวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมยันตีแสดงให้เห็นผู้อ่านทราบว่า จิตมีธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ กลิ่น เสียง รส สัมผัสต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ เกิด ดับ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จิตมีหลายดวงตามสภาวะที่ออกมารับอารมณ์ ทมยันตีให้ความสำคัญกับจิต 4 ลักษณะ คือ จิตเป็นประธาน จิตกำหนดรูป อำนาจของจิต และจิตบันทึกกรรม กล่าวคือจิตเป็นประธานดังนั้นเมื่อจิตไม่อยู่ในร่างกาย กายนั้นก็จะเสื่อมสลาย จิตจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นประธานแห่งธาตุขันธ์คือร่างกาย เมื่อมนุษย์ทำสิ่งใดก็ตามจิตจะกำหนดรูปก่อน จากนั้นจึงส่งผลสู่พฤติกรรมทางกาย และทางวาจา ทมยันตีแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องอำนาจของจิตอย่างเด่นชัดเพื่อสร้างความศรัทธาให้แก่ตัวละครตัวอื่น จนนำไปสู่การพัฒนาตนโดยอาศัยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เหตุที่มนุษย์ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดก็เพราะจิตเป็นสิ่งที่บันทึกกรรม แสดงถึงกิเลสที่จิตสั่งสมไว้ทำให้เกิดชาติภพ จิตมีความเที่ยงบันทึกทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรเร่งสั่งสมบุญด้วยการปฏิบัติธรรมเพื่อให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

นวนิยายทั้ง 5 เรื่องกล่าวถึงประเภทของจิตว่ามี 4 ระดับ ได้แก่ จิตที่ยังข้องเกี่ยวกับกามารมณ์ จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌาน จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิเจริญภาวนา และจิตของพระอรหันต์ จิตที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์เป็นจิตที่แสดงระดับกิเลสของมนุษย์ทั่วไป เมื่อรักษาศีลและได้รับคำแนะนำสั่งสอนจึงจะพัฒนาตนเองได้ จิตที่เข้าถึงอารมณ์ของรูปฌานแสดงถึงระดับจิตของตัวละครผู้บำเพ็ญธรรมที่ยังมีกิเลส มักเป็นตัวละครเทพที่จิตยึดมั่นในความรักในภพภูมิจนไม่ปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าสู่นิพพาน จิตที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นระดับจิตที่พัฒนามาจากรูปฌาน เป็นการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสแต่ยังมีกิเลสอย่างละเอียด แสดงให้เห็นว่าความรักแม้จะบริสุทธิ์เพียงใดแต่ก็เป็นกิเลสทำให้บรรลุนิพพานไม่ได้ สุดท้ายคือจิตของพระอรหันต์ แสดงให้เห็นว่าจิตที่เข้าสู่นิพพานได้ต้องงดใช้กรรมให้หมดสิ้นก่อนจึงจะสามารถเข้าสู่นิพพานหรือกลับสู่แดนทิพย์ ทั้งนี้ตัวละครต้องบำเพ็ญธรรมจนชำนาญเพื่อฝึกจิตให้ม่กำลังที่จะตัดกิเลส

ผู้วิจัยพบว่าทมยันตินำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ศีล กรรม ไตรลักษณ์ และ อริยสัจ 4 ปรากฏในนวนิยายแนวจิตพุทธศาสนา ดังนี้

หลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏเด่นชัดคือ ศีล 5 ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าศีล 5 เป็นศีลพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละคร เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเมตตา อ่อนโยน ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น มนุษย์จึงดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข การรักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานทำให้จิตบริสุทธิ์พร้อมบำเพ็ญธรรม แสดงให้เห็นว่าศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติช่วยให้จิตใจสงบในเบื้องต้น จิตจึงอ่อนโยนสามารถเรียนรู้หลักธรรมและบำเพ็ญธรรมได้

หลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏเด่นชัดอีกประการหนึ่งคือกรรม ผู้วิจัยพบว่ามี 4 ลักษณะ คือกรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพ กรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ การรับผลของกรรม และการชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลส โดยนำเสนอว่ากรรมที่ส่งผลให้เกิดชาติภพแสดงให้เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของตัวละครเพื่อใช้หนี้กรรม สาเหตุที่ตัวละครต้องมาพบกันไม่ใช่เหตุบังเอิญ แต่เป็นเพราะเคยมีกรรมทั้งดีและไม่ดีร่วมกันมา อีกลักษณะหนึ่งคือกรรมเป็นตัวกำหนดการกระทำ เป็นการสั่งสมกรรมในอดีตชาติของตัวละครที่เคยเป็นผู้บำเพ็ญธรรม เมื่อมาเกิดจึงต้องการบำเพ็ญธรรมต่อไปอีกจนกว่าจะพ้นทุกข์ ที่เห็นเด่นชัดคือการรับผลของกรรม ทมยันตีแสดงให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดพ้นจากอำนาจของกรรม ใครทำกรรมใดไว้จะได้รับผลกรรมนั้นทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เป็นประเด็นที่ปรากฏในนวนิยายอย่างเด่นชัดเพื่อแสดงความเชื่อเรื่องกรรมและการรับผลของกรรมที่ให้ผลกับผู้ที่ทำกรรมไว้ แม้แต่พลังอำนาจของเทพก็ไม่มีอำนาจเหนือกรรม ทมยันตีเสนอไว้อย่างชัดเจนว่าการชดใช้กรรมเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากกิเลสทำให้หมดกรรมสามารถบรรลุมรรณเข้าสู่นิพพานได้

ไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งในโลกมีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงทน และเสื่อมสลาย ในที่สุด ทมยันตีอธิบายไตรลักษณ์ 2 ลักษณะกล่าวคือ การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์ และไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ การไม่เข้าใจกฎไตรลักษณ์ทำให้เกิดทุกข์คือทุกข์จากการตายและการพลัดพราก ทำให้เห็นว่าความรักความผูกพันทำให้เกิดทุกข์ สิ่งที่พบมากที่สุดคือไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากกฎของไตรลักษณ์ ตัวละครจึงต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ต่อเมื่อพิจารณาไตรลักษณ์แล้วทำให้รู้ตามความเป็นจริงว่า แม้แต่ตนเองก็ไม่สามารถพ้นจากกฎไตรลักษณ์ซึ่งเป็นทุกข์จากการเปลี่ยนแปลง แม้แต่ร่างกายก็ต้องเสื่อมสลาย

หลักธรรมเรื่องจิตประการสุดท้ายคืออริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การดับทุกข์ ปรากฏในนวนิยายของทมยันตี 2 ลักษณะคือ จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 และอริยสัจ 4 เป็นหนทางสู่การนิพพาน ทมยันตินำเสนอว่าการพิจารณาอริยสัจ 4 ทำให้มนุษย์สามารถพิจารณาทุกข์ที่เกิดขึ้นจนรู้สาเหตุแห่งทุกข์ พบหนทางแห่งการดับทุกข์ได้ด้วยตนเอง ที่สำคัญคืออริยสัจ 4 เป็นหนทางสู่การนิพพาน ทมยันตีเน้นให้ตัวละครใช้ปัญญาพิจารณาความทุกข์จากการมีสัมมาทิฐิ ทำให้รู้ทุกข์อย่างแจ่มชัด ปัญญาที่ได้จากสัมมาวาทยามะคือพยายามที่จะออกจากตัณหาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เมื่อจิตไม่มีทั้งทุกข์และสุขตัวละครจึงปล่อยวางได้ ในที่สุด สิ่งที่พบมากที่สุดคือการให้ตัวละครหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยการพิจารณาอริยสัจ 4 โดยเน้นทุกข์ที่ตัวละครต้องประสบในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การเสื่อมชื่อเสียงจากวงสังคม การตาย การพลัดพราก การไม่สมปรารถนาในสิ่งที่หวัง และการเวียนว่ายตายเกิด ที่ในสังสารวัฏเกิดจากการไม่นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

จะเห็นได้ว่านวนิยายทั้ง 5 เรื่อง มีเนื้อหาที่นำเสนอกระบวนการพัฒนาจิต โดยทมนต์ดีแสดงทัศนะว่าจิตของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ เริ่มต้นด้วยการรักษาศีลทำให้จิตให้อ่อนโยน มีเมตตา ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่นเป็นการพัฒนาจิตเบื้องต้น ลำดับต่อมาคือปฏิบัติสมาธิบำเพ็ญธรรมทำให้จิตยึดมั่นในหลักธรรม และเข้าสู่กระบวนการพัฒนาปัญญาโดยใช้หลักธรรมอบรมจิต กิเลสหรือความทุกข์ที่มีอยู่จึงเบาบางลง แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจิตเริ่มมาจากการรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิ และใช้ปัญญาช่วยทำให้จิตพ้นทุกข์

ทมนต์ดีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านกลวิธีการนำเสนอ 4 ประการได้แก่ การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนา และการนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่อง รายละเอียดเป็นดังนี้

ผู้วิจัยพบว่าทมนต์ดีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านตัวละคร 2 ลักษณะคือ ตัวละครมนุษย์ และตัวละครอมมนุษย์ ตัวละครมนุษย์ได้แก่ ตัวละครสตรีและตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเน้นตัวละครสตรีที่มีการปฏิบัติธรรม กำหนดบทบาทของสตรีที่สามารถบรรลุธรรมและสืบทอดพุทธศาสนาได้ บทบาทของตัวละครสตรีที่ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา บทบาทการเป็นผู้ปฏิบัติธรรม บทบาทของสตรีที่ต้องถูกทดสอบคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติธรรม และบทบาทการเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครอื่นที่ประสบปัญหา แสดงให้เห็นความสำคัญของตัวละครสตรีที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดหลักธรรมเรื่องจิตว่าสามารถทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาได้ ส่วนตัวละครมนุษย์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ทมนต์ดีแสดงให้เห็นว่าจิตของมนุษย์มีอำนาจได้เพราะการบำเพ็ญธรรมและเชื่อว่ามนุษย์ที่มีอำนาจจิตเพราะบำเพ็ญธรรมในอดีตชาติ สำหรับตัวละครอมมนุษย์นั้นมีทั้งตัวละครเทพซึ่งปรากฏบทบาทสำคัญคือการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกของเรื่อง และตัวละครที่เป็นวิญญาณเป็นตัวแทนของการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏด้วยอำนาจกรรมและกิเลส ตัวละครลักษณะนี้เป็นผู้รับการช่วยเหลือจากตัวละครเอกเพราะอำนาจกรรมเก่าของวิญญาณ จิตจึงยึดมั่นทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองจากความทุกข์ได้

การนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านฉาก มี 2 ลักษณะ คือ ฉากที่มาจากศาสนา ได้แก่ ฉากสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา และฉากที่มาจากความเชื่อทางศาสนา ลักษณะเด่นของฉากที่ปรากฏเป็นการสืบทอดหลักธรรมเรื่องจิตเพื่อให้เห็นสภาวะธรรมจากสิ่งปลูกสร้างและความเชื่อทางศาสนาที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมเรื่องจิต จากเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ฉากความเชื่อและฉากการบำเพ็ญธรรม ปรากฏสัญลักษณ์เรื่องแสงสีบ่งบอกถึงระดับจิตของตัวละคร และทำให้ตัวละครที่บำเพ็ญธรรมมีความพิเศษเหนือธรรมชาติ

ทมนต์ดีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตผ่านบทสนทนาเพื่ออธิบายความหมายและความสำคัญของศีล 5 กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 บทสนทนาช่วยสื่อสารธรรมอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ตัวละครและผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตทั้ง 4 ประการชัดเจนขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าทมนต์ดีนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิตด้วยการเล่าเรื่องในอดีตโดยใช้ความฝัน และการสะกดจิต การเล่าเรื่องในอดีตโดยใช้ความฝันสร้างความสนใจใคร่รู้ให้แก่ตัวละคร เชื่อมโยงเรื่องด้วยการให้ตัวละครเอกและตัวละครอื่นที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยการสะกดจิตทำให้ตัวละครในเรื่องจำเรื่องราวของตนได้ ปรากฏในลักษณะการฝันเห็น การได้พบกันในโลกความจริง และการถูกสะกดจิตโดยมี

ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง แสดงให้เห็นการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารไม่สิ้นสุด ตัวละครจึงเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองด้วยการปฏิบัติธรรมเพื่อหาทางพ้นทุกข์

การนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในนวนิยายของทมยันตีทำให้ผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมเรื่อง “จิต” ชัดเจนขึ้น ผู้อ่านได้ทั้งความรู้ทางพุทธศาสนาจากหลักธรรมที่สืบทอดมาจากพระไตรปิฎก ขณะเดียวกันก็ได้รับความเพลิดเพลินจากการอ่านนวนิยายที่มีการเล่าเรื่องโดยใช้องค์ประกอบของนวนิยาย

อภิปรายผล

นวนิยายเรื่อง **ฉาน จิตา มายา ไชยณวี และสามี** เป็นนวนิยายที่มีเนื้อหามุ่งนำเสนอหลักธรรมเรื่องจิต คือ คีล กรรม ไตรลักษณ์ และอริยสัจ 4 อย่างเด่นชัด โดยผู้เขียนนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาผ่านนวนิยายทำให้ผู้อ่านได้รับรสของการอ่านนวนิยาย

ผู้วิจัยพบว่าทมยันตีมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อแสดงหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยสร้างตัวละครที่มีพื้นฐานการปฏิบัติธรรม มีความพร้อมที่จะเรียนรู้หลักธรรม ตัวละครเอกมุ่งบำเพ็ญธรรมจึงไม่มีความซับซ้อนทางอารมณ์ ส่วนตัวละครอื่นที่มีกิเลสเช่นคนทั่วไปเมื่อเรียนรู้หลักธรรมก็สามารถนำไปปฏิบัติตนจนเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง การสร้างตัวละครของทมยันตีเน้นบทบาทของตัวละครสตรีอย่างเห็นได้ชัดคือการกำหนดให้มีบทบาทสำคัญช่วยแนะนำสั่งสอน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้แก่ตัวละครอื่น และกระบวนการสร้างบทสนทนามักใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย เพื่อแสดงความเป็นเหตุเป็นผลทำให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

เนื้อหาในนวนิยายชุดนี้เป็นภาพสะท้อนชีวิตของทมยันตีในช่วงเวลาที่ประสบปัญหาชีวิตครอบครัว การตรวจพบมะเร็งจึงทำให้ทมยันตีศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ทมยันตีนำความรู้ทางธรรมและประสบการณ์ความทุกข์ของตนมาถ่ายทอดลงในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง โดยมุ่งนำเสนอหลักธรรมเพื่อการพ้นทุกข์ด้วยตนเอง มีการอธิบายขั้นตอนของการบำเพ็ญธรรมอย่างเป็นกระบวนการด้วยหลักไตรสิกขาอย่างเด่นชัด คือ คีล สมาธิ และปัญญา โดยกำหนดให้ตัวละครประสบกับความทุกข์ รู้จักการรักษาศีล 5 ทำให้จิตอ่อนโยน ขจัดกิเลสเบื้องต้น จิตจึงสามารถเรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมเรื่องกรรม ไตรลักษณ์ จนนำไปสู่การฝึกสมาธิทำให้จิตสงบ พิจารณาทุกข์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วยอริยสัจ 4 จนทราบสาเหตุของทุกข์ จากนั้นจึงใช้มรรคมีองค์แปดช่วยพิจารณาทางที่จะช่วยให้ทุกข์ดับได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนมีทัศนะว่ามนุษย์สามารถที่จะแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางโลกและทางธรรมคือการเข้าสู่นิพพานได้ด้วยตนเอง การปฏิบัติธรรมของตัวละครจึงประสบผลสำเร็จสามารถได้ฌานสมาบัติหรืออิทธิวิธีทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม นอกจากจะช่วยให้พ้นทุกข์แล้วยังมีช่วยรักษาโรคทางกายด้วย ดังพบว่าตัวละครในนวนิยายทั้ง 5 เรื่อง ป่วยเป็นมะเร็ง และใช้อำนาจของจิตช่วยยับยั้งและรักษาอาการเจ็บปวดจากมะเร็งได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้แสดงโทษของการใช้อำนาจจิตในทางที่ไม่ถูกต้องด้วย

อาจเป็นไปได้ว่าทมนต์ตระหนักดีว่าเนื้อหาของหลักธรรมที่นำเสนอในนวนิยายเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ที่ยังไม่มีพื้นความรู้และผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาจึงให้ตัวละครเป็นผู้อธิบายหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตเข้าไปมาเพื่อย้ำความหมายและความสำคัญของหลักธรรม ทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น สะท้อนมุมมองและทัศนะในการศึกษาพุทธศาสนาในฐานะนักเขียนนวนิยายที่ต้องการเขียนเพื่อผู้อ่านเฉพาะกลุ่มแทนการอ่านหนังสือธรรมะ ทำให้นวนิยายมีเอกลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตามนามปากกาของ “ทมนต์”

อย่างไรก็ตาม การมุ่งนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยตรงไปตรงมาอาจทำให้ผู้อ่านบางคนไม่ได้รับอรรถรสในการอ่านตามที่คาดหวังไว้เพราะนวนิยายทั้ง 5 เรื่องนี้มีลักษณะแตกต่างจากนวนิยายรักโรแมนติกซึ่งเป็นผลงานยุคแรกๆของทมนต์ที่ได้รับการนิยมนอย่างสูง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักธรรมเรื่องจิตที่ปรากฏในนวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของทมนต์ พบว่า นวนิยายแนวคิดพุทธศาสนาของไทยยังมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ศึกษาวิธีการใช้ภาษาสื่อหลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์ว่ากลวิธีทางภาษาเพื่อสื่อหลักธรรมมีลักษณะอย่างไร
2. ศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมในนวนิยายกับหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อให้ทราบว่าหลักธรรมที่ผู้เขียนถ่ายทอดสู่ผู้อ่านสอดคล้องหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการถ่ายทอดหลักธรรมอย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

- กนกกาญจน์ นุญกุล. (2551). *วิเคราะห์ตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่*.
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กนกวรรณ คงชนชุนพร. (2554). *แนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของแก้วแก้ว*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.
(สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรมศิลปากร. (2527). *ประวัตินักเขียนไทย เล่ม 1 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
ศิลปบรรณาการ.
- _____. (2515). *ไตรภูมิพระร่วง*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ.
- _____. (2549). *มลิ้นทปญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2523). *วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไกรฤกษ์ ศิลาคม. (2553, มกราคม-มิถุนายน). *พุทธภาวะในทัศนะเถรวาทและมหายาน*. วารสารมนุษยศาสตร์.
17(1):128-129.
- ขวัญเนตร ครุฑานุช. (2534). *การวิเคราะห์นวนิยายของสีฟ้า*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คุณ โทษณ์. (2548). *การพัฒนาจิต*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จินตนา พุทธเมตตะ. (2554). *วรรณคดีนิทาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรภัทร อาदनารี. (2551). *การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรมโศกนาฏกกับวรรณกรรม
ร้อยกรองเรื่องพระมโหสถสมัยรัตนโกสินทร์*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉอม - ปิแยร์โกลแต็งชไตน์. (2536). *การอ่านนวนิยาย*. แปลโดย วลัย วิวัฒน์ศรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ทมนันตี. (2551). *ฉาน เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2551). *ฉาน เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2551). *ไวยณวี เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2551). *ไวยณวี เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2551). *มายา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2551). *มายา เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2552). *จิตา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.

- หมยันต์. (2552). จิตา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2552). ชามิ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2552). ชามิ เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- นิกิจ พลายชุม. (2523). วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิธอร พรอำไพสกุล. (2549). สุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดก. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.
(สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญมี เมธางกูร. (2539). ความมหัศจรรย์ของจิต คู่มือศึกษาพระอภิธรรมปิฎกสำหรับประชาชน โครงการหนังสือ
พระพุทธศาสนาเพื่อชีวิตและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- ประทีป เหมือนนิล. (2553). 100 นักประพันธ์ไทย ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปาริฉัตร พยุงศรี. (2554). ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไปเมื่อง. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.
(สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรวิภา วัฒนชนากุล. (2534). การศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับชาดกที่แต่งในประเทศไทย.
ปรินิพนธ์ อ.ม. (สาขาวิชาการดนตรีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พระครูธรรมสารสุนทร (คำพัน ญาณวิโร). (2547). ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรม
อีสานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย. ปรินิพนธ์ พธ.ม. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพฯ: บริษัท ลีโตะวัน จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 13.
กรุงเทพฯ: บริษัท เอสอาร์พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2549). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: เอสอาร์พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2555). พุทธธรรมฉบับขยาย พุทธธรรมประดิษฐาน 26 ศตวรรษกาล. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์พลัม.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์. (ม.ป.ป.). วิธีเจริญกรรมฐาน กรรมฐาน 40 และเคล็ดลับการเดินจงกรม. กรุงเทพฯ:
สถาบันบันลือธรรม.

- พระมหาราชมนตรี ธรรมกานโม. (2537). การศึกษาเปรียบเทียบความจริงเรื่องจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับจิตใน
ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ. ปริญญานิพนธ์ พธ.ม. (สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระสาสนโสภณ. (2553). จิตวิทยาในพระอภิธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พิชากร กรตนะนุตตะ. (2546). วิเคราะห์นวนิยายประเภทเหนือธรรมชาติของวิมล ศิริไพบูลย์.
ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิสิทธิ กอบบุญ. (2552, กุมภาพันธ์-กรกฎาคม). การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้สังเกตการณ์.
วารสารไทยศึกษา. 5(1):185-219.
- พุทธทาสภิกขุ. (2532). การพัฒนาจิตด้วยอานาปานสติ. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
_____. (2549). ธรรมะเล่มเล็กจากสวนโมกข์ ไม่สามขา. กรุงเทพฯ: ไพลินบุ๊คเน็ต.
- เพ็ญแข งามดวงใจ. (2541). ผู้หญิงในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ปริญญานิพนธ์
กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญพิมล พุ่มประเสน. (2550). พุทธธรรมในนวนิยายของสุทัสสา อ่อนค้อม. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.
(สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รพินทรนาถ ฐาคุร. (2511). สารนา ปรัชญานิพนธ์. แปลโดย ระวี ภาวิไล. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร.
ศิษย์ดุษฎี.
- รัชนิกร รัชกรตระกูล. ฉากในจินตนิยายของแก้วแก้ว. ปริญญานิพนธ์ อ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- วงศ์ ชาญบาลี. (2523). คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค. กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาคาร.
- วรรณ บางเสน. (2534). การศึกษาโครงเรื่องและอนุภาคในวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทานจากฉบับ
ตัวเขียนที่มีในหอสมุดแห่งชาติ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วคินี สุทธิวิภากร. (2552). วาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ ต่อสถานภาพและบทบาทสตรีไทยตามที่นำเสนอใน
นวนิยายของคุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาปรัชญา). เชียงใหม่:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วัฒนา มูลเมืองแสน. (2539). *นวนิยายอิงพุทธศาสนา : วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย*. ปริญญาโท อ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. (2541). *มหัศจรรย์ทางจิต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์กรู๊ป.
- วิทยา ศักยภินันท์. (2554,18-19 สิงหาคม). *พระพุทธศาสนากับการวิเคราะห์: สำคัญและคุณค่าทางจริยธรรม*. วารสารจัดพิมพ์เนื่องในการประชุมวิชาการระดับชาติ “มนุษยศาสตร์ในทศวรรษใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพลักษณ์ทางวัฒนธรรม” มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 279.
- วิภา กงกะนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิศวานถ. (2548). *กลวิธีการเขียนงานนวนิยายสไตน์มัยนดี้*. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2552). *กว่าจะถึงวันนี้ของมัยนดี้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). *พระสูตรตันตปิฎก พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ภาคที่ 1 เล่มที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2526). *พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2526). *พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกายขันธวารวรรค เล่มที่ 9*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2526). *พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ภาค 2 เล่มที่ 5*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2526). *พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี และอรรถกถา ภาคที่ 1 เล่มที่ 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525.
- _____. (2526). *พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก ภาคที่ 2 เล่มที่ 3*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525.
- สมชาย รัตมี. (2550). “นิพพาน” แดนเกษมที่ไปถึงได้ยาก หรือ ผัสสะบริสุทธิ์ที่อยู่ตรงหน้าตัวเอง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (1)185-219.
- สมถวิล ธนวิทยาพล. (2528). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจิตในพระสูตรตันตปิฎก*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2552). *ธรรมภาณพจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สละโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2545). *แนวคิดเรื่องปัญญาในอรรถกถาชาดก*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2552). *ธรรมภาณานุกรมคำสอน พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐบาล.
- สัมพันธ์ รุ่งระวี. (2528). *วิเคราะห์นวนิยายของทมยันตี*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอสอาร์พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 34. (2553). *เทวสถานโบสถ์พราหมณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สิริวรรณ นันทจันทร์. (2550, มิถุนายน - พฤศจิกายน). *ศัพท์พุทธศาสนาในนวนิยายไทย : กรณีศึกษานวนิยายแห่งธรรมเรื่องขามี่และฉานของทมยันตี*. สารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย.
- สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2536). *ปรมาตมธรรมสังเขป จิตตสังเขปและภาคผนวก*. กรุงเทพฯ: ชวนทิพย์.
- สุทธิลักษณ์ พัทธวงศ์. (2552). *การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ มล.เนื่อง นิลรัตน์*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรางค์ ปิ่นทอง. (2539). *การวิเคราะห์นวนิยายต่างแดนของโสภาค สุวรรณ*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โสภณ ศรีกฤษดาพร. (2527). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องกายและจิตในพุทธปรัชญา*. ปริญญาโท อ.ม. (สาขาวิชาปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เสถียรโกเศศ. (2552). *เล่าเรื่องในไตรภูมิ*. กรุงเทพฯ: เรียงพิมพ์.
- อริธา รัตนพัลลภ. (2547). *แนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- อัจจิมา อินทรีย์. (2540). *“ความรัก” ในนวนิยายของ วิมล ศรีไพบูลย์ : การศึกษาเชิงจิตวิทยา*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อัลภา อัลภาชน์. (2530). *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน*. ปริญญาโท อ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อริวดี ไตรลงคะ. (2546). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุสา สุทธิสาคร. (2554, 10 พฤษภาคม). *การศึกษาจิตในพุทธศาสนาแบบเถรวาท.การประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่องวัฒนธรรมและศาสนาในเอเชียทวีป*. หน้า 8-9, 13.
- ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (2545). *วรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศิริบุรณ์ เกกิงสุข. (2543). *การวิเคราะห์นวนิยายของโชติ ศรีสุวรรณ*. ปริญญาโท กศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิจิตรวาทการ, หลวง. (2541). *มหัตถจริยทางจิต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวแสงเดือน สุขประเสริฐ
วันเดือนปีเกิด	26 ธันวาคม 2521
สถานที่เกิด	อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	22/98 สมาร์ทคอนโด พระราม 2 ซอยบางขุนเทียน 16 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร 10150
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) คหกรรมศาสตร์ทั่วไป จาก วิทยาลัยอาชีวศึกษาธนบุรี กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2540	ครุศาสตรบัณฑิต เอกภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2557	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ